

SREDNJOROČNA RAZVOJNA
STRATEGIJA BIH
2004.-2007. (PRSP)

REVIDIRANI DOKUMENT

Sarajevo, maj 2006. godine

SADRŽAJ

Strana

Lista skraćenica	4
Lista učesnika u izradi revidiranog dokumenta SRS BiH	7

I DIO – OPĆI RAZVOJNI PRIORITETI BiH

1. UVOD	11
1.1. Upravljanje procesom revizije - Metodologija izrade revidirane SRS BiH	12
2. IZVRŠNI SAŽETAK	13
2.1. Opći razvojni prioriteti BiH	13
2.2. Sektorske strategije	14
2.3. Prioritizacija mjera SRS BiH	20
3. ULOGA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE U IZGRADNJI PRETPOSTAVKI ZA STABILAN I ODRŽIV SOCIOEKONOMSKI RAZVOJ ZEMLJE	21
4. BiH, EU i CEE PERSPEKTIVE	23
5. PROFIL SIROMAŠTVA: NOVI PODACI, INDIKATORI, IMPLIKACIJE POLITIKA	26
5.1. Opća definicija siromaštva	26
5.1.1. Rješavanje problema siromaštva kroz ekonomski razvoj	26
5.2. Siromaštvo u BiH	27
5.2.1. Sažeti profil siromaštva iz originalne SRS BiH	27
5.2.2. Tretman siromaštva u SRS BiH	28
5.3. Profil siromaštva	29
5.3.1. Promjene koje su se desile u BiH	
6. MAKROEKONOMSKI I FISKALNI OKVIR	34
6.1. Uvod	34
6.1.1. Važnost makroekonomskih reformi za ekonomski razvoj i smanjenje siromaštva	34
6.2. Originalna SRS BiH	34
6.3. Stepent implementacije mjera iz Akcionog plana	34
6.3.1. Status implementacije	35
6.4. Situacija u sektoru	35
6.4.1. Rezultati makroekonomskih reformi od usvajanja prve SRS BiH	35
6.4.2. Uspješnost fiskalnih reformi nakon usvajanja SRS BiH	37
6.4.3. Politika javnih prihoda	38
6.4.4. Raspodjela prihoda	39
6.5. Revidirana SRS BiH	44
6.5.1. Politika EU bitna za makroekonomski i fiskalni okvir	44
6.5.2. Utvrđivanje prioriteta mjera iz Akcionog plana SRS BiH	45
6.5.3. Finansijske implikacije na budžet	45
7. REVIDIRANI CILJEVI, PRIORITETI I MJERE, REVIDIRANE PRIORITETNE AKTIVNOSTI	47
8. MONITORING I IMPLEMENTACIJA	55
8.1. Podrška civilnog društva monitoringu i implementaciji SRS BiH	57

II DIO - SEKTORSKE STRATEGIJE

1. PRIVATNI SEKTOR: PRIVATIZACIJA, FINANSIJE	60
Sektor privatizacije	60
Finansijski sektor	62
2. TRŽIŠTE RADA: TRŽIŠTE RADA, TRGOVINA, POSLOVNO OKRUŽENJE, JEDINSTVENI EKONOMSKI PROSTOR	67
Tržište rada	67
Vanjska trgovina	71
Poslovno okruženje	75
Jedinstveni ekonomski prostor	79
3. REFORMA JAVNOG SEKTORA: REFORMA JAVNE UPRAVE, STATISTIKA	82
Reforma javne uprave	82
Statistika	86
4. SOCIJALNI SEKTOR: SOCIJALNA ZAŠTITA, OBRAZOVANJE, NAUKA I TEHNOLOGIJA, SPORT, KULTURA, SISTEM ZDRAVSTVA	90
Socijalna zaštita	90
Obrazovanje	98
Nauka i tehnologija	103
Sport	105
Kultura	106
Sistem zdravstva	108
5. EKONOMSKI SEKTOR: INDUSTRIJA, TURIZAM	112
Industrija	112
Turizam	114
6. KOMUNIKACIJE: TRANSPORT, INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE (IKT)	118
Transport	118
Informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT)	120
7. KORIŠTENJE I ZAŠTITA PRIRODNIH RESURSA: VODOPRIVREDA, OKOLIŠ, ENERGIJA, POLJOPRIVREDA, ŠUMARSTVO	126
Poljoprivreda	126
Šumarstvo	130
Vodoprivreda	134
Okoliš	136
Energija	140
8. ANTIKORUPCIJA, RAVNOPRAVNOST SPOLOVA, PROTUMINSKE AKCIJE	147
Ravnopravnost spolova	147
Antikorupcija	150
Protuminske akcije	152

LISTA SKRAĆENICA/AKRONIMA

ABD/HBS	Anketa o budžetu domaćinstava/Household Budget Survey
ASYCUDA	Automated System for Customs Data/Sistem za obradu podataka u carinskim upravama
BAC	Bussiness Environment Adjustment Credit/Kredit za prilagođavanje poslovnog okruženja
BEEPS	Business Environment and Enterprise Performance Survey/Anketa ocjene poslovnog okruženja i konkurentnosti kompanija (u zemljama u tranziciji)
BH ŽŽK	Bosanskohercegovačka javna željeznička korporacija/BiH public railroad corporation
CEE	Central and East Europe/Zemlje centralne i istočne Evrope
CERD	Committee on the Elimination of Racial Discrimination/Konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije
CIPS	Citizens Identity Protection System/Projekt izdavanja ličnih dokumenata
CORINE	Program EU
CPI	Indeks korupcije u zemlji (0-10)
CRA	Communications Regulatory Agency/Regulatorna agencija za komunikacija
CSR	Centar za socijalni rad/Center for Social Work
CŽR	Civilne žrtve rata
DERK	Državna regulatorna komisija za električnu energiju/State Regulatory Agency for Electricity
DEI	Direkcija za evropske integracije/Directorate for European Integration
DFID	Department for International Development/Odjel za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije
DGS	Državna granična služba
DOT	Digital Opportunity Task Force/Radne grupe za digitalne mogućnosti
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development/Evropska banka za obnovu i razvoj
EC	European Commission/Evropska komisija
ECT	Evropska energetska povelja
EEA	European Economic Area/Evropski ekonomski prostor
EIB	European Investment Bank/Evropska investicijska banka
EMIS	Obrazovni menadžment informacijskih sistema
EP BiH	Elektroprivreda Bosne i Hercegovine
EP RS	Elektroprivreda Republike Srpske
EPPU	Unit for Economic Planning and Implementation of the B&H Medium Term Development Strategy/Jedinica za ekonomsko planiranje i implementaciju SRS BiH
EPRU	Unit for Coordination of Economic Research/Jedinica za koordinaciju ekonomskih istraživanja
ESI	European Stability Initiative/Evropska inicijativa o stabilnosti
ESTC	Evropski sistem prijenosa kredita
ETSI, CEN, CENELEC, IEE	Međunarodni standardi u telekomunikacijama
EUPM	European Union Police Mission/Policijska misija Evropske unije
EZ	Evropska zajednica
FAO	Food and Agriculture Organization/Organizacija za hranu i poljoprivredu
FDI	Foreign Direct Investments/Direktne strane investicije
FIAS	Foreign Investment Agency Services/Savjetodavna grupa za strane investicije
FIPA	Foreign Investment Promotion Agency/Agencija za promociju stranih investicija
FTA	Free Trade Agreement/Sporazum o slobodnoj trgovini
FZS	Federalni zavod za statistiku
GDP	Gross Domestic Product/Bruto domaći proizvod
GDLC	Global Distance Learning Center/Globalni centar za učenje na daljinu

GMO	Genetski modificirani organizmi
GTZ	Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit
HDI	Human Development Index/Indeks ljudskog razvoja
ITU	Međunarodna unija telekomunikacija
IBHI	International Bureau for Humanitarian Issues/Međunarodni biro za humanitarna pitanja
ICAO	International Civil Aviation Organization
IC/MZ	International Community/Međunarodna zajednica
I(C)T	Information - (communication) technologies/Informacijsko - (komunikacijske) tehnologije
ICVA	International Council of Voluntary Agencies/Međunarodno vijeće volonterskih organizacija
IDA	International Development Agency/Međunarodna razvojna agencija
IGA	Investment Guarantee Agency/Agencija za garanciju investicija
IGTF PAR	Inter – governmental Task Force for Public Administration Reform/Vladina radna grupa za reformu javne uprave
ILO	International Labour Organization/Međunarodna organizacija rada
IMAS	International Mine Actions Standards/Međunarodni standardi za uklanjanje mina
ISP	Internet servis provajder/Internet service provider
LSMS	Living Standard Measurement Study/Anketa o ispitivanju životnog standarda
MDG	Millennium Development Goals/Milenijski ciljevi razvoja
MG	Monitoring groups/Monitoring grupe
MIGA	Multilateral Investment Guarantee Agency/Multilateralna agencija za garanciju investicija
MOU	Memorandum of Understanding/Memorandum o razumijevanju
MPŠV	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
MSP	Mala i srednja preduzeća
B&H MTDS	B&H Mid Term Development Strategy
MTEF	Mid-Term Expenditure Framework/Srednjoročni okvir rashoda
MVTEO/MFTEO	Ministry of Foreign Trade and Economic Relations/Ministarstvo vanjske trgovine i evropskih integracija
NGO/NVO	Non-government Organizations/Nevladine organizacije
NHDR	National Human Development Report/Izvještaj o humanom razvoju
NEAP	National Environment Action Plan/Nacionalni akcioni plan u oblasti zaštite okoliša
NEHAP	National Environment Health Action Plan/Nacionalni akcioni plan u oblasti zdravstva
NERA	Studija restrukturiranja sektora prirodnog gasa
NISP	National Information Society Policies/Nacionalne politike o informatičkom društvu
NORAD	Norwegian Agency for Development Cooperation
NOS	Neovisni operator sistema
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development/Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj
OHR	Office of the High Representative/Ured Visokog predstavnika
OSCE	Office of Security and Cooperation in Europe
PDV	Porez na dodatnu vrijednost/Value Added Tax (VAT)
PHARE	Program EU
PIC	Peace Implementation Council/Vijeće za implementaciju mira
PIF	Privatization Investment Fund/Privatizacijski investicijski fond
PIMU	Unit for Monitoring and Implementation of B&H MTDS/Jedinica za monitoring i implementaciju SRS BiH
PIU	Project Implementation Unit/Jedinica za implementaciju projekta
PRSP	Poverty Reduction Strategy Paper/Srednjoročna razvojna strategija BiH
PTEE	Područni trgovci električnom energijom
RAMBOLL	Studija razvoja sektora prirodnog gasa

REFA	German Association in charged for organization and development of enterprises/Njemačko Udruženje koje se bavi organizacijom i razvojem preduzeća
SAA	Stabilization ad Association Agreement/Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SAP/SSP	Stability and Association Process/Proces stabilizacije i pridruživanja
SCADA/EMS	Projekt telekomunikacije, sistem nadzora, kontrole i prikupljanja podataka
SEED	Southeast Europe Enterprise Development 2
Sida	Swedish International Development Corporation Agency
SMEs/MSP	Small and Medium Enterprises/Mala i srednja preduzeća
SOR	Srednjoročni okvir rashoda/Middle-Term Expenditure Framework
SOTAC	Social Sector Technical Assistant Credit/Projekt tehničke pomoći za socijalni sektor
SPID	Serijski panel istraživanja o domaćinstvima
SRS B&H	Srednjoročna razvojna strategija BiH (PRSP)
SZ	Statistički zavod
TTI	Transport Training Institute/Institut za transportni trening
UNDP ICT	Forum United Nations Development Project Information communication Technologies/Forum UNDP-a za informacijsko-komunikacijske tehnologije
UNMAC	United Nations Mine Action Center/UN-ov Centar za uklanjanje mina
UNCED	UN organizacija za okoliš i razvoj
UPOV	The International Union for the Protection of New Varieties of Plants/ Međunarodna organizacija za zaštitu biljnih vrsta
USAID	United States Agency for International Development
UTIS	Univerzalna mobilna telefonska usluga
VAT/PDV	Value Added Tax/Porez na dodatnu vrijednost
VE	Vijeće Evrope/Council of Europe
VRI	Vrhovne revizorske institucije
VM	Vijeće ministara BiH/Council of Ministers BiH
WTO	World Trade Organization/Svjetska trgovinska organizacija
WG	Working groups/Radne grupe
WHO/SZO	World Health Organization/Svjetska zdravstvena organizacija
WTO	World Trade Organization/Svjetska trgovinska organizacija
ZZ	Zavod za zapošljavanje
ZZJZ	Zavod za javno zdravstvo
Ž FBiH	Željeznice Federacije BiH
Ž RS	Željeznice Republike Srpske

LISTA UČESNIKA U IZRADI REVIDIRANOG DOKUMENTA SRS BIH

KOORDINACIJA AKTIVNOSTI TOKOM IZRADE REVIDIRANOG DOKUMENTA

EPPU-URED ZA MONITORING I IMPLEMENTACIJU SRS BiH

1. Igor Blagojević, rukovodilac EPPU
2. mr. Azemina Vuković, rukovodilac EPPU-PIMU
3. Fahrudin Memić, statistika i indikatori
4. mr. Mirela Ibrahimagić, makroekonomija
5. mr. Rijad Kovač, sektorski prioriteti
6. Aida Pita, ekspert u oblasti siromaštva
7. Elmedin Topčić, PR i suradnja sa donatorima i civilnim društvom
8. mr. Stevo Pucar, EPPU-PIMU predstavnik u Vladi RS
9. Amina Cerić, EPPU-PIMU predstavnik u Vladi FBiH
10. Belma Ibrahimagić, koordinator radnih grupa u Vladi FBiH
11. Saša Stanić, EPPU-PIMU, tehnička podrška

SPOLJNI SARADNICI EPPU

1. Zoran Stjepanović, koordinator radnih grupa u Vladi RS
2. Kit Nicholson, međunarodni ekspert

Glavni koordinator procesa izrade revidiranog dokumenta SRS BiH – mr. Azemina Vuković

LOKALNI EKSPERTI

1. Alikadić Mustafa, deminiranje
2. Avdić mr. Šaban, savjetnik na reviziji
3. Babić Nedjeljko, turizam
4. Cerić Seadeta, vanjska trgovina
5. Dedić Zlatan, privatizacija
6. Ferizović Azra, infrastruktura
7. Hadžibegić Reuf, energija
8. Hadžimusić Vedad, industrija
9. Hadžiomerađić mr. Amir, finansije
10. Hodžić Muhamed, šumarstvo
11. Hrabač Boris, zdravstvo
12. Ibrahimagić mr. Mirela, makroekonomija i fiskalna politika
13. Kadić Rasim, socijalni sektor i tržište rada
14. Knežević Željko, IT sektor
15. Komić Jasmin, statistika
16. Kovač mr. Rijad, utvrđivanje prioriteta i sektorski prioriteti
17. Kupusović dr. Tarik, vodoprivreda
18. Mahmutović mr. Hasan, savjetnik na reviziji
19. Marinković dr. Radomir, jedinstveni ekonomski prostor
20. Mekić Dragiša, konkurentnost
21. Memić Fahrudin, statistički aneks i siromaštvo
22. Pita Aida, socijalni sektor
23. Pucar mr. Stevo, sektorski prioriteti i utvrđivanje prioriteta
24. Ravnopravnost spolova, gender radna grupa

25. Rudež Mladen, okoliš
26. Spahić Ibrahim. kultura
27. Spahić mr. Senada, poslovna klima
28. Topčić Elmedin, akcioni plan
29. Vaško Željko, poljoprivreda
30. Vranić Srđa, reforma administracije i antikorupcija
31. Vuković mr. Azemina, siromaštvo i obrazovanje

ČLANOVI RADNIH GRUPA

Radna grupa za makroekonomski okvir

1. Kumalić Jusuf, BiH
2. Hadžiomerađić Amir, BiH
3. Silajdžić Emir, FBiH
4. Medić Boro, RS
5. Čemažar-Marković Anita, RS

Radna grupa za poslovnu klimu

6. Mekić Dragiša, BiH
7. Bejić Jozo, FBiH
8. Glamočić Ljubo, RS
9. Žugić Branislav, RS
10. Gavrić-Dubravac Slobodanka, RS

Radna grupa za trgovinu

11. Sijarić Fatima, BiH
12. Hasić mr. Duljko, BiH
13. Cvjetković Ivica, FBiH
14. Hadžimusić Vedad, FBiH
15. Tegeltija Duška, RS
16. Bogdan Aida, RS

Radna grupa za finansije

17. Imamović Feriha, BiH
18. Jovičić Dobrivoje, BiH
19. Trepčić Enver, FBiH
20. Tirak Ibrahim, FBiH
21. Straživuk Mira, RS

Radna grupa za javnu upravu

22. Škaljić Sadeta, BiH
23. Mutapčić Džemaludin, FBiH
24. Radošević Duško, RS
25. Čulibrk Rade, RS

Radna grupa za privatizaciju

26. Došen Zoran, RS
27. Paunić Pavle, RS
28. Delić Sead, FBiH
29. Dedić Zlatan, FBiH

Radna grupa za statistiku

30. Milinović Zdenko, BiH
31. Đurđević Derviš, FBiH
32. Šobot Slavko, RS

Radna grupa za tržište rada

- 33. Ibrahimagić dr. Asim, BiH
- 34. Hercegovac Jasmina, FBiH
- 35. Kličković Rajko, RS

Radna grupa za obrazovanje

- 36. Hadžagić Esmā, BiH
- 37. Pandžo Emina, FBiH
- 38. mr. Marjanović Zdravko, RS

Radna grupa za socijalni sektor

- 39. Godinjak Šerifa, BiH
- 40. Čamur Biljana, BiH
- 41. Zečević Asim, FBiH
- 42. Paunić Pavle, RS
- 43. Vukadinović Branko, RS

Radna grupa za zdravstvo

- 44. Godinjak Šerifa, BiH
- 45. Majkić Fani, FBiH
- 46. Jelić Gordan, RS

Radna grupa za poljoprivredu

- 47. Bagarić Jozo, BiH
- 48. Vasić Mladen, FBiH
- 49. Rankić Savo, RS

Radna grupa za šumarstvo i vodoprivredu

- 50. Divčić Dušanka, BiH
- 51. Vasić Mladen, FBiH
- 52. Topalović Velinka, RS
- 53. Rajko Đorojević, RS

Radna grupa za okoliš

- 54. Hadžibegić Reuf, BiH
- 55. Rudež Mladen, FBiH
- 56. Begović Zdravko, RS
- 57. Kostić Radmila, RS
- 58. Rondaš Momir, RS

Radna grupa za industriju

- 59. Hadžimusić Vedad, FBiH
- 60. Glamočić Ljubo, RS

Radna grupa za infrastrukturu

- 61. Dujso Mehmed, BiH
- 62. Hećo Zaim, FBiH
- 63. Osmanbegović Esad, FBiH
- 64. Biljanović Marinko, RS

Radna grupa za energiju

- 65. Bičakčić Mubera, BiH
- 66. Čatović Kasema, FBiH
- 67. Srdanović Mile, FBiH
- 68. Milovčević Nada, RS
- 69. Rodić Rade, RS

Radna grupa za IKT

- 70. Knežević Željko, BiH
- 71. Muminagić Nešet, FBiH
- 72. Radivojević Mladen, RS
- 73. Bogdan Vinko, RS
- 74. Grujić Krsto, RS

Radna grupa za deminiranje

- 75. Lisica Darwin, BiH
- 76. Tihić Alija, FBiH
- 77. Perić Jovo, RS

Radna grupa za turizam

- 78. Babić Nedjeljko, FBiH
- 79. Pejić-Hadžić Dunja, RS
- 80. Stojanović Jadranka, RS

Radna grupa za antikorupciju

- 81. Mutapčić Džemaludin, FBiH
- 82. Dragić Željko, antikorupcija, RS

Radna grupa za civilno društvo

- 83. Hrle Sulejman, predstavnik Saveza samostalnih sindikata BiH
- 84. Vukmanić Vesna, ICVA
- 85. Mirić Milan, ICVA
- 86. Mujakić Muhamed, Komisija za mlade

Radna grupa za ravnopravnost spolova

- 87. Filipović-Hadžiabdić Samra, BiH
- 88. Šunjić Vikica, FBiH
- 89. Petrić Aleksandra, RS
- 90. Krunić Spomenka, RS
- 91. Somun-Krupalija Lejla, IBHI
- 92. Balta Klelija, UNDP

AKADEMSKO NAUČNO VIJEĆE

- 1. Prof. dr. Muris Čičić
- 2. Prof. dr. Fikret Čaušević
- 3. Prof. dr. Ante Domazet
- 4. Prof. dr. Žarko Papić
- 5. Prof. dr. Aziz Šunje
- 6. Prof. dr. Željko Šuman

LEKTORI

- 1. Azra Šljivo, bosanski jezik
- 2. Zorica Rudić, srpski jezik
- 3. Nevenka Erceg, hrvatski jezik
- 4. Prof. dr. Douglas Van Wieren, engleski jezik

I DIO – OPĆI RAZVOJNI PRIORITETI BIH

1. UVOD

Proces usvajanja Srednjoročne razvojne strategije BiH 2004.-2007. (SRS BiH) na državnom i entitet-skom nivou završen je u martu 2004. godine. Ovo je bio prijelaz iz faze pripreme dokumenta u fazu njegove implementacije. U tom periodu, kapaciteti vlada za monitoring i procjenu bili su prilično limitirani. U takvoj situaciji bilo je veoma teško očekivati da bi fragmentirana i višestruka administracija, odgovorna za doprinos u pripremi i odgovorna za implementaciju mjera iz Akcionog plana SRS BiH, bila u stanju organizirati proces monitoringa i procjene na adekvatan način. Sa ciljem pravilnog i adekvatnog monitoringa implementacije SRS BiH, Vijeće ministara BiH je u maju 2004. godine uspostavilo EPPU – Jedinicu za ekonomsko planiranje i implementaciju SRS BiH. Administrativno, Jedinica pripada Uredu predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH.

EPPU – Ured za monitoring i implementaciju (PIMU) do sada je pripremio tri polugodišnja izvještaja o implementaciji mjera iz SRS BiH. Indikatori predstavljeni u ovim izvještajima, zajedno sa dokumentima koje je EPPU do sada pripremio, impliciraju određene zaključke ne samo o stepenu uspješne implementacije mjera od strane vlada (oko 60%), nego i određene stvarne efekte ovih mjera. Sve poduzete aktivnosti do sada su upućivale na zaključak da je SRS BiH široko prihvaćena kao esencijalan korak u razvoju konsenzusa širom zemlje, i da su napravljeni značajni pozitivni pomaci, kako u implementaciji SRS BiH, tako i u ukupnom socioekonomskom razvoju zemlje. Ipak, evidentno je da reforme potrebne za transformaciju BiH u modernu evropsku državu nisu dovoljno brze. Ovo također ukazuje na činjenicu da značajno poboljšanje potrebno u ovom pogledu, zahtijeva dodatne mjere i napore svih faktora u javnom, privatnom i društvenom sektoru širom BiH.

SRS BiH je kreirana u periodu kada je bilo neophodno da BiH napreduje u svim oblastima života i rada, pa je Akcioni plan predvidio veliki broj mjera koje treba implementirati. Kao rezultat, razvojna Strategija ima veoma široku bazu i ne uključuje potpuno razvijenu listu prioriteta unutar i među sektorima. SRS BiH je definirala tri glavna cilja i devet prioriteta, od kojih su dva dalje podijeljena na 11 podprioriteta, dok ostali nisu razvijeni u dovoljno detalja. Unutar Akcionog plana, SRS BiH predstavlja oko 850 mjera, bez jasnog utvrđivanja prioriteta. Dok je definiranje ovih mjera bilo važan korak u procesu reformi, ovaj široki pristup samo je osigurao površno balansiranu hijerarhiju prioriteta. Adekvatna reorganizacija prioriteta u strukturiranu hijerarhiju svakako treba poboljšati kvalitet revidirane Strategije i omogućiti bržu realizaciju reformnih ciljeva kroz implementaciju prioriternih mjera. Adekvatno utvrđivanje prioriteta također treba omogućiti vladama bolji raspored ograničenih resursa za implementaciju najprioritetnijih mjera.

Kako su prošle četiri godine od početka pripreme Strategije, situacija u zemlji se u tom periodu značajno promijenila. Ažuriranje Strategije i usklađivanje sa trenutnim stanjem u zemlji može biti urađeno jedino kroz reviziju dokumenta. Proces revizije vladama treba osigurati sljedeće mogućnosti:

- Da analiziraju i predstave napredak napravljen do sada,
- Da ponovo razmotre definirane ciljeve i prioritete SRS BiH,
- Da reafirmiraju svoju predanost ključnim politikama koje trenutno zahtijevaju dodatnu pažnju,
- Da utvrde opće ključne prioritete i prioritete iz budžetske perspektive.

Reviziju SRS BiH uradit će EPPU, sa strukturama i praksama korištenim tokom procesa pripreme originalne SRS BiH (uključujući aktivnosti radnih grupa i proces javnih konsultacija). Revizija će eliminirati trenutno prisutna ponavljanja rada u nekim područjima, i proizvest će kraći dokument koji upućuje na postojeće dokumente, bez nepotrebnog ponavljanja informacija iz ovih dokumenata.

Drugi cilj revidirane Strategije je definiranje finalnih strateških poruka vladama, što će voditi do formulacije politika i relevantnih budžetskih odluka. Revidirani ciljevi također bi trebali uključivati stratešku poruku o balansu između ekonomskog rasta i smanjenja siromaštva, kao i o članstvu u EU,

što je jedan od tri glavna cilja originalnog dokumenta. Perspektiva članstva u EU je važna motivacija za nastavak reformi, čije su glavne smjernice definirane u SRS BiH i u Strategiji integracije BiH u EU. Sa revizijom SRS BiH u toku, neophodno je usuglasiti ova dva važna dokumenta što je više moguće, posebno u definiranju esencijalnih javnih prioriteta.

1.1. Upravljanje procesom revizije - Metodologija izrade dokumenta revidirane SRS BiH

Revizija SRS BiH je koordinirana i urađena od strane EPPU-PIMU, i tokom izrade revidiranog dokumenta, Ured je koristio strukture i prakse korištene u pripremi originalne SRS BiH, što znači da su u proces revizije bili uključeni, pored kompletnog osoblja EPPU, članovi radnih grupa i lokalni eksperti za svaku oblast koja je tretirana u SRS BiH.

Članovi radnih grupa, koji su predstavnici relevantnih ministarstava na državnom i entitetskom nivou, do upućivanja prve verzije dokumenta u javnu raspravu imali su tri zajednička sastanka. Na prva dva diskutirana je problematika izrade revidiranog dokumenta, dok je na trećem vođena rasprava o pripremljenoj prvoj verziji dokumenta. Na osnovu dobijene suglasnosti od članova radnih grupa, prva verzija dokumenta šalje se na javnu raspravu.

Pored zajedničkih sastanaka svih članova radnih grupa, osoblje EPPU-PIMU održalo je pojedinačne sastanke sa radnim grupama. Sa 22, od 23 radne grupe, održan je najmanje po jedan sastanak. Pojedinačni sastanci sa radnim grupama održani su kako bi se raspravljalo o inicijalnim materijalima pripremljenim od strane lokalnih eksperata i dale preporuke za njihovu korekciju. Posebnu zahvalnost u smislu rada na dokumentu lokalnih eksperata, dugujemo članovima radne grupe za obrazovanje, koji su imali čak 5 pojedinačnih sastanaka radne grupe. Naime, u cilju dobijanja ujednačenih dokumenata za sve sektore, lokalni ekspert i članovi ove radne grupe napravili su inicijalni materijal koji je podijeljen svim drugim ekspertima i članovima radnih grupa kao model.

U toku rada na kompletiranju dokumenta i utvrđivanja prioriteta mjera iz Akcionog plana SRS BiH, s EPPU-PIMU timom radio je jedan međunarodni i dva lokalna stručnjaka.

Revidirana prva verzija dokumenta svim je učesnicima u javnoj raspravi, u kojoj su učestvovali predstavnici bosanskohercegovačkih organa, civilnog društva, donatora, sindikata, privatnog sektora, omladine. bila dostavljena istovremeno. Poslije obavljene javne rasprave, koja je bila organizirana u nekoliko gradova u BiH, radne grupe su sumirale rezultate javne rasprave i doradili prvu verziju dokumenta. Dorađen i usuglašen prijedlog ponovo je razmatran u radnim grupama i, poslije usvajanja, na zajedničkom sastanku članova svih radnih grupa prosljeđen u proceduru usvajanja od strane relevantnih državnih organa BiH.

Dokument revidirane SRS BiH bit će dostavljen i članovima Ekonomskog naučnog vijeća Vijeća ministara BiH, kako bi uradili neovisnu procjenu dokumenta.

2. IZVRŠNI SAŽETAK

2.1. Opći razvojni prioriteti BiH

Makroekonomske reforme su od ključne važnosti za osiguranje stabilnosti domaće ekonomije, kao i postavljanja osnove za budući ekonomski razvoj. Makroekonomske politike unutar SRS BiH definirane su u cilju da osiguraju uvjete za brži ekonomski rast, a time i da utječu na smanjenje siromaštva u zemlji, jer je dokazano da postoji jaka povezanost između rasta nacionalnog dohotka po stanovniku i nivoa siromaštva. Dosadašnje makroekonomske politike su doprinijele stabilnosti cijena, kao i valutnog kursa, što omogućava da se stanje siromašnih dalje ne pogoršava. Međutim, bez obzira na pozitivan trend ekonomskog rasta i povećanja BDP *per capita*, još uvijek blizu 1/5 stanovništva (oko 17,8%) u BiH živi ispod utvrđene linije siromaštva, dok bi se 1/3 stanovništva dodatno mogla naći u tom položaju usljed poremećaja prihoda. Životni standard mnogih porodica je na dosta niskom nivou, tako da bi makroekonomske politike u narednom periodu trebale više pažnje posvetiti rješavanju pitanja siromašnih.

Originalna SRS BiH navodi 4 glavna makroekonomska cilja:

1. Do 2007. godine dostići 70% bruto društvenog proizvoda iz 1991. godine
2. Do 2007. godine ostvariti djelomičnu kreditnu sposobnost na međunarodnom tržištu kapitala
3. Smanjiti udio javne potrošnje u BDP-u
4. Postići fiskalnu održivost kroz fiskalnu konsolidaciju

Originalna SRS BiH projicirala je **prosječni rast realnog BDP-a** na nivou od 5,5% za period od 2004. do 2007. godine, pri čemu se scenarij razvoja zasnivao na makroekonomskim projekcijama međunarodnog monetarnog fonda (MMF). Ukoliko se oslanjamo i dalje na prognoze MMF-a, ovaj rast je u posmatranom periodu ostvaren sa prosječnom stopom od 5,5% (2004.: 5,7%, 2005.: 5,4%). Podaci na koje se SRS BiH oslanja u procesu revizije dokumenta su podaci domaćih institucija, tako da, polazeći od nominalnog rasta BDP-a, koristimo podatke o nacionalnim računima Agencije za statistiku BiH, koji su dostupni za 2004. godinu, kao i procjene za 2005. godinu. Prema tim pokazateljima za 2005. godinu, nominalna stopa rasta bruto domaćeg proizvoda iznosila je 7,1%, potpuno u skladu s jasnim dugoročnim trendom. Procijenjeni realni rast BDP-a tokom 2005. je iznosio 5,8%¹. Posebno ohrabrujuća je činjenica da RS pokazuje veći ekonomski rast u odnosu na FBiH, što dalje doprinosi ujednačenijem BDP-u *per capita* u BiH. Potrebno je naglasiti da je ekonomski rast uglavnom ostvaren kroz povećanje privatnih investicija po većoj stopi od one projicirane u SRS BiH.

Plaće i penzije su zabilježile značajnija povećanja u posmatranom periodu. Kao rezultat toga, privatna potrošnja je ostvarila značajan rast. Na osnovu povećanog udjela uvoza mašina i ekspanzije građevinskih djelatnosti, može se zaključiti da su i bruto fiksne investicije značajno porasle.

Izvoz je rastao po većoj stopi od uvoza (25% prema 18%), a vrijednost izvoza pokrila je približno jednu trećinu vrijednosti uvoza u 2005. godini, što je rezultiralo u deficitu tekućeg računa od oko 23% BDP-a. Dio deficita tekućeg računa pokriven je prilivom direktnih stranih ulaganja (DSU), koji je nešto umjereniji u 2005., budući da je privatizacija atraktivnih velikih preduzeća obustavljena 2005. godine. U strukturi **vanjske trgovine** za 2005. godinu nisu zabilježena značajnija odstupanja od dugoročnog trenda (tj. izvoz raste brže od uvoza). Vanjskotrgovinski deficit visok je prema međunarodnim standardima i u 2005. godini i iznosi preko 50% od BDP-a².

¹ Izvor: EPPU-EPRU. U 2006., Ured za statistiku BiH će početi vršiti izračunavanje deflatora BDP-a, dok za sada realne stope rasta BDP-a za 2005., kao i za prethodne godine, ostaju predmet rasprave. Da je deflator BDP-a bio raspoloživ već u 2005., on bi vjerovatno dao stopu inflacije, koja je daleko ispod one zabilježene u 2005. godini (koja se za sada još uvijek dobija i na temelju Indeksa troškova života). U okviru BDP-a, cijene sirove nafte i srodnih stavki imaju mnogo manju ulogu nego što je to zabilježeno kroz Indeks troškova života.

² Izvor: EPPU-EPRU.

Mjere podrške domaćoj proizvodnji imaju direktnog utjecaja na smanjenje uvoza, a time i povećanje zaposlenosti. Međutim, finansijski i institucionalni kapaciteti BiH za podršku domaće proizvodnje su veoma skromni, ali u budžetima oba entiteta postoje stavke za ovu namjenu. Ove budžetske stavke su značajno niže od istih u zemljama u okruženju i trebalo bi ih povećati i usaglasiti sa okruženjem. Pored toga, potrebno je osloboditi biznis socijalnih problema formiranjem adekvatnih socijalnih fondova, što će utjecati na jačanje konkurentnosti roba BiH namijenjenih izvozu. Potrebno je također u 2006. godini završiti pregovore i sve procedure na ratifikaciji SAA s EU i punopravnog članstva BiH u WTO.

Centralna banka BiH (CBBiH) bilježi rast deviznih rezervi i kontrolira **rast monetarnih agregata** upotrebom nekih od instrumenata koji su joj na raspolaganju.

Stopa inflacije u 2005. godini iznosila je 2,9%³, što je značajno povećanje prema standardima BiH. Razloge ubrzanja stope inflacije ne nalazimo u faktorima na strani potražnje; ubrzanje je posljedica, prije svega, povećanja nekih administrativnih cijena, kao i rasta cijena mineralnih goriva na svjetskom tržištu. Sve navedeno upućuje da je monetarni sistem BiH temeljen na aranžmanu valutnog odbora i da je vrlo dobro funkcionirao i u 2005. godini.

Rezultati **fiskalne politike** se, prije svega, ogledaju kroz razvoj srednjoročnih okvira rashoda (SOR) koji pružaju srednjoročnu perspektivu budžetskog procesa. Širi strateški pravci SOR-a nastavljaju se oslanjati na strateške pravce SRS BiH, naročito u pogledu gornjih granica sektorske potrošnje. Uglavnom, makroekonomske projekcije SOR-a su konzistentne s ovim iz originalne SRS BiH.

Usvajanje i implementacija **Zakona o PDV-u** i sistem centralnog prikupljanja prihoda od carina, zahtijeva primjenu novih procedura raspodjele prihoda. Sredstva se automatski umanjuju sa jedinstvenog računa, kako bi se podmirili troškovi institucija BiH, čime se stvaraju preduvjeti za jačanje državnog nivoa vlasti. Ostatak prihoda se dijeli na entitete, u skladu sa formulom koja se bazira na udjelu potrošnje svakog entiteta.

Općenito se može reći da svi pokazatelji ukazuju na postojanje makroekonomskih preduvjeta za unapređenje **poslovnog okruženja** u BiH. Iako je implementiran veliki broj mjera koje su utjecale na poboljšanje poslovne klime, u cjelini se ne može reći da u BiH postoji povoljna poslovna klima. Priprema SOR-a na državnom nivou osigurava koordinaciju napora za osiguravanje finansijskih sredstava i stvara realne preduviete za realizaciju planiranih mjera. Dio sredstava za mjere iz revidirane SRS BiH je i u sistemu PDV-a, koji je počeo s implementacijom, i koji će sigurno osigurati i nešto veće izvore za ovu namjenu.

Korupcija kao društveni problem svrstana je, od strane anketiranog stanovništva u BiH, na drugo mjesto, odmah nakon nezaposlenosti. U oblasti **antikorupcije**, ciljevi navedeni u SRS BiH, i pored pozitivnih pomaka koji su napravljeni, i dalje su veoma aktuelni i treba raditi na njihovoj realizaciji.

Osnovni cilj u razvoju **sistema statistike** je usuglašavanje sistema statistike u BiH sa međunarodnim standardima. Još uvijek je evidentan nedostatak statističkih kapaciteta, što je preduvjet za adekvatno strateško planiranje i donošenje odluka. Prioritetne aktivnosti s aspekta statistike u narednom periodu su: popis stanovništva, potpuna implementacija postojećeg zakonskog okvira, uspostava statističkih registara, jačanje statistike sektorskih statistika, jačanje anketnih istraživanja na bazi uzoraka, usklađivanje statističkih klasifikacija sa međunarodnim klasifikacijama, kao i redovna obuka statističara i jačanje dimenzije IT sistema.

2.2. Sektorske strategije

Obrazovanje

Dosadašnja realizacija zacrtanih politika u obrazovanju ne odvija se zadovoljavajućim tempom. Ono što posebno zabrinjava je da je takvo stanje često posljedica određenih političkih neusuglašenosti.

³ Izvor: EPPU-EPRU.

Procent BDP-a koji se izdvaja na obrazovanje prema međunarodnim standardima još uvijek je visok, što je rezultat rascjepkane strukture ovog sektora, kao i dupliranja funkcija, naročito u oblasti visokog obrazovanja. Originalna SRS BiH je predviđjela smanjenje troškova za obrazovanje, sa 6,8% na 5,6% BDP-a u FBiH i sa 4,7% na 4,5% u RS, kroz povećanje efikasnosti. Reforma obrazovanja se pokazala teškom za provedbu, tako da i predviđena smanjenja u potrošnji i povećanje efikasnosti još nisu ostvarena. Ovdje dolazi do izražaja metodološki nedostatak pravilnog obuhvata BDP-a, koji ne uključuje i dohodke ostvarene na neformalnom tržištu. Uključivanjem dohodaka neformalnog tržišta, udio BDP-a za obrazovanje bi bio značajno drugačiji. Na taj način realizacija strateških smjernica ovog sektora, a prije svega povećanje obuhvata svih nivoa obrazovanja, bi bila mnogo izvjesnija. Revidirana SRS BiH nastavlja podržavati vladine strateške odrednice; da se zadrži sadašnja potrošnja u ovoj oblasti ili da se osigura određeni rast, koji je niži od rasta BDP-a, ali također smatra da je potrebno realnije izračunavati BDP.

Iako to nije bio slučaj u originalnoj SRS BiH, revidirana Strategija je kao sektorski prioritet izdvojila dio: **Istraživanje i tehnologija**. Istraživanje i tehnologiju treba promatrati kao integralni dio obrazovnog procesa i sveukupnog razvoja društva, uključujući i ekonomski rast i razvoj. Situacija u ovoj oblasti je veoma teška. Izdvajanja BiH za istraživanje i razvoj predstavljaju 0,05% BDP-a (zemlje EU sada su na oko 2% izdvajanja BDP-a i teže ka 3%), što je ekstremno nizak postotak i ne osigurava pokretanje procesa u toj oblasti.

Posljedice ovakvog stanja su mnogobrojne i sa dalekosežnim posljedicama. Ključne posljedice, prema ocjenama tima EU koji je radio ocjenu BiH u ovoj oblasti, su da su zbog nedostatka nauke univerziteti BiH zapravo koledži i da je kvalitet naših diploma upitan. Po ocjeni istog tima, s aspekta istraživanja i tehnologije, BiH je najizoliranija zemlja u tranziciji. Ovakva situacija, ako se ubrzo ne promijeni, dovodi u rizik bilo kakve napore za rekonstrukciju naučne i tehnološke baze za razvoj zemlje, ali i ekonomskog razvoja u cjelini, uključujući i proces pridruživanja EU.

U revidiranoj SRS BiH posebni dijelovi, također prvi put u strateškom razvojnom dokumentu, posvećeni su **kulturi i sportu**, kao značajnim oblastima odgoja, obrazovanja i razvoja, ali i promoviranja BiH u okruženju, i šire.

Zdravstvo

Unatoč značajnom progresu reformi u sektoru, realizacija zacrtanih politika se ne odvija zadovoljavajućim tempom. Međutim, realizacija tekućih projekata, posebno onih finansiranih od strane WB (SITAP i jačanje zdravstvenog sistema) treba značajno doprinijeti da se kašnjenja u implementaciji smanje i da rezultiraju konstruktivnim rješenjima.

Potrošnja u oblasti zdravstva je slična potrošnji u sektoru obrazovanja. Kao rezultat neefikasnosti rascjepkanog sistema, potrošnja za zdravstvo je mnogo veća nego u ostalim tranzicijskim zemljama, a da pravno zdravstvene obaveze još nisu ispunjene. Originalna SRS BiH se obavezala na značajno smanjenje ove potrošnje do 2007. godine. U praksi je veoma teško nadgledati promjene u potrošnji za zdravstvo zbog neadekvatnih podataka o potrošnji privatnih osoba na zdravstvo. Međutim, potrošnja iz fondova zdravstvenog osiguranja znatno je povećana. SRS predviđa smanjenje izdvajanja na zdravstvo u % BDP-a. Revidirana SRS BiH predviđjela je određene prioritetne aktivnosti, koje bi trebale omogućiti znatno poboljšanje kvaliteta zdravstvene zaštite, usprkos preprekama u finansiranju.

Socijalna zaštita

Cilj naše socijalne zaštite je kreiranje programa koji će biti: najadekvatniji sistem socijalne zaštite koji će služiti svim građanima, institucionalni aranžman koji najbolje odgovara administrativnim rješenjima i krajnjem korisniku, kao i najbolji način da se postigne operativna efikasnost.

Potrošnja u oblasti socijalne zaštite je blizu regionalnog prosjeka i SRS BiH je projicirala da će ostati na sadašnjem nivou kao udio u BDP-u. Međutim, kompozicija ove potrošnje je neobična, s izdvajanjima oko 2/3 na demobilizirane vojnike. U pogledu ovoga, SRS BiH smatra da treba osigurati ograničenje potrošnje prema demobiliziranim vojnicima na sadašnji nivo u nominalnim vrijednostima, dozvoljavajući da se povećanja iskoriste za programe koji su više usmjereni na najsiromašnije i najugroženije kategorije stanovništva. U praksi, ovaj zahtjev je veoma teško ostvariv, i ima tendencija da se davanja za ovu kategoriju socijalne zaštite čak i povećaju, što je u suprotnosti sa strateškim opredjeljenjima BiH.

U revidiranoj Strategiji definirano je da BiH želi poboljšati i uspostaviti usuglašen, usmjeren, efikasan i održiv sektor socijalne zaštite u odnosu s ekonomskim rastom. Kako bi se to ispunilo, neophodno je na nivou entiteta BiH i Brčko Distrikta uskladiti minimalne standarde, kriterije i procedure u pogledu ostvarivanja prava iz socijalne zaštite. Postoje također mišljenja da bi bolje rješenje bilo imati jedan državni okvirni zakon koji određuje minimalne standarde, kriterije i procedure, koji je nadgledan od strane entiteta, financiran od strane države, i implementiran kroz CSR (centri za socijalni rad) u općinama. Pitanje izbora reformskog rješenja je u domenu politike. I najbolji zakon treba profesionalnu administraciju za implementaciju. Reforma javne administracije je proces koji je u toku. Osiguravanje odgovornosti donosioca odluka također je primarno važno za osiguravanje funkcioniranja sistema na efikasan, pošten i transparentan način.

Tržište rada

Nezaposlenost je jedan od najozbiljnijih problema s kojim se suočavamo u BiH. Zabilježena stopa nezaposlenosti u prethodnom periodu, u ovisnosti o izvoru podataka i o tome da li se računa s, ili bez učešća „sive ekonomije“, kreće se od 24%, do čak 45%.

S obzirom da BiH prolazi kroz tranzicijski proces prema modernoj tržišnoj ekonomiji, restrukturiranje naše privrede i ekonomije je bolna, ali neophodna etapa na tom putu. Problem tržišta radne snage u BiH još više je izražen u odnosu na ostale tranzicijske zemlje iz razloga rascjepkanog i fragmentiranog tržišta, koje je posljedica ustavnog uređenja BiH. Nepostojanje adekvatnih zakona iz ove oblasti ima za posljedicu i visoki stepen tzv. crnog tržišta rada koje, prema procjeni stručnjaka u BiH, iznosi i do 34%.

Mjere za unapređenje tržišta rada i zapošljavanja, trebaju biti usmjerene na: jačanje jedinstvenog ekonomskog prostora, donošenje nedostajuće i implementaciju postojeće zakonske regulative, usvajanje nacionalne strategije zapošljavanja, jačanje poslovnog ambijenta, rekonstrukciju preduzeća, privatizaciju i rast privatnog poduzetništva.

Vanjska trgovina

Originalna SRS BiH je u oblasti vanjske trgovine definirala 5 ciljeva: smanjiti trgovinski deficit, ubrzati ekonomski razvoj, jačati kvalitet i konkurentnost domaće proizvodnje, ohrabriti strane investicije, i ubrzati integracije u EU. Ovi ciljevi zalaze u mnoge sektore i još uvijek su relevantni u revidiranoj SRS BiH.

Utjecaj vanjske trgovine na rast BDP-a ne ogleda se samo kroz njen rast, nego i kroz promjenu strukture, posebno kod izvoza, u smislu povećanja učešća roba sa višim stepenom obrade. To je moguće ostvariti proširivanjem i produbljivanjem suradnje sa, prije svega, zemljama EU.

Priliv inozemnog kapitala, posebno kroz direktna ulaganja, jedan je od preduvjeta za unapređenje vanjskotrgovinske razmjene BiH. Iako su odavno definirane mjere u toj oblasti, malo je urađeno na njihovoj operacionalizaciji, što revidiranim Akcionim planom treba otkloniti.

Rreforma javne uprave

Reforma javne uprave proces je koji treba prilagoditi administraciju društvenim potrebama. Uspješna reforma javne uprave od prvorazrednog je značaja za daljnji ekonomski i opći razvoj BiH. Uprava igra ključnu ulogu u prelasku na tržišnu ekonomiju. Ona osigurava na pravu zasnovan organizacijski mehanizam, putem kojeg bi se privreda, na način prilagođen našim uvjetima, trebala kretati ka sve većoj deregulaciji.

Stepen implementacije mjera iz Akcionog plana SRS BiH (AP SRS BiH), iako statistički gledano pozitivan, ne bi se mogao smatrati zadovoljavajućim. Posebno je zabrinjavajuće kašnjenje u izradi strategije za ovu oblast. Najznačajnije aktivnosti koje je potrebno uraditi u cilju dostizanja definirane politike i ciljeva u posmatranom sektoru su, pored već navedenog, u domenima: menadžmenta ljudskih potencijala, izrade nacrtu zakonodavstva, upravnih postupaka, informatičkih tehnologija i institucionalne komunikacije.

Poljoprivreda

Sa 1/10 učešća u BDP-u i pouzdano više od 1/10 stanovništva koje je radno angažirano u ovom sektoru, poljoprivreda je važna za ekonomski i opći razvoj BiH. Ova oblast uključuje i trajno ili privremeno zapošljavanje, amortiziranje socijalnih problema i iskorištavanje i očuvanje prirodnih resursa. Istovremeno, nisu u dovoljnoj mjeri iskorištene sve mogućnosti ovog sektora za ekonomski i opći razvoj BiH. Razvoj poljoprivrede opterećuju: spori oporavak od ratnih šteta, visok procent poljoprivrednog stanovništva, nedovoljan nivo novih investicija, niska produktivnost proizvodnje, zastarjela proizvodna struktura i tehnologija proizvodnje, i visoka uvozna ovisnost.

Relativno učešće poljoprivrede u BDP-u u posljednjih pet godina opada. Dok se ukupni BDP u posljednjih pet godina povećao za 35%, poljoprivreda ostaje na nivou iz 2000. godine, sa rastom od samo 4% godišnje u periodu od 2001. do 2004. godine.⁴ Siromaštvo je smanjeno u urbanim sredinama za 3%, u mješovitim za 1%, i u ruralnim za 2%. Ovaj podatak ukazuje da se siromaštvo sporije smanjuje u seoskim i mješovitim naseljima, nego u gradovima. Prema podacima ankete iz 2004. godine, čak 46% siromašnog stanovništva u BiH je živjelo na selu.⁵

Proces reformi u sektoru poljoprivrede je u zaostatku, u odnosu na mjere predviđene Akcionim planom SRS BiH. U cilju ubrzavanja implementacije mjera sa kojima se kasni, u okviru revizije SRS BiH predlaže se donošenje novih, dodatnih mjera i odustajanje od nekih ranije planiranih.

Šumarstvo

Osnovni cilj sektora je uspostava sistema upravljanja prirodnim resursom koji će osigurati racionalno gospodarenje šumama i zaštititi bio-diverzitet. Sektor šumarstva s aspekta ekonomskog razvoja BiH i smanjenja siromaštva ne može se promatrati odvojeno od industrije za preradu drveta.

Zdravstveno stanje šuma je loše, što je posljedica, jednim dijelom, proteklih ratnih zbivanja, kao i propusta u sistemu gospodarenja u prošlosti i sada. Postepeno se uspostavljaju kontrolni mehanizmi u sektoru i zaštita šuma od nezakonitih aktivnosti. Slabosti pravnih struktura, nestabilnost ekonomije i nizak životni standard uvjetovale su pojavu korupcije i u ovom sektoru, što se prevashodno ogleda u nezakonitim aktivnostima kod prodaje drvnih sortimenata. Prioritetne mjere za poboljšanje u ovom sektoru već su navedene i u AP SRS BiH, kao i u Strategiji BiH za integriranje u EU i potrebno ih je što prije realizirati.

Industrija

U SRS BiH, aktivnosti koje su predlagane u oblasti industrije, imale su za cilj osigurati: veće korištenje instaliranih kapaciteta, povećanje učešća domaćih roba na domaćem tržištu, povećanje izvoza, jačanje konkurentnosti naših firmi, otvaranje novih radnih mjesta, uklanjanje administrativnih prepreka za povećanje stranih investicija, ubrzanje privatizacije kroz iznalažanje strateških partnera, razvoj poduzetništva, te rad na zaštiti čovjekove okoline podići na viši nivo.

Industrijska proizvodnja u 2005. godini bilježi stopu rasta od 10% na realnom nivou, što znači da dolazi do određene reindustrijalizacije. Vidljiva je i rastuća specijalizacija u obradi metala, što se uklapa u opću sliku industrijske specijalizacije ka obradi domaćih i uvoznih sirovina. Konkurentnost industrijskog sektora u sferi gotovih potrošačkih i investicijskih roba još uvijek se mora unapređivati.

⁴ Izvor: EPPU-EPRU

⁵ Izvor: Statistički sistem BiH i EPPU-PIMU Lista indikatora sa strane 151 iz Srednjoročne razvojne strategije BiH 2004.-2007. (SRS) Opća linija siromaštva je procijenjena na 2.223 KM po stanovniku godišnje. Niko u BiH nije živio ispod linije ekstremnog siromaštva, koja je procijenjena na 772 KM.

Ako pretpostavimo da je siromaštvo kompleksno, onda je potrebna stopa od 4,7% godišnje

Mješovite općine su one u kojima 35-65% živi u urbanim područjima. Općine u kojima više od 65%

domaćinstava živi u urbanim područjima smatrane su urbanim općinama, dok su općine, gdje manje od 35% domaćinstava živi u urbanim područjima, klasificirane kao ruralne.

Nezaposlene osobe definiraju se po ILO metodologiji kao osobe koje nisu stekle nikakav prihod u toku sedam dana prije dana anketiranja, nemaju posao na koji se mogu vratiti, u potrazi su za poslom i spremne su početi raditi u toku naredne dvije sedmice. Osobe stare od 15 do 65 godina, koje nisu zaposlene i nisu nezaposlene po ILO metodologiji, definiraju se kao neaktivne.

Turizam

Razvoj turizma u razvojnoj Strategiji BiH dio je nastojanja da se kroz sinhronizirane i programski nove ideje i sadržaje postigne razvoj i unapređenje ovog sektora. S obzirom na svoj geografski položaj, BiH se mora usmjeriti na dvije regije, tj. na tržište zemalja bivše SFRJ, te zapadnu i srednju Evropu. Navike turista su se izmijenile, pa je neophodno poznavati motive određenih grupa turista, ovisno o njihovom porijeklu, starosti, obrazovanju, stilu življenja, itd. Novi pristup strateškom razvoju turizma u BiH zahtijeva novi koncept marketinga koji ima zadatak da, na osnovu analize postojećeg stanja i planiranih mogućih aktivnosti, izgrađuje imidž države, te je pozicionira u skladu sa sadašnjim stanjem turističke ponude i potražnje. Zato je ključna karika izrade i provedbe razvojne strategije u ovoj oblasti povezivanje i suradnja privatnog i javnog sektora koji se isprepliću i prate u svim segmentima ponude, od kreiranja zabave i rekreacijskih zona, do posebnog definiranja prostornih planova.

Informatičko-komunikacijske tehnologije (IKT)

Uloga razvoja informatičkog društva i njegovih tehnologija u smanjenju siromaštva i općenito, cjelokupnog razvoja je ključna, i nema alternative. Pri tome, razvoj informatičkog društva se ni u kom slučaju ne može posmatrati kao izolirana sektorska aktivnost, nego je to prioritetni zadatak šire društvene zajednice. Suvremeno informatičko društvo i sve tehnologije na kojima se ono bazira, predstavlja način života današnjeg i budućeg čovjeka; način njegovog obrazovanja, poslovanja, upravljanja i svih drugih aktivnosti u njegovom okruženju.

Revidirana SRS BiH, kroz predložene nove mjere, predviđa uključivanje širokog kruga zainteresiranih strana; ključnih segmenata državnih institucija BiH, nevladinih institucija, poslovnih segmenata, akademija, ekspertnih timova, međunarodnih konsultantskih firmi, kako bi razvoj informatičkog društva u BiH postao dinamičan interaktivan proces, oslonjen na model razvijenih zemalja.

Transportna infrastruktura

Transportna infrastruktura, kao neophodan element proizvodnje, generira sljedeće ekonomske koristi: kroz nižu cijenu prijevoza, reducira troškove za proizvođače, proširenje domaće i vanjske trgovine, povećanje prihoda kroz pružanje tranzitnih usluga, privlačenje stranih investicija, stvaranje mogućnosti za kreiranje poslova u drugim djelatnostima (naprimjer, građevinarstvu i uslužnim djelatnostima).

Brojni su nedostaci svih oblika transportne infrastrukture u BiH, ali se čine značajni naponi na poboljšanje stanja. Najznačajnije aktivnosti u ovoj oblasti odnose se na Koridor 5C i na obnavljanje željezničke infrastrukture. Određena finansijska sredstva za ove namjene predviđena su u SOR-u, ali je evidentno da bez pomoći međunarodne zajednice neće biti moguće realizirati sve ciljeve, bar ne u planiranom i prihvatljivom vremenskom roku.

Energija

Oblast **električne energije** jedna je od svijetlih tačaka u razvoju BiH, imajući u vidu da se radi o sektoru koji je izvozno orijentiran, da zemlje jugoistočne Evrope imaju znatne probleme s nedostatkom električne energije, te da postoje neiskorišteni značajni prirodni resursi u zemlji.

U strukturi proizvodnje **uglja**, 70 procenata čine potrebe za proizvodnju električne energije, a ostalo za industriju i domaćinstva. Dostignuti nivo od oko 40% prijeratne proizvodnje uglja, zadovoljava tekuće potrebe svih potrošača.

Za sada, uvoze se sve količine **prirodnog gasa** za BiH. Međutim, zbog poslijeratne disolucije energetskog sistema BiH, imamo apsurdnu situaciju da u cjelokupnoj transmisiji gasa (više od 5000 km), od gasnih izvorišta u Sibiru, do granice BiH, učestvuje manje posrednika nego unutar BiH.

U **sektoru nafte** su u funkciji značajni proizvodni kapaciteti, koji se za sada nedovoljno koriste, zbog izražene orijentacije za uvozom, posebno naftnih prerađevina, što je posljedica nedostatka jedinstvenog tržišta u BiH.

Općenito, trenutno stanje u energetici karakterizira neusklađenost i/ili nepostojanje pravno- zakonodavnog okvira, odsustvo međuentitetske suradnje i koordinacije. Izražena je i prenamaglašana liberalizacija (koja graniči s haosom) tržišta naftnih derivata. Izrada strategije razvoja energetike BiH, preduvjet je za uspjeh aktivnosti u ovoj oblasti. Strategija mora obuhvatiti cijeli prostor BiH, jer bez jedinstvene energetske politike ne može se pretendirati ni na približavanje EU.

Protuminske akcije

Očigledna je veza deminiranja i poljoprivrede, vodoprivrede, okoliša, infrastrukture, energetike i industrije. Zbog toga je rješenje problema u ovom sektoru moguće samo zajednički koordiniranim i planiranim aktivnostima.

Osnovni problem u ovom sektoru ostaju nedovoljna sredstva za rješenje problema. Tokom 2005. godine, ostvaren je napredak u oblasti finansiranja iz domaćih izvora, tako što su pojedine općine postale finansijeri i osigurale dodatna sredstva za ovu namjenu. Pored interaktivnog pristupa, probleme u sektoru treba prevazići kroz poboljšanje organizacijske strukture i izmjene važećih zakonskih i podzakonskih akata, pravila, standarda i uputstava.

Ravnopravnost spolova-gender

BiH je u periodu pripreme i implementacije SRS BiH napravila značajne iskorake u ovoj oblasti, koji se najbolje ogledaju u sljedećem:

- Stvaranju pravnog i političkog okvira - od planirane "shadow" strategije, do održivih promjena,
- Institucionalnom razvoju - od nedostatka bilo kakvih struktura, do operativnih struktura za gender *mainstreaming* u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti,
- Statistici - veća potražnja i dostupnost informacija raspoređenih prema genderu.

I pored napretka koji je ostvaren, općenito možemo reći da u dokument SRS BiH još uvijek nije u potpunosti integritan gender koncept. Kako u toku sljedeće godine u BiH predstoji priprema novih razvojnih dokumenata, potrebno je da ti dokumenti budu uređeni u skladu sa principima ravnopravnosti spolova.

Prema pokazateljima situacije u oblasti nacionalne i sektorskih strategija navedenim u gornjem dijelu teksta, **osnovni trendovi u BiH**, do početka izrade revidiranog dokumenta SRS BiH su:

- Ekonomski rast je na liniji planiranog, a u nekim oblastima čak i veći od očekivanog
- U periodu implementacije SRS BiH došlo je do blagog pada siromaštva, ali je taj pad manji od očekivanog, što može biti posljedica 60% izvršenja mjera iz AP SRS BiH
- Siromaštvo je široko rasprostranjeno i uključuje, pored nezaposlenih, i zaposlene osobe, posebno u neformalnom sektoru
- Privatne investicije su na liniji planiranih, ali zabrinjavajuće je potrošačko kreditiranje
- Liberalizacija trgovine ima negativan utjecaj na trgovinski deficit, a nepokrivenost uvoza izvozom jedan je od najznačajnijih problema sa kojima se BiH suočava
- Postoji određen napredak u transparentnosti (naprimjer sistem trezora), ali postoje problemi sa vanbudžetskim računima i podentitetskim nivoima
- Prikupljanje prihoda se poboljšava, iako je prerano tvrditi da će taj trend biti nastavljen u budućnosti
- Troškovi javne administracije su visoki, uglavnom zbog nemogućnosti ušteda kroz reforme obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite
- Postoji određen napredak u uspostavi državnih institucija, neophodnih za bolje funkcioniranje BiH i pristupanje EU
- Centralizacijom prikupljanja poreza poboljšano je finansiranje sa državnog nivoa

2.3 Prioritizacija mjera SRS BiH

Danas, baš kao i u periodu izrade originalne SRS BiH, i pored značajnih pomaka u svim oblastima, svi problemi definirani u Strategiji još uvijek su prisutni. Zbog toga, tri glavna cilja definirana u originalnoj SRS BiH moraju ostati ista kao i u periodu izrade Strategije:

1. *kreirati preduvjete za održiv i balansiran ekonomski razvoj*
2. *smanjiti siromaštvo*
3. *ubrzati integracije u EU*

Proces monitoringa i procjene ukazuje na činjenicu da bi se efekti implementacije mogli značajno unaprijediti, prije svega kroz utvrđivanje prioriteta, bolje i realnije planiranje implementacije reformskih procesa u BiH. Revidirana SRS BiH je razmotrila prioritete, radeći od vrha nadolje, sa državne perspektive, i od dna prema gore, koristeći podatke koji su dolazili iz raznih sektora i raznih izvora. Ovaj proces doveo je do definiranja **šest opštih razvojnih prioriteta**, kao i prioriteta u oblasti svakog sektora - **sektorske prioritete**, od kojih svaki ima određeni broj prioritetnih mjera koje su u fokusu pažnje revidirane SRS BiH.

Efekti utvrđivanja prioriteta mjera iz AP SRS BiH bi trebali biti sljedeći:

- Nastavak regionalno izbalansiranog ekonomskog rasta koji je esencijalan za realizaciju zacrtanih ciljeva i poboljšanje životnog standarda stanovnika BiH
- Brže pokretanje novih proizvodnih kapaciteta, povećanje zaposlenosti, bolja veza između tržišta rada i obrazovanja, kao i smanjenje „sive ekonomije“
- Reforma obrazovnog sistema na svim nivoima, podrška razvoju istraživanja i nauke, kao i sportu i kulturi
- Osposobljavanje javne administracije za adekvatno praćenje svih reformskih procesa u zemlji, stvaranje boljeg poslovnog okruženja, smanjenje korupcije i povećanje odgovornosti
- Ekonomski rast sam po sebi ne dovodi do smanjenja siromaštva i socijalne inkluzije, pa je potrebno osigurati da taj rast bude „pro-poor“ orijentiran, kako bi se ispunio cilj smanjenja siromaštva od 20% do kraja 2007. godine
- Ugrožene grupe stanovništva su utvrđene, ali se može reći da usmjeravanje sredstava za socijalnu pomoć nije u potpunosti adekvatno i potrebno ga je unaprijediti
- Sistem socijalne zaštite mora se reformirati i socijalnu zaštitu značajnije fokusirati na najugroženije kategorije stanovništva
- Implementacija mjera koje imaju za cilj kreiranje sveubuhvatnijeg i efikasnijeg sistema zdravstvene zaštite
- Pored ekonomskog rasta i modernizacija socijalnih struktura će omogućiti uravnotežen razvoj i pristup EU
- BiH treba ubrzati korporativno restrukturiranje strateških kompanija, kako bi se osigurao što brži ekonomski rast i veća apsorpcija nezaposlenog i siromašnog stanovništva
- Inkorporiranje ravnopravnosti spolova u sve aspekte života i rada

Opći razvojni prioriteti BiH su:

1. Održati makroekonomsku stabilnost
2. Povećati privatne investicije
3. Restrukturirati ekonomiju
4. Povećati zaposlenost i poboljšati veze između ljudskih resursa i tržišta rada
5. Poboljšati sistem socijalne zaštite
6. Povećati transparentnost i mogućnosti BiH društva

3. ULOGA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE U IZGRADNJI PRETPOSTAVKI ZA STABILAN I ODRŽIV SOCIOEKONOMSKI RAZVOJ ZEMLJE

Međunarodna zajednica je od početka rata veoma prisutna i intenzivno uključena u politički, ekonomski i društveni život BiH, s ciljem ostvarivanja podrške za provedbu Daytonskog mirovnog sporazuma.

Proces promoviranja i provedbe vojne stabilizacije predvođen je NATO-om, te kasnije Stabilizacijskim snagama (SFOR) i sada Snagama Evropske unije (EUFOR).

U provedbi civilnog dijela Mirovnog sporazuma, uključeno je više međunarodnih organizacija, a posebno je značajna uloga Vijeća za implementaciju mira (PIC) i Ureda visokog predstavnika (OHR). Ured visokog predstavnika (OHR) je vodeća organizacija za civilni aspekt implementacije mira u BiH, a također ima zadatak da koordinira aktivnosti međunarodnih civilnih organizacija i agencija koje djeluju u zemlji. Visoki predstavnik je od 2002. ujedno i specijalni predstavnik EU.

Organizacija za sigurnost i suradnju u Evropi (OSCE) ima važnu ulogu u jačanju stabilne, miroljubive i demokratske Bosne i Hercegovine. Oblast rada i programska implementacija obuhvataju: reformu obrazovanja, reformu javne uprave, demokratizaciju, ljudska prava i sigurnosnu suradnju.

Agencije Ujedinjenih naroda (UN) koncentrirale su se, uz ostalo, na povratak izbjeglica, ljudska prava i reformu policije:

- Uloga Visokog komesarijata UN-a za izbjeglice (UNHCR) je da osigura međunarodnu zaštitu izbjeglica i aktivno olakša povratak i reintegraciju izbjeglica i interno raseljenih osoba.
- Program UN-a za razvoj (UNDP) usmjeren je na realizaciju različitih aktivnosti koje su postepeno mijenjale fokus s poslijeratnog oporavka ka pitanjima vezanim za jačanje kapaciteta za održivi i dugoročni socioekonomski razvoj.
- Pored navedenih, veoma značajna je i uloga specijaliziranih agencija, kao što su UNICEF i FAO.

Međunarodne finansijske institucije podržavale su makroekonomsku stabilizaciju i razvoj:

- Od ućlanjivanja BiH 1996., Svjetska banka (WB) bila je intenzivno uključena u projekte rekonstrukcije i obnove BiH u mnogim oblastima. Sadašnje aktivnosti Banke usmjerene su prema osnovnim strukturnim reformama, koje su veoma važne za uspostavu tržišne ekonomije u BiH.
- Međunarodni monetarni fond (MMF) u BiH nadležan je za nadgledanje poštivanja valutnog odbora i stabilnosti valute BiH, osiguranje privremene finansijske pomoći i podešavanja platnog bilansa u suradnji sa Centralnom bankom.

Veoma značajan međunarodni akter i donator u BiH je i Evropska unija, što je vidljivo iz dijela koji slijedi. Pored već navedenih donatora, značajna je podrška koju su pojedine zemlje, putem svojih ambasada i razvojnih agencija usmjeravale u BiH (DFID, SIDA, JICA, CIDA, GTZ). Ono što je posebno značajno, ta pomoć nije bila samo finansijska. Bitan aspekt pomoći bio je usmjeren na razvoj ljudskih resursa neophodnih za samoodrživ razvoj baziran na monitoringu i evaluaciji, podizanju nivoa svijesti o različitim aspektima reformskih procesa, kao i razvoju civilnog društva.

Deset godina nakon završetka rata u BiH, prisustvo međunarodne zajednice u BiH značajno je smanjeno. Mnoge međunarodne agencije, kao i mješovita tijela i institucije, završile su svoj mandat i povukle se. Predstavništva međunarodnih organizacija, koja su sada aktivna u BiH, prilagođavaju svoje programe ostvarenom napretku u BiH i njenim drugačijim potrebama.

Ukupna donatorska pomoć, kao i donatorska pomoć EU, koja je plasirana kroz različite razvojne fondove, do današnjeg dana koordinirana je od strane četiri institucije BiH: Ministarstvo trezora i finansija, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, Ministarstvo vanjskih poslova i Direkcija za evropske integracije. Pored toga, entiteti imaju institucije za upravljanje pomoći. Zabrinjavajuće je da sve do 2006. godine BiH nije ustanovila mehanizam za koordinaciju između ovih ministarstava, niti se sva ova pomoć bilježila na jedinstvenom nacionalnom računu.

U martu 2005. godine, Vijeće ministara BiH ustanovilo je novi mehanizam za koordinaciju donatorske pomoći. Potrebno je uspostaviti Odbor za koordinaciju donatorske pomoći (the Board for Aid Coordination - CBAC), u čijem sastavu trebaju biti predstavnici državnog Ministarstva finansija i trezora (SMF), Jedinice za ekonomsko planiranje (EPPU) i Direkcije za evropske integracije (DEI). Predstavnici relevantnih državnih i entitetskih ministarstava bili bi pozivani na sastanke CBAC-a, kada god se, prema dnevnom redu, ukaže potreba za tim. CBAC također treba biti uspostavljen kao glavni kanal za donošenje vladine i donatorske odluke o najvažnijim pitanjima koja se odnose na implementaciju donatorske podrške BiH.

SMF će uspostaviti Sekretarijat koji će koordinirati rad CDAC-a, a predstavnik SMF-a bit će predsjedavajući CBAC-a. Sadašnja funkcija Ministarstva za vanjsku trgovinu i ekonomske odnose (MFTER) u oblasti koordinacije donatorske pomoći bit će prenesena u SFM. To zahtijeva promjene Zakona o Vijeću ministara BiH. U isto vrijeme, MFTER-ova Jedinica za koordiniranje donatorske pomoći, zajedno sa bazom podataka koji se odnose na projekte podržane od strane donatora, bit će prenesena u SMF. Strateški dokument također zahtijeva od Vlade RS da Jedinicu za koordiniranje donatorske pomoći i bazu podataka prenese iz Ministarstva za ekonomiju u Ministarstvo finansija. Promjene u dosadašnjem mehanizmu koordinacije donatorske pomoći imaju za cilj jače povezivanje između planiranja i implementacije državnih prioriteta sa procesom budžetiranja. Zahvaljujući donatorskoj pomoći (DFID), ministarstva za finansije već su razvila inicijalne kapacitete za pripremu srednjoročnog okvira rashoda (MTEFs). Međutim, uspostava novog mehanizma za koordinaciju donatorske pomoći čini taj proces još jačim, kao i proces koordiniranja procesa pripreme liste Public Investment Projects (PIPs), koji će također biti premješten u SMF.

Veoma je značajno da se proces uređivanja koordinacije donatorske pomoći i prevazilaženja utvrđenih problema, ne dešava samo na strani BiH. Donatori su putem donatorskog foruma pokrenuli Donor Mapping Exercise, putem koje se treba osigurati bolje ciljanje i bolja koordinacija te pomoći i na strani međunarodne zajednice. EPPU-PIMU je uključen u ove aktivnosti.

4. BiH, EU I CEE PERSPEKTIVE

Za BiH, integracija u EU označava zauzimanje zasluženog mjesta unutar evropske porodice demokratskih zemalja. BiH je uvijek pripadala evropskoj političkoj, kulturnoj i ekonomskoj sferi, a njeni građani su i sada odlučni u namjeri da postanu integralni dio moderne političke, ekonomske i sigurnosne strukture. BiH dijeli ciljeve EU, njene vrijednosti i principe, i spremna je poduzeti neophodne korake koje članstvo u EU zahtijeva. BiH će razviti društvo zasnovano na sistemu vrijednosti i dostignuća evropskih demokracija. Ti ciljevi, u širem smislu, uključuju očuvanje i jačanje mira na evropskom kontinentu, dostizanje ekonomskog napretka i rasta zasnovanog na slobodnoj trgovini u korist svih građana, te jačanje i promoviranje socijalne sigurnosti, kao i suradnje u oblasti kulture.

Proces integracija u EU zahtijeva kompletno prilagođavanje načina rada, institucionalnih okvira i pravnog sistema, kako bi se dostigli evropski standardi u svim oblastima. Proces pravnog usuglašavanja i prihvatanja evropskih standarda uključuje detaljnu unutarnju reformu, opću konsolidaciju sistema, jači ekonomski razvoj i intenzivniju akciju u oblasti vanjske politike u područjima koja utječu na dinamiku odnosa između BiH i EU. Perspektiva članstva u EU je veoma bitan vodič za nastavak već započetih reformi u BiH i katalizator procesa koji bi trebao osigurati stvaranje ekonomske, pravne, organizacijske i socijalne strukture, koja je u stanju poduzimati akcije u skladu s pravilima EU. U svrhu bržeg procesa integriranja BiH u evropske integracijske tokove, aktivna uloga svih segmenata društva je imperativ.

Punopravno članstvo u EU reflektirat će se na sve političke i ekonomske aspekte života. Ekonomske implikacije će zasigurno biti vidljive, ali socijalni, politički, sigurnosni, kulturni, i svi drugi aspekti ne bi trebali biti previđeni. Političke posljedice članstva u EU su primarno povezane sa promjenama u mehanizmu odlučivanja u brojnim područjima, posebno u predavanju jednog dijela suvereniteta i odlučivanja. S druge strane, članstvo u EU omogućava BiH da učestvuje u kreiranju ključnih odluka koje se tiču budućeg razvoja Unije. BiH je spremna prihvatiti osnivački ugovor i dovršiti *acquis communautaire*, i učestvovat će u implementaciji, nakon što postane punopravan član EU. Sa reformama koje su već započele, BiH želi stvoriti i održati stabilnu ekonomsku klimu i implementirati druge mjere kako bi, u finalnoj fazi, ušla u ekonomsku i monetarnu uniju. Dok je na tom putu, BiH će obraćati pažnju i na socijalnu dimenziju, pristupanjem i implementiranjem evropske socijalne povelje.

Jedan od tri glavna cilja SRS BiH je ubrzavanje procesa integracije u EU. čak i u vremenu kada je BiH bila u procesu definiranja SRS BiH, bilo je jasno da su integracije u EU u političkom i socioekonomskom interesu zemlje. Razvoj EU je pokazao da je svaka zemlja poseban slučaj i da svaka zemlja ima svoj model prihvatanja zajedničkih pravila EU. Od 2001. godine, kada je proces definiranja SRS BiH započeo, pa do sada, BiH je napravila značajan napredak u svim aspektima života i rada, značajan za ostvarivanje i ovog cilja. Iako ovaj napredak nije bio dovoljno brz, činjenica da je BiH početkom 2006. godine otpočela proces pregovora s EU indicira, više nego išta drugo, da je SRS BiH prepoznala vrijednosti koje su važne za razvoj zemlje. To je bio prvi iscrpan i presudan dokument koji je definirao neophodne preduvjete za osiguranje sigurnosti, vladavine prava i razvoja BiH, kao i za konsolidaciju zemlje i prihvatanja vrijednosti definiranih u dokumentima EU.

BiH je tokom 2005. godine pripremila Strategiju za integriranje BiH u EU. Ovo je osnovni dokument na kojem će biti zasnovan cijeli proces integracije u EU. Zasnovana na istraživanjima međusobnih odnosa političkih, ekonomskih i drugih elemenata, Strategija navodi fundamentalne ciljeve i pravce akcija, a uključuje i kolekciju općih indikatora za rad državnih i entitetskih institucija, i drugih učesnika u procesu integracija.

Aktivnosti na pripremi Strategije integracija EU počele su nakon procesa pripreme i usvajanja SRS BiH i bile su u korelaciji s ovim dokumentom. Strategija integracije EU također stavlja postojeće aktivnosti na integracijama u stalan okvir, određuje prioritete i ključne elemente procesa prilagodbe, i utvrđuje razvojne izazove. Na ovaj način uspostavljena je logična veza između ove dvije strategije i osigurani potrebni preduvjeti za upotpunjavanje ovih strategija i međusobno korištenje definiranih strateških smjernica, umjesto njihovog dupliranja u dva strateška dokumenta.

Kako je Strategija dokument koji određuje ciljeve koji moraju biti ispunjeni do punopravnog članstva u EU, nema vremenskih rokova za ispunjavanje ovih ciljeva. Bit će razvijeni planovi bazirani na Strategiji, koji će precizno formulirati politike i programe prema svakom sektoru.

EU je potvrdila na Solunskom samitu, održanom u junu 2003. godine, da u potpunosti podržava zemlje zapadnog Balkana u pristupanju EU. Evropsko partnerstvo, kao instrument, ima prvenstveno politički značaj i inspiriran je „Pristupnim partnerstvom“, koji je ponuđen CEE zemljama. Identificira kratkoročne i srednjoročne prioritetne aktivnosti, prilagođene posebnim potrebama svake od zemalja, odgovarajućim nivoima pripreme i specifičnim karakteristikama procesa stabilizacije i pridruživanja. EP dokument također služi kao lista za provjeravanje napretka svake od zemalja prema pristupu EU. Cilj mu je uspostava detaljnog okvira priprema za članstvo, kao i asistiranje u razvoju detaljnog Akcionog plana reformi u zemlji, koje su potrebne za daljnje približavanje EU. Ambiciozna dinamika reformi i njihova implementacija doprinose procesu integracija, unutar zemlje i unutar EU, i služi kao najbolja priprema za otpočinjanje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju.

Vijeće ministara BiH je nedavno usvojilo drugu odluku o prioritetima evropskog partnerstva. Ovi prioriteti uključuju ključne, kratkoročne i srednjoročne prioritete, kao i prioritete koji se odnose na političke zahtjeve, ekonomske zahtjeve, sektorske prioritete, pravdu, slobodu i sigurnost.

Prioriteti drugog evropskog partnerstva

Tipovi prioriteta	Prioriteti
Ključni	Potpuna suradnja sa Međunarodnim tribunalom za ratne zločine u hapšenju optuženih, koji su još uvijek na slobodi.
	Potpuna implementacija Sporazuma o restrukturiranju policije iz oktobra 2005. godine. Uspostava Direkcije za implementaciju restrukturiranja policije do decembra 2005. godine. Usvajanje Akcionog plana za implementaciju reforme u skladu sa principima izdatim od strane Evropske komisije i u periodu određenom ovim Sporazumom.
	Usvajanje kompleta neophodne legislative u vezi sistema javnog emitiranja na državnom i entitetskom nivou i početak implementacije.
	Osigurati da sva ministarstva i institucije na državnom nivou imaju adekvatno finansiranje i operativnost i da su pravilno zastupljeni osobljem i smješteni u određene prostorije.
	Usvajati i započeti implementaciju Akcionog plana za reformu javne administracije, uzimajući u obzir rezultate funkcionalnih i sektorskih pregleda javne administracije.
	Osigurati postojanje stvarnog internog tržišta u BiH.
Politički zahtjevi	Demokracija i vladavina ljudskih prava. Postoje također prioriteti u ovoj oblasti, koji se tiču: upravljanja, javne administracije, izbora, pravnog sistema, politike borbe protiv korupcije, ljudskih prava i zaštite manjina, regionalne suradnje i međunarodnih obaveza BiH.
Ekonomske zahtjevi	Osim ekonomskih zahtjeva koji se tiču stabilne makroekonomije i provedbe valutnog odbora, također postoje zahtjevi u oblasti slobodnog protoka roba, ljudi, usluga, i osnivačkih prava, carina i poreza, javnih nabavki, Zakona o intelektualnom vlasništvu, statistike (usvajanje i implementacija entitetskog sporazuma o statističkom sistemu u svrhu poboljšanja rada Agencije za statistiku BiH).
Sektorski prioriteti	Prioriteti definirani u ovoj oblasti uključuju: industriju, mala i srednja preduzeća, poljoprivredu i ribarstvo, okoliš, energiju, transport, informacijsko društvo i medije, finansijsku kontrolu.
Pravda, sloboda, sigurnost	Prioriteti definirani u ovoj oblasti uključuju: vize, graničnu kontrolu, azil i migracije, pranje novca, narkotike, policiju, borbu protiv organiziranog kriminala i terorizam.

U okviru ovih prioriteta evropskog partnerstva, evidentan je nedostatak prioriteta koji se tiču socijalnog sektora, obrazovanja, zdravstva, smanjenja siromaštva, a koji obično zauzimaju važno mjesto u SRS BiH. Ovo je drugi razlog zašto su u razvojnoj fazi oba dokumenta neophodna (SRS BiH, Strategija integracije BiH u EU, uključujući evropsko partnerstvo kao dio ove Strategije). U svakom slučaju, Slovenija, koja je već članica EU, pokazala je usvajanjem nove Razvojne strategije u junu 2005. godine da članstvo u EU, ili namjera da se postane član, ne isključuje postojanje Razvojne strategije. Naprotiv, oba dokumenta imaju svoju važnost.

U sljedećem dvogodišnjem periodu, kada vlade trebaju implementirati mjere iz SRS BiH prioriteta i prioriteta evropskog partnerstva, socijalno i ekonomsko stanje u BiH trebalo bi se promijeniti do nivoa koji bi dokazao želju za ujedinjavanjem oba dokumenta u Nacionalni plan razvoja (NPR), koji bi se trebao koristiti isključivo za razvojni program i ne bi trebao puno naglašavati institucionalne reforme ili socijalne politike. Institucionalne i socijalne reforme trebaju biti definirane u strateškom razvojnom dokumentu, koji će biti pripremljen kao osnova za NPR BiH i u Strategije socijalne inkluzije.

Potrebno je naglasiti da proces pridruživanja EU zahtijeva sveobuhvatne reforme koje su veoma skupe i koje BiH ne može sama isfinansirati. Određena sredstva za tu namjenu predviđena su u Srednjoročnom okviru rashoda BiH za period od 2006. do 2008. godine, ali je i dobro definirana i pravilno usmjerena donatorska pomoć i dalje neophodna za realizaciju ovog cilja. EU daje sredstva za podršku razvoju ovom procesu. Ova pomoć, namijenjena slabije razvijenim regijama i određenim socijalnim grupama, usmjerava se putem strukturnih fondova.

Strukturni fondovi raspoređuju se na sljedeće prioritete:

- na regije koje zaostaju u razvoju,
- na privrednu i socijalnu konverziju regija u razvojnim teškoćama,
- za obuku i prekvalifikaciju i otvaranje radnih mjesta u spomenutim regijama,
- za četiri *Inicijative* EU za pronalaženje rješenja specifičnih problema:
 - prekogranične, transnacionalne i međuregionalne suradnje (*Interreg III*),
 - održivi razvoj gradova i urbanih područja u zaostajanju (*Urban II*),
 - ruralni razvoj kroz lokalnu inicijativu (*Leader +*),
 - borbu protiv nejednakosti i diskriminacije u zapošljavanju (*Equal*).

Iz strukturnih fondova finansiraju se višegodišnji programi koji predstavljaju sastavni dio Strategije izrađene u partnerstvu, a glavnu odgovornost za implementaciju snose državne ili regionalne vlasti.

Od samog početka rada aktivnostima EPPU-PIMU podršku pružaju 23 radne grupe, čiji su članovi predstavnici relevantnih ministarstava na državnom i entitetskom nivou, predstavnici CBBiH, statističkih institucija BiH, privrednih komora, agencija za zapošljavanje, sindikata i civilnog društva. Direkcija za evropske integracije (DEI), također je za potrebe procesa pripreme Strategije i pregovaranja s EU oformila radne grupe. Članovi radnih grupa EPPU i DEI veoma često su iste osobe. Osoblje EPPU također je uključeno u pripremne aktivnosti za pregovore s EU, pregovarački proces, kao i pripremu dokumenata evropskog partnerstva. Ovakav pristup značajan je ne samo zbog kompatibilnosti procesa za koje su nadležni EPPU i DEI, nego i za izgradnju zajedničkog pristupa neophodnog za pripremu budućih razvojnih dokumenata BiH.

5. PROFIL SIROMAŠTVA: NOVI PODACI, INDIKATORI, IMPLIKACIJE POLITIKA

5.1. Opća definicija siromaštva

Smanjenje siromaštva je, pored ekonomskog rasta, jedan od glavnih ciljeva SRS BiH. Ovi ciljevi su preduvjet za održiv i uravnotežen ekonomski razvoj zemlje i ubrzanje procesa integracija u EU.

Siromaštvo se definira kao višedimenzionalni fenomen koji, pored nedovoljnih prihoda za zadovoljenje životnih potreba, podrazumijeva i nemogućnost zapošljavanja, neodgovarajuće stambene uvjete i neadekvatan pristup socijalnoj zaštiti, zdravstvenim, obrazovnim i komunalnim uslugama. U ostale ključne aspekte siromaštva ubrojani su i neostvarivanje prava na zdravu životnu sredinu i prirodna bogatstva, prije svega, na čistu vodu i zrak.

Godinu i po nakon početka monitoringa implementacije mjera iz Općeg akcionog plana SRS BiH, dva nova izvora podataka koji se tiču siromaštva su pripremljeni, kao dodatak obnovljenoj listi indikatora⁶ iz SRS BiH. Ta dva nova izvora su: Izvještaj o životnom standardu stanovništva (LSMS), Talas 4 i Izvještaj o potrošnji domaćinstva (HBS). Revizija SRS BiH će, pored rezultata monitoringa implementacije Srednjoročne razvojne strategije BiH, sumirati glavne zaključke ovih istraživanja.

5.1.1. Rješavanje problema siromaštva kroz ekonomski razvoj

Već se dugo zna da je ekonomski rast osnovni temelj smanjenja siromaštva. Ne postoji jedna formula koja će garantirati najveću stopu smanjenja siromaštva, ali ako ekonomija sporo raste, malo je sredstava za distribuciju. Ako je malo sredstava za distribuciju, općenito je čak i gore za siromašne nego za bilo koga drugog.

Ali, makroekonomska stabilnost i rast nisu dovoljni za smanjenje siromaštva. Siromaštvo mora biti dopunjeno mjerama koje će omogućiti siromašnijim članovima društva da učestvuju u rastu, uključujući: poboljšanja tržišta rada, obrazovanje, zdravstvo, i mjere koje promoviraju uključivanje žena, mladih ljudi i drugih ugroženih i isključenih grupa, kao što su Romi, invalidi i drugi.

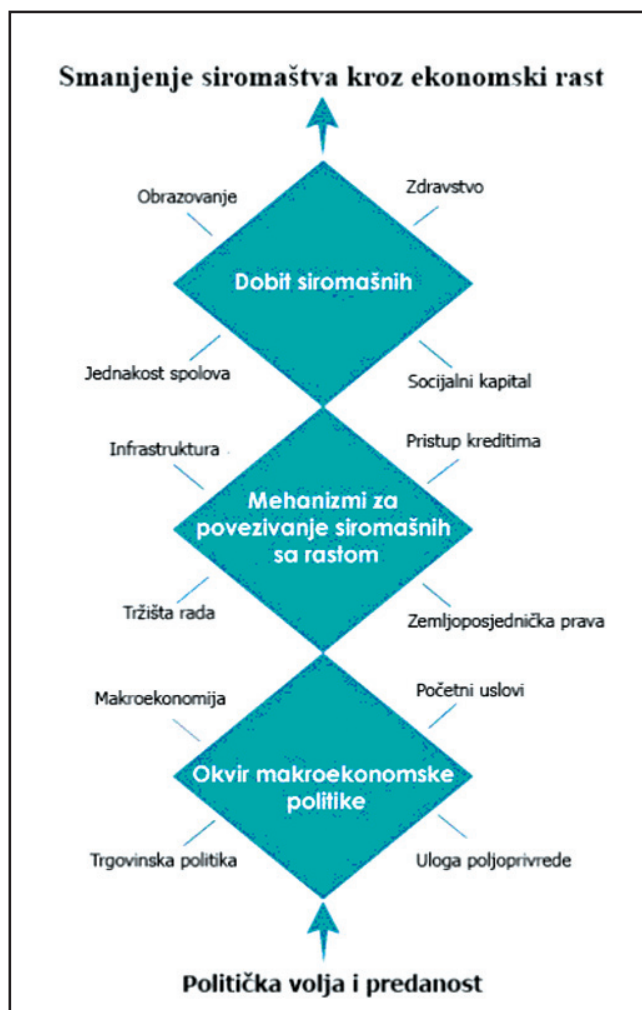
Vlada nastoji ostvariti poboljšanja na tržištu rada u BiH. Bit će uvedeni mehanizmi koji će povećati mogućnost siromašnih, kako bi pristupili sektorima gdje dolazi do rasta, i smanjiti troškove i barijere za ovaj pristup. Vlada će također dati prioritet rastu sektora gdje se nalaze siromašni, u slučaju da su ovi sektori konkurentni.

Obrazovanje igra ključnu ulogu u ovom procesu. Obrazovani ljudi su u mogućnosti povećati svoju produktivnost u svim sektorima, radnici su u mogućnosti preći sa poljoprivrede na proizvodnju hrane, kao i na druge ekonomske aktivnosti, ili uopće, u mogućnosti su preći iz neformalnog u formalni sektor, a također su u mogućnosti bolje spriječiti probleme, i zdravstvene, socijalne i druge usluge koristiti efikasnije.

Investicije u zdravstvo imaju značajan utjecaj na ekonomski rast i smanjenje siromaštva, na direktan i indirektan način. Direktno, zdraviji radnici su produktivniji tokom dužeg života. Nejednakosti spolova također mogu negativno utjecati na potencijal rasta da smanji siromaštvo.

Veoma jednostavan grafikon, prikazuje sve glavne aspekte smanjenja siromaštva kroz ekonomski rast.

⁶ Za to je potrebno preuzeti i provesti preko 2000 zakonskih akata EU i izgraditi neophodne institucije i sisteme

Izvor: Povezivanje siromaštva sa ekonomskim rastom - osam glavnih pitanja (Sarah Lucas i Peter Timmer)

U BiH, rane reforme nisu uvijek osiguravale brze koristi za siromašnije članove društva. Ove reforme nisu osiguravale:

- Prijenos vlasništva sa vlada na siromašnije članove društva
- Brz napredak na poboljšanju klime za biznise koji zapošljavaju siromašne
- Efikasno tržište rada
- Prijenos iz neformalne u formalnu ekonomiju

Revidirana SRS BiH se osvrće na ova pitanja kako bi osigurala da kontinuirana stabilnost i rast imaju koristi za sve članove društva, a da siromašniji članovi društva imaju najviše koristi.

5.2. Siromaštvo u BiH

5.2.1 Sažeti profil siromaštva iz originalne SRS BiH

Tokom pripreme SRS BiH, najvažniji izvor informacija za pripremu profila siromaštva u BiH bilo je Istraživanje procjene životnog standarda – LSMS, koje je bilo organizirano od septembra do novembra 2001. godine. Ovo je bilo prvo reprezentativno poslijeratno istraživanje o socioekonomskoj situaciji građana na nivou domaćinstava. Istraživanje je organizirano na uzorku od 5400 domaćinstava u 25 općina u oba entiteta.

Istraživanje je pokazalo da je životni standard oko 19,5% stanovnika BiH ispod opće linije siromaštva (oko 25% u RS i 16% u FBiH). Nije bilo grupa koje su blizu ili ispod ekstremne linije siromaštva. Procenti građana koji su bili ispod opće linije siromaštva bili su različiti: u urbanim područjima – 14%, u ruralnim područjima – oko 20%, i najveći u mješovitim (urbano-ruralnim) područjima – oko 24%.

SRS BiH je prepoznala, s aspekta siromaštva, da su najugroženije kategorije stanovništva sljedeće:

- mladi
- raseljene osobe
- osobe u klasičnom stanju socijalne potrebe
- nezaposlene osobe
- penzioneri sa niskim primanjima

Specifični problemi koji se tiču siromaštva su također definirani:

- ljudska prava
- obrazovanje
- jednakost spolova
- stariji građani
- siromaštvo u gradovima i selima
- etnička dimenzija siromaštva

19,5% populacije, koja je bila ispod opće linije siromaštva, živjela je u 14,2% domaćinstava. U strukturi siromašnih domaćinstava u BiH u 2001. godine, prema ILO metodologiji, najveći dio se sastojao od domaćinstava u kojima je glava domaćinstva nezaposlena (38,6%) i domaćinstava u kojima glava domaćinstva ima više od 65 godina starosti (21,4%). Ove dvije kategorije stanovništva činile su 60% siromašnih u BiH. Ostalih 40% činila su domaćinstva u kojima je glava domaćinstva zaposlena. U ovoj kategoriji većina ih je bila zaposlena u prerađivačkoj industriji (10,3%), građevinarstvu (8,5%), i poljoprivredi (7%).

Po sektorima, iznadprosječno siromaštvo postojalo je u domaćinstvima u kojima je glava domaćinstva zaposlena u: građevinarstvu, rudarstvu, prerađivačkoj industriji, poljoprivredi, lov i šumarstvu, i drugim javnim socijalnim i uslužnim djelatnostima.

S druge strane, nizak nivo siromaštva bio je u sektoru ribarstva, privatnih gazdinstava sa zaposlenima, u zdravstvu i socijalnom osiguranju, finansijskom posredovanju, obrazovanju, ugostiteljstvu, trgovini nekretninama, trgovini, distribuciji struje i plina, saobraćaju, skladištenju i komunikacijama.

Po kategoriji zanimanja, iznadprosječno siromaštvo zabilježeno je u domaćinstvima u kojima je glava domaćinstva radila u: primarnim seoskim zanimanjima (zemljoradnja, šumarstvo, ribarstvo), neindustrijskim mehaničkim zanimanjima (inženjer, mehaničar, neindustrijska prerada), i nekvalificirani radnici. S druge strane, manje siromaštva je zabilježeno među stručnjacima i naučnicima, službenicima i članovima zakonodavnih tijela, tehničarima i drugim kvalificiranim randicima, i uredskim službenicima.

5.2.2. Tretman siromaštva u SRS BiH

U dijelu SRS BiH koji se tiče smanjenja siromaštva, samo su definirani strateški ciljevi u ovoj oblasti. Ovi strateški ciljevi direktno su povezani sa ciljevima makroekonomije, sektorskih prioriteta i ljudskih prava. Specifične mjere za smanjenje siromaštva nisu posebno prikazane u Općem akcionom planu SRS BiH, jer sve mjere direktno ili indirektno doprinose smanjenju siromaštva. Revidirana Strategija donosi jasniju indiciju veze između prioriteta SRS BiH i smanjenja siromaštva, kao što je objašnjeno u Poglavlju 4.

5.3. Profil siromaštva

5.3.1 Promjene koje su se desile u BiH

Podaci LSMS osiguravaju bogat i moćan izvor informacija o tome šta se dešava u domaćinstvima u BiH. Ovi podaci su zasnovani na velikom uzorku koji je ispitan, koristeći međunarodno priznate metode. Usprkos ovome, limit povjerenja je veoma širok, posebno kada se analiziraju manje grupe uzorka. Ovo ne znači da ne bi trebali koristiti podatke za formiranje politika. To znači da bi trebali kreirati politike u prilagodljivom obliku, kako bi se mogli prilagoditi novim informacijama kada one budu dostupne, priznajući da postoji realna šansa da ove nove informacije mogu uključivati i neka iznenađenja.

Prema posljednjim podacima iz LSMS, 17,8% stanovništva (ili oko 681,000) živjelo je ispod opće linije siromaštva u 2004⁷. godini. Ovo je smanjenje od 8,7%, polazeći od nivoa od 19,5% u 2001. godini, što sugerira da se stopa siromaštva smanjuje malo manje od 3% godišnje. Glavni cilj postavljen u originalnoj SRS BiH tokom četiri godine, od 2004. do 2007., jednak je smanjenju od oko 5% godišnje⁸. *Ovo sugerira da je BiH ostvarila napredak od 60% od planiranog u originalnoj SRS BiH.*

Ovo je postignuto kroz jak ekonomski angažman i implementaciju važnih ekonomskih reformi. Usprkos ovome, deset godina nakon rata, siromaštvo je često povezano sa BiH. Od svih zemalja koje su nastale raspadom SFRJ, BiH je najsiromašnija. Nažalost, na listi najsiromašnijih zemalja u Evropi, BiH je također na veoma visokom mjestu.

Kako bi ispunili planirani cilj iz originalne SRS BiH za smanjenje siromaštva od 20% do 2007. godine, bit će neophodno smanjenje siromaštva po stopi od preko 5% godišnje. Iskustvo iz posljednje tri godine sugerira da nastavak jakog ekonomskog rasta neće biti dovoljan za dostizanje ovog cilja, i da će biti neophodno zamijeniti politike rasta sa politikama koje osiguravaju bolje učešće siromašnih u ekonomskom rastu.

Od ukupnog broja siromašnih u BiH, 51% živi u RS, a 49% živi u FBiH, odnosno, ako entitete posmatramo posebno, siromašno je 21% stanovništva u RS, odnosno 15% stanovništva u FBiH.

Tabela 2. Promjena stope siromaštva u BiH u periodu od 2001. do 2004. godine

Stopa siromaštva u %	2001.	2004.	Smanjenje broja siromašnih u %
RS		24,8	20,8 16,1
FBiH		6,3	15,4 5,5
BiH	9,5	17,8	8,7

Postoje mnoge tehnike za procjenu „dubine“ siromaštva, što je termin različit od nivoa siromaštva. Općenito, statističari sugeriraju da je nejednakost u BiH niska, po međunarodnim standardima. U periodu od 2001. do 2004. godine jaz siromaštva u RS smanjio se za 46 KM, dok se težina siromaštva smanjila za 1%. U FBiH jaz siromaštva smanjio se za 4 KM, a težina siromaštva je ostala ista. Jaz siromaštva u 2004. godini iznosio je 83 KM, što znači da na godišnjem nivou nedostaje oko 315 miliona KM koje bi trebalo, direktno ili indirektno, dati siromašnima u BiH, kako bi se svi siromašni „izvukli“ iznad linije siromaštva. Gini koeficijent je porastao u FBiH za 2%, dok je u RS ostao isti, što znači da se nejednakost u FBiH povećala.

Na osnovu podataka o 6.474 osobe koji su bile u uzorku i 2001. i 2004. godine, 73,4% ovih osoba koje nisu bile siromašne u 2001. godini ostalo je izvan siromaštva i u 2004. godini. S druge strane 8,1% osoba koje su bile siromašne u 2001. ostale su siromašne i u 2004. godini.

⁷ Opća linija siromaštva je procijenjena na 2.223 KM po stanovniku godišnje. Niko u BiH nije živio spod linije ekstremnog siromaštva, koja je procijenjena na 772 KM.

⁸ Ako pretpostavimo da je siromaštvo kompleksno, onda je potrebna stopa od 4,7% godišnje

Tabela 3. Dinamika siromaštva od 2001. do 2004. godine

Procent populacije	Izvan siromaštva 2001.	Siromašni 2001.
Izvan siromaštva 2004.	↓ 73,4%	↑ 10,1%
Siromašni 2004.	↓ 8,4%	↑ 8,1%

Brojne različite tehnike su korištene da se ispita priroda siromaštva. Tabela 4. predstavlja objedinjene cifre koje pokazuju prosječan nivo siromaštva za različite tipove domaćinstava. Osim toga, EPPU je na osnovu *regresionog probit modela* ispitao promjene u svakom domaćinstvu, kako bi istražio uzroke dinamike siromaštva. Rezultati iz ovih različitih izvora analiza su kompleksni i čine se konzistentnim sa situacijom u kojoj je nejednakost niska i siromaštvo široko rasprostranjeno među stanovništvom u BiH.

Općenito, sljedeće kategorije stanovništva većinom su siromašne:

1. Domaćinstva u kojima je glava domaćinstva mlađa od 25
2. Domaćinstva sa dvoje, troje ili više djece
3. Ljudi koji rade u neformalnom sektoru
4. Domaćinstva u kojima je glava domaćinstva završila samo osnovnu školu
5. Domaćinstva koja se još uvijek smatraju izbjeglicama ili raseljenim osobama
6. Domaćinstva koja se nalaze u mješovitim općinama²

Sljedeći tipovi domaćinstava su u većoj mogućnosti da ne budu siromašni:

1. Domaćinstva u kojima glava domaćinstva ima viši nivo obrazovanja
2. Domaćinstva u kojima je žena glava domaćinstva
3. Domaćinstva sa zaposlenima u formalnom sektoru
4. Domaćinstva u FBiH
5. Domaćinstva u kojima je glava domaćinstva u penzijskoj dobi

Faktori koji utječu na izlazak iz permanentnog siromaštva su:

1. Život u domaćinstvu u kojem je žena glava domaćinstva
2. Sticanje višeg, potom visokog obrazovanja glave domaćinstva
3. Zapošljavanje člana domaćinstva u formalnom sektoru

Tabela 4. Promjene u profilu siromaštva

	2001.				2004.			
	Stopa siromaštva	Indeks jaza siromaštva	Težina siromaštva	Udio u siromašnim BiH	Stopa siromaštva	Indeks jaza siromaštva	Težina siromaštva	Udio u siromašnim BiH
A. Država								
BiH	19,5	5	2	100	17,8	4	1	100
B. Entiteti								
FBiH	16	3	1	52	15	3	1	49
RS	25	7	2	48	21	5	1	51
C. Lokacija								
Urbano	14	3	1	18	11	3	1	17
Mješovito	24	6	2	38	23	5	2	37
Ruralno	20	5	2	44	18	4	1	46
D. Status ratne raseljenosti								
Mjesto boravka nepromijenjeno ratom	19	5	2	46	17	3	1	74
Bili raseljeni tokom rata	12	3	1	18	12	2	1	7
Povratnici (raseljeni i izbjeglice)	17	4	1	7	13	2	1	4
I dalje izbjeglice i raseljeni	34	8	3	29	37	9	4	16

² Mješovite općine su one u kojima 35-65% stanovništva živi u urbanim područjima. Općine u kojima više od 65% domaćinstava živi u urbanim područjima smatrane su urbanim općinama, dok su općine, gdje manje od 35% domaćinstava živi u urbanim područjima, klasificirane kao ruralne.

E. Obrazovanje glave porodice								
Bez obrazovanja	28	9	3	12	20	4	1	26
Osnovna škola	26	6	2	47	25	6	2	31
Srednja	16	3	1	39	17	3	1	42
Viša	10	2	1	2	5	1	0	1
Visoka	2	0	0	1	0	0	0	0
F. Broj zaposlenih odraslih osoba u domaćinstvu								
Niko nije zaposlen	25	6	2	37	18	4	1	31
Jedna osoba zaposlena	18	4	1	35	21	5	1	42
Dvije i više zaposlenih osoba	6	4	1	28	13	3	1	27
G Broj djece (ispod 14 godina)								
Nema djece u domaćinstvu	12	3	1	31	13	2	1	48
Jedno dijete	20	4	1	22	21	5	2	21
Dvoje djece	27	6	2	27	32	7	2	22
Troje i više djece	56	16	6	20	66	16	6	10
H. Broj starih (iznad radnoaktivne dobi)								
Nema starih	20	4	2	61	19	4	1	71
Jedna stara osoba	18	5	2	21	13	3	1	16
Dvije i više starih osoba	19	5	2	18	21	4	1	13
I. Spol glave porodice								
Muški	21	5	2	90	19	4	1	86
ženski	13	3	1	10	13	3	1	14
J. Dob glave porodice								
Ispod 25	14	3	1	0	31	1	0	1
Između 26 i 49	21	5	2	56	20	4	1	41
Između 50 i penzionerske dobi	18	5	2	19	17	4	1	35
Penzionerska dob	18	4	2	25	16	3	1	22
K. Status zaposlenosti pojedinca (za pojedince iznad 15 godina)								
Ekonomski neaktivan	19	5	2	55	18	4	1	54
Nezaposlen (ILO)	28	9	3	13	29	6	2	17
Zaposlen u neformalnom sektoru	16	5	2	14	20	4	1	18
Zaposlen u formalnom sektoru	12	3	1	19	9	2	1	12
L. Obrazovanje pojedinca (za pojedince iznad 15 godina)								
Bez obrazovanja	23	6	2	12	21	4	1	30
Osnovna škola	23	6	2	56	24	5	2	33
Srednja	14	3	1	30	15	3	1	37
Viša	8	2	1	1	3	1	0	1
Visoka	3	0	0	0	1	0	0	0

Dokaz utjecaja zaposlenosti na siromaštvo zahtijeva pažljivo tumačenje. U periodu od 2001. do 2004. godine u BiH je došlo do povećanja broja zaposlenih, uz istovremeno smanjenje broja neaktivnih osoba i povećanja nezaposlenosti u 2004.⁹ godini. Pod utjecajem siromaštva, neaktivne osobe se aktiviraju i počinju tražiti posao na tržištu radne snage. Jedan dio ovih osoba apsorbiran je na tržištu radne snage, a drugi dio prelazi u nezaposlene osobe. Analiza sugerira da se stopa siromaštva povećala među osobama zaposlenim u neformalnom sektoru i da ovo prikazuje pad stope siromaštva u formalnom sektoru. Zbog visoke ponude radne snage na tržištu rada, ove osobe uspijevaju dobiti niskoplaćene poslove koji ublažavaju siromaštvo, ali ih ne vade iznad linije siromaštva. Podaci također sugeriraju da, dok se stopa siromaštva smanjila za nezaposlene osobe, ukupan broj siromašnih koji su nezaposleni se povećao, jer se povećao i broj nezaposlenih.

⁹ Nezaposlene osobe definiraju se po ILO metodologiji kao osobe koje nisu stekle nikakav prihod u toku sedam dana prije dana anketiranja, nemaju posao na koji se mogu vratiti, u potrazi su za poslom i spremne su početi raditi u toku naredne dvije sedmice. Osobe stare od 15 do 65 godina, koje nisu zaposlene i nisu nezaposlene po ILO metodologiji, definiraju se kao neaktivne.

Osobe sa višom školom nisu siromašne u BiH i imaju nizak rizik od pada u siromaštvo. Dvije na prvi pogled kontradiktorne kategorije, kojima pripadaju domaćinstva u kojima glava domaćinstva ima višu školu, te domaćinstva u kojima glava domaćinstva nema obrazovanja, bilježe smanjenje rizika od pada u siromaštvo. Razlog za ovo bi mogao biti povezan sa složenim procesom promjene statusa zaposlenosti. Rezultati također mogu prikazati relativno nisku nejednakost u BiH i činjenicu da veliki dio stanovništva živi tek iznad linije siromaštva i da su samo malo manje ugroženi nego oni koji žive odmah ispod linije siromaštva. Ovi rezultati pokazuju potrebu za daljnjim istraživanjem, koje će ustanoviti prave razloge takve situacije. Možemo očekivati da povećanje ekonomskih aktivnosti u zemlji dovede do potražnje za visokoobrazovanom radnom snagom sa simultanom potražnjom za niskoobrazovanom radnom snagom. Detalji o tome kako zaposlenost vodi smanjenju siromaštva su kompleksni.

Prosječan nivo siromaštva po *ekonomskom sektoru* aktivnosti glave domaćinstva nije se dramatično promijenio između 2001. i 2004. godine. Ipak, nivo siromaštva za „druge javne i socijalne servise“ značajno se smanjio, dok u ekstrateritorijalnim organizacijama siromaštvo više ne postoji. Nasuprot tome, nivo siromaštva za distribuciju struje i plina, saobraćaj, skladištenje, i komunikacije blago je pao, do nivoa koji je tek nešto iznad prosjeka.

Što se tiče kategorije zanimanja glave domaćinstva, prosječan nivo siromaštva također se relativno malo promijenio u periodu od 2001. do 2004. godine. Ipak, određeni napredak postoji među onima koji se bave ruralnim zanimanjima (naprimjer poljoprivreda, ribarstvo i šumarstvo).

Realni ekonomski rast je zabilježen u svim sektorima, sa prosječnim nacionalnim rastom od 28,2% tokom tri godine. Rast po sektorima je varirao sa 9% u javnoj upravi i odbrani, do 13,8% u poljoprivredi, lovu i šumarstvu, 48,7% u ugostiteljstvu, 47,8% u finansijskom posredovanju, 49,9% u trgovini nekretninama, 52% u ribarstvu i 61,1% u trgovini.

BDP u periodu 2001.-2004.	BDP (KM m)			Status siromaštva		
	2001.	2004.	Rast	2001. (u odnosu na prosjeak u BiH)	2004.	Veza ekonomskog rasta i pada – siromaštva
Trgovina	995,7	1604,1	61,1%	Manje siromašni	Poboljšano	Da
Javna uprava, odbrana, socijalno osiguranje	1265,3	1379,2	9,0%	Siromašni	Poboljšano	Da
Prerađivačka industrija	1073,5	1333,7	24,2%	Siromašni	Nema promjene	Ne
Poljoprivreda, lov, šumarstvo	1112,6	1266,4	13,8%	Siromašni	Poboljšano	Slabo
Saobraćaj, skladištenje i komunikacije	947,7	1210,4	27,7%	Manje siromašni	Pogoršano	Ne
Distribucija struje, plina, vode	691,7	812,7	17,5%	Manje siromašni	Pogoršano	Ne
Obrazovanje	523,5	632,4	20,8%	Manje siromašni	Nema promjene	Ne
Zdravstvo i socijalna briga	455,4	613,7	34,8%	Manje siromašni	Nema promjene	Ne
Građevinarstvo	439,3	504,4	14,8%	Siromašni	Nema promjene	Ne
Finansijsko posredovanje	329,6	487,1	47,8%	Manje siromašni	Nema siromašnih	Da
Ugostiteljstvo	202,9	301,7	48,7%	Manje siromašni	Poboljšano	Da
Trgovina nekretninama	199,9	299,6	49,9%	Manje siromašni	Nema promjene	Ne
Druge javne, socijalne i uslužne grane	190,6	299,0	56,8%	Manje siromašni	Poboljšano	Da
Rudarstvo	172,7	280,3	62,3%	Siromašni	Nema promjene	Ne
Ribarstvo	1,6	2,5	52,0%	Siromašni	Nema promjene	Ne
Ukupno	860,2	1102,7	28,2%			

Priroda odnosa između rasta i smanjenja siromaštva veoma varira od sektora do sektora. Na nivou nacionalnog prosjeka, tokom zadnje tri godine, BDP je porastao u prosjeku za 8,6% sa smanjenjem stope siromaštva od 2,9% godišnje, što je jednako oko 0,5% u stopi siromaštva. Ako se ovaj trend nastavi, bit će potrebno otprilike 33 godine za eliminiranje siromaštva. Međutim, kada se ova kalkulacija napravi za svaki sektor posebno, postoje značajne varijacije u rezultatima. Svih 15 sektora je osjetilo ekonomski rast. Međutim, ovo je vodilo do male promjene u stopi siromaštva za 7 sektora i pogoršanja u dva sektora. Sljedećih 6 sektora su pokazali poboljšanje u pogledu siromaštva:

- Javna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje
- Druge javne, socijalne i uslužne djelatnosti
- Poljoprivreda, lov i šumarstvo
- Finansijsko posredovanje (nema siromašnih ljudi među zaposlenim u ovom sektoru)
- Trgovina
- Ugostiteljstvo

U tri od ovih sektora (oba javna sektora i trgovina), siromaštvo bi bilo eliminirano za manje od 4 godine, ako se nastave trenutni trendovi. Međutim, u poljoprivredi, potrebno je 40 godina za eliminaciju siromaštva, ako se trenutni trendovi rasta i smanjenja siromaštva nastave.

Općenito, BiH treba udvostručiti svoj napredak u smanjenju siromaštva ako želi da sustigne cilj od 20% smanjenja, koji je planiran u originalnoj SRS BiH. Bit će neophodno održati trenutno visok nivo rasta i osigurati učešće siromašnih, kako bi se ovo postiglo. Također je neophodno kreirati ljudske i druge resurse u statistici i drugim relevantnim institucijama, kako bi se prikupilo više informacija koje se tiču ovog pitanja, kako bi se osigurala realnija slika o vremenu potrebnom za iskorjenjivanje siromaštva u BiH.

Za dalji monitoring ekonomskog rasta usmjerenog ka smanjenju siromaštva, potrebna je redovna provedba anketa o potrošnji domaćinstva i/ili povremena provedba ankete o procjeni životnog standarda ili kombinirana anketa, koja je nastala kombinacijom prethodne dvije ankete. Nadalje, potreban je redovan monitoring tržišta radne snage kroz redovnu provedbu ankete o radnoj snazi i u oblasti zdravstva povremena provedba zdravstvenih anketa, kao što su MICS ili kao što je DHS. Ove ankete do sada su uglavnom provođene na *ad hoc* osnovi i iz donatorskih sredstava, što je potrebno izbjeći u budućnosti, odnosno, potrebno je pronaći vlastita sredstva, kako bi se osigurao ozbiljan, dugoročan i stabilan monitoring.

Trenutna situacija s aspekta osiguranja monitoringa ekonomskog rasta usmjerenog ka smanjenju siromaštva je kritična, budući da je od kraja 2004. godine, pa do danas, provedena samo nedavno završena anketa o radnoj snazi, što je nedovoljno za kvalitetan monitoring. Ako u 2007. bude provedena anketa o potrošnji domaćinstava, tek u 2008. godini mogu se očekivati statistički indikatori na osnovu kojih bi se mogao procijeniti period 2004.-2007. godine. Eventualna brža alternativa bila bi provedba ankete o procjeni životnog standarda krajem 2006. godine, koja bi omogućila procjenu perioda 2004.-2006. tokom 2007. godine.

Uz sve prethodno navedeno, potrebno je osigurati razvoj statističkih infrastruktura unutar statističkog sistema BiH, kao što je Business registar, koje trebaju osigurati podatke firmama u BiH.

Proces monitoringa i procjene SRS BiH općenito zahtijeva razvoj kapaciteta institucija BiH (analitičkih, finansijskih i drugih), u smislu donošenja politika baziranih na materijalnim činjenicama, kao i procjeni utjecaja donesenih politika na društvo.

EPPU će nastaviti sa daljom analizom veza ekonomskog rasta i siromaštva kroz razvoj specifičnih indikatora i kompleksnijeg monitoringa.

6. MAKROEKONOMSKI I FISKALNI OKVIR

6.1. Uvod

6.1.1. Važnost makroekonomskih reformi za ekonomski razvoj i smanjenje siromaštva

Makroekonomske reforme su od ključne važnosti za osiguranje stabilnosti domaće ekonomije kao i postavljanja osnove za budući ekonomski razvoj.

Makroekonomske politike su definisane u cilju da obezbjede uslove za brži ekonomski rast a time i da utiču na smanjenje siromaštva u zemlji. Bezbrojne studije su identificirale jaku povezanost između rasta nacionalnog dohodka po stanovniku i nivoa siromaštva (uticaj ekonomskog rasta na prihode siromašnih, ukoliko siromaštvo posmatramo kao prihodovno siromaštvo). Međutim, jaz između nejednakosti prihoda i potrošnje je i dalje veoma veliki. Dosadašnje makroekonomske politike su doprinijele stabilnosti cijena kao i valutnog kursa što omogućava da se stanje siromašnih dalje ne pogoršava. Međutim, bez obzira na pozitivan trend ekonomskog rasta i povećanja BDP per capita, još uvijek blizu 1/5 stanovništva (oko 17.8%) u BiH živi ispod utvrđene linije siromaštva dok bi se 1/3 stanovništva dodatno mogla naći u tom položaju usljed poremećaja prihoda. Životni standard mnogih porodica je na dosta niskom nivou te bi i makroekonomske politike u narednom periodu trebale više pažnje posvetiti rješavanju pitanja siromašnih.

6.2. Originalna SRS BiH

Realne stope rasta BDP-a, prema domaćim podacima BiH, iznose za 2002: 9.9%, 2003: 4.5, 2004: 8.5%, 2005: 5.8%. Podaci ukazuju na volatilan ekonomski rast dok je projektovani rast BDP-a za period 2003-2007. godina stabilan. Podaci o makroekonomskim kretanjima objavljeni od strane domaćih i međunarodnih institucija se razlikuju zavisno od metodologije izračunavanja makroekonomskih pokazatelja. Treba istaći da su za izvor prvobitnih projekcija SRS BiH korišteni podaci Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) (Projekcije rasta realnog BDP-a za 2003: 3.5%, 2004: 5.1%, 2005: 5.5%, 2006: 5.5%, 2007: 5.5%). U dosadašnjim procjenama, zamjena za deflator nominalnog rasta BDP-a, korišten je Indeks troškova života (ITŽ) (2005 g.: iznosi 2.9%). U 2005. godini prvi put EPPU (Jedinica za ekonomsko planiranje) i OMA UIO BiH (Odjeljenje za makroekonomske analize pri Upravi za indirektno oporezivanje BiH) su izračunali BDP deflator (1.3%). Potreba za ovim je nastala usljed porasta cijene nafte pri čemu je inflacija mjerena ITŽ precijenjena i na taj način se podcjenjuje realan rast BDP-a.

Međutim, u obzir treba uzeti i veličinu sive ekonomije koja po poslednjim procjenama Centralne Banke BiH iznosi 37.7 % BDP-a što upućuje na značajnu kupovnu moć stanovništva u BiH.

Stabilan rast BDP-a od 5.5% je projektovan uglavnom na pretpostavci o povećanim investicijama u rasponu od 20.3% do 22.2% BDP-a kao rezultat povećanih privatnih investicija. Projekcije su polazile od toga da će državni prihodi i rashodi u periodu 2004-2007 u prosjeku biti smanjeni od oko 3% BDP-a. Također je očekivano smanjenje deficita tekućeg računa sa 15.6% na 11.3% BDP-a kao rezultat jakih izvoznih rezultata i smanjenja stope uvoza. Projektovana inflacija je u rasponu od 1-2%.

¹⁰ EPPU: Ekonomski trendovi za 2005 g.

¹¹ Srednjoročna razvojna strategija (SRS): Reformski scenario za BiH, p-37

Originalna SRS BiH navodi 4 glavna makroekonomska cilja a to su:

1. do 2007 g. dostići 70 % bruto društvenog proizvoda iz 1991 g.
2. do 2007 g. ostvariti djelimičnu kreditnu sposobnost na međunarodnom tržištu kapitala
3. smanjiti udio javne potrošnje u BDP-u
4. postići fiskalnu održivost kroz fiskalnu konsolidaciju

6.3. Stepen implementacije mjera iz Akcionog plana

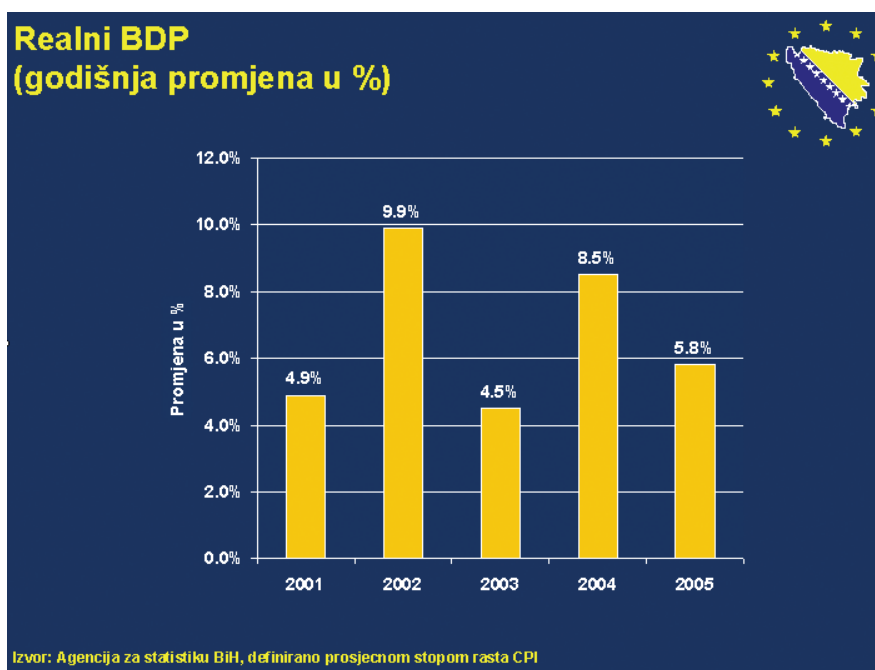
6.3.1. Status implementacije

U SRS BiH planirana je implementacija 39 mjera iz makroekonomskog i fiskalnog okvira. Zbog njihove važnosti u međuvremenu dodano je 7 novih mjera. U periodu od usvajanja SRS BiH do kraja oktobra 2005 g. implementirane su 31 mjera dok se 12 mjera nalazi u fazi kontinuirane implementacije. Nivo implementacije iznosi 91%. Tri mjere se ne nalaze u fazi implementacije.

6.4. Situacija u sektoru

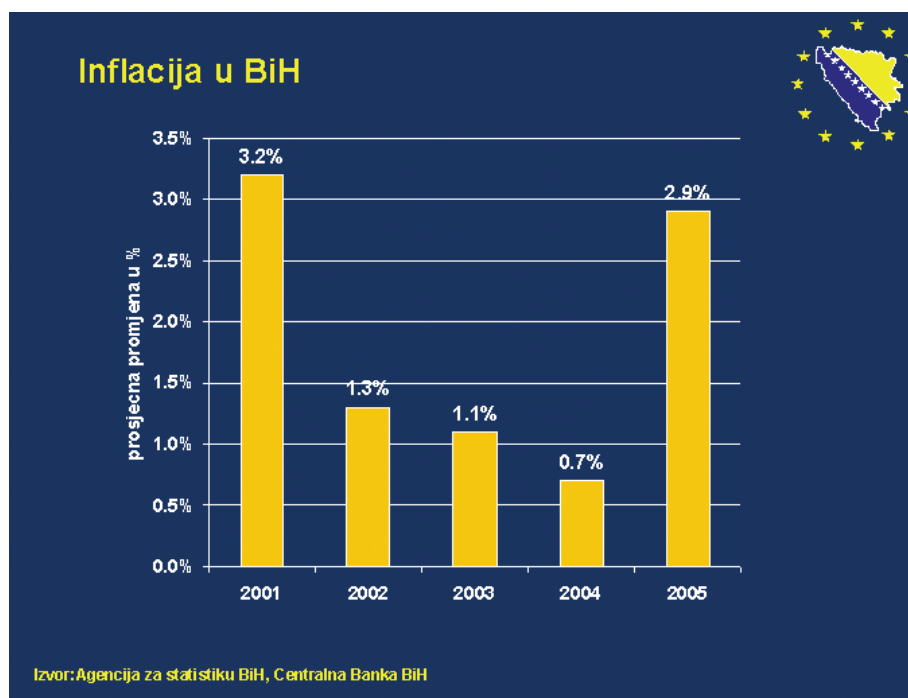
6.4.1. Rezultati makroekonomskih reformi od usvajanja prve SRS BiH

Bruto domaći proizvod (BDP) je nastavio rasti po povećanim stopama. U 2004 g. je rastao po realnoj stopi od 8.5% dok je u 2005 g. taj rast iznosio 5.8% . Posmatrajući entitetski rast BDPa, posebno ohrabruje činjenica da RS pokazuje veći ekonomski rast u odnosu na Federaciju BiH, što dalje doprinosi ujednačenijem BDP per capita u BiH.

¹² EPRU: *Ekonomski trendovi, godišnji izvještaj za 2005 g.*

Inflacija je zadržana na nivou koji je u skladu sa projekcijama prvobitne SRS, osim što je u 2005 g. zabilježen rekordan nivo inflacije mjerene Indeksom troškova života (ITŽ) na nivou od 2.9 % (SRS je projicirala inflaciju od 1.8%). Nagli rast ITŽ-a sa 0.7% u 2004 g. na 2.9% u 2005 g. se objašnjava uglavnom kroz povećanje cijena ulaza proizvodnje tj. porasta cijene energenata na svjetskom tržištu. Nadalje, došlo je do povećanja cijena u oblasti transporta i telekomunikacija te kroz uzlazno usaglašavanje akciza na alkohol i duhan usljed uvođenja zakona o akcizama na BiH nivou.

Trgovinska razmjena, potaknuta potpisanim sporazumima o slobodnoj trgovini kao i preferencijalnim režimom BiH prema EU, se povećala u 2005 g. za 20% u odnosu na prethodnu godinu. Kao što je projektovano originalnom SRS BiH, stopa rasta izvoza je veća od stope rasta uvoza (izvoz roba 2005/2004 je +25.4%, uvoz roba u 2005/2004 je iznosio +18.1%)

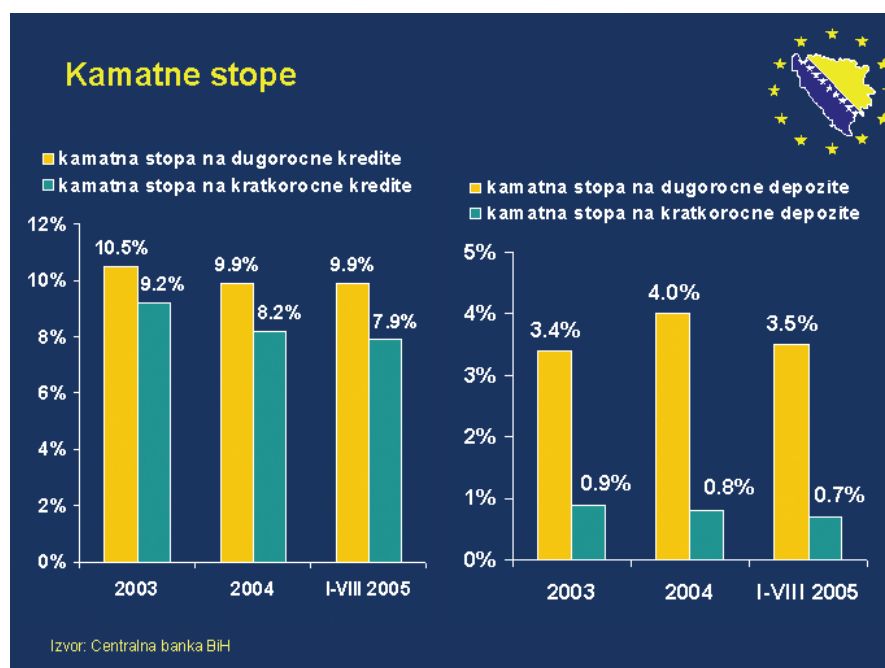
Međutim, iako je stopa rasta izvoza i uvoza bila značajno veća u odnosu na prvobitne projekcije SRS BiH, pokrivenost uvoza izvozom u 2005 g. je iznosila svega 32.2 % što se smatra i dalje niskom pokrivenošću koja upućuje na daljnje pogoršanje deficita tekućeg računa (suprotno prvobitnim projekcijama SRS).

Slika deficita tekućeg računa nije ostvarila željene pretpostavke SRS BiH (projekcije originalne SRS BiH su se kretale sa 17.7% BDP-a u 2003 na 15.2 % BDP-a u 2005) već je deficit tekućeg računa nastavio rasti i dostigao nivo od 23 % BDP-a u 2005 g.

Ono što je uzrokovalo pogoršanje tekućeg računa jeste bilans trgovine robama, koji je ostvario deficit. Iako je stopa izvoza snažna, glavni problem predstavlja visok nominalni nivo uvoza roba. U 2005 g. deficit tekućeg računa je dostigao nivo od - 3.316 miliona KM.

Stopa rasta izvoza roba i usluga je u 2005 g. iznosila 21% (u 2004 g. stopa rasta izvoza 24%) usljed niže stope rasta usluga (u 2005 g. stopa rasta usluga 20%, u 2004 g. je 27%). Rast izvoza u sektoru usluga je ostvaren naročito u sektoru telekomunikacija, turizma, građevinskih usluga. Deficit tekućeg računa se uglavnom finansira iz inozemne pomoći vladinom sektoru, čija održivost je upitna usljed smanjenja donatorske pomoći u BiH. Deficit tekućeg računa je dobio još više na značaju nego što je to SRS BiH predpostavljala.

Povećan izvoz je uglavnom rezultat sprovedene privatizacije i restrukturiranja ključnih izvoznih preduzeća dok je uvoz rastao uglavnom zbog povećane cijene nafte i kao posljedica najave uvođenja PDV početkom 2006 g. Uprkos tome, pozicija ukupnog platnog bilansa se poboljšala i devizne rezerve su se povećavale po stopama većim od prvobitnih projekcija SRS BiH (sa 2.696,5 mil KM u 2001 g. na 4.200,9 mil KM u 2005 g.).

SRS BiH se obavezala na određeni broj reformi u oblasti monetarne politike koje imaju značajan utjecaj na sektor bankarstva u BiH (mogućnost da CBBH igra ograničenu ulogu banke posljednjeg utočišta te da u okviru valutnog odbora izdaje kratkoročne obveznice). Iako neke od ovih reformi još nisu sprovedene, pozitivni pomaci uočeni su u pogledu usklađenosti kredita i depozita, kao i u pogledu bankarske supervizije. Nadalje, kao rezultat postojeće zabrinutosti da se nivo zajmova domaćinstava znatno povećavao, CBBH je reagovala mehanizmom povećanja obavezne stope rezervi komercijalnih banaka krajem 2004 g. Ova mjera nije dala očekivani rezultat jer su krediti u 2005 g. nastavili rast (nivo kredita u 2005 godini duplo je povećan u odnosu na 2004 g. posmatrajući sve sektore - 805 mil KM u 2004 g. na 1.600 mil KM u 2005 g.). U strukturi rasta kredita preovladavaju krediti prema privatnim preduzećima što ukazuje na povećanu ekonomsku aktivnost jer se sredstva uglavnom koriste za finansiranje investicija ili kupovinu investicionih dobara što je u skladu i sa podacima o povećanoj industrijskom proizvodnji kao i povećanom uvozu mašina tokom 2005 g.

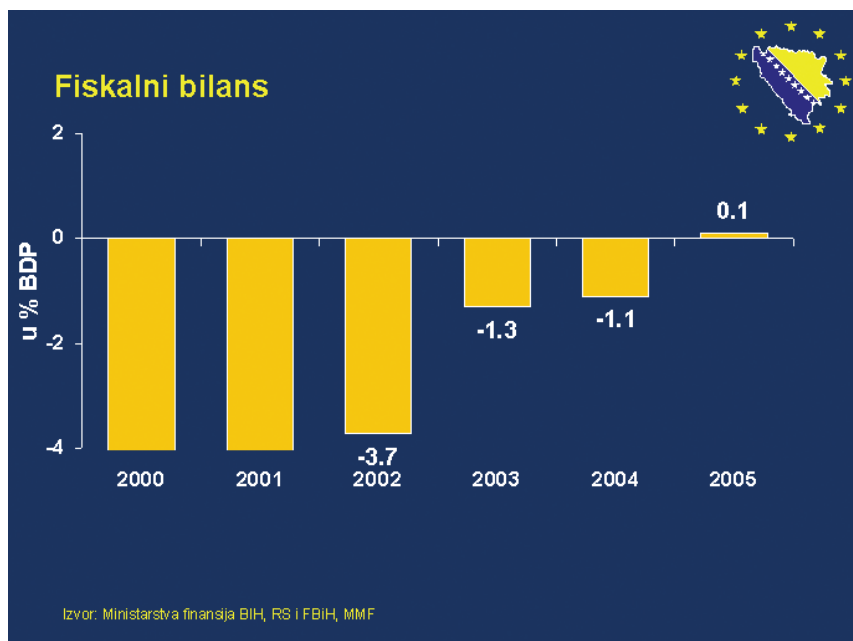
Monetarna stabilnost je ograničila potencijal BiH ekonomije i s toga je važno da se u narednom periodu ova nefleksibilnost riješi ubrzanjem implementacije ključnih strukturnih reformi kao i povećanjem fleksibilnosti tržišta rada.

6.4.2. Uspješnost fiskalnih reformi nakon usvajanja SRS BiH

Rezultati fiskalne politike se, prije svega, ogledaju kroz razvoj Srednjoročnih okvira rashoda (SOR) koji pružaju srednjoročnu perspektivu budžetskog procesa. širi strateški pravci SOR-a nastavljaju se oslanjati na strateške pravce SRS BiH, naročito u pogledu gornjih granica sektorske potrošnje. Uglavnom markoekonomske projekcije SOR-a su konzistentne sa ovim iz SRS-a. Međutim, SOR je za period 2004-2006 polazio od dosta opreznijih projekcija realnog rasta BDP-a (4.0% do 4.5%) nego SRS BiH (5.0% do 5.5%). Ovakav oprezan stav i nije neobičan za dokumente upravljanja budžetima kao što je SOR. Uzimajući u obzir visoku stopu rasta u 2004 i 2005 g. SOR za 2006-2008. godine je povećao procjene rasta koje su u skladu sa projekcijama SRS BiH (sa 5% na 5.5%) Međutim, trenutne makroekonomske procjene SOR-a za period 2007-2009. godine ukazuju da se očekuje realan rast za 2006. i 2007. godinu od 6% i 7%.

Srednjoročna razvojna strategija BiH je za period 2004 -2007. odredila glavne strateške ciljeve makrofiskalnog okvira, zajedno sa 14 prioriteta. Dijagram koji slijedim kao i pojašnjenja određenih oblasti objašnjavaju dosadašnji učinak ovih 14 prioriteta.

¹⁴ Makroekonomske projekcije EPPU za DOB 2007.-2009. godine

Poboljšati alokaciju javnih prihoda prema različitim nivoima vlasti

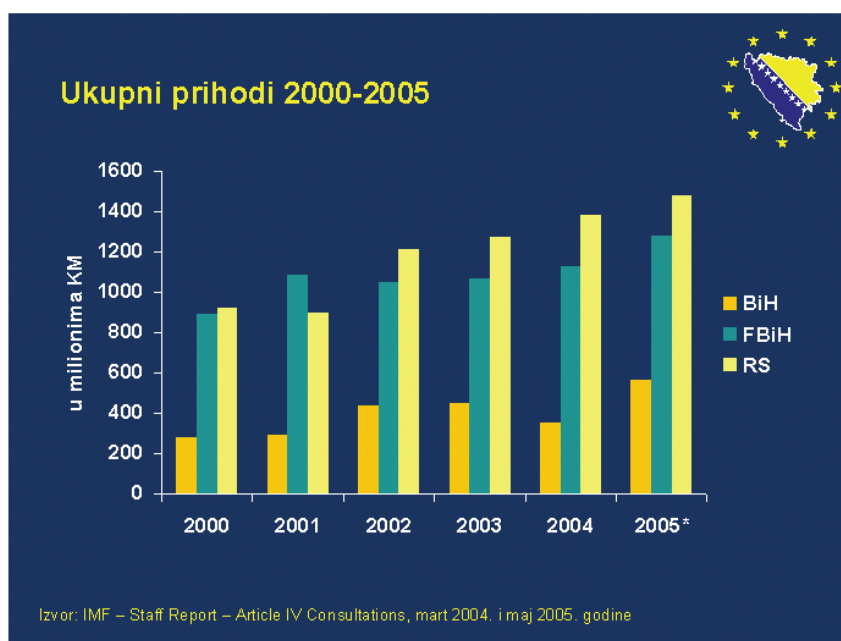
Konsolidirane vladine finansije zabilježile su suficit od 352.375 miliona KM u 2005. godini. Konsolidovani fiskalni suficit je zabilježen i na nivou oba entiteta. U Federaciji BiH budžet Vlade FBH bilježi veći suficit, dok vanbudžetski fondovi, osim Fonda za osiguranje od nezaposlenosti, bilježe deficit. U Republici Srpskoj situacija je slična kada je u pitanju Vlada RS-a koja je poslovala sa suficitom, dok je situacija sa vanbudžetskim fondovima RS bolja nego u Federaciji BiH jer je samo Fond zdravstvene zaštite u RS-u zabilježio deficit, dok je bilans poslovanja ostala tri fonda bio pozitivan.

Fiskalna konsolidacija nedavno je rađena pod pokroviteljstvom Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) koji, za razliku od statistike vladinih finansija objavljenih od Centralne banke BiH (CBBH), uključuje općine, projekte finansirane iz vanjskih izvora kao i podatke o direkciji za puteve entiteta. Prema posljednjim dostupnim procjenama MMF-a, BiH bilježi fiskalni suficit od 0.1% BDP-a za 2005 godinu. Za istu godinu domaći podaci ukazuju na veći suficit nego ovaj projiciran od strane MMF-a koji iznosi čak 2% BDP-a. U međuvremenu je uspostavljeno Odjeljenje za makroekonomsku analizu (OMA) pri Upravnom odboru Uprave za indirektno oporezivanje BiH (UIO BiH) pri čemu je fiskalna konsolidacija prešla u nadležnost ovog Odjeljenja. Odjeljenje je u drugoj polovini 2005 godine počelo sa objavljivanjem konsolidiranih fiskalnih podataka za sve nivoe vlada na mjesečnom osnovu uključujući kantone, općine, vadbudžetske fondove i direkcije za ceste dok je planirano uključenje stranih projekata pomoći na kvartalnoj osnovi u kasnijoj fazi.

6.4.3. Politika javnih prihoda

Efikasniji sistem prikupljanja javnih prihoda

U proteklom periodu učinjen je znatan progres u poboljšanju konzistentnosti indirektnih poreza u cijeloj BiH. Uglavnom mogu se navesti četiri ključna rezultata, a to su: spajanje entitetskih carinskih uprava u jednu državnu administrativnu jedinicu, uspostavljanje jedinstvene državne administracije za sve indirektno oporezivanje, uvođenje poreza na dodanu vrijednost (PDV) te s tim u vezi uspostavljanje Jedinog računa za prikupljanje prihoda od indirektnih poreza. Ovi pravci su potpomognuti promjenama u legislativi kao i novim institucionalnim rješenjima i praksama. Spajanjem entitetskih carinskih uprava u januaru 2004 g. uspostavljena je. Uprava za indirektno oporezivanje BiH koja je postala nosilac odgovornosti za uvođenje PDV-a. Direktni porezi nastavili su da se prikupljaju na nivou entiteta.

Primjenom usvojenih zakona na državnom nivou dolazi i do znatnih promjena u prihodima različitih nivoa vlasti. U periodu od 2001-2004 g., ukupni konsolidirani prihodi oba entiteta su bilježili konstantan rast. U Federaciji BiH, u periodu 2002-2004 g. ukupni prihodi rasli su prosječnom stopom od 10.8% dok su samo u 2004 g. rasli stopom od 5.7%. U RS, u istom periodu, prihodi su rasli u prosjeku stopom 13.5% dok su samo u 2004 g. rasli stopom od blizu 7.5%. Povećanja su ostvarena uglavnom od poreza na promet i akciza kao rezultat promjene mjesta naplate poreza) dok su prihodi od carina smanjeni u 2004 g.

U pogledu reforme direktnih poreza (porez na dohodak, dobit i imovinu) postoji zabrinutost vlada da su sadašnje stope poreza na dohodak previsoke te bi novi zakoni u ovoj oblasti početkom 2006 g. trebali uvesti novi niži porezni razred. Reforme direktnih poreza su pokrenute kako bi se unaprijedio sistem sakupljanja poreza na dohodak te riješio problem duplog oporezivanja između entiteta, harmonizirali entitetski zakoni o dohodku u cilju smanjenja sive ekonomije i motivisanja poslodavaca za kreiranjem novih radnih mjesta. Usvajanjem zakona o porezu na dobit očekuje se smanjenje poreza sa 30% na 15% u Federaciji BiH te povećanje sa 10% na 15% u RS. Ovakve porezne stope su kompetitivne u međunarodnom kontekstu i trebale bi između ostalog da doprinesu rastu zaposlenosti u BiH.

Sistem sakupljanje prihoda na podentitetskom nivou je poboljšan tokom 2004 g. s tim da će promjene u prikupljanju akciza i uvođenju PDV-a imati znatan uticaj na finansiranje podentitetskih vlasti. Originalna SRS BiH je predpostavljala da će prihodi od imovinskih poreza imati značajniju ulogu u finansiranju podentitetskih nivoa vlasti, međutim reforma imovinskih poreza nije završena i u toku su projekti poboljšanja registra i zemljišnih knjiga.

U pogledu indirektnih poreza, još uvijek je prerano procjenjivati uticaj reforme carina i PDV-a ali postoje indicije da se sakupljanje poreza od carina kao i PDV-a odvija bolje nego što je očekivano.

6.4.4 Raspodjela prihoda

Aranžman raspodjele prihoda je takav da se sredstva automatski umanjuju sa jedinstvenog računa kako bi se prije svega podmirili troškovi BiH Institucija. Ostatak prihoda se dijeli na entitete u skladu sa formulom koja se bazira na udjelu potrošnje svakog entiteta. Sadašnji sistem ipak omogućava radnu osnovu ali vlade su se obavezale na poboljšanje sistema u budućnosti.

¹⁵ SOR 2006.-2008. godine

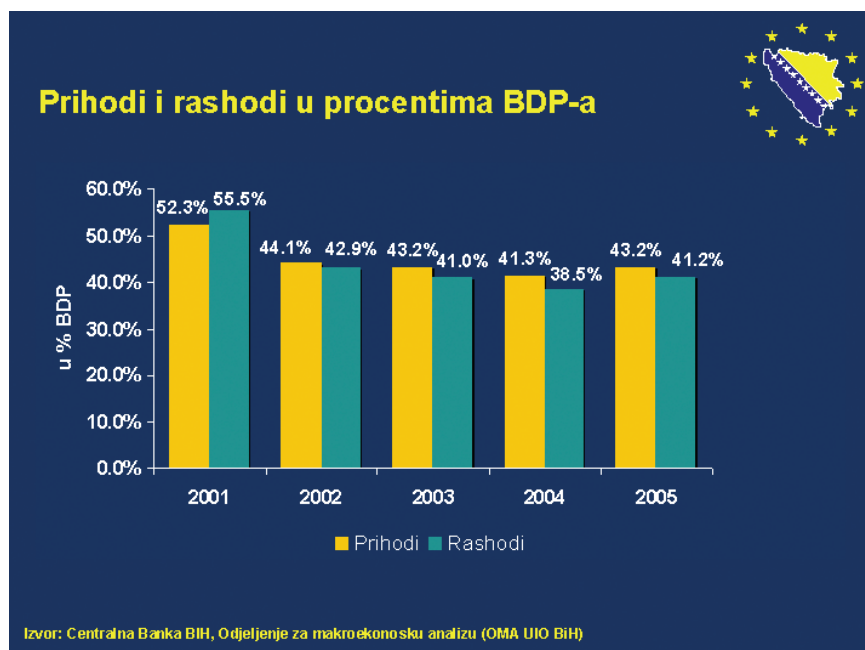
Raspodjela prihoda na podentitetskim nivoima

Aranžmani raspodjele prihoda prema podentitetskim nivoima su različito regulisani u entitetima. Podentitetski udio u prihodima entiteta po osnovu indirektnih poreza su se do uvođenja PDV-a zasnivali na podentitetskim podacima o potrošnji uzimajući za osnovu prihode od poreza na promet. Uvođenje PDV-a je zahtjevalo novi sistem raspodjele prihoda prema podentitetskim nivoima. U pogledu direktnih poreza njihovo prikupljanje je i dalje različito u entitetima. U RS porez na dohodak se prikuplja na entitetskom nivou od čega 25% se dalje dijeli na opštine prema sistemu koji se oslanja na nivo razvijenosti opština dok se porez na dobit preduzeća prikuplja i zadržava na centralnom entitetskom nivou. U Federaciji BiH, porez na dohodak se sakuplja i zadržava na podentitetskom nivou. U oba entiteta, podentitetski nivoi sakupljaju i zadržavaju porez na imovinu.

Između podentitetskih nivoa vlasti postoji značajne varijacije u prihodima i potrošnji po glavi stanovnika. Na primjer, prihodi najbogatijeg kantona u Federaciji BiH (Sarajevski kanton) su za tri puta veći od najsiromašnijeg kantona. Javna potrošnja per capita se također značajno razlikuje i tri puta je veća u Hercegovačko-Neretvanskom kantonu nego u Bosansko podrinski kantonu. Još uvijek postoje ograničeni dogovori vlada oko fiskalnog izjednačavanja između kantona. Povećana fiskalna autonomija je važan cilj vlada te se iz tog razloga razmatraju procedure za raspodjelu prihoda kako bi se u obzir uzele značajne promjene u prihodima i odgovornostima prema potrošnji.

Politika javnih rashoda

Originalna SRS BiH se obavezala na povećanje javne potrošnje po značajno nižoj stopi od rasta BDP-a vodeći na taj način smanjenju javne potrošnje izraženo u % BDP-a. Na ovaj način BiH bi se približila regionalnom prosjeku u pogledu konsolidiranih vladinih rashoda. Ovaj cilj ostvaren je u periodu 2002-2004 (42.9%, 41%, 38.5%) ali se ne može isto reći za 2005 jer je došlo, usljed povećanja prihoda, do povećanja javne potrošnje (41.2% BDP-a). Povećanje javne potrošnje u 2005. g. proističe iz procesa jačanja javne administracije i uspostave novih državnih struktura od kojih su mnoge povezane sa međunarodnom ulogom BiH.

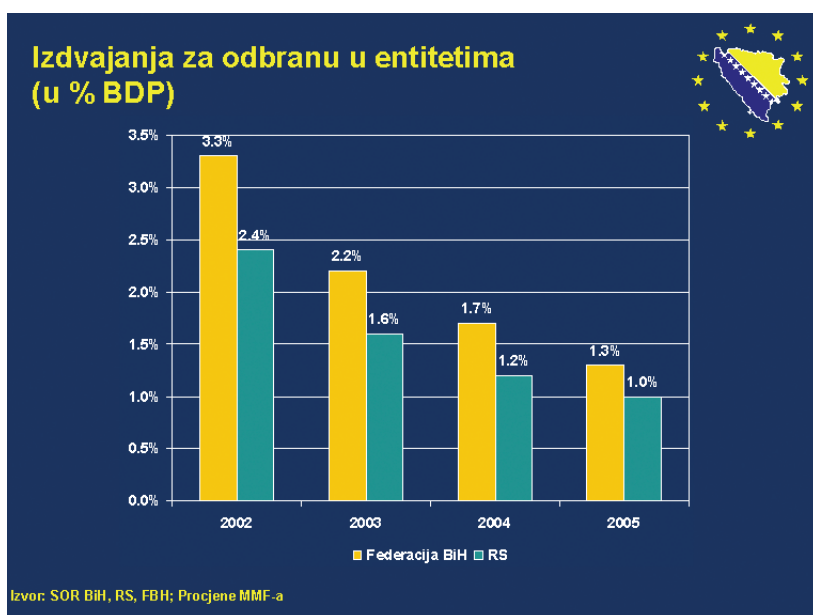
Ograničiti potrošnje na plate u javnom sektoru

Izdavanja za plaće u 2004. godini na konsolidiranom nivou BiH iznosila su 8.97% BDP-a, što predstavlja pad u odnosu na 2003. godinu (9.21% BDP) usljed smanjenja broja vojnog osoblja. Ukoliko se uključi procjena sive ekonomije onda bi izdvajanja za plate u 2004 g. iznosila 6.6% BDP-a, što je manje nego u većini zemalja u regiji. Smanjenje plaća je postignuto na entitetskom i podentitetskom nivou, dok na državnom nivou postoji povećanje usljed prihvatanja novih odgovornosti.

U poređenju sa zemljama u regionu, uprkos decentralizovanoj fiskalnoj strukturi plaće u javnoj administraciji su manje nego u većini zemalja u regiji. Ako posmatramo plaće na državnom nivou, one su značajno veće od plaća na entitetskom nivou (na rješavanju ovog problema već radi Fiskalno vijeće BiH sa početnim prijedlogom o racionalizaciji beneficija). Međutim, još uvijek postoje ozbiljni problemi oko popunjavanja osoblja na državnom nivou. S tim u vezi, SOR uključuje 10% nominalnog povećanja budžeta institucija BiH za naredne tri godine (ne uključujući prenose nadležnosti funkcija sa entitetskih nivoa) u cilju povećanja personala ovih institucija. Na entitetskom nivou, problemi uposlenih su mnogo manji i postoji više prostora za racionalizaciju struktura osoblja. SOR na entitetskom nivou predpostavlja da će se izdaci za plaće smanjiti između 1% i 3.5% BDP (u realnim vrijednostima). Trebalo bi biti moguće učiniti velike uštede kroz racionalizaciju usluga na podentitetskim nivoima, naročito u planiranom smanjenju policijskih snaga.

Smanjiti izdvajanja za odbranu, javni red i sigurnost (uključujući pravosuđe)

U cilju pristupa BiH Partnerstvu za mir, reforma odbrane je u proteklom periodu dala je očekivane rezultate tako da je na nivou entiteta zabilježen pad izdvajanja za odbranu. U skladu s tim, izvršena je racionalizacija i smanjen je broj vojnog osoblja, prodana nepotrebna imovina, usklađena kadrovska struktura što je dovelo do smanjenja troškova održavanja i administracije.

Međutim, entiteti i dalje troše značajan dio svog budžeta na javni red i sigurnost gdje se najveći dio potrošnje odnosi na policijsku službu. U 2004 i 2005. g. u Federaciji BiH nije došlo do smanjenja potrošnje (potrošnja se zadržala na nivou od 4.6% BDP-a), dok RS bilježi blagi pad potrošnje na javni red i sigurnost sa 2.4% BDP-a na 1.7% BDP-a. Tokom 2005. godine pokrenut je program smanjenja broja pripadnika policijskih službi uz pomoć Policijske misije EU. Ovo bi trebalo da omogući da se potrošnja na javni red i sigurnost smanji na prvobitnu procjenu SRS koja je iznosila 3.5% BDP-a.

Usvojiti zakonski okvir za javne nabavke

Zakonski okvir o javnim nabavkama je usvojen, što je bitno za nastavak procesa integracije BiH u EU i članstvo u WTO (Svjetska trgovinska organizacija), a prije svega za jačanje transparentnosti u trošenju javnih prihoda. Usvajanjem zakonskog okvira bit će potrebno ojačati odgovarajuće institucije i pravosuđe da bi se postupak javnih nabavki propisno provodio.

Povećati udio domaćih javnih prihoda u finansiranju tekućih operativnih troškova

Originalna SRS BiH se obavezala na povećanje udjela javne potrošnje u finansiranju operativnih troškova. Ovo je postignuto u Federaciji BiH, gdje su operativni troškovi povećani sa 3.6% na 4.1% BDP-a u periodu od 2003-2005. godine. Međutim, taj napredak nije postignut u RS, gdje su operativni troškovi pali sa 2.8% na 2.1% BDP-a za isti period. Razlog ovog pada su promjene u potrošnji na odbranu. SOR je uključio plan za umjereno povećanje u potrošnji na održavanje.

Povećati udio domaćih javnih prihoda u finansiranju javnih investicija

SRS BiH je projektovala povećanje, udjela domaćih prihoda u finansiranju javnih investicija za 15% godišnje, što bi predstavljalo 40 % ukupnih javnih investicija do 2006 g. Do 2004. godine domaće finansiranje javnih investicija pokazalo je pad. Budžeti za 2005. godinu su uključili povećanje od 35% u planiranom nivou domaćeg finansiranja javnih investicija. Međutim, ovakav budžetski plan će se teško realizovati uzimajući u obzir određene prepreke prilikom javnog zaduživanja. Međutim, u pogledu upravljanja programom javnih investicija ostvaren je napredak: uspostavljene su nove Jedinice za ovu svrhu u okviru Ministarstva finansija Federacije BiH i Ministarstva za ekonomske odnose i koordinaciju RS a usvojena su nova pravila za procjenu i upravljanje projektima.

Svesti sektorsku potrošnju na održiv nivo**Obrazovanje**

Procenat BDP-a koji se izdvaja na obrazovanje u skladu sa međunarodnim standardima još uvijek je visok, a rezultat je rascjepkane strukture ovog sektora i dupliranja funkcija, naročito u oblasti visokog obrazovanja. Originalna BiH je predviđela smanjenje troškova na obrazovanje sa 6.8% na 5.6% BDP-a u Federaciji BiH i sa 4.7% na 4.5% u RS, kroz povećanje efikasnosti. Reforma obrazovanja se pokazala teškom za sprovedbu, tako da i predviđena smanjenja u potrošnji i povećanja efikasnosti još nisu ostvarena. RS je povećala dužinu osnovnog obrazovanja na 9 godina. Potrošnja na obrazovanje povećana je u oba entiteta za 0.4% BDP-a u Federaciji BiH i za 0.2% BDP-a u RS-u. Poslednji SOR uključuje obaveze da se zadrži sadašnja potrošnja na obrazovanje (u nominalnim vrijednostima) u Federaciji BiH, a da se dozvoli umjereno povećanje koje je manje od rasta BDP-a u RS. Revidirana SRS BiH nastavlja da podržava vladine strateške odrednice u ovoj oblasti.

Zdravstvo

Potrošnja u oblasti zdravstva slična je potrošnji u sektoru obrazovanja. Kao rezultat neefikasnosti rascjepkanog sistema, potrošnja na zdravstvo je mnogo veća nego u ostalim tranzicijskim zemljama. i Pravno-zdravstvene obaveze još nisu ispunjene. Originalna SRS BiH se obavezala na značajno smanjenje ove potrošnje do 2007. godine. U praksi je veoma teško nadgledati promjene u potrošnji na zdravstvo zbog neadekvatnih podataka o potrošnji privatnih lica na zdravstvo. Međutim, potrošnja iz Fondova zdravstvenog osiguranja se značajno povećala naročito u Federaciji BiH što odslikava djelimično unaprijeđeno sistem prikupljanja prihoda od zdravstvenog osiguranja. SOR predviđa smanjenje izdvajanja na zdravstvo u % BDP-a u oba entiteta, a naročito u Federaciji BiH. SRS BiH je definirala određene reforme koje će omogućiti značajno poboljšanje kvaliteta zdravstvene zaštite, uprkos preprekama u finansiranju.

¹⁰ Izvor: SOR entiteta

¹¹ Izvor SOR FBiH, RS za 2006.-2008. godinu

Socijalna zaštita

Potrošnja u oblasti socijalne zaštite blizu je regionalnog prosjeka. Originalna SRS BiH je projektovala zadržanje potrošnje na sadašnjem nivou u udjelu BDP-a. Međutim, struktura ove potrošnje je neobična, sa izdvajanjima oko 2/3 na demobilisane vojnike. Originalna SRS BiH se obavezala na ograničenje potrošnje prema demobilisanim vojnicima na sadašnji nivo u nominalnim vrijednostima, dozvoljavajući da se povećanja iskoriste za programe koji su više ciljani na najsiromašnije i naugroženije kategorije stanovništva. U posljednje dvije godine, potrošnja na socijalnu zaštitu se povećala za oko 1% BDP-a. U 2006. godini planirano je smanjenje potrošnje na demobilisane vojnike i alokacija na nove ciljane programe uključujući naknade za dječiji doplatka kao i naknade za civilne žrtve rata.

Preusmjeriti javnu potrošnju u skladu sa prioritetima Srednjoročne razvojne strategije BiH

Proteklih godina dvije entitetske vlade su pripremile Dokumente okvirnog budžeta (DOB) koji predstavlja osnovu za izradu srednjoročnih okvira rashoda (SOR) kao pristup budžetskom planiranju. Primjenom SOR-a ostvaren je značajan napredak u procesu razvoja srednjoročnog budžetskog planiranja kao i pripreme godišnjih vladinih budžeta uključujući bolje povezivanje resursa sa prioritetnim politikama utvrđenim u SRS BiH. Od 2005 g. prvi put DOB je pripreman i na državnom nivou.

Unaprijediti sistem planiranja i upravljanja javnom potrošnjom

U toku 2005 g. obje entitetske i državna vlada su poduzele korake ka razvoju srednjoročnog okvira rashoda (SOR) u cilju jačanja fiskalnog planiranja, boljeg povezivanja vladinih politika sa postojećim resursima i jačanja kontrole nad javnom potrošnjom. Sistem upravljanja javnom potrošnjom je djelom unaprijeđen kroz uvođenje trezorskog načina poslovanja na svim nivoima (osim na nivou općina/opština).

Određene inicijative na državnom nivou već su poboljšale vladine kapacitete za poduzimanje makroekonomskih i fiskalnih analiza. To, u svakom slučaju, uključuje uspostavu EPPU i OMA. Entitetska ministarstva kontinuirano jačaju svoje odjele za makroekonomske analize i prognoze, fiskalne analize i analize budžetskih politika u skladu sa mogućnostima s tim da postoji realan problem nepopunjenosti radnih mjesta u ministarstvima. Isto važi i za jačanje odjela za analize sektorskih politika i planiranje programa javnih investicija pri resornim ministarstvima. Međutim, u toku je reforma javne uprave koja je izvršila sistemski pregled javne uprave. U toku su aktivnosti usvajanja pripremljene strategije koja treba da doprinese stvaranju efikasnije javne uprave.

6.4.5. Konsolidacija budžeta**Uspostaviti institucionalni okvir za izradu konsolidiranog fiskalnog bilansa na nivou BiH**

Institucionalni okvir za izradu konsolidovanog fiskalnog računa je uspostavljen potpisivanjem sporazuma o Fiskalnom vijeću BiH u septembru 2005. godine. U toku je izrada zakona o Fiskalnom vijeću BiH kojim treba da se definišu sljedeće nadležnosti i odgovornosti za fiskalnu konsolidaciju:

- definisanje konsolidiranih budžetskih bilansa za narednu godinu kao i definiranje ukupnih ograničenja između BiH, FBiH i RS
- definisanje novih budžetskih pozicija prilikom formiranja novih institucija i prenošenja nadležnosti na drugi nivo vlasti
- definisanje ukupnog nivoa vanjskog i unutrašnjeg zaduživanja
- utvrđivanje principa raspodjele prihoda sa jedinstvenog računa UIO

Fiskalno vijeće BiH je uspostavljeno sa mandatom da pripremi projekcije konsolidovanih prihoda, uspostavi konsolidovani cilj javnog budžeta, da odlučuje o raspodjeli sredstava između entiteta, te da uspostavi ograničenja javne potrošnje za sve nivoe vlasti. Međutim, još uvijek postoje pitanja koja treba riješiti. Vlade još uvijek ne izdaju redovno mjesečne fiskalne podatke i još uvijek postoji ograničena konsolidovana fiskalna kontrola na podentitetskom nivou. Na primjer, kantoni mogu koristiti sredstva od privatizacije (primjer Kantona Sarajevo koji je na toj osnovi planirao potrošnju od 0.4% BDP-a za 2005. godinu).

Ključni izazov Fiskalnog vijeća je kreiranje dovoljno prostora u konsolidiranom budžetu za troškove državnih institucija neophodnih za održanje sigurnosti BiH i integraciju u EU. Kako bi ispunio ovaj zadatak, Fiskalno vijeće BiH je obnovilo mandat grupe za fiskalnu održivost, koja se sastoji od finansijskih eksperata BiH a koju sačinjavaju ministri finansija ili vladini službenici i akademski krug. Sljedeća faza Radne grupe za fiskalnu održivost je da osigura sredstva za proces izgradnje države kroz istraživanje načina smanjenja troškova i povećanja efikasnost kantonalnih i opštinskih organa vlasti, vjerovatno kroz uvođenje jedinstvenog trezorskog računa

Uvesti trezorski način poslovanja u svim javnim institucijama

Sistem trezora uveden je na državnom, entitetskim i kantonalnim nivoima što je vodilo ka povećanju stope prikupljanja poreza, naročito poreza na dobit i ne poreznih prihoda. Uključivanje projekata finansiranih iz vana u trezorske procese pomoglo bi vladama da upravljaju investicijama na racionalan način, naročito za projekte koji su finansirani kreditima uz obaveze vlade da finansira dug.

Jačati transparentnost i odgovornost u prikupljanju i trošenju javnih prihoda

Značajni zakoni su usvojeni na državnom i entitetskim nivoima: Zakon o reviziji i Zakon o inspekcijama (što je doprinijelo da se razjasni status inspektora koji će imati važan uticaj na transparentnost ovoga procesa). Međutim, još uvijek postoji dovoljno mjesta za progres kako bi se poboljšala transparentnost kroz publikacije finansijskih informacija naročito na podentitetskim nivoima vlasti i u van budžetskim fondovima (fond za zdravstveno i socijalno osiguranje).

6.4.6. Javni dug BiH

Reformski scenarij SRS BiH predviđa smanjenje ukupnog javnog duga (u daljnjem tekstu javni dug) sa 60% na 49% BDP-a do kraja 2007. godine. Smanjenje javnog duga predstavlja važan element postizanja kreditne sposobnosti BiH na međunarodnom tržištu kapitala. U periodu 2002- 2004 g. javni dug je smanjen zbog kontinuirane opadajuće tendencije vanjskog duga. Smanjenje vanjskog duga je iznosilo sa 36.8% BDP na 29.7% BDP-a s tim da je u prvim mjesecima 2005. godine došlo do blagog povećanja vanjskog duga za 0.1% BDP-a (povećanje u 2005 u odnosu na 2004. godinu).

Kreditni rejting BiH (Rejting agencija Moody's Investors) u 2006. godini povećan je sa B3 na B2 čime se BiH svrstava u skupinu zemalja visokog rizika sa neinvesticijskim špekulacijskim rejtingom. Iako kreditna sposobnost BiH još uvijek nije dostigla investicijski nivo, ovaj pomak poboljšanja kreditne sposobnosti BiH se prije svega ogleda u uspješnom početku pregovora o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, rezultatima u reformi odbrane i policije kao i uspješnom uvođenju PDV-a. Međutim, u poređenju sa zemljama u regionu BiH je zemlja sa nižim vanjskim dugom koji u suštini ne predstavlja ozbiljnu prijetnju makroekonomskoj stabilnosti ali njegovo smanjenje je i te kako bitno za povećanje kreditne sposobnosti BiH.

Bolji kreditni rejting za BiH znači prije svega bolji položaj BiH (komercijalnih banaka, Centralne Banke BiH) na međunarodnom finansijskom tržištu koji bi potakao strane investitore da ulažu u BiH. Kočnica ka ostvarenju boljeg kreditnog rejtinga je rješavanje pitanja unutrašnjeg duga (Makedonija i SCG imaju bolji kreditni rejting nego BiH jer su uspjele riješiti pitanje unutrašnjeg duga).

Unutrašnji dug predstavlja za BiH veliki problem. U pogledu iznosa visine unutrašnjeg duga BiH, procjena Svjetske Banke je 25% od nivoa BDP-a iz 2004. godine. Legislativni pomaci su učinjeni tokom 2004. godine kada su entitetske vlade usvojile pravne okvire za unutrašnji dug te nastavile u pravcu rekonstrukcije unutrašnjeg duga. Planirano smanjenje unutrašnjeg duga je sa 20% BDP-a na 10% BDP-a. Međutim, Ustavni sud BiH je odbio uslove plana za regulisanje unutrašnjeg duga u entitetima.

6.5. Revidirana SRS BiH

6.5.1. Politika EU bitna za makroekonomski i fiskalni okvir

Proces integracija u EU zahtjeva snažniji ekonomski razvoj. Određene reforme su već započete u BiH u cilju osiguranja stabilne tržišne ekonomije neophodne za pristup BiH u EU. EU ističe da će sljedeće oblasti imati presudan značaj u osiguranju razvoja BiH ekonomije: politika realnog sektora, porezi i poreska politika, monetarna politika i finansijska kontrola. Oblasti koje su funkcionalno povezane sa budžetom i na koje je potrebno obratiti posebnu pažnju, naročito u pogledu njihovog uticaja na budžet, su reforma javne uprave, reforma vojske i policije, privatizacija i sistem javnih nabavki.

Zemlje kandidati za pridruživanje EU, pored Kopenhagenskih kriterija, moraju zadovoljiti i administrativni tzv. Madridski kriterij (1995 g.) koji zahtijeva postojanje odgovarajućih administrativnih struktura, koje će omogućiti da javna uprava zemlje bude prilagođena pravilima i praksama EU. Ovi kriteriji su dole pojašnjeni

1. Jedan od važnijih prioriteta EU je **građenje institucija BiH** u smislu jačanja države i državne administracije i stvaranja jedinstvenog ekonomskog prostora BiH, u smislu stvaranja slobode kretanja kapitala, roba, usluga i radne snage. Dodatno finansiranje postojećih institucija za koje je potrebno dodatno finansiranje već su obuhvaćena srednjoročnim okvirima rashoda. S obzirom da još uvijek postoji određena neizvjesnost oko prijenosa funkcija na državni nivo (policija, odbrana, visoko obrazovanje) preliminarni nacrt budžeta sadržan u SOR-u nije uvrstio stavke za budući prijenos nadležnosti.
2. **Reforma policije** također je jedan od prioriteta EU, gdje je cilj da se uspostave održive policijske strukture na nivou BiH, u skladu sa najboljim međunarodnim praksama. Prednacrt budžeta ne predviđa izdvajanja za daljnji prijenos funkcija s entitetskih na državni nivo, iako su otpočeli razgovori o prijenosu funkcija, kao što su policija, vojska i visoko obrazovanje na državni nivo, što bi znatno povećalo veličinu budžeta.
3. **Reforma javne uprave** i razvoj efektivne javne administracije jedan je od ciljeva koji EU podržava. Reforma javne uprave već je uvrštena u SOR 2006.-2008. godine.

Sve ove reforme imaju značajan uticaj na budžete vlada. S toga je bitno da ove reforme budu podržane kroz prioritetne mjere koje su dole u tekstu navedene kako bi se osiguralo njihova efikasna implementacija.

6.5.2. Utvrđivanje prioriteta iz Akcionog plana SRS BiH

Ciljevi za postizanje stabilnog makroekonomskog okruženja i promociju ekonomskog razvoja i rasta će dalje predstavljati trajan dio vladine politike u BiH. Na osnovu iskustva iz prve dvije godine SRS BiH, sljedeće mjere nisu u potpunosti implementirane i zahtijevaju dodatnu pažnju:

Mjere koje zahtijevaju posebnu pažnju u okviru monetarne politike:

- Omogućiti Centralnoj banci BiH da u okvir valutnog odbora igra ograničenu ulogu banke posljednjeg utočišta
- Primjenjivati mjere monetarne politike koje imaju za cilj da ograniče obim potrošačkih kredita u cilju smanjenje deficita tekućeg računa i ograničavanja potrebe za uvoz

Mjere koje zahtijevaju posebnu pažnju u okviru fiskalne politike:

- Smanjiti javnu potrošnju u odnosu na BDP
- Ograničiti potrošnju na plate u javnom sektoru
- Uspostaviti novi sistem raspodjele prihoda od indirektnih poreza različitim nivoima vlasti
- Uštede ostvarene kroz racionalizaciju sektora obrazovanja finansirat će neophodne dodatne investicije za reformu sistema obrazovanja
- Potrebna je bolja kontrola potrošnje u sektoru zdravstva, kako bi se osiguralo da umjereno povećanje u potrošnji proizvede značajna poboljšanja u kvalitetu zdravstvenih usluga
- Povećati nivo domaćeg finansiranja javnih investicija

6.5.3. Finansijske implikacije na budžet

Revidirana SRS BiH je u mnogome konzistentna sa sadašnjim SOR-om. Potreba za jačanjem ključnih državnih institucija (UIO, DGS, SIPA) je već obuhvaćena SOR-om. Međutim, postoji određeni broj mjera koje nisu u potpunosti istaknute u SOR 2006-2008 a koje svakako zahtijevaju pažnju, a to su:

- Mogući pritisci na javnu potrošnju usljed smanjenja broja zaposlenih u javnom sektoru
- Implementacija plana za izmirenje unutrašnjeg duga
- Implementacija paketa mjera za poboljšanje socijalne pozicije radnika koji usljed restrukturiranja preduzeća, ostaju bez posla
- Institucionalno jačanje države u procesu integracija u EU
- Održavanje fiskalne discipline između podentitetskih vlada u vremenu kada im je dato više autonomije, kada u isto vrijeme imaju mogućnost raspolagati sredstvima od privatizacije i kada prolaze kroz velike promjene u odgovornosti

Postoji također dosta neriješenih problema koji bi mogli imati veliki uticaj na vladine finansije uključujući: potraživanja od vlade na zamrznute depozite u stranoj valuti, potraživanja za nadoknadu ratne štete vezane za materijalne i nematerijalne gubitke, neiskorišteni certifikati od privatizacije, neizmirene obaveze vlade prema dobavljačima, neizmirene obaveze koje se odnose na plate i neplaćena socijalna davanja (uključujući obaveze prema penzionerima i vojnicima). Entitetske vlade su postigle dogovor u 2004. godini da ograniče ukupne troškove izmirenja ovih potraživanja na ne više od 10% BDP-a iz 2003. godine u smislu neto sadašnje vrijednosti.

Okviri za izmirenje potraživanja su zakonski bili uspostavljeni sa veoma dugim rokom dospijea (20-50 g.). Malo je vjerovatno da će potraživanja biti ispunjena u njihovoj punoj nominalnoj vrijednosti jer postoji i produženi rok odlaganja plaćanja sa niskom kamatnom stopom. Paralelno sa tim, entitetski parlamenti su proglasili moratorij za procesuiranje preostalih pravnih procesa uključujući i ratne štete. Međutim, prema nedavno usvojenom Zakonu o izmirenju obaveza po osnovu stare devizne štednje prihvaćeno je rješenje ovog problema emisijom javnog duga sa rokom dospijea od 13 godina. Nedavna presuda Ustavnog suda BiH stavila je pod pitanje pravnu validnost ovakve strategije. Brže rješavanje ovoga pitanja bi moglo imati značajnog uticaja na fiskalnu održivost.

	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
	(mio KM)	(mio KM)	Procjena. (mio KM)	Proj. (mio KM)	Proj. (mio KM)
Realni sektor					
Nominalni BDP (milioni KM)	12,303	13,497	14,455	15,900	17,200
Nominalna stopa rasta BDP (%)	5,6	9,2	7,1	10	8,2
Realna stopa rasta BDP (%)	4,5	8,5	5,7	6	7
Inflacija (CPI)	1,1	0,7	2,9	5,5	2,0
Ukupni javni prihodi i rashodi (u % BDP)					
Ukupni prihodi, uključujući grantove	43,2	41,3	43,2		
Ukupni rashodi	41,0	38,5	41,2		
Ukupni bilans	2,2	2,8	2,0		
 Vanjski dug (u % BDP)	32,6	29,9	29,7	29,6	29,0
Ukupno servisiranje vanjskog duga u % izvoza roba i Usluga	6,8	5,0	4,0		
Platni bilans (u milionima USD)					
Bilans tekućeg računa (uključujući zvanične transfere) (u % BDP)	-2,896 -23,5	-2,809 -20,8	-3,316 -23	-3,100	-3,000
Stopa rasta izvoza (u %)	12	24	21	23	24
Stopa rasta uvoza (u %)	7	7	13	8	8
Bruto rezerve (mjeseci uvoza roba i usluga)	2,780.6 3,8	3,457.5 3,2	4,137.9 4,0	2,489 5,2	2,539 5

Izvor EPPU-EPRU

7. REVIDIRANI CILJEVI, ZADACI, MJERE I PRIORITETNE AKTIVNOSTI SREDNJOROČNE RAZVOJNE STRATEGIJE BIH

Kada je riječ o općim problemima u društvu, ekonomskoj i razvojnoj situaciji u zemlji, što je evidentno od početka rada na SRS BiH, možemo zaključiti da postoje i danas. Napori urađeni u oblasti reformi u svim sektorima SRS BiH, proizveli su neke efekte: u nekim sektorima i u nekim dijelovima zemlje ti efekti su značajniji nego u drugima. Ali danas, baš kao i u periodu izrade Strategije, svi spomenuti problemi su još uvijek prisutni. *Prema navedenom, jasno je da sljedeća tri cilja definirana u SRS BiH moraju ostati isti, kao i u periodu izrade SRS BiH.*

1. Kreirati preduvjete za održiv i balansiran ekonomski razvoj
2. Smanjiti siromaštvo
3. Ubrzati integracije u EU

Proces monitoringa implementacije mjera iz Akcionog plana SRS BiH otkrivaju da je učinjen veliki napredak. Međutim, još uvijek postoje neke važne politike koje nisu realizirane i kojima je potrebna pažnja.

Proces monitoringa i evaluacije također ukazuje na činjenicu da bi efekti implementacije mogli znatno uznapredovati, prvo kroz utvrđivanje prioriteta, bolje i realnije planiranje implementacije reformskih procesa u BiH, produbljivanje monitoringa implementacije SRS BiH do lokalnog nivoa, kao i značajnije uključivanje predstavnika civilnog društva u sve aktivnosti. Revidirana SRS BiH je razmotrila prioritete, radeći od vrha nadolje, iz nacionalne perspektive, i od dna prema gore, koristeći podatke koji su dolazili iz raznih sektora. Ovaj proces je doveo do definiranja sljedećih šest strateških prioriteta, od kojih svaki ima određeni broj prioritetnih mjera koje su u fokusu pažnje revidirane SRS BiH.

Proces monitoringa je također ukazao na činjenicu da implementacija određenih mjera nije počela, ili da se ne odvija potrebnom brzinom. Kako su u Akcionom planu navedeni nosioci određenih aktivnosti, potrebno je definirati mehanizme za povećanje odgovornosti za realizaciju mjera u predviđenom vremenskom roku.

Pored tri glavna cilja iz originalne SRS BiH, procesom prioritizacije u toku revizije SRS BiH, definisano je i šest **opštih razvojnih prioriteta BiH** (koji slijede) kao i određeni broj **sektorskih prioriteta**.

1. Održati makroekonomsku stabilnost

- Osigurati nizak nivo inflacije
- Podržati razvoj tržišta novca
- Ojačati kvalitet i konkurentnost domaće proizvodnje, posebno za izvoz
- Poboljšati fiskalnu konsolidaciju
- Smanjiti javne rashode
- Uskladiti zaštitu domaće proizvodnje sa normama EU
- Poboljšati prikupljanje javnih prihoda
- Ojačati transparentnost i kontrolu javnih rashoda

2. Povećati privatne investicije

- Poboljšati poslovnu klimu, uključujući smanjenje korupcije
- Kreirati jedinstveni ekonomski prostor
- Promovirati strane investicije

3. Restrukturirati ekonomiju

- Ubrzati privatizaciju
- Riješiti pitanje restrukturiranja dugova
- Razviti i privatizirati telekomunikacijske kompanije, elektroenergetski i vodoprivredni sektor
- Pojednostaviti i skratiti administrativne procedure

4. Povećati zaposlenost i poboljšati veze između ljudskih potencijala i tržišta rada

- Smanjiti nivo „sive ekonomije“ i „crnog“ tržišta rada
- Reformirati obrazovanje na osnovu domaćih i međunarodnih potreba tržišta rada
- Poboljšati tržište rada i zaposlenost
- Smanjiti diskriminaciju na tržištu rada
- Povećati mobilnost radne snage
- Reorganizirati sistem posredovanja u zapošljavanju

5. Poboljšati sistem socijalne zaštite

- Ojačati fondove penzijskog i invalidskog osiguranja
- Uspostaviti efikasniji i racionalniji sistem socijalne zaštite
- Ojačati institucionalni okvir za povratak
- Osigurati bolju socijalnu i zdravstvenu zaštitu mladih

6. Povećati transparentnost i mogućnosti BiH društva

- Smanjiti korupciju
- Osigurati zaštitu ljudskih prava, posebno za manjine
- Omogućiti punu implementaciju Zakona o jednakosti spolova BiH
- Implementirati reformu obrazovanja
- Povećati kapacitete civilnog društva i NVO-a za učešće u planiranju načina rada
- Osigurati finansijska sredstva kroz budžete za jačanje naučne infrastrukture
- Otvarati budžetske linije za osiguravanje finansijskog dijela za učešće u pristupnim i drugim fondovima
- Podržati socio-ekonomski razvoj lokalnih zajednica.

Revidirane prioritetne aktivnosti

Originalna SRS BiH je sadržavala 841 aktivnost, s vrlo ograničenom prioritizacijom. Više od pola ovih aktivnosti su ili kompletirane, ili u procesu realizacije, i nije im potrebno dodatno utvrđivanje prioriteta. Realizacija šest gore navedenih opštih razvojnih prioriteta uključuje realizaciju određenih prioriteta mjera i aktivnosti koje slijede.

1. Održati makroekonomsku stabilnost

Osigurati nizak nivo inflacije – bit će postignuto kroz nastavak aktivnosti valutnog odbora i CBBiH.

Podrška tržištima novca – ovo je kritično za razvoj BiH, zbog važnosti porasta domaće štednje i privatnih investicija. Bit će postignuto kroz:

- Omogućavanje CBBiH da igra ograničenu ulogu „banke zadnjeg utočišta“, u okviru valutnog odbora
- Definirati i usvojiti legislativu, državnih s ciljem rješavanja unutarnjeg duga

Jačanje kvaliteta i konkurentnosti domaće proizvodnje – ovo je postalo važniji prioritet posljednjih godina zbog kontinuiranog deficita tekućeg računa, što je jedna od glavnih prijetnji makroekonomskoj stabilnosti. Važno je za zamjenu uvoza i promoviranje izvoza. Prioritetne aktivnosti za ovu mjeru su sljedeće:

- Usvojiti Zakon o kontroli proizvoda za hranu za ljudsku i životinjsku upotrebu BiH
- Jačati ekonomsku statistiku, uključujući nacionalne račune i monitoring kretanja kapitala u i iz zemlje
- Odabrati strateške proizvode u okviru zakona o poticajima

- Ukinuti carine na polugotove proizvode i opremu za strateške grane
- Razmotriti izvodljivost uvođenja tzv. sezonskih carina
- Završiti bilateralne razgovore sa Srbijom i Crnom Gorom i Hrvatskom, o produženju asimetričnog pristupa primjeni ugovora o slobodnoj trgovini u oblasti poljoprivrede
- Izgraditi kapacitete u oblasti standarda, certifikacije i kvaliteta u skladu sa pravilima EU, uključujući: infrastrukturu, institucije za kontrolu kvaliteta proizvoda, korištenje ISO9000, CE oznake, i VDA 6,1 norme, i primjenu tehničkih propisa i usklađenosti procedure ocjene
- Ojačati rad Odjela za promoviranje izvoza u Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH
- Finansijski ojačati IGA kao Izvozno kreditnu agenciju BiH
- Postići priključenje BiH u punopravno članstvo u WTO
- Zaključiti veterinarske ugovore sa zemljama potpisnicama ugovora o slobodnoj trgovini

Usuglašavanje zaštite domaće proizvodnje sa normama EU - postaje rastuće važno, jer je BiH smanjila tarife i otvorila tržište. Specifične aktivnosti u ovoj oblasti uključuju:

- Uvesti i provesti mjere netarifne zaštite poljoprivredne proizvodnje, kao reciprocitet za mjere implementirane od strane drugih zemalja
- Definirati strateške grane poljoprivrede, kako bi istražili mogućnosti zadržavanja trenutnog nivoa, ili povećati njihovu zaštitu u pregovorima sa WTO i EU, kao i bilateralnim partnerima sa kojima su potpisani ugovori o slobodnoj trgovini

Poboljšana fiskalna konsolidacija – ovo je visok prioritet za BiH, jer su se desile promjene u prikupljanju poreza i odgovornosti različitih nivoa vlasti. Ovo će biti postignuto kroz sljedeće aktivnosti:

- Nastaviti trend smanjenja učešća vladinog sektora u BDP-u
- Poduzimati redovne revizije entitetskih SOR-ova
- Provesti monitoring kantonalnih i općinskih budžeta

Smanjenje javnih rashoda – ovo je bio centralni zadatak originalne SRS BiH. Napredak u smanjenju izdataka za javni red i mir je napravljen. Međutim, planirana ograničenja u obrazovanju, zdravstvu i socijalnim izdvajanjima nisu provedena, i postalo je urgentan prioritet provesti ova smanjenja u sljedeće dvije godine.

- Smanjiti sektorske izdatke na obrazovanje, zdravstvo, i socijalna davanja do planiranog nivoa
- Poboljšati izvršenje budžeta u sektoru obrazovanja, koje je konzistentno sa cijelim programom reforme javnih rashoda, te izvršiti usklađivanje budžetskih stavki i stvarnih rashoda
- Ograničiti nivo plaća u javnom sektoru
- Nastaviti smanjenja izdataka za odbranu

Postoje naznake da je prikupljanje prihoda imalo koristi od promjene u metodama prikupljanja carina i akciza i od poboljšanog registra asociranog sa sistemom trezora. Još uvijek je rano za odlučivanje da li će PDV poboljšati prikupljanje. Određeni dodatni napredak u *poboljšanju prikupljanja javnih prihoda* može biti postignut kroz:

- Uvođenje jedinstvene metodologije ocjene carina u svim carinskim ispostavama
- Nastavljanje pregovora za povrat potraživanja koja proizilaze iz poslova koje su kompanije BiH uradile prije rata (Irak i Libija)
- Realizacija SWAP aranžmana

Usprkos napretku sa novim finansijskim sistemom, postoji mjesto za *jačanje transparentnosti i kontrole javnih rashoda*. Sljedeće aktivnosti imaju visok prioritet:

- Uključiti izvorne prihode entitetskih direkcija za ceste/puteve u entitetske budžete, RS Direkciju za ceste u RS budžet, a u FBiH i osigurati punu transparentnost utroška sredstava od strane Direkcije za ceste FBiH, uključujući kantonalne direkcije
- Uključiti vanbudžetske fondove u budžete
- Uspostaviti integralni sistem e-governmenta – mrežnu infrastrukturu na svim nivoima

2. Povećati privatne investicije

Poboljšati poslovnu klimu, uključujući smanjenje korupcije – tekući zadatak koji će ostati prioritet i u sljedećim godinama. Posljednji statistički podaci sugeriraju da ljudi koji rade u neformalnom sektoru postaju siromašniji, i da je zbog toga važno da se ovaj sektor ohrabri da se transformira u formalni. Prioritetne aktivnosti u sljedeće dvije godine uključuju:

- Implementirati entitetske zakone o registraciji firmi
- Ojačati pristup, institucije i pravni okvir za razvoj poduzetništva i MSP
- Podržati razvoj specijaliziranih konsultantskih institucija koje su u stanju da pomognu MSP u izgradnji novih vještina i dobavljanju novih tehnologija, posebno u oblasti međunarodnih standarda i certifikata
- Kreirati strategiju razvoja cestovnog transportnog sektora u BiH u skladu s Evropskom transportnom politikom i Transportnim master planom BiH
- Nastaviti s aktivnostima na izgradnji om autoputa na Koridoru 5C i Banja Luka-Gradiška i drugim pravcima koji su od značaja za BiH (Orašje-Tuzla, Banja Luka-Doboj i Lašva-Donji Vakuf)
- Uspostaviti institucionalni okvir za dodjelu koncesija na svim nivoima, sa ciljem osiguravanja koncesionih ulaganja u cestovnu infrastrukturu
- Usvojiti Zakon o e-Business i e-Signature

Kreiranje jedinstvenog ekonomskog prostora preduvjet je za članstvo u EU.

- Aktiviranje Agencije za nadzor tržišta, koja će biti odgovorna za osiguravanje slobodne i poštene konkurencije unutar cijele BiH
- Aktiviranje Agencije za sigurnost hrane
- Uspostava odgovornosti za definiranje tehničkih zakona i propisa, koji određuju standarde za određene proizvode i obuku inspektora i službenika zaduženih za provedbu.

Promocija stranih investicija je ključna za BiH, jer će proširiti domaće privatne investicije i pomoći u iznalaženju novih tehnologija i praksi koje će poboljšati produktivnost i konkurentnost, te time osigurati poboljšanje plaća i smanjiti broj zaposlenih osoba koje žive blizu linije siromaštva.

- Ojačati kapacitet FIPA-e i njenih ureda u entitetima
- Kontinuirano raditi na povećanju broja zemalja sa kojima je BiH potpisala ugovore o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja i promoviranju i zaštiti investicija
- Pojednostaviti proceduru registracije direktnih stranih investicija u FBiH i harmonizirati procedure na državnom nivou
- Jačati korporativno upravljanje
- Usvojiti Zakon o Agenciji za informacijsko društvo

Poboljšati zaštitu potrošača

- Jačati statistiku cijena
- Kreirati politiku aktivne zaštite potrošača, u skladu sa pravilima EU
- Uspostaviti neovisnu i efikasnu administrativnu strukturu, koja će osigurati ispunjavanje osnovnih kriterija koji se tiču zdravlja i sigurnosti

3. Restrukturirati ekonomiju

Restrukturiranje ekonomije je kompleksan proces koji zahtijeva reformske promjene u svim sektorima, a ne samo u nekim aktivnostima. Na osnovu do sada realiziranih reformi i rezultata u drugim sektorima, važan dio restrukturiranja ekonomije trebao bi biti fokusiran na privatizaciju i korporativno restrukturiranje.

Napredak u privatizaciji je bio razuman, ali preostala državna preduzeća su problematična. Važno je dovršiti preostale zadatke u privatizaciji – *ubrzati privatizaciju*:

- Ohrabriti razvoj berzanskih operacija
- Osmisliti i izvršiti kontinuiranu kampanju za promoviranje mogućnosti za privatizacijske investicije

- Uspostaviti pravila za objavljivanje državnog kapitala na berzi u FBiH
- Ojačati entitetske privatizacijske institucije (Agenciju za privatizaciju FBiH, Direkciju za privatizaciju RS), kako bi imale više fleksibilnosti i više ovlasti u radu sa strateškim preduzećima i superviziji podentitetskih agencija
- Jačati kompetencije FBiH Agencije za privatizaciju u pogledu tzv. Strateških preduzeća i uspostaviti institucije za koordinaciju aktivnosti kantonalnih agencija
- Ponuditi na prodaju tzv. strateška preduzeća, poduzimajući restrukturiranje gdje je to potrebno, uključujući: usvajanje operativnih planova i usvajanje relevantnih podzakona; i uspostaviti jedinice za upravljanje dugovima tzv. strateških preduzeća u entitetskim ministarstvima finansija
- Poduzeti javnu kampanju o privatizaciji

Slično kao i u mnogim tranzicijskim zemljama, posebno u bivšoj Jugoslaviji, mnoga preduzeća u BiH pate od složene mreže međusobno povezanih dugova i obaveza. Stoga je *rješavanje problema restrukturiranja dugova* prioritarna mjera.

- Uspostaviti stečajne fondove
- U skladu sa relevantnim zakonima, inicirati i ubrzati stečajne procedure za sve postignute stečajne odluke

Postalo je veoma važno ojačati poljoprivrednu proizvodnju zbog značaja poljoprivrede kao izvora prihoda za siromašne u BiH i zbog implikacija slobodne trgovine s EU. Ovo će biti postignuto kroz sljedeće aktivnosti:

- Čuvajući ovlasti entitetskih ministarstava poljoprivrede, uspostaviti Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva na državnom nivou, kako bi se ispunili zahtjevi EU i ojačale pregovaračke pozicije
- Usvojiti nove entitetske zakone o poljoprivredi (uključujući zakone o genetski modificiranim organizmima i organskoj poljoprivredi) i uspostaviti entitetska poljoprivredna vijeća
- Uspostaviti i licencirati laboratorije za kontrolu kvaliteta, dijagnostiku i reference (uključujući aktivnosti na uvozu i izvozu sirove kože)
- Usvojiti nacionalni program za kontrolu zaraznih bolesti i osigurati finansiranje za implementaciju
- Uspostaviti informacijski sistem u poljoprivredi
- Uspostaviti Institut za veterinarstvo FBiH
- Koordinirati aktivnosti kako bi se podržale investicije u prehrambenu industriju i trgovinu, sa mjerama podrške poljoprivredi (organizirana proizvodnja, ugovorena sadnja)
- Ojačati i stimulirati suradnju s univerzitetskim institucijama koje vrše obuku stručnjaka u drvnoj industriji.

Razviti i privatizirati telekomunikacijske kompanije, elektroenergetski i vodoprivredni sektor

- Definirati strategiju i usvojiti akcione planove za privatizaciju elektroenergetskog sektora, telekomunikacijskih kompanija i vodoprivrednog sektora.

4. Povećati zaposlenost i poboljšati veze između ljudskih potencijala i tržišta rada

Smanjiti nivo „sive ekonomije“ i „crnog“ tržišta rada – ovo je postalo urgentan prioritet u BiH kao rezultat dokaza da ovo pomaže ljudima da se izdignu iznad siromaštva. Postoje znakovi da ovo također poboljšava prikupljanje prihoda. Aktivnosti promoviranja MSP opisane u paragrafima u gornjem dijelu teksta doprinijet će ovome. Osim aktivnosti koje za cilj imaju poboljšanje poslovne klime, ove mjere će biti postignute kroz sljedeće aktivnosti:

- Izvršiti potrebne izmjene i usklađivanje Zakona o radu i Zakona o socijalnoj zaštiti u entitetima, distriktu i kantonima, kako bi oni bili u funkciji povećanja zaposlenosti.
- Usvojiti politiku zapošljavanja, sa dijelom koji se odnosi na politiku zapošljavanja mladih
- Uspostaviti Ekonomsko i socijalno vijeće BiH
- Revidirati sistem plaća u formalnom sektoru, i povećati učešće poslodavaca u procesu pregovora
- Ohrabriti poslodavce da pređu iz neformalnog u formalni sektor, kroz izuzeća ili smanjivanja doprinosa na plaće

- Unaprijediti volonterski rad i stažiranje kroz izmjene zakona o radu i proces kolektivnog pregovaranja
- Promovirati specifične programe zapošljavanja za neke kategorije nezaposlenih, a posebno za mlade, uključujući najnižu plaću za mlade
- Uspostaviti IT veze između lokalnih agencija/biroa za zapošljavanje širom BiH i uspostaviti jedinstven i kompatibilan sistem; podržati ulogu agencija/biroa za zapošljavanje u određivanju potreba na lokalnim tržištima rada i posredovanju u zapošljavanju
- Regulisati proces zapošljavanja građana BiH na evropskom i svjetskom tržištu rada
- kroz zaključivanje međudržavnih ugovora o zapošljavanju prvenstveno ugovora o sezonskom zapošljavanju
- Jačati statistiku zaposlenosti i plaća

Najnoviji statistički podaci o siromaštvu jasno demonstriraju da obrazovanje ima jak utjecaj na siromaštvo. Zbog toga je urgentan prioritet *reforma obrazovanja na osnovu potreba domaćeg i međunarodnog tržišta rada*. Ovo će biti postignuto kroz sljedeće aktivnosti:

- Kroz tekuću reformu obrazovanja, izvršiti detaljnu analizu potražnje na tržištu rada
- Usuglasiti legislativu o obrazovanju odraslih, kao i odgovarajuću legislativu i instrumente za „doživotno učenje“
- Poboljšati i specijalizirati obuku svršenih srednjoškolaca, orijentiranu na potrebe tržišta rada, uključiti odrasle, posebno nezaposlene i raseljene osobe
- Usvojiti Zakon o visokom obrazovanju BiH
- Uspostaviti Odjel za obrazovanje pri Ministarstvu civilnih poslova, u skladu sa Funkcionalnim pregledom obrazovanja
- Transformirati entitetska i kantonalna ministarstva i pedagoške institute, u skladu sa Funkcionalnim pregledom obrazovanja
- Uspostaviti javne i transparentne mehanizme osiguranja kvaliteta, uključujući procedure za periodične vanjske procjene univerziteta

Nedavna analiza siromaštva također pokazuje da postoji veliko povećanje broja osoba koje su u potrazi za poslom. Također pokazuje da postoji mnogo zaposlenih osoba koje žive tek iznad linije siromaštva. Jedna od ključnih mjera koja može biti poduzeta u odgovoru na ovu situaciju je *unaprijediti tržište rada*:

- Uvesti specifične programe za zapošljavanje (za osobe koje čekaju na posao više od tri godine ili osobe koje su stariji od 45)
- Reformirati finansiranje i reguliranje zdravstvene zaštite za nezaposlene
- Povećati suradnju socijalnih partnera i povećati odgovornost biroa za zapošljavanje i lokalnih donosioca odluka prema korisnicima njihovih usluga
- Povećati ulogu biroa za zapošljavanje u oblasti utvrđivanja potreba tržišta rada i posredovanja u zapošljavanju
- Uspostaviti vremenske okvire za uplate doprinosa na plaće za osobe koje se zapošljavaju prvi put
- Poboljšati balans i povezati glavne tipove usluga biroa za zapošljavanje – informacije o tržištu rada, posredovanju u zapošljavanju, upravljanje programima koji se tiču aktivne politike zapošljavanja i upravljanje finansijskim resursima za nezaposlene
- Promijeniti Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj zaštiti nezaposlenih FBiH i Zakon o zapošljavanju RS

Osim dokaza o jednakosti u društvu BiH i dubini siromaštva, posljednji podaci također ukazuju na brojne ugrožene kategorije, koje su u posebno lošem položaju. Kao rezultat ovih podataka, revidirana SRS BiH uključuje prioritete mjere za

smanjivanje diskriminacije na tržištu rada:

- Usvojiti pravni okvir koji će osigurati zaposlenost za 3 do 5% invalida u državnoj službi

Povećati mobilnost radne snage

- Uvesti programe prekvalifikacije, kako bi se osobama pomoglo da pređu na modernija zanimanja
- Promovirati umrežavanje biroa za zapošljavanje, kako bi vršili raspodjelu informacija
- Usvojiti nacionalnu strategiju zapošljavanja do 2010. godine, koja će uključiti stvaranje entitetskih strategija zapošljavanja
- Jačati poslovno okruženje, restrukturiranje kompanija, privatizaciju i rast privatnog poduzetništva
- Smanjiti diskriminaciju na tržištu rada
- Promovirati specifične programe zapošljavanja za određene kategorije nezaposlenih osoba, poduzeti reformu tržišta rada uvođenjem prakse u kolektivne ugovore
- Usuglasiti izračunavanja i smanjiti poreze i doprinose na plaće

5. Poboljšati sistem socijalne zaštite

U pogledu visine penzija, važno je dati novi značaj jačanju *fondova penzijskog i invalidskog osiguranja*. Ključne aktivnosti uključuju:

- Insistirati na redovnom uplaćivanju doprinosa na plaće u punom iznosu
- Insistirati na redovnom plaćanju doprinosa zasnovanih na stvarnim prihodima građana BiH koji su zaposleni u međunarodnim organizacijama i institucijama, kao i diplomatskim i konzularnim misijama
- Prikupiti zaostale doprinose iz prethodnih godina

Uspostava efikasnijeg i racionalnijeg sistema socijalne zaštite kritična je za ispunjavanje glavnog cilja SRS BiH, smanjivanje siromaštva od 20%. Originalna SRS BiH je uključivala odlučnost za racionalizaciju isplata beneficija, kako bi se beneficije mogle fokusirati na najugroženije kategorije stanovnika. Ova nastojanja bit će nastavljena povećanom snagom.

- Kontinuirano poduzimati revizije trenutnih korisnika socijalne pomoći
- Definirati minimum socijalnih prava u BiH
- Investirati u razvoj lokalnih servisa socijalne zaštite i obrazovanje osoblja i uprave
- Aktivno promovirati uključivanje privatnog sektora kroz: definiranje tržišnih pravila koja dozvoljavaju konkurenciju između privatnog sektora i centara za socijalni rad; i uvođenje inicijativa za pomoć upućenu socijalno ugroženim kategorijama stanovništva
- Razviti nove, alternativne modele brige za korisnike kroz promoviranje brige unutar lokalnih zajednica
- Razvijati pristup socijalnog investiranja u okviru socijalne zaštite u cilju uključivanja osoba sa posebnim potrebama u radne aktivnosti i tržište rada
- Uspostaviti bližu intersektorsku suradnju sa zdravstvom, obrazovanjem, pravnim sistemom, lokalnim policijskim snagama, biroima za zapošljavanje, i statističkim sistemom
- Jačanje statističkih institucija, na svim nivoima, u cilju monitoringa socijalne situacije i uticaja socijalne zaštite
- Kroz redovna istraživanja budžeta domaćinstava i procjenu životnog standarda, prikupiti pouzdane podatke za kreiranje i planiranje socijalnih politika u FBiH i RS, te usuglašavanjem sa socijalnom politikom na državnom nivou
- Osigurati bolje utvrđivanje kategorija siromašnih kroz socijalne programe
- Osigurati kvalitetnu i pravovremenu pripremu popisa stanovništva u BiH, sa ciljem bolje preraspodjele finansijskih resursa iz socijalnih fondova i bolje određivanje najsiromašnijih kategorija stanovništva

Jačanje institucionalnog okvira za povratnike ostaje važno

- Rekonstruirati 20.000 stambenih jedinica u periodu od 2005. do 2007. godine
- Održavati i konstantno obnavljati bazu podataka o korisnicima donacija, kao pomoći za obnovu i povratak
- Ojačati ulogu Komisije za izbjeglice i raseljene osobe

Osigurati bolju socijalnu i zdravstvenu zaštitu mladih

- Usvojiti Politiku zdravlja i socijalne zaštite mladih

6. Povećati transparentnost i mogućnosti BiH društva

Smanjiti korupciju – Korupcija je problem u većini tranzicijskih zemalja. Dodatni problem predstavljaju vladine institucije na različitim nivoima, koje nemaju način da osiguraju sistematsku borbu protiv ovog problema. Slična situacija je i sa NVO-ima. Zbog toga su akcije u borbi protiv korupcije izolirane i obično sa vrlo limitiranim efektima. Prioritetne aktivnosti na smanjenju korupcije su:

- Uspostaviti agenciju ili adekvatno tijelo za borbu protiv korupcije
- Pripremiti detaljan Akcioni plan za borbu protiv korupcije i uspostaviti bolje mehanizme za borbu protiv kriminala i korupcije
- Usuglasiti legislativu o ovom pitanju unutar BiH
- Uspostaviti mehanizme interne kontrole, posebno u slučajevima korištenja javnih sredstava.

Osigurati zaštitu ljudskih prava, posebno za manjine, kao esencijalni element ciljeva BiH da stvori moderno društvo koje odgovara standardima EU.

- Jačati analitički kapacitet vladinih institucija za analiziranje utjecaja vlastitih politika na siromašne osobe, kako bi se kreirale politike koje vode ka smanjenju siromaštva
- Usvojiti Zakon o radu maloljetnika koji će sadržavati različite modalitete, poput usmjerenog savjetovanja, stažiranja, itd.
- Pripremiti precizne/adekvatne pravne akte za osiguravanje zdravstvenog osiguranja za manjine
- Osigurati jednak pristup zdravstvenim uslugama za sve građane u cijeloj zemlji
- Smanjiti udio troškova pacijenata kroz implementaciju paketa prava na zdravstvenu brigu
- Pratiti zdravstvene indikatore kao indikatore funkcioniranja sistema, stavljati ih u kontekst siromaštva i koristiti za kreiranje politika i prioriteta

U potpunosti implementirati Zakon o jednakosti spolova BiH

- Pripremiti program koji će poboljšati položaj žena u ruralnim područjima
- Osigurati izvore podataka za gender indikatore na osnovu Zakona o jednakosti spolova
- Osigurati da se u budućnosti gender pitanja reflektiraju u operativnim metodama, strategijama implementacije, monitoringu i evaluaciji SRS BiH
- Obavezati osobe određene za gender pitanja u uslužnim institucijama (obrazovanje, zdravstveni sistem, lokalne zajednice) da imaju redovne sastanke i obavljaju razmjenu znanja kroz treninge

Implementirati reforme obrazovanja

- Eliminirati praksu organiziranja „dvije škole pod jednim krovom“
- Implementirati zajednički nastavni plan, u skladu sa zakonima o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH

Podržati socioekonomski razvoj lokalnih zajednica

- Podizati nivo svijesti o važnosti lokalnog razvoja i razvoja ljudskih kapaciteta u lokalnim zajednicama
- Podržati vladine inicijative i programe međunarodnih donatora koji podržavaju razvoj lokalnih zajednica

Pored svih navedenih nacionalnih i sektorskih utjecaja, potrebno je istražiti utjecaj makroekonomske stabilnosti, povećanja privatnih investicija, restrukturiranja ekonomije, veće stope zaposlenosti i poboljšanja veza između ljudskih potencijala i tržišta rada, poboljšanog sistema socijalne zaštite i moderniziranog bosanskohercegovačkog društva na siromaštvo žena i muškaraca (što ne mora biti zaseban proces, ali može biti usklađen sa gender konceptom unutar postojećih analiza), te razumjeti i razviti ublažavajuće mjere, ukoliko postoje negativni efekti.

8. MONITORING I IMPLEMENTACIJA SRS BIH

Uspostavom EPPU-Ureda za monitoring i implementaciju SRS BiH (EPPU-PIMU), Vijeće ministara BiH je osiguralo novi pristup praćenju realizacije postavljenih ciljeva i značajno ojačalo kapacitete BiH u ovoj oblasti. Prioritetne aktivnosti Ureda za monitoring i implementaciju SRS BiH (PIMU) su:

1. Ojačati ukupan proces implementacije SRS BiH, s akcentom na podršku uspostavi, koordinaciji i jačanju aktivnosti radnih grupa;
2. Koordinirati pripreme kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih razvojnih dokumenata;
3. Podržati razvoj kapaciteta za održiv monitoring i evaluaciju, posebno u oblasti
 - a) monitoringa inputa definirane razvojne politike BiH (SRS BiH)
 - b) monitoringa produktivnosti i rezultata SRS BiH;
4. Imati uvid u:
 - a) sve zadatke projekata koji se odnose na definiranu razvojnu politiku,
 - b) modele za njihovo testiranje, uključujući relevantne indikatore i alate procjene
 - c) uspostavu uvjeta i vodiča za sistem monitoringa dostignuća implementacije SRS BiH;
5. Upravlјati sistemima monitoringa dostignuća implementacije SRS BiH;
6. Koordinirati donatorske pomoći;
7. Pomagati u formuliranju politika i prioriteta donatorske zajednice;
8. Definirati načine rada u oblasti socijalnog sektora;
9. Definirati aktivnosti koje se odnose na smanjenje siromaštva;
10. Ocjenjivati utjecaj implementiranih mjera;
11. Unaprijediti partnerski odnos i protok informacija sa ministarstvima i parlamentarnim organima na svim nivoima;
12. Saradnja sa Direkcijom za Evropske integracije i ostalim tijelima Vijeća ministara BiH;
13. Surađivati sa statističkim institucijama i pomoći u realizaciji aktivnosti za konsolidaciju i uspostavu efikasnog statističkog sistema;
14. Unaprijediti partnerski odnos s nevladinim organizacijama (NVO) i međunarodnim institucijama koje kontinuirano prate jedan broj indikatora;
15. Pripremati konferencije i ostale sastanke koji se odnose na donošenje odluka o razvojnim politikama
16. Vršiti obuku i unapređivati materijale za obuku u sistemima monitoringa i evaluacije, kao i obavljati ulogu savjetnika u toj oblasti.

Prioritetne aktivnosti navedene u gornjem dijelu teksta možemo definirati i kao odgovornost PIMU da osigura pomoć vladi/vladama u implementaciji, monitoringu, i procjeni procesa vezanih za SRS BiH, kao i odgovornost za izgradnju kapaciteta razvojnih resursa.

Dosadašnji monitoring implementacije mjera iz SRS BiH, omogućio je, ne samo pripremu šestomjesečnih izvještaja o implementaciji mjera, nego i definiranje potrebnih programskih aktivnosti za ocjenu efekta tih mjera.

Monitoring je također ukazao na činjenicu da su problemi identični kao na početku implementacije, iako različiti po intenzitetu, što ukazuje na potrebu mobiliziranja svih učesnika u procesu na ubrzavanju realizacije definiranih mjera, što se može ostvariti samo:

- Političkom voljom da se problemi prevaziđu
- Priprijetanjem realne situacije u BiH
- Poštivanjem usvojene zakonske regulative
- Povećanjem odgovornosti i efikasnosti donosilaca odluka u svim oblastima
- Uspostavom mehanizama za sankcioniranje onih koji opstruiraju reformske procese
- Boljom intersektorskom suradnjom
- Bržom implementacijom već usvojenih zakona i kvalitetnijom i kontinuiranom procjenom efekata te implementacije
- Bržom i fleksibilnijom reakcijom na uočene probleme

- Osiguravanjem kontinuiranog ekonomskog rasta u cilju povećanja zaposlenosti, smanjenja siromaštva i povećanjem socijalne inkluzije
- Većim učešćem tržišta rada u kreiranju politike definiranja obrazovnih potreba i potreba u sistemu obuke
- Podizanjem nivoa svijesti o potrebi razvoja ljudskih potencijala kao osnove za smanjenje siromaštva, ekonomski i općedruštveni napredak
- Većim učešćem mladih u svim društvenim aktivnostima
- Razvojem kapaciteta za pristupanje i ravnopravno učešće u evropskim i svjetskim procesima i integracijama
- Osiguravanjem podrške za strateške privredne grane u kojima BiH ima usporedne prednosti
- Razvojem istraživanja i nauke kao integralnog dijela sveukupnog socioekonomskog razvoja zemlje

Proces monitoringa će biti nastavljen, i unaprijeđen u skladu sa najmodernijim globalnim i trendovima EU. Kompletan lista indikatora za monitoring implementacije SRS BiH data je u Statističkom aneksu, koji je prilog dokumentu Revidirane SRS BiH. Tabela koja slijedi sadrži listu osnovnih indikatora za monitoring implementacije SRS BiH.

Tabela 1. Glavni ekonomski indikatori u BiH (Izvor EPPU- EPRU)

	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.* Procjena
Nominalni BDP BiH (u milionima KM)*	10,480	11,651	12,303	13,440	14,361
Nominalna stopa rasta (u %)	9,0	11,2	5,6	9,2	6,9
Realna stopa rasta (u %)	5,8	9,9	4,5	8,5	4,0
Stanovništvo (procjena, miliona)	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8
BDP po stanovniku (KM)	2,758	3,066	3,238	3,537	3,779
Broj nezaposlenih u BiH (u 000)	n/a	n/a	459	473	510
Prosječna plaća u BiH (KM)	n/a	n/a	483	504	537
Prosječna promjena CPI u %	3,2	1,3	1,1	0,7	2,9
Konsolidirani budžeti u BiH		(u % BDP-a)			
Prihodi	52,3	44,1	43,2	41,5	n/a
Rashodi	55,5	44,2	42,4	40,4	n/a
Bilans	-3,3	-0,2	0,8	1,0	n/a
Vanjski dug	42,2	36,8	32,6	29,6	29,5
Novac i krediti		(u % BDP)			
Monetarni agregat (M2)	44,6	43,5	44,7	50,8	55,6
Kredit privatnom sektoru	31,5	36,2	41,3	43,8	51,4
Platni bilans					
Izvoz roba i usluga	3,535	3,335	3,725	4,583	5,506
(stopa rasta %)	6,4	-5,6	11,7	23,0	20,1
Uvoz roba i usluga	-9,574	-9,841	-10,445	-11,191	-12,197
(stopa rasta %)	8	2,8	6,1	7,1	9,1
Bilans roba i usluga u % BDP-a	-57,2	-55,5	-54,6	-49,2	-46,6
Bruto rezerve					
U milionima KM	2,696.5	2,464.4	2,780.6	3,457.5	4,137.9
U mjesecima uvoza roba i usluga	3,6	4,0	3,8	3,2	4,0
Bilans tekućeg računa					
U milionima KM	-1,766	-2,579	-3,011	-2,992	-3,132
Kao % BDP-a	-16,9	-22,1	-24,5	-22,3	-21,8
Servisiranje vanjskog duga					
U milionima KM	178	237	254	227	244
Kao procent izvoza roba i usluga	5,0	7,1	6,8	5,0	4,2

Izvor: Agencija za statistiku BiH, CBBiH

Tabela 2. Osnovni indikatori SRS BiH

Indikatori	Procjene za BiH (2000./2001.)		Procjene za BiH 2004.		Projekcije za 2007.
	Izvori podataka za BiH	Vrijednosti	Izvori podataka za BiH	Vrijednosti	
I CILJ: Eliminirati ekstremno siromaštvo i glad					
Procent stanovnika ispod linije siromaštva	LSMS ¹	19,1% (opće)	ŽuBiH ² 2004./EPPU ³	17,8%	16%
Gap (margina) siromaštva	LSMS	4,60%	ŽuBiH 2004./EPPU	3,74%	
Učešće najsiromašnije petine u nacionalnoj potrošnji Ginijev indeks – koeficijent	LSMS	9,60%	ŽuBiH 2004./EPPU	9,52%	
	IHR MRC izvještaj	0,26	ŽuBiH 2004./EPPU	0,27	0,27
Učešće najbogatije petine u prihodima	LSMS	35,80%	ŽuBiH 2004./EPPU	37,06%	
Stopa nezaposlenosti	LSMS	16,40%	ASBiH ⁴	NA	13,50%
	WB BiH PovertyAssessment 2003.	28,10%		NA	22%
	ASBiH	41,00%		47,01%	30%
	ŽuBiH 2004. (ILO ⁵)	8,50%		ŽuBiH 2004. (ILO)	14,20%
	ŽuBiH 2004. (Vlastita evaluacija ⁶)	22,90%		ŽuBiH 2004. (Vlastita evaluacija)	21,50%
Učešće neformalnog sektora u ukupnoj zaposlenosti	LSMS	36,20%	ŽuBiH 2004./EPPU	32,91%	

8.1. Podrška civilnog društva monitoringu i implementaciji SRS BiH

SRS BiH je definirala da će civilno društvo igrati važnu ulogu u procesu implementacije i monitoringa mjera. Učešće civilnog društva podrazumijeva suradnju s EPPU, proces konsultacija i uključivanja nevladinih i drugih organizacija, kao i naučnih radnika, predstavnika sindikata, mladih i privatnog sektora. Predstavnici civilnog društva također imaju mogućnost da rade sa članovima radnih grupa na izradi budućih strateških dokumenata.

Nevladin sektor uglavnom je bio uključen u monitoring, sa fokusom na određene sektore u kojima oni obavljaju većinu svojih aktivnosti - socijalna zaštita, obrazovanje i zaštita okoliša, kao i na ljudska prava i pojavu korupcije u svakom od navedenih sektora. Glavni cilj nevladinih organizacija u nadgledanju provedbe SRS BiH bio je utvrđivanje problema nastalih tokom provedbe mjera i aktivnosti, uočenih propusta i problema unutar same SRS BiH, te predlaganje alternativnih rješenja koja bi pomogla u prevazilaženju problema. Pored toga, uloga nevladinih organizacija do sada je bila i u naglašenom isticanju odgovornosti vlasti za provedbu predviđenih mjera i aktivnosti, kroz poštivanje i zaštitu ljudskih prava, uklanjanje diskriminacije po bilo kom osnovu.

Pojedine domaće nevladine organizacije (naprimjer ICVA) razvile su vlastiti model praćenja, koji ujedno predstavlja i osnovu za nadogradnju i usavršavanje mehanizma za praćenje, koji uključuje veliki broj sudionika civilnog društva u Bosni i Hercegovini.

Samo praćenje provedeno je na dva nivoa - lokalnom i državnom (sektorskom), kroz implementaciju aktivnosti nevladinih organizacija. U tom procesu je ukupno aktivno učestvovalo četrdesetak nevladinih organizacija, a povremeno, kroz davanje informacija i blizu stotinu nevladinih organizacija.

¹ Anketu o mjerenju životnog standarda su sproveli Agencija za statistiku BiH, Federalni zavod za statistiku, Republički zavod za statistiku RS 2001. godine

² Anketu živjeti u BiH su sproveli Agencija za statistiku BiH, Federalni zavod za statistiku, Republički zavod za statistiku RS 2002, 2003 i 2004. godine

³ Indikatori izračunati od strane EPPU - Jedinice za ekonomsko planiranje i implementaciju SRS BiH

⁴ Agencija za statistiku BiH www.asbh.ba

⁵ Korištena definicija Međunarodne organizacije za rad (ILO)

⁶ Ispitanici su sami ocjenjivali svoj status zaposlenosti

Na lokalnom nivou, centri civilnih inicijativa proveli su istraživanje/praćenje provedbe politika, mjera i aktivnosti u oblasti socijalne zaštite, obrazovanja i zaštite okoliša, na osnovu ranije utvrđenih 25 pokazatelja koji se zasnivaju na ljudskim pravima (14 u okviru socijalne zaštite, 10 u okviru obrazovanja i 11 u ostalim oblastima). Cilj je bio pokazati koliki utjecaj na lokalnu sredinu imaju (ili nemaju) procesi provedbe politika definiranih u Razvojnoj strategiji.

Na sektorskom nivou, proces praćenja implementacije politika u oblasti socijalne zaštite, obrazovanja i zaštite okoliša vodio se kroz mjesečne sastanke radnih grupa nevladinih organizacija koje provode svoje aktivnosti u tim oblastima. One su kroz rad sa korisnicima usluga prikupljale informacije o uočenim problemima u provedbi sektorskih politika.³⁴

EPPU-PIMU, zajedno sa predstavnicima civilnog društva, radi na stvaranju uvjeta i resursa za implementaciju određenih projekata procjene utjecaja mjera iz SRS BiH. Određeni broj projekata je implementiran u suradnji s organizacijama civilnog društva. Prije svega, to se odnosi na IBHI i PRIZMU koje djeluju kao *think-thank* organizacije i koje su do sada, u suradnji s EPPU, implementirale više projekata. Pored rezultata istraživanja, koji su značajni sami za sebe, oni su poslužili i za izradu studija, čija svrha je sagledavanje efekata implementacije mjera iz SRS BiH, prvenstveno na siromašne i ugrožene kategorije stanovništva. Moguće je, ali i potrebno poboljšati suradnju s ovim organizacijama, i zbog strateškog razvoja i uključivanja u evropske integracije.

Nevladin sektor je u svom „Izveštaju nevladinih organizacija o toku provedbe u oblasti obrazovanja, socijalne zaštite i okoliša“ naveo i glavne probleme u implementaciji SRS BiH, barem kad su u pitanju tri glavna sektora koji su pratili:

1. nedovoljnu suradnju između raznih sektora unutar građanskog društva
2. nepostojanje budžetskog okvira, tj. projekciju potrebnih, osiguranih i utrošenih sredstava za mjere i aktivnosti u Akcionom planu
3. nejasan mehanizam kojim se određuju prioritetne aktivnosti ili mjere za neki period i kako se aktivnosti koje su predviđene, a neprovedene za jedan period, brišu iz narednog Akcionog plana
4. nepostojanje mehanizma za pozivanje na odgovornost „nosilaca“ aktivnosti od strane vlasti BiH, medija, te građanskog društva uopće

Kao što se vidi, osvrt nevladinog sektora odnosi se uglavnom na kritiku načina na koji se vlasti odnose prema samom procesu implementacije SRS BiH. Nažalost, u tom osvrtu nevladin sektor ne govori mnogo o tome kako i na koji način da se poboljša njegova uloga u implementaciji SRS BiH, posebno kako i na koji način da nevladin sektor doprinese uspješnoj provedbi te Strategije. Ovakav pristup, s aspekta nevladinog sektora, do određene mjere je razumljiv, jer reakcije vladinih organa na njihove zahtjeve do sada nisu bile, uz određene izuzetke, adekvatne. Zbog toga, organizacije civilnog društva, u cilju poboljšanja suradnje vladinog i nevladinog sektora i adekvatnog pristupa spomenutoj problematiki, predlažu:

- Uspostavu mehanizma koji će osigurati da se održava dijalog između zakonodavne izvršne vlasti i aktera civilnog društva kroz mješovite radne grupe, komisije, javne rasprave, saslušanja, svjedočenja i sl., uz odgovarajuće izmjene u poslovnici o radu.
- Razmatranje mogućnosti uspostave zakonskog okvira koji će omogućiti učešće nevladinih organizacija u tenderima za implementaciju socijalnih ili obrazovnih programa i sl.
- Razmatranje uspostave pravnog okvira i konkretnih rješenja, kako bi akteri civilnog društva mogli obavljati ulogu neovisnog monitora, uz istovremenu uspostavu mehanizma unutar tijela vlasti (moguće pri EPPU) koji će biti osposobljeni za prihvatanje, analizu i procesuiranje informacija o kvalitativnoj implementaciji mjera i aktivnosti SRS BiH i efektima na stanovništvo ili određene grupe stanovništva.
- Omogućavanje transparentnog djelovanja vlasti, uz obavezu dosljedne primjene Zakona o slobodi pristupa informacijama, kao i drugim zakonima koji obavezuju na javnost u radu (omogućen pristup nacrtima zakona, strateškim dokumentima, akcionim planovima i sl.).

³⁴ Izveštaj nevladinih organizacija o toku provedbe Razvojne strategije BiH, u oblasti obrazovanja, socijalne zaštite i okoliša¹- ICVA januar 2005.

Prijedlog prioritetnih mjera

Imajući u vidu dosadašnji angažman nevladinog sektora u procesu praćenja implementacije SRS BiH, čini se neophodnim poduzimanje sljedećih aktivnosti:

1. proaktivno informiranje svih građana o svim glavnim aspektima provedbe SRS BiH u svim segmentima koji se njih najviše tiču
2. proširenje aktivnosti monitoringa sa tri, na veći broj sektora, predviđenih SRS BiH
3. uspostava mehanizama kako bi nevladin sektor postao važan element za praćenje implementacije SRS BiH na lokalnom, entitetskom i državnom nivou
4. procjenjivanje utjecaja na građane određenih mjera i politika predviđenih SRS BiH
5. aktivniji rad na tome da se sam proces implementacije SRS BiH popularizira među građanima, kao jedan od najvažnijih razvojnih poduhvata
6. pomoć u procesu implementacije SRS BiH fokusiranjem jednog broja programa i aktivnosti na postizanje određenih ciljeva SRS BiH
7. prilikom planiranja budžeta na svim nivoima predviđanje sredstva za razvoj civilnog društva

Kako bi se promijenila uloga nevladinog sektora u gore navedenom smislu, potrebno je i da se redefinira odnos ovog sektora i vlasti na način da nevladin sektor postane ravnopravan partner, a ne samo dežurni kritičar vlasti uopće, kada je u pitanju i implementacija SRS BiH.

II DIO – SEKTORSKE STRATEGIJE

1. PRIVATNI SEKTOR: PRIVATIZACIJA, FINANSIJE

SEKTOR PRIVATIZACIJE

1. Opći dio

Privatizacija u Bosni i Hercegovini obuhvata državni kapital od 23,3 milijarde KM u 2.495 preduzeća (u Federaciji BiH 1.395 i u RS 1.100) i 40 banaka (u Federaciji BiH 27 i RS 13).

Privatizacija u Bosni i Hercegovini treba privući nove investicije (s akcentom na direktna strana ulaganja) i nove tehnologije, uvesti nova menadžerska znanja i vještine, i ostvari najbolje prakse korporativnog upravljanja. Ovo za rezultat treba imati povećanje proizvodnje i kreiranje novih radnih mjesta, podizanje životnog standarda, odnosno povećanje općeg blagostanja u državi.

2. Ciljevi SRS BiH u oblasti privatizacije

- Okončati privatizaciju strateških preduzeća do kraja 2006./07. godine
- Definirati strategije za privatizaciju sektora infrastrukture, te izvršiti restrukturiranje preduzeća iz ovog sektora (javna i komunalna preduzeća) do kraja 2006./07. godine

3. Stanje u oblasti privatizaciji prije usvajanja SRS BiH i poređenje sa trenutnim stanjem

Osnovne karakteristike procesa privatizacije provedenog prije usvajanja SRS BiH bile su sljedeće: ostvaren značajan napredak u privatizaciji malih preduzeća, okončana privatizacija velikog broja nevalitetnih preduzeća putem vaučera/certifikata, spor progres u privatizaciji velikih i strateških preduzeća, privatizacija preduzeća sektora infrastrukture u pripreмноj fazi, uglavnom okončana privatizacija banaka, loš imidž PIF-ova u javnosti.

Dominantan utjecaj vaučerske privatizacije u dosadašnjem toku privatizacije nije osigurao realizaciju postavljenih ciljeva. U ovoj fazi u privatiziranim preduzećima nije pokrenuto značajnije restrukturiranje, ali su istraživanja u novoprivatiziranim kompanijama ukazala na trend rasta proizvodnje, a naročito one namijenjene izvozu. Zaposlenost u ovim kompanijama održala se na istom nivou, pa čak i blago porasla. Iako je većina kompanija poslovala sa gubitkom, njihovi su rezultati bili puno bolji nego u državnim preduzećima, što je davalo osnova za tvrdnju da će novoprivatizirane kompanije nastaviti uspješno poslovati.

U poređenju s onim prije usvajanja SRS BiH, trenutno stanje u procesu privatizacije karakterizira napredak u privatizaciji strateških kompanija u FBiH i RS, veliki broj privatiziranih malih preduzeća, spor progres u pripremi privatizacije preduzeća sektora infrastrukture, završetak procesa privatizacije banaka, transformacija PIF-ova u investicijske fondove.

U većem broju preduzeća koja su privatizirana metodom tendera, investirana su značajna sredstva u novu opremu, tehnologiju, proizvode, edukaciju zaposlenih, izmirenje dugova, odnosno poduzeti koraci u restrukturiranju kompanija.

U ovom periodu ostvaren je dolazak nekoliko značajnih strateških investitora u industrijskom sektoru, u kompanijama koje su bile nosioci prijeratnog razvoja Bosne i Hercegovine, prije svega zahvaljujući rastućim značajkama tih proizvoda (čelik, koks, celuloza) na svjetskom tržištu. Pri tome su ovi investitori izabrali dokapitalizaciju ili zajednička ulaganja kao oblik preuzimanja biznisa, izbjegavajući prije svega prezaduženost i veliki broj zaposlenih u ovim kompanijama.

4. Tretman privatizacije u SRS BiH i stepen implementacije mjera iz AP SRS BiH u oblasti privatizacije

Akcion plan SRS BiH, u dijelu koji se odnosi na privatizaciju, sadrži 39 aktivnosti, od čega se na zakone i propise odnosi osam aktivnosti, na institucije sedam aktivnosti i 24 ostale aktivnosti.

Kao glavni nosioci aktivnosti u Akcionom planu navode se parlamenti i vlade oba entiteta, resorna ministarstva, Agencija za privatizaciju u Federaciji BiH i Direkcija za privatizaciju RS, nadležni sudovi, FIPA. što se tiče rokova implementacije, oni su vezani za sektorske ciljeve.

Glavni cilj svih aktivnosti je ubrzanje procesa privatizacije, a time i ukupnih ekonomskih reformi.

U izvještaju o implementaciji Akcionog plana SRS BiH za period od augusta 2003. do oktobra 2005. godine, dat je detaljan status 21 aktivnosti u dijelu koji se odnosi na privatizaciju.

Prema tom izvještaju, status aktivnosti je sljedeći: kompletirano je sedam aktivnosti, kontinuirano se implementiraju četiri aktivnosti, u toku realizacije je devet aktivnosti, dok jedna aktivnost nije u fazi realizacije.

5. Ključni problemi u privatizaciji

Ključni problemi u privatizaciji, na strani okruženja procesa, i dalje ostaju, prije svega, spor proces reformi, slaba poslovna klima i rascjepkan ekonomski prostor BiH. Veliki korporativni dug, suočavanje investitora sa netržišno zasnovanim uvjetima i rokovima za investicije, loše upravljanje preduzećima i njihova neadekvatna pripremljenost za privatizaciju, problemi su direktno vezani za provedbu procesa privatizacije. Kompleksnost i važnost ovog pitanja usložnila je situaciju za vlade da izađu sa jasnom strategijom, čak i u slučajevima snažnog protivljenja.

Neodlučnost vlada da poduzmu korake za ubrzanje privatizacije i slučajevi otvorenog i indirektnog političkog miješanja i opstruiranja procesa privatizacije, te odsustvo strategija u privatizaciji preduzeća sektora infrastrukture, predstavlja značajan problem u privatizaciji.

6. Određivanje prioriteta mjera iz Akcionog plana privatizacije

Od aktivnosti koje se trenutno implementiraju, a od velike su važnosti za SRS BiH, mogu se istaći sljedeće:

- Ubrzanje privatizacije strateških kompanija i pokretanje javne kampanje radi pridobijanja javnosti za ubrzanje privatizacije u FBiH
- Jačanje institucionalnog okvira za vođenje privatizacije
- Strategija privatizacije preduzeća iz sektora infrastrukture
- Zaštita imovine preduzeća BiH u bivšim republikama SFRJ
- Izmjena propisa kojima se daju veće ovlasti Agenciji za privatizaciju u Federaciji BiH i Direkciji u RS u vođenju procesa privatizacije, posebno u oblasti restrukturiranja dugova i pregovora s investitorima
- Usvajanje Zakona o kontroli upisa dionica u FBiH radi poboljšanja praćenja realizacije zaključenih ugovora o prodaji preduzeća

Osnovne odredbe izmjene Zakona o privatizaciji, kao i Zakon o finansijskom restrukturiranju privrednih subjekata predviđaju mogućnost odvajanja profitabilnih od neprofitabilnih dijelova preduzeća, te prodaju dijelova preduzeća i bez prethodno registrirane podjele na sudu, učešće većinski privatnih firmi koje su i same predmet privatizacije u privatizaciji drugih državnih kompanija, mogućnost prodaje manjinskih paketa državnih dionica preko berze i otpis redovnih i zatezних kamata većinski državnih preduzeća prema državi i državnim fondovima. Omogućilo bi se i preprivatizacijsko poravnanje dugova sa bankama i drugim povjeriocima. Usvajanje ovih zakona treba omogućiti privatizaciju preduzeća, koja po postojećim propisima, u obliku u kojem djeluju, nisu bila prihvatljiva investitorima.

Mjere kojima treba posvetiti posebnu pažnju - provedba određenog broja važnih mjera evidentira se kao izazov, o čijoj realizaciji ovisi uspješnost daljeg procesa:

- Definirati strategije restrukturiranja i privatizacije u sektoru gasa, voda, šuma, elektronskih medija
- Izvršiti reizbor članova nadzornih odbora državnih preduzeća putem javnog konkursa

Od *novih mjera* potrebno je istaći one koje se odnose na zaštitu imovine preduzeća BiH u bivšim republikama SFRJ, evidentiranu u pasivnom podbilansu preduzeća, te je neophodno:

Donijeti Uredbu o prijenosu vlasništva na stvarima i pravima iz pasivnog podbilansa na državu/Federaciju BiH/kanton

- Kompletirati podatke o stvarima, pravima i obavezama iz pasivnog podbilansa i poduzimati aktivnosti na zaštiti imovine i sprečavanje zastare potraživanja
- Proširiti inspekcijske kontrole i dati ovim organima veće ovlasti prilikom kontrole i sankcioniranja rada na crno i sive ekonomije
- Izvršiti pritisak na poslodavce, posebno u novoformiranim privatnim firmama, da se redovno izvršavaju obaveze prema radnicima po pitanju zdravstvene zaštite
- Pojačati redovnu kontrolu privatiziranih preduzeća, kako bi se osiguralo pravo na rad u njima

7. Finansijske implikacije na budžet/e

Što se tiče implikacije na budžet/e mjera koje se implementiraju u procesu privatizacije, realno je očekivati povećanje budžetskih prihoda po osnovu povećanog plaćanja poreza i doprinosa svih vrsta, kao posljedicu povećane ekonomske aktivnosti privatiziranih privrednih subjekata.

Što se tiče budžetskih izdataka, vlade bi mogle uspostaviti razne mehanizme, uključujući fondove, za restrukturiranje kompanija, što se posebno odnosi na restrukturiranje i privatizaciju tzv. strateških preduzeća. Vlade čine napor da izmjenom privatizacijskih propisa ojačaju institucionalni okvir za vođenje privatizacije ovih i drugih kompanija i oslobode ih dijela dugova, kako bi bile prihvatljivije investitorima.

Efekti privatizacije sektora telekomunikacija u BiH na javne prihode, potencijalne prihode po ovom osnovu na rješavanje problema unutrašnjeg duga i moguće efekte na ulaganje i razvoj ovoga sektora, mogu biti veoma značajni. To potvrđuje i činjenica da je Vlada RS, 03. 06. ove godine usvojila prijedlog programa privatizacije Telekomu RS i uputila ga Narodnoj skupštini RS na razmatranje. Vlada RS je već utvrdila uslove tendera i minimalnu cijenu od 400 miliona Eura za paket 65% kapitala. Dakle, budući da već postoje veoma konkretni koraci u smjeru privatizacije ovog sektora, efekti i mogući problemi nedovoljno konzistentne i nekoordinirane privatizacije ovog sektora na državnom nivou mogli bi biti svedeni na minimum.

Sa druge strane, ne čine se ozbiljniji koraci u definiranju strategija privatizacije sektora infrastrukture ni restrukturiranju ovih sektora (osim sektora elektroprivrede i rudnika, i to u vrlo ograničenom obimu). Sasvim je realna situacija da okončanjem privatizacije strateških preduzeća nastane „privatizacijska rupa“ u procesu, zbog nepripremljenosti ovih kompanija.

FINANSIJSKI SEKTOR

1. Opći dio

Uloga finansijskog sektora u ekonomskom razvoju je ključna i gotovo nezamjenljiva. Mnoge empirijske studije potvrdile su čvrstu korelaciju između ekonomskog rasta i poboljšanja finansijskog sektora. Komparacija između razvijenih i zemalja u razvoju pokazuje da razvijene zemlje imaju u relativnom smislu mnogo razvijenija finansijska tržišta, što im omogućava da sa manje rizika finansiraju svoje potrebe i da postižu svoju ukupnu faktorsku profitabilnost.

Jačanje finansijskog sektora važan je preduvjet kako bi se podigao nivo domaćih investicija i pokrenula veća domaća štednja. U uvjetima kada vanjska pomoć BiH drastično opada, neophodno je da se poveća nivo domaće štednje i investicija. Dakle, u centru svih ekonomskih kretanja nalazi se finansijski sektor, koji mora biti stabilan i otporan na udare, kako bi mogao pružiti finansijske usluge ostatku ekonomije. Finansijski sektor ima centralnu poziciju za novčane tokove unutar svake ekonomije i na taj način je bitan za funkcioniranje svih segmenata društva. Vlada ne može valjano obavljati svoje funkcije bez usluga finansijskih institucija, a isto tako niti privreda (realni sektor), niti domaćinstva.

Poboljšanje finansijskog sistema u zemlji pomaže i siromašne slojeve stanovništva. Prvo, kroz jači ekonomski rast povećava se ukupni životni standard i siromašni dobijaju priliku, ili da dobiju stalne poslove, ili da im se omogući bolji nivo socijalne zaštite. Drugi način je da se razvijaju finansijski instrumenti koji su direktno prilagođeni potrebama siromašnih. Uspjeh projekata mikrofinansiranja na direktan način je potvrdio kako je, kroz poboljšani pristup siromašnih prema finansijskim uslugama, moguće pozitivno utjecati na njihov standard. Treće, u periodima ekonomskih padova, broj siromašnih osoba značajno se uvećava, jer ljudi gube zaposlenje i postaju nesolventni.

2. Ciljevi u SRS BiH

Finansijski sektor je dobio adekvatan tretman u diskusijama SRS BiH i završnom dokumentu. U okviru SRS BiH bila je planirana provedba 42 aktivnosti (15 na zakonima i zakonskim propisima; 8 na institucijama i 19 operativnih mjera).

Implementacija ovih aktivnosti odvijala se sa različitim uspjehom. Do sada je kompletirano 10 mjera, dok se dodatnih 11 mjera kontinuirano implementira (što znači da je 21, od ukupno 42 mjere, u cijelosti implementirana). Od preostalih mjera, na većini njih započeta je realizacija, i potrebno je raditi na njihovom ubrzavanju i prevazilaženju trenutnih zastoja. Pokazalo se da su neki prvobitni planovi bili preambiciozni, te je za neke aktivnosti neophodno produženje u narednih godinu dana, ali će se i to uklopiti u predviđeni okvir realizacije SRS BiH do kraja 2007. godine. Neke od zacrtanih mjera naišle su na ozbiljne političke teškoće, i njihova realizacije više nije samo tehničkog karaktera.

Mjere čija implementacija nije započela su:

- Harmonizirati entitetske zakone o čeku i mjenici
- Usvajanje Zakona o upravljanju fondovima i investicijskim fondovima u FBiH
- Usvajanje Zakona o privatizacijskim fondovima i društvima za upravljanje PIF-ovima
- Objedinjavanje supervizije banaka pod okriljem CBBiH

3. Trenutna situacija u finansijskom sektoru

Bankarski sektor je u toku perioda implementacije SRS BiH nastavio sa konsolidacijom i udruživanjem banaka u veće, tako da trenutno u BiH posluju 33 banke (24 u FBiH i 9 u RS). Ukupna aktiva bankarskog sistema na kraju septembra 2005. iznosila je 10,99 milijardi KM, što je za 43% više nego na kraju 2003. godine, i već iznosi oko 80% BDP-a (BDP iz 2004.). Usprkos relativno velikom broju banaka, glavninu tržišta kontrolira 6 velikih banaka, na koje otpada otprilike 66% aktive, što govori o priličnoj koncentraciji na tržištu. U sistem osiguranja depozita trenutno su uključene 22 komercijalne banke. Aktivne kamatne stope nastavile su opadajući trend, a naročito kamate na kredite za preduzeća. Kamatne stope za preduzeća kreću se oko 8%, a za stanovništvo su nešto više, i kreću se oko 9,5%. Glavnina bankarskog sistema je još ranije privatizirana, tako da je krajem 2004. godine 86% kapitala u privatnom vlasništvu, s tim što je većina banaka u većinskom stranom vlasništvu, dok su u FBiH još uvijek preostale 4 banke koje trebaju biti privatizirane ili likvidirane. Diskusije o objedinjavanju supervizorske funkcije pod okriljem CBBiH bile su intenzivne početkom 2005. godine i Predsjedništvo BiH je podržalo takav prijedlog, međutim, još nije postignuta suglasnost po tom pitanju zbog protivljenja Vlade RS. CBBiH je u više navrata mijenjala stopu obavezne rezerve, sa ciljem da se osigura stabilnost bankarskog sistema i obuzda nekontrolirana kreditna ekspanzija.

Institucije za nadzor i reguliranje za **sektor osiguranja** još nisu u potpunosti uspostavljene u skladu sa novim zakonskim rješenjima. Zakoni su usvojeni na državnom i entitetskom nivou u zacrtanom roku, ali sama implementacija nije provedena potrebnim tempom. Državne i entitetske institucije su u fazi formiranja, ali za njihovo puno osposobljavanje će biti potrebno još neko vrijeme. Implementacija novog zakonodavstva, bolji nadzor i adekvatna zaštita potrošača, moraju biti prioritetni zadaci u ovom sektoru.

Finansijski lizing je u zadnje dvije godine doživio snažan porast, sa formiranjem 5 lizing kuća u BiH. Ove institucije su počele pružati usluge finansijskog lizinga za široki krug klijenata, i njihova aktiva je u stalnom porastu. Međutim, ovaj sektor je prilično slabo reguliran, jer ne postoje odgovarajući zakonski propisi, tako da je neophodno usvojiti Zakon o finansijskom lizingu.

Tržište kapitala je regulirano i organizirano na entitetskom nivou, a entitetske komisije za vrijednosne papire nadziru tržište i izdaju licence za brokerske kuće. Trgovanje vrijednosnim papirima (tj. dionicama i akcijama) obavlja se putem dvije berze (Sarajevo i Banja Luka). Obim trgovanja se znatno povećao u posljednje dvije godine, kao i broj kotiranih preduzeća. Trenutno je na tržištu FBiH aktivno 16 brokerskih kuća i 11 društava za upravljanje privatizacijskim fondovima. U RS postoji 10 brokerskih kuća i 13 društava za upravljanje PIF-ovima. Dužnički tip vrijednosnih papira još nije prisutan na tržištu, iako su se u međuvremenu stekli uvjeti, jer je usvojen Zakon o dugu BiH. Ovaj Zakon predviđa mogućnost za izdavanje državnih obveznica, i prve izdane obveznice bit će vezane za rješavanje unutarnjeg duga u BiH, a Centralnoj banci je dodijeljena uloga fiskalnog agenta. Postoji potreba da se PIF-ovi transformiraju u pravcu «klasičnih» investicijskih fondova i da se stvore zakonski preduvjeti za osnivanje investicijskih fondova, koji bi služili za kolektivno investiranje i prikupljanje fondova. Oba entiteta bi što prije trebala usvojiti predložene zakone i na taj način stvoriti preduvjete za sljedeći korak razvoja tržišta kapitala u BiH.

Finansijska tržišta u BiH još uvijek su značajno fragmentirana i zbog toga se ne može ostvariti puna finansijska povezanost i jedinstveno tržište. Gotovo svi zakonski propisi su na entitetskom nivou i finansijski instrumenti se ne mogu koristiti u cijeloj zemlji.

Devizno poslovanje trenutno je regulirano sa dva neusuglašena entitetska zakona, koja se nekonzistentno provode. Devizno poslovanje u zemlji sa jedinstvenom monetarnom politikom i valutom mora se mnogo kvalitetnije regulirati, a potrebno je donošenje okvirnog Zakona o deviznom poslovanju sa čvrstim kontrolnim aparatom. Ova aktivnost je u toku.

4. Politika EU u finansijskom sektoru

Prije svega, EU postavlja vrlo jasne zahtjeve u pogledu mobilnosti kapitala. Proces približavanje EU će zahtijevati da se BiH usuglasi s ovim principima tokom prijelaznog perioda. Finansijske ustanove mogu nanijeti znatne gubitke klijentima i ukupnom ekonomskom učinku, tako da je zajednica nametnula puno strožije uredbe nego za one koji pružaju druge vrste usluga. Glavna svrha tih uredbi i pravila je: (1) zaštita klijentata finansijskih ustanova i (2) održavanje ukupne stabilnosti finansijskog sistema Unije, koja bi mogla proizaći iz nesavjesnog djelovanja pojedinih ustanova. Istovremeno, poštujući principe integriranog tržišta, finansijske institucije trebaju imati ravnopravan pristup i uvjete za poslovanje svih zemalja članica, kako bi se osigurali jednaki uvjeti za poslovanje i spriječila registracija u zemljama sa "mekšim" nadzorom, donesene su i mjere za: godišnje i konsolidirane bilanse, definicije stepena solventnosti, pravila za monitoring tržišnog rizika, sprečavanje "pranja novca", pravila za superviziju kreditnih institucija na konsolidiranoj osnovi, pravila za sheme osiguranja depozita. Prelazak na principe supervizije Basel II planiran je u EU od početka 2007. godine. To će predstavljati bitnu promjenu u pogledu procjene rizika banaka, a isto tako važan iskorak u pravcu konsolidirane prekogranične supervizije.

5. Revizija Srednjoročne razvojne strategije BiH

Opći ciljevi u oblasti finansijskog sektora ostaju isti kao u originalnom SRS BiH, uz dodatak ciljeva:

- integracija finansijskih tržišta u BiH
- pojačani nadzor i jačanje finansijske stabilnosti u BiH
- poticaj razvoju instrumenta i tržišta koji imaju direktan ujecaj na siromašne

Zbog nastalih promjena tokom implementacije SRS BiH, potrebno je izvršiti prilagodbu i preformuliranje postojećih mjera, kako bi na precizan način ocrtale nove aktivnosti.

Preformulirane postojeće mjere glase:

- Osigurati da javna preduzeća što prije budu na raspolaganju za trgovanje na berzama, putem kotacije. Vlade trebaju inicirati proces i osigurati da budu otklonjene sve eventualne postojeće smetnje.
- Usvojiti zakone o mikrokreditnim organizacijama sa novim konceptom supervizije i mogućnošću za širi spektar usluga koje pružaju MKO. kompletan proces za donošenje zakona (6 mjeseci) i ponovno registriranje MKO, mogao bi potrajati oko 18 mjeseci.
- Treba donijeti novi zakon o bankama na nivou entiteta, uz harmonizaciju rješenja i jedinstvene standarde. U dogovoru riješiti superviziju bankarskog sistema. Novi zakoni će mnogo jasnije regulirati način upravljanja rizikom i banke će imati obavezu da unaprijede svoje prakse.
- Nastaviti usklađivati bankarsku regulativu sa Baselskim principima i smjernicama EU, te početi sa pripremama za uvođenje smjernica Basel II. Okončati sklapanje sporazuma o konsolidiranoj superviziji sa regulatorima iz zemalja koje imaju svoje banke-kćeri u BiH.
- Na osnovu procjene FSAP (zajednička ocjena SB i MMF-a koja će biti napravljena do marta 2006. godine) poduzeti mjere za jačanje prevencije pranja novca i sprečavanja finansiranja terorizma. Eventualno dopuniti postojeći Zakon iz ove oblasti i slijediti međunarodne obaveze i smjernice.
- Osigurati ažurnost i proširiti dostupnost jedinstvenog registra bankovnih računa.
- Pooštriti sankcije za banke koje još nisu uključene u sistem za osiguranje depozita.
- Postići rješenje u pogledu objedinjavanja supervizije banaka.
- Praviti izmjene u postojećem zakonodavstvu o PIF-u i investicijskim fondovima u oba entiteta.
- Uspostaviti štedno kreditne organizacije (u RS izrada Zakona je u završnoj fazi).

U FBiH usvojiti Zakon o društvima za upravljanje i fondovima koji će omogućiti formiranje investicijskih fondova i promjenu karaktera postojećih PIF-ova. U RS je također potrebno provesti sličnu izmjenu Zakona o PIF-ovima s istim ciljem za transformaciju PIF-ova i stvaranje klasičnih investicijskih fondova:

- Potrebno je usvojiti nove standarde za korporativno upravljanje (sazivanje skupštine, manjinsko vlasništvo, upravljanje dioničkim kapitalom, način rada Nadzornog odbora, transparentnosti, i sl.). Komisije trebaju ubrzo izaći s ovim prijedlozima.
- Kreirati kvalitetan i pouzdan zakonski okvir za devizno poslovanje, jer postojeća rješenja ne zadovoljavaju, niti finansijska tržišta BiH, niti standarde EU.
- Zakon(i) o čeku, zakon(i) o mjenici moraju biti tako riješeni da osiguravaju jedinstvenost unutarnjeg tržišta. Bez ispunjenja tog preduvjeta, oni gube značaj i ne omogućavaju slobodnu cirkulaciju kapitala i novca. Optimalno rješenje je usvajanje državnih zakona. Pregovori s EU će nam dati smjernice o tome šta EU očekuje u vezi s ovim.

6. Mjere koje zahtijevaju posebnu pažnju

1. Donijeti novi zakon o bankama na nivou entiteta, uz usuglašavanje rješenja i jedinstvene standarde. U dogovoru riješiti superviziju bankarskog sistema. Novi zakoni će mnogo jasnije regulirati način upravljanja rizikom i banke će imati obavezu da unaprijede svoje prakse.
2. Napraviti izmjene u postojećem zakonodavstvu o PIF-u i investicijskim fondovima u oba entiteta, sa ciljem formiranja investicijskih fondova i promjenu karaktera postojećih PIF-ova.
3. Inicirati kod nadležnih organa entiteta pitanje unapređenja i jačanja supervizije bankarskog sektora u skladu s EU standardima.
4. Uspostaviti sve institucije, predviđene zakonskim rješenjima u oblasti osiguranja.
5. Završiti privatizaciju preostalih banaka u FBiH i što bržu likvidaciju banaka koje su u procesu likvidacije.

7. Nove mjere

1. Uspostaviti sve institucije predviđene zakonima o osiguranju (aktivnost u toku)
 - Agencija za nadzor društava za osiguranje u RS

2. Uspostava Registra velikih dužnika (aktivnost u toku)
3. Početak izdavanja državnih vrijednosnih papira i njihove kontinuirane trgovine
4. Nakon usvajanja Zakona o deviznom poslovanju, uspostaviti potpune funkcije deviznih inspektora
5. Završetak privatizacije prostalih banaka u FBiH i što brža likvidacija banaka koje su u procesu likvidacije
6. Unaprijediti pokrivenost bankarskim uslugama stanovništva (razvoj ruralnih bankarskih institucija i proširenje usluga za kategorije siromašnog stanovništva)
7. Usvajanje zakona i transformacija Federacijske investicijske banke u Razvojnu banku
8. Priprema za prelazak na supervizorske principe Basel II
9. Kreiranje kapaciteta unutar bankarskih agencija za superviziju mikrokreditnih organizacija
10. Nastavak rada na dobijanju/poboljšanju suverenog kreditnog rejtinga zemlje
11. Predvidjeti donošenje propisa o privatizaciji državnog kapitala u osiguravajućim društvima

8. Finansijske implikacije

Provedba predviđenih mjera u oblasti pripreme i usvajanja zakonodavnih rješenja uglavnom ne zahtijeva dodatne finansijske troškove, osim onih vezanih za angažiranje vladinih službenika. Još uvijek postoji spremnost donatora (EC, US Treasury, Vlada Njemačke) za osiguranje tehničke pomoći u ovom sektoru, i ona će biti korištena i u budućnosti. Također, ni provedba većine navedenih mjera neće imati značajnije implikacije na budžete, s obzirom da se mnoge od njih realiziraju putem komercijalnih aranžmana sa privatnim učesnicima na tržištu.

Značajniji troškovi su vezani za jačanje kapaciteta Agencije za osiguranje u BiH, te za Agenciju za nadzor osiguravajućih društava u RS. Procijenjeni troškovi za državnu Agenciju iznose oko 1 milion KM i uključeni su u Srednjoročni okvir rashoda BiH, ali njihovo finansiranje nije u potpunosti izvjesno.

Privatizacija/likvidacija preostalih banaka u državnom vlasništvu u FBiH ne bi trebala donijeti nove fiskalne troškove, jer je država odlučila da ne vrši dokapitalizaciju ovih banaka. Problem prijeratnih kredita bit će riješen, kao i kod banaka koje su ranije privatizirane. Uspostava Razvojne banke FBiH neće imati skrivenih fiskalnih implikacija, ukoliko vlasti odluče da se postojeća Investicijska banka samo prestrukturira i organizira u skladu sa novim zakonodavstvom. Eventualna dokapitalizacija ove banke bila bi predmet posebne parlamentarne procedure, koja nije vezana za SRS BiH.

Dobijanje i ažuriranje suverenog kreditnog rejtinga zahtijevat će konstantno finansiranje, ali je to neophodno da bi se BiH mogla adekvatno predstaviti na stranim finansijskim tržištima. Ovisno o broju kreditnih kuća, ovisit će i ukupni troškovi. Minimalni godišnji troškovi za ovu aktivnost iznose oko 200 hiljada KM.

9. Indikatori za praćenje napretka

Napredak u ovoj oblasti može se pratiti na osnovu postojećih indikatora monetarne i finansijske statistike. Bankarski sektor je dobro pokriven postojećim statističkim podacima koje proizvodi CBBiH i na osnovu njih se mogu analizirati kretanja u bankarskom sektoru. Za ostatak finansijskog sektora, potrebno je razvijati bolju statističku osnovu, što treba biti zadatak u narednom periodu. Kako se budu unapređivala finansijska tržišta, tako će rasti potreba da se sveobuhvatnije pokrije sa novim indikatorima. EC i MMF su obećali dati tehničku pomoć domaćim institucijama za unapređenje finansijske statistike.

2. TRŽIŠTE RADA: TRŽIŠTE RADA, VANJSKA TRGOVINA, POSLOVNO OKRUŽENJE, JEDINSTVENI EKONOMSKI PROSTOR

TRŽIŠTE RADA

1. Opći dio

Nezaposlenost je jedan od najozbiljnijih problema s kojim se suočavamo u Bosni i Hercegovini. Osobe koje su duži period bez zaposlenja, kao i njihove porodice, oštećene su, a trpi i zajednica i privreda, koji su na taj način oslabljeni. S obzirom da BiH prolazi kroz tranzicijski proces prema modernoj tržišnoj ekonomiji, restrukturiranje naše privrede i ekonomije je bolna, ali neophodna etapa na tom putu. Problem tržišta radne snage u BiH još više je izražen u odnosu na ostale tranzicijske zemlje, zbog rascjepkanog i fragmentiranog tržišta, koje je posljedica ustavnog uređenja BiH. Nepostojanje zakona iz ove oblasti na nivou države ima za posljedicu i visoki stepen sive ekonomije – crno tržište rada koje, prema procjeni stručnjaka u BiH, iznosi i do 34%.

EU prepoznaje vitalno značenje zaposlenih i odlučno promovira mjere za reformiranje tržišta rada. Evropska unija je to učinila primarno kroz Evropsku strategiju zapošljavanja i donošenjem godišnjih smjernica predviđenih za reformiranje tržišta rada u zemljama članicama.

S obzirom da se Bosna i Hercegovina nalazi na početku procesa integracije u EU, pitanje realizacije mjera iz oblasti tržišta rada definirano je putem programa realizacije prioriteta iz Evropskog partnerstva sa BiH iz 2006. godine.

2. Osnovne karakteristike tržišta rada u BiH

1. Radno zakonodavstvo u BiH razdvojeno je na entitete (FBiH, RS i Brčko Distrikt), ali je relativno usuglašeno sa konvencijama ILO i dosta liberalno, uporedivo čak i sa razvijenim tržišnim ekonomijama.
2. Kolektivni ugovori, za razliku od Zakona, nisu najbolje prilagođeni tržišnim uvjetima poslovanja i zadržali su neke netržišne privilegije iz prijeratnog perioda.
3. Zakonski sistemi podrške i zaštite za nezaposlene dobro su prilagođeni zahtjevima tržišne ekonomije, iako postoje bitne razlike u njihovom ostvarivanju po entitetima.
4. Radna snaga u formalnom sektoru je ostarjela, a mlađim radnicima je otežan pristup poslovima u formalnom sektoru.
5. Stvarna nezaposlenost je konstantno visoka, ali mnogo manja od evidentirane nezaposlenosti.
6. Postoji veliki neformalni sektor.
7. Učešće žena u zaposlenoj radnoj snazi je među najnižim u regiji, ali razlika u plaćama između muškaraca i žena nije velika.
8. Otvaranje radnih mjesta i preraspodjela poslova je mala.
9. Mobilnost i fleksibilnost radne snage je mala.
10. Sistem utvrđivanja plaća nije dovoljno fleksibilan i jedan je od prepreka otvaranju radnih mjesta i mobilnosti radnika.
11. Plaće u formalnom sektoru, u poređenju sa stopom produktivnosti u BiH, i dalje su visoke, posmatrajući regionalni kontekst.
12. Veliki porezi i otežan pristup kreditima, uz administrativne barijere, usporavaju razvoj SME.1.
13. Firme ne prijavljuju puni iznos plaća.
14. Privatne firme su mnogo dinamičnije, posebno u rastu neto zaposlenosti.

Plaće - Sistem utvrđivanja plaća u entitetima u BiH zasnovan je na Zakonu o radu, koji je propisao osnovne elemente za utvrđivanje plaća. Opći kolektivni ugovor propisuje visine i način utvrđivanja plaća i njega su potpisali predstavnici Vlade i Sindikata. Postoje posebni kolektivni ugovori na nižim nivoima, i granski ugovori koji prate opći kolektivni ugovor, ali često propisuju detaljnije i povoljnije uvjete prikladne za datu oblast.

Tabela 1. Prosječne neto plaće u FBiH i RS, u periodu od 1998. do 2004. imaju tendenciju rasta:

	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	IX 2004. / IX 2005.
RS	216	275	309	347	379	423
FBiH	374	413	444	483	524	534
BiH	343	372	408	446	484	506

Spol - Prema spolnoj strukturi registriranih nezaposlenih osoba, muškarci čine 54%, iako po procjeni demografa u ukupnom broju stanovništva učestvuju s oko 48%, dok je učešće žena u nezaposlenosti 46%, a u ukupnom broju stanovništva oko 52%. Razlike u plaćama po spolovima – prosječna plaća žena je za samo 1,2 % manja od prosječne plaće muškaraca.

Dob i radni staž - Od ukupnog broja registriranih nezaposlenih osoba u Bosni i Hercegovini, najveći udio čine osobe starosne dobi između 30 i 45 godina (35,44%) i mladi od 18 do 30 godina starosti (30,12%).

Od ukupnog broja registriranih nezaposlenih osoba, 238.265 (49,20%) su osobe koje prvi put traže zaposlenje, a najveći broj tih osoba čine upravo mladi.

Plaće u BiH održavaju jaku korelaciju sa radnim stažom: stariji radnici zarađuju više od mlađih. U BiH postoji propis o obaveznom uvećavanju plaće za 0,5% za svaku navršenu godinu radnog staža. Ovo pokazuje da su mehanizmi utvrđivanja plaća u BiH pretjerano rigidni i prvenstveno vezani za radni staž, a ne za produktivnost.

Obrazovanje - Posmatrajući kvalifikacijsku strukturu nezaposlenih osoba u BiH u proteklom periodu, uočava se da je najveći broj registriranih nezaposlenih osoba sa niskim stepenom obrazovanja (NK radnika 162.331, ili 33,52% i KV radnika 179.025, ili 36,97%), te osoba sa SSS 107.542, ili 22,21%. Najmanji broj registriranih nezaposlenih osoba je sa visokom i višom stručnom spremom, i na prosjeku čitave BiH iznosi 13.797, ili 2,85%.

Obrazovaniji zarađuju više; u 1.990. godini, oni koji nisu imali završenu srednju školu zarađivali su 71%, a oni koji su imali četverogodišnje univerzitetsko obrazovanje 181% od prosječne plaće. Poslijeratna struktura plaća po obrazovnim nivoima je ostala slična, a neki podaci navode smanjenje samo kod grupe sa četverogodišnjim univerzitetskim obrazovanjem. Ova činjenica ukazuje na veoma jasno izraženu vezu između obrazovanja i smanjenja siromaštva.

3. Zaposlenost i nezaposlenost – formalna

U Bosni i Hercegovini od 1.991. godine nije izvršen popis stanovništva, pa nije moguće utvrditi tačan broj stanovnika. Prema procjeni demografa, Bosna i Hercegovina trenutno ima 3,828.397 stanovnika, a broj radno sposobnog stanovništva od 15 do 64 godine je 1 110.770.

I stopa zaposlenosti i stopa nezaposlenosti raste, jer se više ljudi prijavljuje za posao. Ipak, prilike za zaposlenje u formalnom sektoru su limitirane, a mobilnost i fleksibilnost radne snage je mala. Kao rezultat toga, mlađi radnici imaju problema da dođu do posla u formalnom sektoru, te formalni sektor stari. Neformalni sektor je velik, i stvarna stopa nezaposlenosti je mnogo manja od zvanične stope nezaposlenosti, zasnovane na broju registriranih nezaposlenih osoba.

Prema zvaničnim podacima Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske, Federalnog zavoda za zapošljavanje i Zavoda za zapošljavanje Brčko Distrikta BiH, nezaposlenost u BiH je:

Tabela 2. Analiza nezaposlenosti u BiH

	2004. %		2005. %	
Ukupan broj nezaposlenih	484 307		518 236	
Broj korisnika naknade za nezaposlene	8 547	1,76%	8 083	1,55%
Broj korisnika zdravstvene zaštite	291 512	60,19%	319 567	61,1%

4. Zaposlenost - neformalna

Definicija

Prema "Rezoluciji o statistici zaposlenih u neformalnom sektoru", definirajući element neformalne zaposlenosti, činjenica je da poslodavac nema prijavljenu poslovnu djelatnost; tj. radnik se tretira kao neformalno zaposlen ako je: a) ili samozaposlen (u neprijavljenoj djelatnosti), ili b) zaposlen kod neprijavljenog poslodavca.

Osnovni razlog velike neformalne zaposlenosti leži u činjenici da nezaposleni koji su registrirani imaju pravo na osnovno zdravstveno osiguranje (od ukupno 518.236 evidentiranih nezaposlenih u septembru 2005. godine u BiH, pravo na zdravstvenu zaštitu imalo je 319.567), što je oko 61% svih evidentiranih nezaposlenih osoba.

Statističke agencije u BiH ne obrađuju podatke o neformalnoj zaposlenosti. Po formalnim statistikama, stopa nezaposlenosti u BiH krajem 2004. godine iznosila je 43,6%. Od usvajanja originalne SRS BiH poduzeto je nekoliko istraživanja o neformalnom sektoru. Svjetska banka u nekoliko svojih studija (baziranih na podacima iz LSMS) navodi da neformalni sektor nosi oko 36% zaposlenosti i da bi stvarna stopa nezaposlenosti u BiH mogla iznositi oko 16,4%, (FBiH - 16,9%, a RS 15,8%). Prema procjenama Agencije za statistiku BiH iz oktobra 2005. godine, stvarna stopa zaposlenosti je oko 24% (nakon provedene ankete ostvarivanja prihoda na 1,500 domaćinstava u BiH). Studija USAID-a je definirala pet kategorija³⁵, sa tri tipa neformalne aktivnosti koji iznose 34% BDP, ilegalne aktivnosti (7% BDP), i aktivnosti koje nisu registrirane u istraživanjima (16% BDP).

Udio žena u neformalnom sektoru je približno isti kao u formalnoj zaposlenosti, ali su, zato, mlađi radnici neproporcionalno više zaposleni u neformalnom sektoru. Mladi u dobi od 15 do 35 godina čine oko 40% ukupno neformalno zaposlenih.

Neformalni sektor se sastoji od dvije grupe: a) neplaćeni pomažući članovi porodice, zemljoradnici na vlastitom imanju, te prodaja poljoprivrednih proizvoda; i b) radnici koji nisu zaposleni u javnim preduzećima (ili državnom sektoru) i za koje se ne plaća penzijsko osiguranje. Većinu radnika iz neformalnog sektora zapošljavaju privatni poslodavci (46%), 28% su samozaposleni, a oko 20% su pomažući članovi. Najveći dio neformalne zaposlenosti je u poljoprivredi (47%), građevinarstvu (17%), te ugostiteljstvu i turizmu (oko 15%).

Skrivena ekonomija

Prema ISTAT okviru postoji sedam različitih tipova skrivene ekonomije. Autori iz Studije USAID-a (Procjene skrivene/sive ekonomije u BiH - novembar 2004. godine) utvrdili su da u BiH postoji pet tipova skrivene ekonomije, i to:

- a) Statistički "underground" zbog nepostojanja odgovora
- b) Niže prijavljena dodatna vrijednost

³⁵ Procjena skrivene/sive ekonomije u BiH, novembar 2004. Pet kategorija su a) statistički "underground" - zbog nedostatka odgovora; b) niže prijavljena dodana vrijednost; c) ekonomski underground - neregistrovane (proizvodne) jedinice; d) neformalni sektor; i e) ilegalne aktivnosti

- c) Ekonomski "underground" – neregistrirane (proizvodne) jedinice
- d) Neformalni sektor
- e) Ilegalne aktivnosti

Procjena skrivene ekonomije u BiH:

Komponente skrivene ekonomije	KM (hiljada)	% zvaničnog BDP BiH
Ilegalne aktivnosti	761,7	7,27%
Ekonomija u sjenci	3.588,2	34,24%
Statistički razlozi	1.700,5	16,23%
Skrivena ekonomija - ukupno	6.050,4	57,74%

5. Ograničenja na tržištu rada u BiH

Osnovna ograničenja na tržištu rada su:

- Politička nestabilnost i spora provedba ekonomskih reformi
- Ogromna ratna razaranja, gubitak tržišta i stručna i tehnološka zaostalost radnika i preduzeća
- Diskriminacija na tržištu rada
- Nedostatak jedinstvene informacijske evidencije na tržištu rada
- Neujednačenost socijalnih davanja nezaposlenima po entitetima
- Rigidni sistem utvrđivanja plaća, koji se ne oslanja na tržišne uvjete poslovanja
- Visoki i neujednačeni porezi i doprinosi na plaće
- Usporena ili neadekvatna privatizacija
- Administrativne barijere za razvoj SME

6. Analiza implementacije mjera iz Akcionog plana SRS BiH

Razvojnom strategijom BiH SRS uspostavljene su ukupno 23 mjere, koje je trebalo realizirati na tržištu radne snage u BiH. S obzirom da ovo nije bio ambiciozan plan, on je već prilično realiziran, tako što je 17 mjera u potpunosti završeno, četiri mjere su u stalnoj fazi implementacije, a dvije nisu u fazi realizacije.

Od mjera koje nisu realizirane izdvaja se:

- Ekonomsko-socijalno vijeće BiH nije uspostavljeno
- Zakon o obaveznom minimalnom zapošljavanju invalida u javnim službama u BiH nije usvojen

7. Mjere za unapređenje tržišta rada i zapošljavanja

Mjere koje slijede imaju značajnu ulogu za unapređenje tržišta rada i zapošljavanja, ali i na smanjenje siromaštva i bolju socijalnu uključenost najugroženijih kategorija stanovništva:

- a) Jačanje jedinstvenog ekonomskog prostora
- b) Donošenje zakonske regulative o formiranju i organiziranju Ekonomsko-socijalnog vijeća na nivou Bosne i Hercegovine
- c) Usvajanje entitetskih strategija za zapošljavanje, Strategije Distrikta i državne Strategije zapošljavanja do 2010. godine. U državnoj Strategiji trebao bi biti definiran i dio koji se odnosi na zapošljavanje građana BiH na evropskom i svjetskom tržištu rada, za što je nadležna Agencija za rad i zapošljavanje BiH
- d) Jačanje poslovnog ambijenta, restrukturiranje preduzeća, privatizacija i rast privatnog poduzetništva
- e) Revidiranje sistema utvrđivanja plaća u formalnom sektoru, uz veće učešće sindikata iz privatnih kompanija i poslodavaca u procesu pregovaranja, uključujući:
 - odvajanje određivanja plaća u javnom sektoru od drugih sektora
 - uključivanje naknada, koje nisu dio plaće, u oporezivu osnovicu u FBiH
 - uvođenje najniže plaće za mlade

- f) Smanjenje diskriminacije na tržištu rada
- g) Reforma oblasti socijalne politike prema nezaposlenim osobama
- h) Jačanje kapaciteta i osposobljavanje javnih institucija iz oblasti rada, zapošljavanja i socijaln sigurnosti
- i) Promoviranje specifičnih programa zapošljavanja za pojedine kategorije nezaposlenih, posebno mladih
- j) Primjena PDV-a
- k) Usklađivanje postojećih entitetskih zakona o radu i zapošljavanju, zakona o zaposleničkim vijećima i zakona o štrajku sa navedenim svjetskim i evropskim standardima
- l) Izvršenje reforme tržišta rada uvođenjem pripravničkog staža u kolektivni ugovor
- m) Osiguravanje javne podrške u vidu adekvatnih (blažih) stopa poreza
- n) Smanjenje birokracije i opterećenosti porezima za mala preduzeća i samozaposlene
- o) Jačanje poreske inspekcije i smanjenje percepcije o nekažnjavanju krivičnog djela utaje poreza, što je obično prisutno u BiH
- p) Usuglašavanje načina obračuna i smanjivanje visine stopa poreza i doprinosa na plaću, radi povećanja broja formalno zaposlenih
- q) Reguliranje zdravstvenog osiguranja nezaposlenih na novi način. Jedan od mogućih načina je da zdravstveno osiguranje nezaposlenima regulira u okviru fonda zdravstvenog osiguranja, kroz izmjene zakona o zdravstvenom osiguranju u oba entiteta i Distriktu
- r) Razvijanje alternative za radne knjižice (za namjene socijalnog osiguranja)
- s) Uvođenje legislative za rješavanje pitanja privremenog otpuštanja
- t) Uvođenje isplate naknade za porodijsko odsustvo, kroz sistem socijalnog osiguranja
- u) Unapređivanje statističkih istraživanja i analize na tržištu rada
- v) Unapređenje zapošljavanja građana BiH na evropskom i svjetskom tržištu rada, kroz pripremu i zaključivanje međudržavnih ugovora o zapošljavanju, prvenstveno ugovora o sezonskom zapošljavanju u zemljama gdje naši građani tradicionalno obavljaju sezonske poslove (Hrvatska, Slovenija i Srbija i Crna Gora)

VANJSKA TRGOVINA

1. Opći dio

Nesumnjiva je veza između većih sloboda u međunarodnoj trgovini i ekonomskog rasta. Vanjska trgovina je povezana sa svim sektorima. Zbog toga je od izuzetne važnosti poznavanje i razumijevanje pravila sistema međunarodne trgovine od strane vladinih zvaničnika i privrednika, jer se samo tako mogu ostvariti uspješni rezultati i korištenje maksimalnih pogodnosti koje sistem međunarodne trgovine pruža.

2. Ciljevi

U SRS BiH je u oblasti vanjske trgovine definisano 5 ciljeva: smanjiti trgovinski deficit, ubrzati ekonomski razvoj, jačati kvalitet i konkurentnost domaće proizvodnje, ohrabriti strane investicije, i ubrzati integracije u EU. Ovi ciljevi zalaze u mnoge sektore i još uvijek su relevantni u revidiranoj SRS BiH.

3. Monitoring implementacije – stepen realizacije mjera

Postoje određena kašnjenja u implementaciji mjera iz AP SRS BiH za vanjsku trgovinu. Pored toga, vrlo je bitno napomenuti, i kada je naznačeno da je mjera kompletirana, to ne znači da ona već doprinosi ostvarivanju ciljeva SRS BiH u oblasti vanjske trgovine. Ovo posebno zbog toga što najčešće, i kada se donese zakon, period do početka njegove realne primjene je izuzetno dug, a da se ne govori o pripremanju i donošenju podzakonskih akata. Isto se odnosi i na praktično zaživljavanje bitnih institucija na nivou države bez kojih nema izvoza određenih roba.

Od ukupno predviđenih 65 mjera:

- kompletirane su 24 mjere,
- kontinuirano se implementiraju 4 mjere,
- u toku je implementacija 9 mjera,
- djelomično realizirano 7 mjera i
- nije u fazi implementacije 21 mjera.

Pored ovog kvantitativnog načina procjene stepena implementacije, analitičniji kvalitativni pregled ovog dijela dat je u dokumentacijskoj osnovi za reviziju sektora.

4. Trenutna situacija u sektoru vanjske trgovine

Od usvajanja SRS BiH do danas, u oblasti vanjskotrgovinskog poslovanja bilježe se pozitivni trendovi, koji se ogledaju u bržem rastu izvoza u odnosu na uvoz.

Tako je u 2004. godini izvoz povećan za 29,4%, a uvoz za 13,25 % u odnosu na 2003. godinu. U 2005. godini izvoz je veći za 25,6 %, a uvoz za 18,6% u odnosu na 2004. godinu, dok je za prva četiri mjeseca ove godine izvoz veći za 41,1 %, a uvoz je manji za 0,2%, u odnosu na isti period prošle godine. Ovakvo stanje doprinijelo je da pokrivenost uvoza izvozom kontinuirano raste. U 2003. godini pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 28%, u 2004. godini 32%, u 2005. godini 34,5%, dok je za prva četiri mjeseca ove godine 53,3%.

I pored ovakvog rasta, vanjskotrgovinski deficit i dalje je visok, tako da je u 2005. godini iznosio 7,4 milijarde KM, dok za prva četiri mjeseca ove godine iznosi 1,4 milijarde KM. U narednom periodu, politiku u oblasti vanjske trgovine opredijelit će sljedeća tri procesa:

1. Pregovori o Stabilizaciji i pridruživanju, koji su u toku i koji u ovoj godini trebaju rezultirati prijedlozima mjera koje treba provesti u oblasti vanjske trgovine;
2. Potpisivanje Sporazuma o slobodnoj trgovini u zemljama regije, što će stvoriti nove uvjete, kako za izvoz, tako i za uvoz;
3. Punopravno članstvo u WTO.

S obzirom da će ova tri procesa stvoriti potpuno novi poslovni ambijent i zahtijevati donošenje niza novih rješenja i mjera, potrebno je jedan dio prioriteta iz oblasti vanjske trgovine redefinirati i prilagoditi zahtjevima koje nameće realizacija procesa spomenutih u gornjem dijelu teksta.

5. Unapređenje vanjske trgovine u BiH

Utjecaj vanjske trgovine na rast GDP-a nije samo kroz njen rast, nego i kroz promjenu strukture, posebno kod izvoza, u smislu povećanja učešća roba sa višim stepenom obrade. To je moguće ostvariti proširivanjem i produbljavanjem suradnje sa zemljama EU.

Priliv inozemnog kapitala, posebno kroz direktna ulaganja, jedan je od preduvjeta za unapređenje vanjskotrgovinske razmjene BiH. Iako su odavno definirane mjere u toj oblasti, malo je urađeno na njihovoj operativnosti, što revidiranim Akcionim planom treba otkloniti.

Dosadašnja situacija slabe države BiH u smislu zakonitosti, ovlasti, a posebno institucionalizacije i vladavine prava, nije dala realne šanse za vođenje strategije djelotvornog rasta i razvoja u oblasti ekonomskih odnosa s inozemstvom. Nužno je iškolovati i u državnim institucijama zadržati sposobne kadrove koji će moći pripremiti provedbene mjere i implementirati usvojene propise. Kako carine sve manje ostaju realna zaštita domaće proizvodnje, sve se više prakticiraju druge zaštitne mjere koje su uključene u sve BiH FTAs, a predviđene su i u WTO pravilima. Osim zaštite, efikasan nadzor državnih institucija nad provedbom međunarodnih ugovora u smislu preferencijalnog uvoza u BiH, neophodno je hitno unaprijediti, jer to može povećati budžetske prihode.

Mjere podrške domaćoj proizvodnji imaju direktnog utjecaja na smanjenje uvoza, a time i povećanje zaposlenosti u zemlji. BiH nema ni budžetske pozicije za to, niti institucija i kadrova za realizaciju takvih mjera. To se mora promijeniti.

Već uspostavljene institucije, bitne za međunarodnu trgovinu, treba nastaviti osposobljavati, kadrovski i materijalno, i veoma brzo osigurati njihovu punu operativnost, a također treba hitno uspostaviti do nivoa operativnosti državne institucije za razvoj i promoviranje izvoza, kontrolu državne pomoći, javne nabavke, razvoj poljoprivrede i sela, te zaštitu okoliša. Hitno omogućavanje privredi BiH korištenja prednosti instrumenata, kao što su ATA i TIR karnet.

Osloboditi biznis socijalnih problema formiranjem adekvatnih socijalnih fondova, što će utjecati na jačanje konkurentnosti bosanskohercegovačkih roba namijenjenih izvozu.

U 2006. godini treba završiti pregovore i sve procedure na ratifikaciji SAA s EU i za punopravno članstvo BiH u WTO.

Kako nisu u potpunosti realizirane mjere iz AP SRS BiH na korekciji carinske tarife, pregovore s EU treba iskoristiti za nužne korekcije u carinskoj tarifi u smislu brže eliminacije postojećih carina na opremu i zadržavanja visokih carina na primarne poljoprivredne proizvode. Od EU u pregovorima tražiti hitno uključivanje BiH u dijagonalnu kumulaciju porijekla proizvoda, jer je to preduvjet za dotok FDI, posebno od strane multinacionalnih kompanija koje obično instaliraju samo u jednoj zemlji regije i odatle pokrivaju druge zemlje.

I EU i WTO će zahtijevati od BiH hitno ukidanje taksi fiskalne prirode jednakog efekta, kao i carine, te hitno treba pripremiti odgovarajuću legislativu.

I osam godina nakon donošenja Zakona o vanjskotrgovinskoj politici BiH nije kompletirana legislativa iz ove oblasti, pa čak nisu doneseni ni svi obavezujući podzakonski akti. Ovaj nedostatak treba što prije eliminirati.

6. Politika EU u vanjskoj trgovini

Zajednička trgovinska politika EU podrazumijeva da se u međunarodnim pregovorima EU pojavljuje kao jedna strana koja zastupa interese svih svojih članica. U okviru ove politike postoje brojne jedinstvene mjere, kao što su zajednička carinska tarifa, zaštitne mjere, mjere ograničenja, izvozni krediti i slično. EU je najveći trgovinski partner u svijetu, s učešćem u svjetskoj trgovini od oko 42%.

Liberalizacija je osnova zajedničke trgovinske politike EU, a prisutan je i odgovarajući regionalni pristup. Za BiH su od značaja iskustva iz tzv. Evropskih ugovora (sa novim članicama EU) i Ugovora o stabilizaciji i pridruživanju (SAAs) sa zemljama Balkana. Ključni rezultati ovih ugovora su otvaranje tržišta, jačanje konkurentnosti privrede i decentralizacija, što je značajno ohrabrivalo domaće i strane investitore i poslovne ljude. U tranzicijskim periodima Evropskih ugovora, izvoz iz EU u te zemlje je porastao za 4 puta, a uvoz za 3,3 puta. Realno je očekivati da će se slični trendovi nastaviti i nakon potpisivanja SAA EU - BiH, s tim da ne mora doći do apsolutnog povećanja ukupnog uvoza BiH, jer će sigurno doći do promjene tokova uvoza, tj. uvoz iz zemalja sa kojima BiH danas ima FTAs bit će, radi konkurentnosti, preusmjeren na EU. Normalno je da će najbolje proći sektori koji su i sada otvoreni prema konkurenciji iz svijeta i da će povoljniju poziciju imati sektori sa kvalitetnim proizvodima, nižim troškovima i standardnom proizvodnjom. Sigurno će najveći dio privrede BiH morati ići na ubrzano restrukturiranje, privatizaciju i specijalizaciju.

Sposobnost da preduzeća BiH izdrže pritisak konkurencije iz EU podrazumijeva da će biti u mogućnosti donositi poslovne odluke u uvjetima predvidivosti, za što je nužno postojanje efikasne državne uprave uz izbjegavanje nepotrebne centralizacije.

7. Revizija Srednjoročne razvojne strategije BiH

Utvrđivanje prioriteta mjera

Svaka od navedenih mjera (ukupno 21), čija implementacija nije počela u planiranom roku, treba i dalje biti dio AP SRS BiH, samo im treba promijeniti rokove, u smislu da budu kompletirane do kraja 2006. godine. Svakako, izuzev mjera za čiju realizaciju su bili predviđeni duži rokovi (regresiranje troškova po međunarodnim sporovima, finansijsko jačanje IGA-e i finansiranje poticaja izvoza). Sa ciljem utvrđivanja prioriteta mjera, čija implementacija još nije počela, neke mjere su uključene u prioriteta mjere u ovom dokumentu. Realizacija tih mjera je prioritet u ovoj oblasti za sljedeći period implementacije SRS BiH.

Prijedlog novih mjera

1. Tokom 2006. godine završiti pregovore i zaključiti SAA;
2. Kontinuirano osposobljavati postojeće i primati nove kadrove u Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, kao i kadrove u entitetska ministarstva iz oblasti trgovine i ekonomskih odnosa, koji će moći efikasno izvršavati svoje obaveze;
3. Osigurati kompletnu statistiku izvoza i uvoza usluga;
4. Operacionalizirati mjere za unapređenje priliva FDI, pokrenute na temelju FIAS-ove studije i drugih projekata u vezi s tim;
5. Uskladiti entitetske propise iz oblasti međunarodne špedicije;
6. Do kraja 2006. godine analizirati postojeće i donijeti nedostajuće podzakonske akte po osnovu Zakona o vanjskotrgovinskoj politici BiH;
7. Uspostaviti i kadrovski i materijalno osposobiti državnu instituciju za razvoj i promoviranje izvoza;
8. Uspostaviti i kadrovski i materijalno osposobiti državnu instituciju za kontrolu državne pomoći;
9. Kadrovski i materijalno osposobiti državnu instituciju za javne nabavke;
10. Kadrovski i materijalno osposobiti državnu i entitetske institucije za razvoj poljoprivrede i sela;
11. Uspostaviti i kadrovski i materijalno osposobiti državnu instituciju za zaštitu okoliša;
12. U prvom kvartalu 2006. godine usvojiti legislativu o ukidanju naplate troškova carinske evidencije u procentualnom iznosu, i utvrditi cijenu po JCD u apsolutnom iznosu (KM).

8. Finansijske implikacije na budžete

Procjena je da će implementacija odredaba SAA utjecati na smanjenje carinskih prihoda. Kriteriji za formuliranje prijedloga postepenog snižavanja tarifa BiH su:

- Najniži proizvođački efekt, posebno u strateškim sektorima, tj. najniži mogući pad proizvodnje i rast nezaposlenosti, koji će neizbježno rezultirati otvaranjem domaćeg tržišta evropskim robama;
- Što je moguće manje sniženje budžetskih prihoda po osnovu uvoznih dažbina zbog snižavanja ili eliminiranja carina na uvoz roba EU;
- Istovremeni rast budžetskih prihoda po osnovu porasta obima trgovine i proizvodnje zbog pojeftinjenja uvoza, što će omogućiti lakše finansiranje dodatnih troškova socijalnih programa za radnike koji ostaju bez posla;
- Promjena tokova izvoza i uvoza, jer će na tržište BiH sa sniženim carinama ili ukidanjem carina lakše dolaziti evropske robe, što će rezultirati smanjenjem uvoza iz zemalja sa kojima je BiH zaključila FTAs;
- Značajnije efektuiranje postojećih i značajniji porast dotoka novih stranih direktnih investicija;
- Pozitivne promjene u domaćoj tražnji radi smanjenja carina i uvoznih cijena;
- Porast standarda stanovništva radi nižih uvoznih cijena;
- Jačanje konkurentnosti proizvoda BiH na domaćem i međunarodnom tržištu radi pojeftinjenja uvoznih inputa;
- Ispunjavanje obaveza u sklopu pristupanja BiH WTO-u za svođenje carina određenih proizvoda na nulu.

Za potrebe pripreme Strategije integracija EU, rađene su procjene smanjenja carinskih prihoda, uz poštivanje kriterija navedenih u gornjem dijelu teksta. Prema toj procjeni, iz tabele priložene u donjem dijelu teksta, vidljivo je da se očekivao pad carinskih prihoda od oko 300-350 miliona KM tokom 2007. godine. To bi bio veoma veliki pad sredstava, koji bi se značajno odrazio na budžete.

Lista	GUBITAK BUDŽETSKIH PRIHODA PO GODINAMA (HILJADA EUR-a)								
	1. godina	2. godina	3. godina	4. godina	5. godina	6. godina	7. godina	8. godina	UKUPNO
1	130,065	130,065	130,065	130,065	130,065	130,065	130,065	130,065	1,040,520
2	17,448	27,937	49,475	49,475	49,475	49,475	49,475	49,475	342,235
3	11,920	21,158	27,039	38,396	51,115	51,115	51,115	51,115	302,973
4	5,713	9,126	12,960	17,253	22,047	27,394	33,342	44,387	172,222
5	100	100	100	100	100	100	100	100	800
6	3,940	8,392	11,172	11,172	11,172	11,172	11,172	11,172	79,364
7	3,638	6,440	8,252	11,718	15,600	15,600	15,600	15,600	92,448
8	409	653	928	1,235	1,578	1,961	2,387	3,178	12,329
9	4,609	9,817	15,682	20,910	27,837	27,837	27,837	27,837	162,366
10				4,371	9,310	14,872	19,830	26,400	74,783
UKUPNO	177,842	213,688	255,673	284,695	318,299	329,591	340,923	359,329	2,280,040

Prema trenutno raspoloživim podacima Uprave za indirektno oporezivanje BiH za period januar – april 2005. godine prikupljeno je 160,1 milion KM carinskih prihoda, a za isti period 2006. godine, 140,7, što znači da je indeks 0,88. Kako je za 2005. godinu ukupno prikupljeno 612,5 miliona KM, procjena je, da bi uz indeks od 0,88, sredstva prikupljena u 2006. godini trebala biti oko 540 miliona KM. Ovi pokazatelji ukazuju na to da vjerovatno pad carinskih prihoda neće biti oko 300- 350 miliona KM u toku 2007. godine.

Također postoje određeni dodatni troškovi izazvani s uspostavom novih državnih institucija. Jednim dijelom ta sredstva će biti osigurana iz domaćih izvora, a dijelom osigurana iz programa finansijske podrške EU, ali i drugih međunarodnih partnera.

POSLOVNO OKRUŽENJE

1. Opći dio

Povoljno poslovno okruženje, odnosno, povoljna poslovna klima, podrazumijeva adekvatnost pravnog, poslovnog, socijalnog, sigurnosnog, dakle, uopće društveno-ekonomskog ambijenta za realizaciju poslovnih aktivnosti u BiH.

U tom kontekstu, unapređenje poslovnog okruženja u najširem smislu jeste pretpostavka uspostave stabilnog poslovnog sektora BiH određenog novim performansama, a prije svega: privatnim vlasništvom, poduzetništvom, učešćem direktnih stranih investicija, stabilnim poreskim, pravnim, sudskim i sigurnosnim sistemom prilagođenim realizaciji uspješnih poslovnih aktivnosti. Važno je da poslovno okruženje BiH prepozna i može odgovoriti svim izazovima i utjecajima na unutarnjem, kao i na vanjskom planu, a posebno procesima koje donosi globalizacija u svim svojim aspektima.

Povoljna poslovna klima za rast privatnog sektora u bosanskohercegovačkim uvjetima, prije svega podrazumijeva jedinstveni ekonomski prostor BiH i uspostavu privrednog i pravnog sistema usklađenog sa zakonodavstvom EU u kojem će se omogućiti nesmetan i slobodan protok kapitala, roba, usluga i osoba.

S aspekta stvaranja uvjeta za uređeno tržište, slobodna konkurencija i zaštita potrošača čine posebno bitan segment poslovnog okruženja. Jedinstveni sistem priznavanja proizvoda i standardi usuglašeni sa standardima EU ujednačeni za cijenu BiH, također su pretpostavka uređenog poslovnog i ekonomskog prostora.

Povoljna poslovna klima sa stanovišta stranih investitora, pored unutarnje stabilnosti i uređenosti poslovnog i pravnog sistema, podrazumijeva i očuvanje makroekonomske stabilnosti po svim parametrima: od nivoa BDP-a, stopa ekonomskog rasta, trgovinskog i platnog bilansa, do nivoa investicija, te regionalnu uvezanost ekonomskog sistema BiH.

Nivo stranih ulaganja uvjetovan je povjerenjem investitora i direktno je povezan sa stabilnošću i atraktivnošću poslovnog okruženja, odnosno, stabilnom poslovnom klimom.

2. Ciljevi SRS BiH u oblasti poslovnog okruženja

SRS BiH u oblasti unapređenja poslovnog okruženja fokusirala se na tri prioritetne oblasti, i to: privatni sektor i poduzetništvo,

1. jačanje jedinstvenog ekonomskog prostora BiH,
2. direktna strana ulaganja.

U okviru ove oblasti Strategija predviđa 27 akcija i mjera koje su detaljnije razrađene u dokumentacionoj osnovi i date su u prilogu kroz Akcioni plan.

3. Monitoring i implementacija - stepen realizacije mjera

U implementaciji mjera AP SRS BiH u oblasti unapređenja poslovnog okruženja, napravljen je određeni progres. Razvoj poduzetništva i brži rast privatnog sektora u smislu davanja snažne podrške za razvoj SMP, bilježe najsporiju implementaciju. Nešto bolji rezultati odnose se na stvaranje preduvjeta za efikasniji proces privatizacije.

U AP SRS BiH utvrđene su ukupno 54 mjere, od čega je za kontinuiranu implementaciju predviđeno 7 mjera. Suglasno posljednjem izvještaju o implementaciji AP SRS BiH za period august 2003. – oktobar 2005. godine, realizacija mjera se ocjenjuje statusom, kako slijedi:

- Kompletirane mjere : 34
- Kontinuirano implementirane mjere: 7
- Djelomično implementirane mjere: 1
- Mjere u toku realizacije: 11
- Mjere koje nisu u fazi realizacije: 1

4. Trenutno stanje i problemi u vezi s unapređenjem poslovnog okruženja i globalizacija privrednog prostora BiH

Općenito, može se reći da svi pokazatelji ukazuju na postojanje makroekonomskih preduvjeta za unapređenje poslovnog okruženja u BiH. Međutim, u cjelini, ne može se reći da u BiH postoji povoljna poslovna klima.

S aspekta pravne sigurnosti, koja je izuzetno bitan faktor uspostave povoljne poslovne klime, do sada doneseni i usvojeni zakoni i uspostavljene institucije, čine bitan preduvjet za dalje usklađivanje s evropskim zakonodavstvom i iskorak u institucionalnom građenju pravnog sistema u BiH. Ali, efikasnost pravnog sistema je daleko od potrebnog nivoa.

U oblasti stranih ulaganja u kontekstu unapređenja povoljne poslovne klime postignuti su određeni rezultati. Zabilježen je porast direktnih stranih ulaganja - SDI u 2004. godini u odnosu na 2003. godinu, pri čemu se ovaj trend nastavio i u 2005. godini. Očekuje se da će se taj trend nastaviti s otpočinjanjem pregovora o pridruživanju EU.

Činjenica da Strategija razvoja MSP nije usvojena u planiranom roku, veliki je propust na planu razvoja i jačanja poduzetništva. Implikacije nedostatka ovakve Strategije evidentne su i na zaposlenost, povećanje pokretljivosti ljudi i kapitala, brzo prilagođavanje promjenama i brzi prelazak iz sektora u sektor, institucionalni razvoj sektora MSP, kao i na sveukupni ekonomski rast i smanjenje siromaštva.

Nezaposlenost bilježi trend rasta, i pored deficita tekućeg računa, ostaje najznačajniji problem ekonomije BiH.³² Ovakav pokazatelj upućuje na potrebu daljeg unapređenja poslovnog okruženja za porast zaposlenosti i poticanje poduzetništva i razvoj MSP. Pokazatelji o ostvarenom nivou aktivnosti "Buldožer" komisije i realizaciji zacrtanog iz dokumenta „Posao i pravda“ ukazuju na značajan zastoј u ovoj oblasti i potrebu razvijanja uloge Udruženja poslodavaca BiH.

Članstvo u WTO-u jedna je od pretpostavki čije će ispunjenje značajno utjecati na tržište BiH i integriranje tržišta BiH u tržište Evropske unije. O ovoj problematici, koja također značajno kreira poslovno okruženje, više je rečeno u dijelu koji tretira vanjsku trgovinu. U tom dijelu revizije, tretirana je globalizacija tržišta BiH, što je također bitan aspekt poslovnog okruženja.

5. Poslovno okruženje i politika EU

5.1. Politika EU u vezi s unapređenjem poslovnog okruženja

Evropska unija je odlučila postati „najkonkurentnija i najdinamičnija privreda u svijetu zasnovana na znanju, koja je u stanju da održivo ekonomski raste sa višim i boljim radnim mjestima i većom društvenom kohezijom“ (Vijeće Evrope, Lisabon, mart 2000. godine).³³ Samo ovaj cilj koji su zemlje zajednice odredile kao zajednički, implicite sadrži odgovor na mnoga pitanja o EZ samoj po sebi, ambicijama članica i ekonomskim vizijama ovog dijela svijeta. Poslovno okruženje EZ je tako izgrađeno, i dalje se izgrađuje da u potpunosti može podržati ovakve ciljeve. Tržišne slobode i atributi organiziranog unutarnjeg tržišta, u cijelosti određuju ekonomski prostor EZ. Kretanja roba, usluga, kapitala i ljudi, politika konkurencije, zajednička carinska tarifa prema trećim zemljama, dakle carinska unija, te zakonodavstvo sastavljeno od niza uredbi i propisa koje implementiraju sve članice bez izuzetka, garant su napretka EZ.

6. Revizija SRS BiH

6.1. Utvrđivanje prioriteta mjera iz Akcionog plana SRS BiH

Prioritetne mjere u ovoj oblasti uključuju mjere iz Akcionog plana predviđene za 2006. godinu, mjere čija je implementacija trebala početi, a nije počela, u prethodnom periodu, i mjere koje zahtijevaju kontinuiranu i veću pažnju u implementaciji:

- Okončati aktivnosti usuglašavanja i usvojiti Strategiju razvoja malih i srednjih preduzeća (MSP) u BiH
- Osnovati centre za razvoj malih i srednjih preduzeća (MSP) u lokalnim zajednicama
- Ojačati institucionalni okvir za provedbu politika u oblasti poduzetništva i razvoja malih i srednjih preduzeća, kao i koordinaciju u radu Državnog ureda za provedbu preporuka Evropske povelje za podršku malim i srednjim preduzećima, sa nadležnim entitetskim institucijama
- Uspostaviti Fond za garancije za podršku malim i srednjim preduzećima (MSP), u skladu sa nadležnostima i mogućnostima BiH i entiteta
- Stvaranje uvjeta za strana ulaganja
- Jačanje i razvijanje funkcija i uloge FIPA

³² Izvještaj o progresu i implementaciji mjera SRS iz Akcionog plana za period avgust 2003. - Oktobar 2005.

³³ Preuzeto iz teksta Revizije SRS za sektor obrazovanja

6.2. Mjere koje zahtijevaju posebnu pažnju

U narednom periodu, potrebno je pažnju usmjeriti na sve mjere koje se poduzimaju na planu procesa pridruživanja EU, a posebno:

- Vršiti dalje ubrzano usklađivanje zakona i propisa BiH koji tretiraju poslovno okruženje, sa direktivama i evropskim zakonima i ubrzati njihovu implementaciju,
- Poduzeti potrebnu edukaciju osoblja, kadrovsko i institucionalno građenje za proces pregovaranja u vezi sa problematikom poslovnog okruženja
- Primijeniti najbolje evropske prakse u procesu registracije preduzeća, unapređenju poduzetništva i povećanju zaposlenosti

6.3. Nove mjere

Jačati kapacitete SMP i poduzetništvo na svim nivoima - nužan je i potreban uvjet da bi se jačanja privatnog sektora i ostvarenja mjera koje su posebno izostale u sektoru MSP, mogle efikasno ostvariti i dići iznad nivoa deklarativne podrške.

Osigurati pristup tržišno prihvatljivim izvorima finansiranja za MSP - problematika stvaranja uvjeta za pristup kapitalu u funkciji razvoja MSP, koja nije posebno tretirana u dijelu finansijskog sektora, mora naći potrebni prostor u okviru aktivnosti poslovnog okruženja. Naime, nema razvoja ovog sektora bez stvaranja povoljnijih uvjeta pristupa kapitalu za poduzetnike na prostoru cijele BiH.

7. Finansijske implikacije na budžet

“ U preliminarnom nacrtu budžeta organa BiH, pretpostavlja se da će doći do porasta budžeta institucija BiH od 10 procenata godišnje u svakoj od tri iduće godine, a što ne uključuje nove prijenose nadležnosti, koji će se morati u potpunosti finansirati i samofinansirati”³⁴

Polazeći od ovog navoda i činjenice da postoji potreba jačanja državnih nadležnosti i paralelno nedostatak sredstava za sve potrebe na nivou države, realni prostor za finansiranje aktivnosti u vezi s unapređenjem poslovnog okruženja, posebno u početku ovog perioda na nivou je entiteta i općina.

Značajan izvor finansiranja projekata unapređenja poslovnog okruženja su i sredstva predviđena za finansiranje projekata – kod domaćih i inozemnih organizacija, a posebno sredstva Evropske unije i drugih donatora. Ipak, ova sredstva su dostupna uglavnom za finansiranje kapitalnih rashoda i neće reducirati potrebu da vlade finansiraju osoblje i djelovanje novih institucija.

Dio sredstava za mjere iz revizije SRS BiH je i u sistemu PDV-a, koji je počeo s implementacijom i koji će sigurno osigurati i nešto veće izvore za ovu namjenu.

Kvalitet u kontekstu finansijskog aspekta SRS BiH je činjenica da je 2005. godine počela priprema SOR-a na nivou države. Ovakav pristup osigurava koordinaciju napora za osiguravanje finansijskih sredstava i stvara realne preduvjete za realizaciju planiranih mjera.

³⁴ SOR BiH za period 2006. - 2008. godine

JEDINSTVENI EKONOMSKI PROSTOR

1. Opći dio

Važan dokument u procesu prihvatanja legislative EU je Bijela knjiga "Priprema pridruženih zemalja centralne i istočne Evrope za integraciju u Unutarnje tržište Unije", koja je usvojena od strane Evropske komisije 1995. godine, kao podrška zemljama centralne i istočne Evrope na njihovom putu ka članstvu u EU. Bijela knjiga je podijelila neophodne aktivnosti i mjere u 23 poglavlja. Kada jedna zemlja provede sve navedene aktivnosti i mjere Unutarnje tržište EU proširit će se i na teritorij te zemlje i prije njenog punopravnog članstva u Uniji.

Izgradnja jedinstvenog ekonomskog prostora Bosne i Hercegovine (JEP BiH), ustvari, je izgradnja tržišta Bosne i Hercegovine po modelu Unutarnjeg tržišta Evropske unije (EU Internal Market). Izgradnja jedinstvenog ekonomskog prostora po modelu EU dio je procesa stabilizacije i pridruživanja, putem kojeg se preuzima i primjenjuje u praksi dio akciza EU, vezan za izgradnju i funkcioniranje unutarnjeg tržišta. Treba napomenuti da ove aktivnosti i mjere zadiru u skoro sve sektore SRS BiH.

SRS BiH je prepoznala da je Poglavlje 2 Bijele knjige "Slobodan protok i sigurnost industrijskih proizvoda", te jedan od preduvjeta za izgradnju jedinstvenog ekonomskog prostora i ekonomski rast u BiH.

2. Revidirani ciljevi

Osnovni cilj je uspostava jedinstvenog tržišta u Bosni i Hercegovini koje funkcioniра po pravilima unutarnjeg tržišta EU, pa prema tome i Svjetske trgovinske organizacije. To znači da je osiguran slobodan protok kapitala, roba, usluga i ljudi. U našem slučaju, priključivanje unutarnjem tržištu EU znači:

- Da naše kompanije, u najvećem broju slučajeva, mogu izvoziti svoje proizvode i usluge bez ispunjavanja ikakvih dodatnih zahtjeva, u odnosu na zahtjeve tržišta Bosne i Hercegovine³⁵,
- Da su zaštićeni životi i zdravlje ljudi, domaćih životinja, okoliša i interesi potrošača od nesigurnih domaćih i uvoznih proizvoda.

3. Stanje prije usvajanja SRS BiH

Funkcioniranje unutarnjeg tržišta EU regulirano je bezbrojnim direktivama, uredbama i odlukama. Jasno je da funkcioniranje i održavanje tako složenog mehanizma kao što je tržište ovoga tipa, zahtijeva određene institucije i obrazovano osoblje, što Bosni i Hercegovini nedostaje. U Bosni i Hercegovini, glavno resorno ministarstvo je Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (MVTiEO), tako da ono mora pokriti najveći dio ovih oblasti, ali nažalost, MVTiEO nije imalo nijednu od potrebnih specijaliziranih jedinica.

Općenito, u tom periodu situacija u Bosni i Hercegovini u pogledu zaštite života i zdravlja ljudi i domaćih životinja, zaštite biljaka i okoliša, i otklanjanja barijera izvozu bila je veoma nepovoljna. Bosna i Hercegovina bila je jedina evropska zemlja koja nema, u redovnoj upotrebi, ocjenjivanje usklađenosti domaćih i uvezenih proizvoda sa zakonski obavezujućim tehničkim zahtjevima, prije nego što ovi proizvodi budu pušteni na tržište. Ovo su glavni razlozi zašto Bosna i Hercegovina nije mogla koristiti prednosti Izvanrednih *trgovinskih mjera EU*, donesenih u septembru 2000. godine, po kojima može skoro sve proizvode izvoziti u EU, praktično bez količinskih i tarifnih barijera. BiH ne može čak imati ni velike koristi od *sporazuma o slobodnoj trgovini*, zaključenih sa zemljama koje su također naslijedile legislativu za proizvode i ocjenjivanje usklađenosti iz bivše Jugoslavije, jer BiH te zakone i propise uglavnom ne provodi.

³⁵ Za to je potrebno preuzeti i provesti preko 2000 zakonskih akata EU i izgraditi neophodne institucije i sisteme.

4. Tretman jedinstvenog ekonomskog prostora u SRS BiH

Originalna SRS BiH je utvrdila sljedeće prioritete:

- Usuglasiti propise koji reguliraju slobodu kretanja roba, usluga, kapitala i osoba sa zakonodavstvom EU
- Uspostaviti zakonski i institucionalni okvir za slobodnu konkurenciju i zaštitu potrošača
- Uvesti odredbe o zajedničkom priznavanju proizvoda u pravnom poretku BiH
- Uspostaviti jedinstveni sistem javnih nabavki na teritoriju cijele BiH
- Povećati mobilnost radne snage i eliminirati sve oblike diskriminacije u zapošljavanju
- Unaprijediti koordinaciju upravljanja javnom infrastrukturom
- Stimulirati regionalni ekonomski razvoj

5. Step implementacije mjera iz AP SRS BiH

- Usvojena su tri okvirna zakona koja reguliraju sigurnost tehničkih industrijskih proizvoda (pripremljeni su i nacrti četiri propisa), hrane (pripremljeni su i nacrti 41 propisa) i općih potrošačkih roba, uključujući ocjenjivanje usklađenosti prije puštanja na tržište, kao i Zakon o nadzoru nad tržištem. Zakoni su samo okvir, a konkretni propisi za svaku grupu proizvoda provode se na terenu, tako da naša privreda još ne osjeća nikakav utjecaj ovih zakona. Izuzetak je Zakon o općoj sigurnosti proizvoda koji se, naprimjer, automatski primjenjuje na namještaj, u kombinaciji sa dobrovoljnim BAS/EN standardima. Nažalost, konkretna primjena ovog Zakona morat će sačekati uspostavu i akreditiranje laboratorija za ispitivanje namještaja i odgovarajućeg tijela za certificiranje.
- Ovi zakoni ne pokrivaju brojne proizvode, od kojih su neki veoma značajni za privredu BiH: motorna vozila, hemikalije, kozmetika, lijekovi za ljude i lijekovi za veterinarsku upotrebu.
- Koliko je naša privreda spremna za primjenu propisa EU koji će uskoro postati propisi BiH, i bez čega nema izvoza, najbolje svjedoči podatak da se na poziv projekta EU SES II za besplatnu pripremu firmi za CE označavanje³⁶ umjesto 15, prijavilo samo 13, a od njih su samo četiri stigle do kraja procesa. Pored toga, menadžeri i stručnjaci kompanija često ne raspoznaju CE označavanje (zakonska obaveza u EU) sa dobrovoljnim certificiranjem sistema kvaliteta po ISO9001.
- Moderna privreda, a posebno industrija, često zahtijevaju potpuno nova znanja i zanimanja. Međutim, fakulteti u Bosni i Hercegovini uglavnom ne pružaju ta specifična znanja. Jasno je da prioritet 1.6 iz SRS BiH „Kontinuirana modernizacija i obnavljanje znanja“ nije zadovoljen u ovoj oblasti. Ako želimo postati ravnopravan učesnik u evropskim procesima, trebamo osigurati da naše obrazovanje bude kompatibilno s evropskim obrazovanjem, što će nam omogućiti da pratimo razvojne procese koji se tiču jedinstvenog ekonomskog prostora.

6. Trenutno stanje i problemi

BiH izvozi u EU samo 2-3 miliona EUR-a proizvoda visoke obrade godišnje, usprkos mnogim političkim izjavama o važnosti takvog izvoza. Ovo je u kontrastu sa visokim izvozom tih proizvoda iz zemalja koje ispunjavaju uvjete iz Poglavlja 2 Bijele knjige i prioriternih pregovaračkih poglavlja (15, 16, 17, i 18).

Sa praktičnog stanovišta, većina problema u oblasti slobodnog kretanja i sigurnosti proizvoda ista je kao i prije usvajanja SRS BiH. Daleko lošija situacija je u oblastima prioriternih pregovaračkih poglavlja³⁷.

Ostvareni su preduvjeti da se situacija iz temelja izmijeni, kada su u pitanju tehnički, industrijski i prehrambeni proizvodi.

³⁶ U Sloveniji, ove pripreme koštaju do 50.000 EURA.

³⁷ Ulaganje u istraživanje i razvoj tehnologija u BiH manje je od 0,1% BNP, dok je u Sloveniji veće od 1,5%

7. Politika Evropske unije u posmatranoj oblasti

Evropska unija je usvojila najnoviju strategiju unutarnjeg tržišta Unije, a konkretne mjere za provedbu ove Strategije stalno se preispituju i inoviraju.

Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, slobodno se može reći da je Evropska komisija inicirala najvažnije aktivnosti u ovim oblastima, uglavnom putem programa Phare i CARDS, koristeći maksimalno EU/BiH Consultative Task Force.

Najnoviji projekti koje finansira EU i dalje značajno pomažu ispunjavanje zahtjeva Bijele knjige.

8. Utvrđivanje prioriteta mjera iz AP SRS BiH

Nakon usvajanja četiri okvirna zakona, neophodno je:

- Usvojiti 45 pripremljenih propisa
- Nastaviti sa pripremanjem drugih prema dogovorenim prioritetima
- Aktivirati Agenciju za sigurnost hrane i Agenciju za nadzor tržišta
- Uspostaviti jedinice za tehničku legislativu pri nadležnim ministarstvima po grupama proizvoda
- Implementirati obuku javnih službenika, posebno inspektora
- Osigurati masovnu obuku industrijskih menadžera i stručnjaka
- Osigurati neophodno testiranje i ocjenu vrijednosti laboratorija i certifikacijskih tijela u BiH ili potpisati ugovore o uslugama sa kompetentnim laboratorijima i certifikacijskim tijelima u regiji

Za grupe proizvoda izvan Poglavlja 2 Bijele knjige (motorna vozila, hemikalije, lijekovi za ljude i za veterinarsku upotrebu i kozmetika), za koje nije ništa urađeno, zainteresirane strane će odrediti prioritete u preuzimanju legislative, uspostavi odgovarajućih jedinica u resornim ministarstvima i tehničke infrastrukture (laboratoriji, certifikacijska i inspeksijska tijela).

3. REFORMA JAVNOG SEKTORA: REFORMA JAVNE UPRAVE, STATISTIKA

REFORMA JAVNE UPRAVE

1. Opći dio

1.1. Opća definicija reforme javne uprave

Reforma javne uprave je proces koji treba prilagoditi administraciju društvenim potrebama. U suštini reformom javne administracije potrebno je da se stvori vlada koja je transparentna i efikasna u prevaranju politika u djela. Moderni oblici elektronskog poslovanja, upotreba interneta, te novi načini na koje građani žele komunicirati s osobljem uprave, predstavljaju ogroman zadatak i zahtjev za reformu i osavremenjivanje javne uprave u BiH.

Za potpun uspjeh u procesu postizanja statusa punopravnog člana Evropske unije, BiH neće samo trebati usvajanje *acquis communautaire*, već ih u potpunosti primjenjivati. Ovo iziskuje od BiH da puno investira u profesionalno usavršavanje administracije. Naša zemlja je sada u početku procesa „evropskog skeniranja“ koji otpočinje prvom fazom pregovaranja Sporazuma o stabilizaciji i pridružanju evropskoj porodici. Uspjeh faze u koju ulazimo ovisit će o analizama i mišljenjima Komisije EU i pokrivat će ujedno kvalitet samih zakonskih rješenja, koja budu kreirana u procesu usvajanja *acquisa*, ali i institucionalnog kapaciteta. Koliko se brzo budu odvijale promjene, te kakav bude kvalitet promjena u ova dva segmenta, to će biti osnovna determinanta trajanja ove faze u kompletnom procesu evrointegracija BiH. Kvalitet rada administracije u okvirima EU ima ogroman utjecaj na relacije među državama članicama, te jako utječe na cjelokupan život stanovništva u EU. Pristupanje novih članica, čije je administrativno osoblje još uvijek sklono „starim navikama i slabostima“ postaje jako velik i ozbiljan zadatak za EU da buduće svoje članice potpomogne u potrebnim promjenama radi njih samih, kao i stabilnosti jedinstvenog administrativnog prostora EU.

Sami *acquis communautaire* ne propisuju njihovu implementaciju, oni podrazumijevaju da će biti implementirani, provedeni i poštivani u praksi svih zemalja članica, u skladu sa normativom Unije, kao osnovnim i temeljnim za sve njene članice, te njihove pravne i administrativne sisteme. National Programmes for Adoption of the Acquis (NPAA) - Nacionalni program za usvajanje *acquisa* i njihov skrining nema tako širok opseg kao Kopenhaški kriteriji (koji uključuju ljudska prava, pravni sistem u cijelini) ili nacionalni programi, kao što je PAR program (Public Administration Reform) – Program reforme javne uprave koji se bavi postkonfliktnim tranzicijskim potrebama za sveopću modernizaciju zemlje i njene uprave. Otvaranjem procesa pregovaranja, proces pridruživanja EU se znatno ubrzava, čitava „poplava“ od nekih 100.000 stranica gusto pisanog teksta zakonodavstva – tzv. pravne stečevine „*acquis communautaire*“ postaje jedan od prioritetnih zadataka. Prije ispunjenja svih zadataka ovoga složenog procesa, potrebno je mnogo uraditi na primarnim elementima dobre javne uprave, čak ne uzimajući ni sam evroproces kao jedinu potrebu za reformom u ovoj oblasti.

1.2. Važnost reforme javne uprave za ekonomski i opći razvoj BiH i smanjenje siromaštva

Uspješna reforma javne uprave od prvorazrednog je značaja za daljnji ekonomski i opći razvoj Bosne i Hercegovine. Uprava igra ključnu ulogu u prelasku na tržišnu ekonomiju. Ona osigurava na pravu zasnovan organizacijski mehanizam, putem kojeg bi se privreda, na način prilagođen našim uvjetima, trebala kretati ka sve većoj deregulaciji. Naime, sve one zakonitosti tržišta i njegova moć samoreguliranja, postaju mogući u onom momentu kada država ostvari sve zakonske prerogative, potrebne slobodnom razvoju tržišne ekonomije. Uloga uprave sve manje mora biti uloga regulatora, jer njenu koordinirajuću ulogu u privredi moraju postepeno preuzimati principi tržišta. Svojim pravovremenim, profesionalnim, odgovornim i pouzdanim radom, javna uprava može omogućiti prijeko potrebnu ekonomsku revitalizaciju, ostvarivanje nove ekonomske vrijednosti koja će, sama po

sebi, donijeti velike socijalne promjene, povećanje stope zaposlenosti, te poboljšanje života, uspješan postepeni prelazak na tržišnu privredu, stabilan ekonomski rast, stabilan demokratski poredak i povećanje obima fondova kojima se može voditi vrlo uspješno utvrđena socijalna politika. Osim toga, poboljšana javna uprava će poboljšati osnovne javne usluge (uključujući obrazovanje, zdravstvo i socijalnu brigu). Sve ove aktivnosti znatno utječu na smanjenje stope siromaštva, i mnogo uspješniju integraciju u Evropsku uniju.

1.3. Položaj reforme javne uprave u odnosu na druge oblasti

Potrebno je podvući u kojoj je mjeri uprava isprepletena sa svim porama društva i jasno je da samo njenom reformom, usavršavanjem kadrova, pojednostavljivanjem procedura, skraćivanjem rokova za upravne postupke, jačanjem internih kontrola, kako procedura, tako i korištenja javnih sredstava, jednostavnom i primjenjivom regulativom, primjenom informacijskih tehnologija, može pozitivno djelovati na sve sektore koji sami u sebi nose administrativnu komponentu. Kroz uspostavu adekvatnih institucionalnih administrativnih struktura, usvajanjem najboljih iskustava iz prakse, zapošljavanjem novih, svježih i po evropskim standardima obučanih kadrova, znatno će se ubrzati i olakšati svi razvojni procesi u društvu.

2. Ciljevi SRS BiH u oblasti javne uprave

Ciljevi određeni SRS BiH su :

- uspostava funkcionalnog sistema javne uprave na svim nivoima
- uspostava javne službe po uzoru na najbolje prakse EU

Realizacija ovih ciljeva podrazumijeva i formiranje jednog broja institucija na državnom nivou što će biti definisano u Strategiji reforme javne uprave.

2.1. Tretman sektora javne uprave u SRS BiH

Broj predloženih aktivnosti u Srednjoročnoj razvojnoj strategiji u oblasti javne uprave je 13, od kojih je 6 kompletirano u potpunosti, u toku realizacije su 4 aktivnosti, a preostale 3 se odnose na aktivnosti koje se kontinuirano implementiraju, s obzirom na njihov karakter, u cilju ostvarivanja prioriteta i ciljeva Srednjoročne razvojne strategije u oblasti reforme javne uprave.

2.2. Stepen implementacije mjera iz AP SRS BiH u navedenom periodu

Stepen implementacije, iako statistički gledano pozitivan, ne bi se mogao smatrati zadovoljavajućim, s obzirom na važnost sektora i njegovu interakciju sa svim ostalim, koji su tretirani Srednjoročnom razvojnom strategijom. Zabrinjavajuće je kašnjenje u izradi strategije za reformu javne uprave u BiH, koje je nastalo zbog sporosti lokalnih vlasti i ECD u Sarajevu. Naime, rokovi u izradi samih funkcionalnih pregleda su pomjereni, a nakon toga i same komplicirane procedure oko odabira konsultanata za implementaciju projekta TA (tehničke pomoći) Uredu koordinatora za reformu javne uprave, doveli su do ozbiljnih kašnjenja u početku rada na ovoj problematici. Treba napomenuti i nedostatke tipa potrebnih budžetskih sredstava za rad Ureda za koordinaciju, kao i nedostatak poslovnog prostora, koji su doveli do kašnjenja u radu na planiranim aktivnostima.

2.3. Mjere čija implementacija nije počela u planiranom roku

1. Usvajanje strategije reforme javne uprave, zasnovane na radu funkcionalnog pregleda koji se obavlja
2. U okviru strategije reforme javne uprave, pripremiti sveobuhvatan Akcioni plan za reformu javne administracije sa proračunom troškova

3. Trenutna situacija i problemi u sektoru

Studija izvodljivosti označila je potrebu jačanja institucija BiH, posebno onih na nivou države u sastavu Vijeća ministara (Generalni sekretarijat, Direkcija za evropske integracije, EPPU jedinica). Posebno je naznačena potreba izrade strategije o reformi javne uprave u BiH, za čije potrebe je ustanovljen i finansiran od strane EK. Ured koordinatora za reformu javne uprave u BiH, koji je u početku sa dva zaposlena radio u sastavu Ministarstva pravde BiH i koordinirao rad timova koji su radili na izradi funkcionalnih pregleda javne uprave u BiH kroz osam vertikalnih sektorskih pregleda i jednim horizontalnim pregledom.

Po stavovima Izvještaja o progresu Evropske komisije za BiH, BiH je počela polako da „adresira“ pojedine nalaze Studije izvodljivosti, koji su utvrdili reformu javne uprave najvećim izazovom u sljedećem periodu za našu zemlju. Pored nekih vidljivih napredaka ostvarenih u proteklom periodu i dalje je potrebno podizanje nivoa efikasnosti administracije u BiH. Rad na stvaranju profesionalne, nepolitizirane administracije, sa mogućnostima adekvatnog zapošljavanja, i promoviranja kadrova bazirano na iskustvu i ekspertizi uspio je, kada se radi o službenicima na nižim pozicijama. Nažalost, još uvijek je po nalazima Izvještaja, malo odbrambenih mehanizama uspostavljeno da spriječi visoki stepen političkog utjecaja u javnoj upravi kada se radi o postavljanju visokopozicioniranih službenika, gdje etnička pripadnost, te članstvo u strankama igra presudnu ulogu. Navodi se također i problem oko nedovoljne brzine ispunjavanja zahtjeva za zapošljavanjem novih službenika u administraciji, s obzirom na vremensko trajanje procedura, te loše prioritete ili nedostatak prioriteta od strane samih zainteresiranih institucija koje imaju problema sa nedovoljnim brojem operativnih radnika za njihovo uspješno funkcioniranje. U posljednje vrijeme također je evidentirano da javna služba nije više atraktivna kao ranije i s aspekta plaća. To je razlog zbog čega su kvalitetni, savremeno educirani, prije svega mladi kadrovi sa znanjem stranih jezika, mnogo radije u nekim drugim aktivnostima. Navode se problemi vezani za uspostavu i adekvatno finansiranje Ureda koordinatora za reformu javne uprave i ogromno vremensko zakašnjenje u pripremi i izradi strategije reforme javne uprave u BiH.

Problem je jako izražen i u maloj ili jedva vidljivoj zastupljenosti nevladinog sektora u kreiranju sektorskih politika ili pri kreiranju pozitivnog zakonodavstva. Uspostava linkova i unapređenje koordinacije među institucijama na svim nivoima i bolje uključivanje šire društvene zajednice i privatnog poduzetništva u kreiranju planova rada i mjera poboljšanja rada bit će imperativ u narednom periodu, te jedan od stubova svih reformskih zahvata.

4. Politika Evropske unije u posmatranom sektoru javne uprave

Osnovni zahtjevi koje pred zemlje zainteresirane za članstvo u Evropskoj uniji postavlja Evropska komisija su da :

1. imaju upravne sisteme sposobne da prenesu, usvoje i provedu *acquis* prema principu „učinkovitih rezultata“ („*obligation de resultat*“),
2. da ispune kriterije za članstvo u EU, kako ih je usvojilo Vijeće Evropske unije, takozvani *Kopenhaški kriteriji*
3. njihov napredak prema pridruživanju EU bit će mjereno tim kriterijima, tj. u tekstovima redovnih izvještaja Evropske komisije, a u pogledu sposobnosti njihovih upravnih i pravosudnih organa da primijene *acquis*.

Među zemljama moderne evropske zajednice, vremenom je postignut relativno širok konsenzus o ključnim elementima koji čine dobro upravljanje („*good governance*“). Ovi elementi, između ostalih, uključuju vladavinu zakona, tehničku i rukovodnu sposobnost, organizacijske kapacitete i učešće građana. Zemlje članice EU imaju različite pravne tradicije i različite sisteme upravljanja. Usprkos tome, u okviru Evropske unije ovakav je konsenzus uspostavio niz zajedničkih principa u oblasti javne uprave, principa koje dijele zemlje članice u svome radu.

Onoliko koliko zemlje članice dijele ove principe, toliko možemo govoriti i o zajedničkom „Evropskom upravnom prostoru“ (EAS). EAS vodi do niza standarda djelovanja u okviru javne uprave, standarda koje definira zakon i koji se provode u praksi putem odgovarajućih procedura i mehanizama za utvrđivanje odgovornosti. U mnogim zemljama ovi principi uspostavljeni su Ustavom, a prenose se nizom administrativnih zakona, poput Zakona o državnoj službi, Zakona o upravnom postupku i Zakona o sudskoj reviziji, osnovnim zakonima o budžetu, te propisa o mehanizmima za utvrđivanje odgovornosti poput unutarnje kontrole, vanjske revizije i Institucije ombudsmena.

Uvidom u nalaze, proučavajući mišljenja i preporuke sektorskih funkcionalnih pregleda i sistemskog funkcionalnog pregleda administrativnog sektora u BiH možemo reći da je stanje, i nakon mnogo uloženi novčanih sredstava, materijalne pomoći, tehničke asistencije od strane međunarodnih donatora, daleko od potrebnog nivoa koji bi predstavljao preduvjet za uspjeh u razvoju ovog sektora u kontekstu potrebnih preduvjeta za stjecanje kandidatskog statusa BiH u procesu evrointegracija. Strategijom DEI za pristupanje EU, kao i osnovnim i revidiranim dokumentom SRS BiH, naznačena je potreba reforme javne uprave, kao jedan od prioriteta i stalnih zadataka BiH, i time su ove dvije strategije u potpunoj korelaciji.

4.1. Najznačajnije aktivnosti koje je potrebno uraditi u cilju dostizanja definirane politike i ciljeva EU u posmatranom sektoru

- Da državne službe budu javni servisi građana
- Da državna administracija bude efikasnija, kompetentnija, brožčano manja i jeftinija
- Jasno precizirati i razgraničiti nadležnosti svih nivoa javne uprave

Kako bi se to postiglo, potrebno je:

- Jačanje Generalnog sekretarijata Vijeća ministara BiH i Sekretarijata Vlada FBiH i RS

Strateški dokument Evropske komisije za BiH (EC Country Strategy Paper) naglasio je potrebu pomoći BiH da se razviju kapaciteti koji će osigurati koherentnost između vladinih strateških dokumenata, politika i legislative, a posebno u oblasti zakonodavne aproksimacije. Poboljšana koordinacija među državnim i entitetskim institucijama, posebno u domenu formulacija politika i njenih izrada je također veoma važan zadatak. Izrada strateških, te programskih i planskih dokumenata, još uvijek se može okarakterizirati kao vrlo nisko razvijena oblast u okviru naše uprave, iako je ostvaren određen napredak sa SRS BiH i SOR-ovima. Posebno je potrebno naglasiti nepostojanje ovog segmenta u samome centru vlasti u okviru Vijeća ministara BiH, posebno još kad uzmemo u obzir jako neovisne resore (ministarstva) koji isto imaju vrlo slabe ili nikakve kapacitete potrebne za izradu politika, kvalitetno odlučivanje zasnovano na izvršenim ocjenama utjecaja predložene politike, ili predloženih zakonskih rješenja. Kada tome dodamo nepostojanje jedinica ili odjela za izradu zakonodavstva, njegovu aproksimaciju/usuglašenost s EU, dolazimo do vrlo zabrinjavajućih zaključaka. Problem nepostojanja nomotehničke kulture, nepridržavanja jedinstvenih pravila za izradu zakonskih akata, također je dodatni nedostatak, prijeko potreban da se otkloni u cilju postizanja unutrašnjeg jedinstvenog pravnog sistema koji je stub buduće usuglašenosti zakonodavstva s EU i njenom kompleksnom regulativom. Zaključak je dodatna aktivnost koju treba predvidjeti revidiranim tekstom SRS BiH, da bi se postigao potreban kapacitet za pravilan proces planiranja, kreiranja politika i zakonodavstva, kroz obaveznu koordinaciju u implementaciji na svim nivoima vlasti.

Generalni sekretarijat Vijeća ministara, te Sekretarijati Vlada FBiH i RS, moraju biti ojačani kapacitetom i potrebnim vještinama u sljedećim oblastima:

- Pripreme rada sjednica Vijeća ministara BiH i Vlada FBiH i RS,
- Postizanje ukupne koordinacije između svih institucija u BiH, rad Koordinacijskog odbora za ekonomski razvoj i evropske integracije, tijela u sastavu Kabineta predsjedavajućeg Vijeća ministara, donatorske pomoći vezane za ukupan proces reforme javne uprave.

5. Utvrđivanje prioriteta mjera iz AP SRS BiH

- Izrada strategije za reformu javne uprave u BiH
- Poboljšanje koordinacije budžetskog procesa između i unutar svih nivoa vlasti i dovođenje trezorskog sistema na niže nivoe
- Jačanje institucija koje pokrivaju upravljanje ljudskim resursima i poboljšanje struktura i mehanizama zapošljavanja, kako bi se promovirala veća upravljačka efikasnost
- Jačanje IT infrastrukture i informatičkih sistema za „back“ i „front-office“ procese
- Jačanje komunikacije sa širom društvenom zajednicom

U oblasti menadžementa ljudskih potencijala (kadrovske politike) su:

- organizacijska i kadrovska poboljšanja
- jačanje struktura zapošljavanja
- jačanje mehanizama zapošljavanja
- jačanje učinka u rukovođenju

U oblasti izrade nacrtu zakonodavstva:

- organizacijska i kadrovska poboljšanja
- poboljšanja općeg kvaliteta zakonodavstva
- jačanje formalnog kvaliteta zakonodavstva

U oblasti upravnih postupaka:

- organizacijska i kadrovska poboljšanja
- poboljšanja u donošenju odluka
- jačanje administrativnog nadzora

U oblasti informatičkih tehnologija potrebne su:

- organizacijska i kadrovska poboljšanja
- jačanje IT infrastrukture
- jačanje i uvođenje informatičkih sistema za „back“ i „front-office“ procese

U oblasti institucionalne komunikacije:

- organizacijska i kadrovska poboljšanja
- jačanje komunikacija sa javnošću
- jačanje unutarnjih komunikacija unutar administracije

6. Finansijske implikacije na budžet/e

Uspostava adekvatnih institucionalnih oblika, modernizacija resursa, osiguranje odgovarajućeg broja poslovnih prostora, nabavka moderne opreme, uz uspostavu elektronske povezanosti vlade, sa sobom nosi ogromne budžetske rashode. U okviru SOR-a, dosta finansijskih sredstava će trebati ostvariti iz ušteda nastalih kroz bolju kontrolu rashoda, usvajanje modernih tehnika i ugovaranje usluga sa privatnim sektorom.

STATISTIKA

1. Opći dio

Osnovni zadatak statistike je da na osnovu teorijskih spoznaja, korištenjem odgovarajuće metodologije i uz djelatnost statističkih organa, osigura relevantne informacije o procesima i pojavama koje se odnose na ukupni proces reprodukcije (kao što je bruto domaći proizvod, nacionalni dohodak, stanovništvo, radna snaga, zaposlenost, nacionalno bogatstvo, cijene, životni standard, i dr). Zadatak statistike je da informira širu društvenu zajednicu, naučnoistraživačke institucije, društveno-političke organizacije i pojedince o postignutim rezultatima socioekonomskog razvoja zemlje.

2. Ciljevi SRS BiH u oblasti statistike

U SRS BiH u okviru strateških pravaca u razvoju sistema statistike, definiran je samo jedan cilj i 13 prioriteta aktivnosti, od kojih su neke, po prirodi stvari, raščlanjene, tako da ih je praćeno 23.

Osnovni cilj u razvoju sistema statistike u Bosni i Hercegovini, postavljen u Srednjoročnoj razvojnoj strategiji BiH, ogleda se u usuglašavanju sistema statistike u Bosni i Hercegovini sa međunarodnim standardima.

Korekcija ovog cilja ide u pravcu jačanja statističkih kapaciteta u svim aspektima: kadrovskim, edukativnim, materijalnim, tehničko-tehnološkim, kako bi se mogao dalje izgrađivati statistički sistem Bosne i Hercegovine, a u skladu sa postavljenim zadacima i zakonskom legislativom, tako da korigirani cilj glasi:

Osnovni cilj u oblasti statistike ostaje isti - usuglašavanje i potpuna primjena međunarodnih standarda uz jačanje svih dimenzija kapaciteta sistema statistike u BiH.

3. Monitoring implementacije – stepen realizacije mjera

Nosioci većine aktivnosti u pogledu strateških pravaca u razvoju sistema statistike su Agencija za statistiku BiH, Federalni zavod za statistiku BiH i Republički zavod za statistiku RS. U implementaciji projektiranih aktivnosti postignut je evidentan progres:

- kompletirano je 10 aktivnosti, od kojih su posebno značajne: imenovanje organa Agencije za statistiku BiH, usuglašavanje entitetskih zakona o statistici, izrada Statističkog programa BiH od 2005. do 2008. godine, provedba ankete o potrošnji domaćinstava;
- kontinuirano se implementira 11 aktivnosti, što je posljedica njihove prirode, a najznačajnije su: provedba Zakona o statistici BiH, uključivanje drugih institucija u sistem statistike, jačanje statistike nacionalnih računa i razvijanje anketnih istraživanja na bazi uzoraka, usklađivanje statističkih klasifikacija sa međunarodnim, redovna obuka statističara;
- u toku je realizacija na planu dvije aktivnosti. Prva se odnosi na diseminaciju statističkih podataka, gdje treba eliminirati razlike u diseminaciji podataka između Agencije za statistiku i entitetskih zavoda. Druga aktivnost se odnosi na usklađivanje indeksa cijena proizvođača sa metodologijom EU.

4. Stanje

Evidentan je nedostatak statističkih kapaciteta, a to se naročito ispoljava u nedovoljnoj proizvodnji pouzdanih statističkih podataka, što onemogućava dobijanje validne i precizne ocjene socioekonomske situacije u zemlji, čime je onemogućeno i adekvatno strateško planiranje i donošenje odluka. Posljedica je proizvoljna procjena statističkih podataka izvan zvanične statistike bez poštivanja statističkih principa, standarda i metodologija, što onemogućava serozne stručne i naučne analize. Nepostojanje pouzdanih i sveobuhvatnih statističkih podataka predstavlja ozbiljnu prepreku za budući razvoj i prosperitet Bosne i Hercegovine, što u ekonomskom smislu može imati vrlo izražene štetne posljedice.

Činjenica je da je proces usuglašavanja sistema statistike u BiH s evropskim i međunarodnim standardima otpočeo. U prethodnom periodu uloženi su značajni naponi na ovom planu i postignuti su značajni pomaci, naročito u pogledu utvrđivanja i usuglašavanja zakonskog okvira. No, potpuno usuglašavanje zakonskih propisa još uvijek nije postignuto, naročito u pogledu zakonskih propisa koji se odnose na Brčko Distrikt. U tom pogledu, zakonsko rješenje je takvo da je izrada statističkih podataka u Brčko Distriktu³⁸ u direktnoj nadležnosti Agencije za statistiku BiH.

³⁸ Statistički ured Brčko Distrikt od 01.01.2006. postaje ekspozitura Agencije. Ovakvo rješenje može da uzrokuje probleme u statističkim aktivnostima u Brčko Distriktu

Uz to, još uvijek ne postoji potpuna usuglašenost statističkih metodologija primijenjenih u institucijama za statistiku u BiH, Agenciji za statistiku BiH (s ekspoziturnom u Brčkom), Federalnom zavodu za statistiku BiH i Republičkom zavodu za statistiku Republike Srpske, s evropskim i međunarodnim metodologijama.

5. Politika EU u odnosu prema statistici

Dosadašnje statističke aktivnosti jasno pokazuju aktivan odnos EU prema statistici u BiH. Kao posebno važna dimenzija u standardizaciji razmjene informacija između svojih članica, kao i u pogledu metodoloških rješenja i tehnološko-informatičkih standarda, statistička aktivnost ima poseban tretman.

Aktivan odnos EU primjetan je u svim segmentima, kako statističkog sistema BiH, tako i velikog broja statističkih aktivnosti koje se provode. To se odnosi i na strateške pravce u razvoju statistike. Mnoge statističke aktivnosti, kao i sam statistički sistem (anketna istraživanja, razvoj metodologija, obuka statističara, jačanje tehnoloških kapaciteta) u BiH podržane su od strane EU na direktan ili indirektan način, davanjem donacija i opreme, finansiranjem organiziranja istraživanja, angažiranjem stranih konsultanata. Ovakav pristup nastavlja se i dalje, i za očekivati je da i u narednom periodu da značajne inpute i rezultate. Zbog toga je i u statističkom programu predviđena suradnja sa Direkcijom za evropske integracije, u cilju usklađivanja svih aktivnosti i ispunjavanja obaveza prema SAP i evropskom partnerstvu; suradnja s EU, Eurostat, OECD, SIDA, EFTA, statistikom UNECE, UNDP, WTO, WB, IMF i drugim evropskim i međunarodnim institucijama na relizaciji CARDS i drugih programa pomoći, s ciljem usuglašavanja statistike BiH s evropskim i međunarodnim standardima i ispunjavanja uvjeta za potpisivanje SAA, kao i razvijanje suradnje sa statističkim institucijama evropskih zemalja, sa ciljem razmjene iskustava i jačanja veza s ESS-om (evropski statistički sistem).

6. Revizija Srednjoročne razvojne strategije BiH

6.1. Utvrđivanje prioriteta aktivnosti

Prioritetne aktivnosti, kao strateški pravci u razvoju sistema statistike u narednom periodu, su:

1. Implementacija i dalje poboljšanje i usuglašavanje zakonskog okvira
2. Uspostava statističkih registara, prvenstveno poslovnog registra i registra poslovnih jedinica (bez poslovnih registara nemoguće je proizvesti visok kvalitet statistike i provedbu istraživanja na bazi uzorka)
3. Jačanje statistike nacionalnih računa
4. Jačanje anketnih istraživanja na bazi uzoraka
5. Jačanje statistike cijena
6. Jačanje statistike poljoprivrede
7. Jačanje statistike plaća i zaposlenosti
8. Jačanje statistike ostalih kratkoročnih ekonomskih indikatora (indeks fizičkog obima proizvodnje, indikatori usluga)
9. Pripremanje popisa stanovništva
10. Jačanje statistike u oblasti vanjske trgovine
11. Jačanje statistike obrazovanja i zdravstva
12. Kontinuirano usklađivanje statističkih klasifikacija sa međunarodnim klasifikacijama
13. Definiranje forme objavljivanja statističkih podataka (jedinstvena strategija diseminiranja podataka)
14. Redovna obuka statističara i jačanje dimenzije IT sistema
15. Jačanje koordinacije sa drugim institucijama

6.2. Aktivnosti koje zahtijevaju posebnu pažnju

Aktivnosti koje iziskuju posebnu pažnju su:

- pripreme za popis stanovništva
- redovna provedba ankete o potrošnji domaćinstava i ankete o radnoj snazi
- uspostava poslovnog registra
- usuglašavanje anketnih istraživanja sa međunarodnom metodologijom
- jačanje statistika nacionalnih računa
- pripreme za provedbu popisa u poljoprivredi
- koordinacija između institucija statističkog sistema BiH

U narednom periodu posebno je značajno jačanje statističkih kapaciteta, kako bi se osiguralo da statistički sistem funkcionira na način da zadovolji potrebe svojih korisnika (državni organi i institucije, stručnjaci, privrednici i stanovništvo u cjelini) i u pogledu obuhvata i u pogledu kvaliteta statističkih podataka.

6.3. Nove aktivnosti

- Slijedeći praksu nekih evropskih zemalja, kao i sve prisutnije zahtjeve za podacima o siromaštvu, potrebno je razmotriti mogućnost da se HBS anketa prilagodi i za analizu siromaštva, posebno za izračunavanje tzv. Leaken indikatora za praćenje siromaštva prema metodologiji EU.
- Anketna istraživanja na bazi uzoraka treba uvesti što je prije moguće i u druge sektorske statistike (statistiku distributivne trgovine, statistiku cijena i industrije, i sl.), kako bi se njihovi rezultati koristili za dopunjavanje rezultata ostalih anketa (naročito ankete o potrošnji domaćinstava u smislu dobijanja pondera na nivou pojedinačnih stavki, koji su neophodni za izračunavanje CPI, kao i za dosljednu finalizaciju PPP pilot-projekta prema utvrđenom planu). To bi ujedno omogućilo uvođenje novih istraživanja u drugim sektorima statistike i njihovo usklađivanje sa metodologijama EU.
- U skoroj budućnosti potrebno je planirati realizaciju i metodološke pripreme za izradu indeksa cijena investicijskih dobara, uvoznih i izvoznih cijena.
- Zbog značaja uslužnih djelatnosti potrebno je, u skladu sa regulativama o kratkoročnoj statistici, osigurati metodološke i druge pretpostavke za proizvodnju mjesečnih indikatora trgovine na malo.
- U oblasti statistike obrazovanja i zdravstvene statistike, neophodno je uvesti praćenje javnih rashoda, u skladu sa međunarodnim standardima.

7. Potrebni resursi

Ostvarenje funkcioniranja i unapređenja statističkog sistema u BiH iziskuje odgovarajuće resurse. Plan o potrebnim ljudskim i materijalnim resursima za statističke aktivnosti urađen je u prvom kvartalu 2005. godine. Nosioči izrade bili su Agencija za statistiku BiH, s entitetskim zavodima. Potrebno je da se uradi detaljniji plan ljudskih potencijala i materijalnih resursa u okviru statističkih institucija po statističkim aktivnostima, a u skladu sa nadležnostima utvrđenim zakonima o statistici. Tehnička pomoć mora se prilagoditi prioritetima i kapacitetima statističkih institucija.

4. SOCIJALNI SEKTOR: SOCIJALNA ZAŠTITA, OBRAZOVANJE, NAUKA I TEHNOLOGIJA, KULTURA, SPORT, ZDRAVSTVO

SOCIJALNA ZAŠTITA

1. Sistem socijalne zaštite

Sistem socijalne zaštite treba gledati kao mjere koje zajednički djeluju na promoviranju društveno uključivog humanog razvoja, smanjenju siromaštva i podršci boljoj produktivnosti i rastu.

Nepohodna je bliska suradnja na osiguravanju mogućnosti da socijalna zaštita i druge razvojne politike budu konzistentne i da se međusobno podržavaju.

Nažalost, što se tiče ovog pitanja, situacija u BiH nije dobra:

1. Skoro jedna petina (17,8%) stanovništva BiH nalazi se ispod linije siromaštva, dodatnih 30% nalazi se odmah iznad linije siromaštva, i ovakva situacija je skoro konstantna od 2001. godine, usprkos jakom ekonomskom rastu. Ovo je veoma zabrinjavajuće
2. 16-20% je nezaposlenih, od čega je veći procent među mladima
3. Otvaranje radnih mjesta je sporo, usprkos značajnom ekonomskom rastu. Većinom u neformalnom sektoru, gdje radnici zarađuju znatno niže plaće. Razlog za to je previše pravila i manjak strukturalnih reformi
4. Kao postkonfliktna zemlja, BiH ima veliki broj invalida, koji ne dobijaju nikakvu pomoć, osim ako su ratni vojni invalidi, ili ako žive u Sarajevskom kantonu

Siromašni su u teškoj situaciji, većinom zbog slabog pristupa i socijalne isključenosti, slabe moći pregovaranja, i malog utjecaja na lokalne vlasti i one koji pružaju usluge. Zbog toga je cilj naše socijalne zaštite kreiranje programa koji će biti:

1. Najadekvatniji sistem socijalne zaštite koji će služiti svim građanima,
2. Institucionalni aranžman koji najbolje odgovara administrativnim rješenjima i krajnjem korisniku,
3. Najbolji način da se postigne operativna efikanost.

Tokom pripreme SRS BiH, socijalni sistem je bio mnogo neorganiziraniji, pravni i institucionalni okvir nije bio u potpunosti definiran, te su iz tog razloga prioriteti definirani u tom periodu bili više fokusirani na kreiranje pravnog i institucionalnog okvira.

2. Socijalna zaštita u BiH

2.1. Opis stanja

Relevantne regulacije

Reguliranje socijalnog sektora u BiH: Ustav BiH, Ustav FBiH, Ustav RS, Statut Brčko Distrikta, relevantni zakoni na entitetskom nivou, te međunarodni akti, čija je potpisnica i BiH.

Iako je u BiH, tokom potpisivanja ovih međunarodnih akata, postojala odlučnost da se osigura adekvatna socijalna zaštita za njene građane, ne postoji nijedan program socijalne zaštite za građane BiH na državnom nivou.

Socijalna prava u FBiH

Zakon o osnovnoj socijalnoj zaštiti FBiH, zaštiti civilnih žrtava rata, i zaštiti porodica sa djecom, sa svojim izmjenama i dopunama osigurava osnovne principe socijalne zaštite.

Kako ovaj Zakon dopušta kantonima u određenom vremenskom periodu da izdaju svoje akte i pravila, postoje nekonzistentnosti u realizaciji prava na socijalnu zaštitu u FBiH. Iz tog razloga, nije moguće definirati zakone koji su zajednički za sve kantone. Ipak, zajednički nivo socijalne zaštite u FBiH sastoji se od:

- Finansijske i materijalne pomoći,
- Pomoći za djecu zaostalu u razvoju i stare i iznemogle osobe,
- Pomoći za civilne žrtve rata, i
- Zaštitu porodica sa djecom.

Fondovi za realizaciju prava za kategorije navedene u gornjem dijelu teksta osiguravaju se iz kantonalnih budžeta. Kantonalne odredbe ustanovljavaju iznos finansijske pomoći, uvjete i procedure za dobijanje prava i njihovo korištenje, i druga prava iz socijalne zaštite, u skladu sa programom razvoja socijalne zaštite i budžetskim mogućnostima.

Zaštita djece – U skladu sa rezultatima različitih istraživanja i analiza, djeca u BiH su siromašna³⁹, dok su sredstva za dječiju zaštitu u FBiH (ukupan iznos za sve kantone koji pružaju zaštitu za ovu kategoriju) u 2004. godini, iznosila samo 34,803.775 KM.

Ratni vojni invalidi – ostvaruju svoja prava jednako na cijelom teritoriju entiteta. Postoje potkategorije u okviru ove kategorije:

- Demobilizirani vojnici koji ostvaruju sljedeća prava:
 - Finansijska pomoć tokom nezaposlenosti,
 - Besplatni udžbenici tokom nezaposlenosti, i
 - Pomoć u slučaju smrti.
- Ratni vojni veterani ostvaruju sljedeća prava:
 - Invalidnina,
 - Dodatna sredstva za brigu i njegu druge osobe,
 - Dodatna sredstva za ortopedska pomagala, i
 - Pomoć u slučaju smrti.

Tokom 2004. godine broj korisnika u ovoj kategoriji, prema Zakonu, bio je 49.500, dok je 2005. godine ovaj broj smanjen na 41.885 korisnika. Iz budžeta FBiH je u 2004. izdvojeno 287 miliona KM za sva ova prava, a u 2005. godini 301 milion KM, što je oko 30% ukupnog budžeta FBiH.

Socijalne kategorije i njihova prava - RS

Sljedeća socijalna prava ostvaruju se u RS:

- Pravo na novčanu pomoć,
- Dodatak za njegu, i njegu druge osobe,
- Pomoć za osposobljavanje za rad djece i mladih ometenih u fizičkom i psihičkom razvoju
- Smještaj u ustanovu socijalne zaštite ili drugu porodicu
- Jednokratna finansijska pomoć
- Zdravstveno osiguranje korisnika socijalne zaštite i
- Usluge socijalnog rada

Ova prava se tretiraju kao prava općeg interesa i osiguravaju se od strane općina. Ukupna sredstva odvojena iz općinskih budžeta u 2004. godini iznosila su 14,797.827 KM (ili 5,34% ukupnih budžetskih sredstava), dok je 1,071.650 KM bilo izdvojeno iz drugih izvora. Prema tome, ukupna sredstva dostupna centrima i službama za socijalnu zaštitu u 2004. godini iznosila su 15,487.867 KM.

Sljedeća prava finansiraju se sa nivoa RS:

- Radna obuka, i
- Izgradnja, adaptacija, rekonstrukcija i opremanje ustanova socijalne zaštite.

Sredstva za realizaciju ovih prava u 2004. godini iznosila su 3,100. 000 KM.

Na osnovu posljednjih podataka o siromaštvu, objavljenih u Preliminarom izvještaju o stanju siromaštva u BiH za period 2001.-2004. godine, 347.000 osoba u RS je bilo siromašno. Međutim, stvarni broj registriranih korisnika socijalne pomoći bio je 72.394 + 4.643⁴⁰.

Dječija zaštita – U 2004. godini Fond dječije zaštite RS osigurao je 24.286,00 KM za zaštitu djece. Ovaj iznos je jednak 94,95% ukupnih izdataka Fonda. Broj korisnika bio je 44.983.

Ratni vojni veterani i civilne žrtve rata – Ratni vojni veterani imaju jednaka prava na teritoriju cijelog entiteta. Ova kategorija je podijeljena na:

- Ratne vojne invalide sa sljedećim beneficijama:
 - Osobe s invalidskom penzijom,
 - Dodatak za pomoć,
 - Dodatak za ortopedska pomagala, i
 - Dodatna materijalna pomoć ratnim vojnim invalidima, sa priznatim dodatkom za pomoć i njegu
- Članove porodica palih vojnika i umrlih ratnih invalida
 - Invalidska penzija.

U 2004. godini 117 miliona KM bilo je usmjereno za ratne veterane i ratne invalide, što je 12% ukupnog budžeta. U 2005. godini bilo je usmjereno 118,5 miliona KM, što je približno isti procent ukupnog budžeta, kao i prethodne godine. Ukupan broj korisnika, prema ovom Zakonu, 31. decembra 2004. godine bio je 39.221.

2.2. Nadoknade za nezaposlene u BiH (FBiH, RS i Brčko Distrikt)

Broj nezaposlenih koji su dobivali finansijsku kompenzaciju u kantonalnim službama u septembru 2004. godine bio je 4.900, dok se do septembra 2005. ovaj broj povećao na 5.281. Broj nezaposlenih sa pravom na novčanu pomoć u RS također je porastao do decembra 2004. (3.701 korisnik), a do jula 2005. godine smanjio se na 2.760 korisnika.

Zdravstvena zaštita u FBiH u septembru 2004. godine korištena je od strane 193.651 korisnika, dok je u septembru 2005. taj broj iznosio 206.590, što je oko 60% ukupnog broja registriranih nezaposlenih osoba.

U RS zdravstveno osiguranje u decembru 2004. korišteno je od strane 96.043 nezaposlene osobe, dok se do jula 2005. godine taj broj povećao na 103.211. U Brčko Distriktu, finansijska pomoć bila je korištena od strane 42 nezaposlene, a zdravstveno osiguranje od strane 9.766 osoba.

Biro za zapošljavanje FBiH je u 2004. godini izdao 15,2 miliona KM na osnovu zaštite u slučaju nezaposlenosti i 15,3 miliona KM na osnovu zdravstvene zaštite nezaposlenih. U 2004. godini Biro za zapošljavanje RS izdao je oko 6,5 miliona KM na osnovu zaštite u slučaju nezaposlenosti i 15,4 miliona KM na osnovu zdravstvene zaštite nezaposlenih.

2.3. Zaštita izbjeglica i raseljenih osoba

Fond za povratak uspostavljen je u augustu 2004. godine u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH. Fond se finansira iz primarnih i sekundarnih budžetskih izvora. Primarni izvori uključuju državne i entitetske budžete, dok sekundarni izvori uključuju budžete kantona, općina, međunarodne izvore (većinom kredite), te donacije.

⁴⁰ povećanje u slučaju gdje opštine koje trenutno ne plaćaju nadoknadu za nezaposlene to počnu raditi u budućnosti

Ugovor o realizaciji sredstava za rekonstrukciju stambenih jedinica za povratnike potpisan je 2004. godine, a sredstva za tu namjenu, osigurana u 2004. godini, su:

Potpisnici ugovora	Iznos u KM
1. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH	2,431,500
2. Ministarstvo za raseljene osobe i izbjeglice FBiH	3,350,000
3. Ministarstvo za raseljene osobe i izbjeglice RS	3,350,000
4. Brčko Distrikt	1,000,000
5. Ukupno:	10,131,500

3. Osnovne karakteristike funkcioniranja sistema socijalne zaštite

1. Na državnom nivou ne postoji zakon koji regulira programe socijalne pomoći, iako je BiH potpisnica međunarodnih dokumenata koji obavezuju osiguravanje minimalne socijalne i zdravstvene zaštite građana, i iako je BiH također potpisnica dokumenata koji obavezuju osiguravanje dostojnog životnog standarda za sve osobe i njihove porodice, uključujući dovoljno hrane, odjeće i mjesta za stanovanje, kao i konstantna poboljšanja uvjeta života.
2. Broj siromašnih u BiH iznosi 680.000, dok je broj registriranih korisnika socijalne pomoći 324.071.
3. Karakteristika socijalne zaštite i izdvajanja za socijalnu zaštitu: manjak ciljanja/targetiranja (definiranje grupa korisnika), adekvatnosti, i efikasne centralizacije.
4. Pravo na veliku većinu socijalnih transfera vođeno je statusom, radije nego potrebom. Sistem gotovinskih transfera usmjeren je prema osiguravanju beneficija za ratne veterane, s atipično malim iznosima koji idu za transfere zasnovane na potrebama za kategorije, kao što su socijalna pomoć i dječija zaštita. Kao rezultat, najsiromašniji korisnici i korisnici sa najvećim stepenom invalidnosti ne dobijaju pomoć koja im je potrebna.
5. Standardizacija socijalnih primanja nije dobra. Sistem socijalne zaštite u BiH veoma je različit i gotovinska izdvajanja za socijalnu zaštitu veoma ovise o području u kojem ljudi žive. Ova činjenica utječe na poticanje neprekidnog kruga siromaštva, gdje područja sa malim prihodima moraju izdvajati za finansiranje fondova socijalnih programa za svoje siromašne građane, koji, zbog nedostatka sredstava, padaju dublje u siromaštvo.
6. Na entitetskim nivoima postoje regulirani socijalni programi. Ipak, situacija na entitetskom nivou nije zadovoljavajuća, jer Zakon u FBiH ostavlja prostora za kantone, da usvoje odvojene zakone za ovu oblast, prema svojim potrebama i mogućnostima. Uvjeti za dobijanje statusa korisnika nekog prava iz socijalnih programa, kao i iznosi koji mogu biti dobijeni kroz te programe, nisu definirani na jednak način. Relativno malo pažnje i resursa usmjereno je prema invalidima koji ne spadaju u grupu RVI, djeci, i drugim kategorijama iz oblasti socijalnih primanja. Od preko 7% procijenjog stanovništva u BiH, koje je registrirano u centrima za socijalni rad (CSR), samo mali dio, ustvari, prima novčanu pomoć. Naprimjer, u 2004. godini u FBiH, od 188.000 osoba registriranih kod CSR, samo 20% je dobilo neku vrstu novčane pomoći. Nasuprot tome, ratni veterani sa manjim invaliditetom kategorije 6-10 dobijaju neku vrstu novčane pomoći. Od ukupne pomoći date RVI, ove kategorije čine većinu. U većini zemalja invalidnina pripada onima koji imaju više od 60% invaliditeta.
7. Nejednaka kategorizacija invaliditeta: civilni i vojni invalidi u RS i civilni invalidi u FBiH kategorizirani su prema međunarodnoj klasifikaciji invaliditeta Svjetske zdravstvene organizacije. S druge strane, vojni invalidi u FBiH su kategorizirani u 10 kategorija, dok su drugi invalidi kategorizirani u samo 5 kategorija.
8. Beneficije RVI su centralizirane u entitetima i, prema tome, jednake unutar entiteta.
9. Zabrinjavajuća je činjenica da u jednom kantonu sve općine ne daju beneficije za ista prava. Finansiranje većine socijalnih programa u RS vrši se kroz općinske budžete; također se dešava da neke općine ne vrše transfere za neka prava.
10. Dječiji fond postoji u RS. Finansira se iz obaveznih doprinosa na plaće (2% plaće; ukupno iznosi 24.286,00 KM), i djelomično iz budžeta RS (u 2004. godini iznosilo je 8,24% sredstava budžeta, u ukupnom iznosu od 2 miliona KM). Program dječije zaštite ne postoji u FBiH na entitetskom nivou. Svaki kanton usmjerava sredstva u iznosu koji mu dozvoljava njihova ekonomska situacija.

4. Analiza implementacije mjera SRS BiH

SRS BiH u sektoru «Socijalna politika i penzioni sistem» planira ukupno 74 mjere, i ovaj sektor je uspostavljen kao jedno od glavnih područja u kojem bi napredak vodio do smanjivanja siromaštva i boljoj distribuciji sredstava iz socijalnih programa ugroženim osobama. Implementacija mjera je, do sada rezultirala sljedećim napretkom:

- U procesu realizacije – 23 mjere
- Kontinuirano se implementira – 31 mjere
- Nije implementirano – 3 mjere

Ohrabrujuće je da su mjere koje se tiču usvajanja zakona (Zakon o socijalnoj zaštiti ratnih veterana i invalida, i Zakon o socijalnoj zaštiti invalida i civilnih žrtava rata) većinom završene, ili će biti završene uskoro.

Usvajanje Zakona o socijalnoj zaštiti porodica sa djecom u FBiH očekuje se sa nestrpljenjem. Ovaj Zakon će institucionalizirati i usuglasiti socijalnu zaštitu djece i mladih majki u cijeloj FBiH (takav model već postoji u RS).

Među najznačajnijim postignućima u dosadašnjoj implementaciji je legalizacija volonterskog rada u sistemu socijalne zaštite, i pravni okvir za rad NVO-a, kao partnera vladi.

Što se tiče mjera koje još uvijek nisu implementirane, one uključuju neuspjeh u integraciji penzijskog sistema u BiH, veoma slab rezultat u naplati obaveznih doprinosa penzionim fondovima od strane zaposlenih u međunarodnim organizacijama i diplomatskim predstavništvima, i neuspjeh FBiH u preuzimanju osnivačkih prava nad institucijama socijalne zaštite.

5. Utvrđivanje prioriteta mjera iz socijalnog sektora

Prioritetne mjere u socijalnom sektoru su:

1. Usvojiti državni zakon ili usuglasiti entitetske zakone o osnovama socijalne zaštite u smislu definicija, tipova prava, iznosa datih po kategorijama.
2. Usvojiti Zakon o zaštiti porodica sa djecom u FBiH, izjednačavajući prava na cijelom teritoriju za tri kategorije:
 - Dječiji dodatak
 - Finansijska pomoć majkama (zaposlenim i nezaposlenim)
 - Jednokratna finansijska pomoć za opremu beba
3. Izmijeniti Zakon o socijalnoj zaštiti RS, jačati entitetske uloge i smanjivati uloge općina u ras-poređivanju i realizaciji prava
4. Pravno riješiti pitanje osnivačkih prava nad institucijama socijalne zaštite u FBiH
5. Nastaviti rad i usvojiti pravni okvir za funkcioniranje NVO-a u sistemu socijalne zaštite, kroz definiranje finansiranja, i sa ciljem podrške osiguravanju alternativnih tipova socijalne zaštite – u oba entiteta
6. Graditi kapacitet i jačati CSR u oba entiteta, usvojiti Pravilnik o standardima, normativima, i procedurama rada CSR u FBiH
7. Definirati pravce reforme penzijskog sistema u BiH
8. Osigurati redovno plaćanje obaveznih doprinosa na plaće za građane BiH zaposlene u međunarodnim organizacijama, kao i diplomatsko-konzularnim predstavništvima

Prioritetne mjere su u korelaciji sa 13 prioriteta izlistanih u originalnoj SRS BiH. Određeni napredak je napravljen u ovom sektoru i prioritetne mjere iz revidirane Strategije BiH bit će nastavak ovog procesa. Ove mjere su fokusirane na realizaciju boljeg kvaliteta standardizacije socijalnih beneficija, bolje targetiranje i bolju socijalnu uključenost ugroženih grupa stanovništva.

6. Finansijske implikacije na budžete

BiH troši preko 14% BDP-a na socijalnu zaštitu (prosjeak EU je 19%), tako da ukupan iznos potrošnje na socijalnu zaštitu nije izvan prosjeka u drugim zemljama. Ukupna izdvajanja za socijalne programe u BiH u 2004. su procijenjena na oko 669 miliona KM, što je oko 5% BDP-a u 2004. godini.

Ukupna izdvajanja za socijalne programe u BiH u 2004. godini (miliona KM)

Ukupna izdvajanja za socijalne programe u BiH u 2004. godini (miliona KM)		
	FBiH	RS
Dječija zaštita	34,8	21,0
Ratni veterani i vojnici s invaliditetom	326,0	117,0
Socijalno ugroženo stanovništvo	88,9	18,7
Beneficije za nezaposlene	15,2	6,5
Zdravstvena zaštita nezaposlenih	15,3	15,4
Ukupno:	480,2	178,6
Zaštita izbjeglica i raseljenih osoba (Fond za povratak BiH)		10,1
Ukupno u BiH:		668,9

Potreba racionaliziranja funkcije države veoma je važna u okviru sveobuhvatnih reformi koje se provode u našem društvu. Reforma socijalnog sektora je obimna. To znači da je neophodno, među ostalim promjenama, pronaći neka rješenja koja će osigurati usuglašavanje prava na državnom nivou. To je u korelaciji sa generalnim stavom da nacrt budžeta ne predviđa finansijska sredstva za prijenos funkcija s entitetskog na državni nivo. Ako se neke funkcije iz ovog sektora prenesu na državni nivo, finansijska sredstva bit će usmjerena u budžetu za ovu svrhu. U budućnosti, posljedice novih odluka na budžete vladinih institucija bit će razmotrene na vrijeme.

Ukupna godišnja izdvajanja za socijalne programe⁴¹ u BiH 2003.-2008. godine

Nivo		2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
FBiH	Izdvajanja na socijalnu zaštitu u milionima KM	1265,4	1388,0	1497,1	1519,6	1565,1	1682,5
	% BDP-a	15,2%	16,1%	16,3%	15,4%	14,8%	14,8%
RS	Izdvajanja na socijalnu zaštitu u milionima KM	492,8	594,0	630,7	678,9	709,5	742,8
	% BDP-a	13,3%	15,1%	15,0%	15,0%	14,7%	14,3%
Ukupno	Izdvajanja na socijalnu zaštitu u milionima KM	1758,2	1982,0	2127,8	2198,5	2274,6	2425,3
	% BDP-a	14,6%	15,8%	15,9%	15,3%	14,7%	14,6%

Izvor: SOR 2006.-2008. godine

FBiH – Ukupna konsolidirana izdvajanja za socijalnu brigu i zaštitu u 2006. godini procijenjena su na 1.519.600.000 ili 15,4% BDP-a. Planirana budžetska izdvajanja u FBiH u 2006. određena su u iznosu od 446,6 miliona KM, što predstavlja povećanje od 31,5% u odnosu na 2005. godinu, i rezultat je uvođenja novih socijalnih davanja za civilne žrtve rata, neratne invalide, nosioce ratnih priznanja i dječije dodatke. Izdvajanja za penzije iznose 54,4% izdvajanja u ovom sektoru.

Budžetske procjene za 2006.-2008. godinu reflektiraju nedavne odluke Vlade FBiH da uvede beneficije za civilne žrtve rata (25,6 miliona KM), i centralizaciju i usuglašavanje dječijeg dodatka (63 miliona KM). Ova dodatna izdvajanja djelomično su omogućena kroz smanjenje izdvajanja na pomoć ratnim veteranima u iznosu od 13 miliona KM, što je uslijedilo nakon poošttravanja kriterija za penziju.

Transferi osobama iznose oko 19% ukupnih konsolidiranih izdvajanja na svim niovima vlasti. Najviše izdvajanja ide na invalidnine. Posljednjih godina Vlada FBiH je uspješno zaustavila transfere Fondu penzijskog osiguranja, koji sada djeluje na samofinansirajućoj osnovi.

⁴¹ Uključena su i budžetska i vanbudžetska izdvajanja

Zbog nedavnih odluka Vlade, evidentni su brojni pritisci na budžet koji imaju utjecaja na finansijske potrebe u periodu 2006.-2008. godine:

- Uvođenje benficija za civilne žrtve rata od strane Vlade FBiH (7,2 miliona KM);
- Beneficije za neratne invalide (32 miliona KM);
- Beneficije za nosioce ratnih priznanja (18 miliona KM);
- Centralizacija dječijeg dodatka na federalnom nivou (63 miliona KM); i
- Obaveze koja proizilaze iz unutarnjeg duga FBiH i isplata na osnovu sudskih odluka.
- Četiri od pet pritisaka na budžet tiču se socijalnog sektora. Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH mora predvidjeti mjere i finansijske resurse za ova prava.

Republika Srpska – Izdvajanja u socijalnom sektoru, izražena u % BDP-a, niža su od regionalnog prosjeka; penzije predstavljaju skoro pola izdvajanja. Izdvajanja za veterane predstavljaju većinu preostalih izdvajanja. Ova kategorija uključuje također resurse za osiguravanje pomoći za stanovništvo koje će biti pogođeno promjenom poreznog sistema – uvođenjem PDV-a.

Ukupni transferi iz budžeta RS u periodu 2003.-2008. godine, uključujući transfere lokalnom nivou vlasti i nebudžetske fondove, i transfere veteranima i RVI, izbjeglicama i raseljenim osobama, kreću se od 231,9 miliona KM u 2003. do 270 miliona KM u 2008. godini, tj. od 6,2% BDP u 2003. do 5,2% BDP u 2008. godini.

Transferi osobama uključuju transfere vojnicima i ratnim veteranima, i transfere izbjeglicama i raseljenim osobama, i u periodu 2006.-2008. godine, izdvajanja za ovu svrhu su se kretala od 136,6 miliona KM, odnosno 9,7% ukupnog budžetskog okvira ili 3% BDP-a u 2006., do 132,6 miliona KM, odnosno 8,6% ukupnog budžetskog okvira, ili 2,6% BDP-a u 2008. godini. Iz ovih činjenica proizilazi da izdvajanja u ovu svrhu imaju silazni trend u apsolutnom iznosu, što je posljedica smanjenja transfera za izbjeglice i raseljene osobe, uzimajući u obzir da transferi za vojnike i ratne veterane u navedenom periodu ostanu na istom nivou u apsolutnom iznosu.

Značajan rast planiranih sredstava za socijalna davanja rezultat je usvajanja Zakona o pravima ratnih veterana, ratnih invalida i porodica palih vojnika otadžbinskog rata RS, koji je pomogao da se smanji broj korisnika ovih prava, i u isto vrijeme poveća resurse za ove kategorije (proces revizije ratnih prava još uvijek nije završen). Osim navedenog, navedeni Zakon definira obim prava u potpunosti finansiran iz budžeta RS.

Izdvajanja za Penzioni i invalidski fond također su porasla, što je rezultat rješavanja jednog dijela obaveza na osnovu neisplaćenih penzija i povećanja prosječne penzije.

Zakonom o dječijoj zaštiti definirana su prava:

- naknada za plaće za vrijeme korištenja porodijskog odsustva
- materinski dodatak
- pomoć za opremu novorođenčadi
- dodatak za djecu
- zadovoljavanje razvojnih potreba djece
- predškolski odgoj i obrazovanje za djecu bez roditeljskog staranja
- djecu sa smetnjama u razvoju i djecu na dužem bolničkom liječenju
- odgojno-obrazovni programi pripremanja djece za školu
- boravak, predškolski odgoj, obrazovanje i preventivna zdravstvena zaštita predškolske djece i boravak djece osnovnoškolskog uzrasta do deset godina
- odmor i rekreacija djece do 15 godina starosti u dječijem odmaralištu
- regresiranje troškova boravka djece u predškolskoj ustanovi, odmora i rekreacije

Prvih sedam navedenih tačaka o dječijoj zaštiti finansiraju se na nivou RS, a ostala na nivou općine.

RS je finansirala izgradnju, adaptaciju, sanaciju i opremanje ustanova socijalne zaštite, a u toku 2005. godine za ove namjene izdvojeno je 3,100.000,00 KM.

Za realizaciju priznatih prava iz Zakona o dječijoj zaštiti u toku 2004. godine izdvojeno je 24.286,00 KM, u toku 2005. godine izdvojeno je 24.840,00 KM, a u toku 2006. godine planirano je 27.040,00 KM.

Na nivou općina u toku 2004. godine izdvojeno je 14,797.827,00 KM, a u toku 2005. oko 22,227.732,95 KM.

Postoje određeni faktori koji mogu uzrokovati doznake dodatnih sredstava iz budžeta, ali nisu uzeti u obzir u budžetskim projekcijama kroz funkcionalnu klasifikaciju. To su sljedeće mogućnosti:

- Povećanje namijenjenih sredstava za socijalne kategorije zbog mogućeg povećanja cijena uzorkovanog uvođenjem PDV-a;
- Dodatni budžetski teret u smislu dodatnih sredstava za socijalna pitanja moguć je zbog primjene Zakona o stečaju;
- Dodatna namijenjena budžetska sredstva zbog mogućnosti razlike u kursnoj listi korištenoj za projekcije plaćanja vanjskog duga;
- Dodatna namijenjena sredstva za sređivanje obaveza zasnovanih na unutarnjem dugu, zbog moguće odluke Ustavnog suda BiH, koji bi mogao biti u suprotnosti sa Zakonom o definiranju i načinu rješavanja unutarnjeg duga u RS;
- Povećanim namijenjenim sredstvima zbog mogućeg povećanja izdvajanja za zajedničke institucije BiH.

7. Proces monitoringa

Neophodno je izraditi kapacitet da vlade prikupe i analiziraju podatke o socijalnoj zaštiti, kako bi pomogli planiranje i formulaciju politika na nacionalnom nivou. Također, neophodno je izgraditi kapacitet efikasnog sistema monitoringa, što bi uključilo i monitoring ekonomskog rasta, kao ključne komponente socijalnog napretka i smanjenja siromaštva.

Efikan sistem monitoringa trebao bi uključivati podatke o efikasnosti targetiranja transfera u BiH, ili koji sistem targetiranja transfera bi bio najbolji za BiH uopće. Projekt čiji cilj je napraviti procjenu efikasnosti socijalnog sistema u BiH uskoro će početi. Rezultati istraživanja bit će fokusirani u simulaciji efikasnosti targetiranja različitih metoda korištenih u BiH, koristeći najnovije, najadekvatnije mikropodatke. Analiza će biti proširena informacijom o trenutnoj dostupnosti neophodnih podataka, administrativnoj izvodljivosti, i cijeni alternativnih sistema targetiranja. Planirano je korištenje povrata PDV-a, kao studije koja će ilustrirati neke od ideja za novi sistem.

8. Zaključak

Svaka zemlja, bez obzira koliko je razvijena, ima siromašne i isključene osobe, iz raznih razloga. Da bi se pomoglo takvim osobama, treba imati sistem socijalne brige, koji može utvrditi one koji su siromašni i osigurati im pomoć u okviru dostupnih fiskalnih resursa. Efikasnost sistema socijalne zaštite stoga je ključna pomoć ekonomskom rastu, kao instrumentu smanjenja siromaštva.

Postoje različite neusklađenosti između međunarodno-pravnih obaveza ljudskih prava o socijalnoj pomoći i vladajućih zakona i praksi u BiH. Neusklađenosti između međunarodnih standarda i domaćih zakona i praksi, posebno su evidentne u smislu: (a) kriterija za dobijanje socijalne pomoći, (b) procesa odlučivanja, i (c) kategorizacije siromašnih i utvrđivanja grupa koje su najviše ugrožene među njima. Kao rezultat, ovaj nedostatak usklađenosti indicira na sistem socijalne pomoći kojem je hitno potrebna reforma.

Nedavna historija BiH čini problematiku socijalne politike u BiH još težom nego u drugim zemljama. Ali, BiH sada treba početi gledati prema socijalnoj politici u evropskom kontekstu, što znači pomjeranje dalje od socijalne politike kojom dominira fokus smanjivanja efekata rata prema uspostavi fiskalno održive i efikasne mreže socijalne sigurnosti.

BiH želi poboljšati i uspostaviti usuglašen, usmjeren, efikasan i održiv sektor socijalne zaštite, koji je u odnosu s ekonomskim rastom. Kako bi se to ispunilo, neophodno je na nivou entiteta BiH i Brčko Distrikta uskladiti minimalne standarde, kriterije i procedure u pogledu ostvarivanja prava iz socijalne zaštite. Postoje također mišljenja da bi bolje rješenje bilo imati jedan državni okvirni zakon koji određuje minimalne standarde, kriterije i procedure, koji je nadgledan od strane entiteta, finansiran od strane države, i implementiran kroz CSR (centri za socijalni rad) u općinama. Pitanje izbora reformskog rješenja je u domenu politike. Ali, i najbolji zakon treba profesionalnu administraciju za implementaciju. Reforma javne administracije je proces koji je u toku u BiH. Pored toga, osiguravanje odgovornosti donosioca odluka također je primarno važno za osiguravanje da sistem funkcioniše na efikasan, pošten i transparentan način.

Uvjeti unutar institucija socijalne zaštite moraju se popraviti, kako bi omogućili vlastima da utvrde posebno ugrožene grupe među siromašnima širom BiH i da odrede njihove posebne potrebe. Također, politika socijalne pomoći i procedure moraju biti revidirane, kako bi omogućile da posebno ugrožene grupe među siromašnima imaju prioritet i da relevantni zakoni omoguće uključivanje takvih grupa.

Pravo na socijalnu pomoć i kriteriji za dobijanje također trebaju biti jasno definirani u primjenjivom zakonu. Kriteriji korišteni za procjenu korisnika trebaju biti objektivni i nediskriminirajući.

I na kraju, sistem socijalne zaštite u BiH treba urgentnu reformu fokusiranu na prijelaz na utvrđenu socijalnu sigurnost koju zemlja sebi ne može priuštiti i koja podržava najugroženije, a u isto vrijeme ne oduzima inicijative za rad među radno sposobnim stanovništvom. Ekonomski rast i efikasan sistem socijalne zaštite su, prema tome, dva ključna elementa uključivog razvoja.

OBRAZOVANJE

1. Obrazovanje i siromaštvo

Pravo na obrazovanje osnovno je ljudsko pravo koje daje mogućnost siromašnoj djeci i odraslima da se uzdignu iznad linije siromaštva. Ostvarenje prava na obrazovanje daje snažnu osnovu za ostvarenje i drugih građanskih, kulturnih, političkih, ekonomskih i socijalnih prava. Obrazovanje je intersektorska aktivnost, neophodna i bitna za sve aspekte života i rada.

Kvalitetno obrazovanje, obuka, istraživački rad, od ključnih su aspekata ekonomskog i sveukupnog razvoja zemlje. Posljednja istraživanja provedena u BiH ukazala su na to da među najsiromašnije grupe stanovništva spadaju domaćinstva u kojima glava domaćinstva ima završenu samo osnovnu školu, a da osobe koje su završile fakultete ili imaju naučne stepene magistra ili doktora nauka, nisu siromašne.

Razvoj ljudskih potencijala i reorganiziranje predavanja i učenja u školama kako bi se zadovoljili zahtjevi "društva znanja" postaju neophodni uvjeti za svaku naciju ili državu koja želi osigurati ekonomski rast i uspješno se nositi s ekonomskom nesigurnošću, tehničkim inovacijama i kulturološkom promjenom. Potrebno je također insistirati na adekvatnoj cijeni rada u ovoj oblasti koja će osigurati dostojanstvo zaposlenih u obrazovanju i biti motivacijski faktor u provedbi reforme.

Proces reforme obrazovanja neminovno će rezultirati pojavom tehnološkog viška. Kako ta aktivnost ne bi utjecala na povećanje stepena siromaštva, entitetske vlade i Vijeće ministara BiH trebaju utvrditi metode i načine zbrinjavanja tehnološkog viška koji će se pojaviti u procesu reforme obrazovanja i ugraditi ih u strateške dokumente. Jedan od mogućih načina zbrinjavanja je osnivanje socijalnih fondova sa tačno definiranim trajnim izvorima finansiranja, promjenu postojeće zakonske regulative u oblasti rada i određenih prava iz rada (skraćivanje radnog staža, utvrđivanje beneficiranog staža, dokup staža, smanjivanje norme sati - proporcionalno godinama staža, reguliranje otpremnina, prekvalifikacija i doškolovanje).

Osnovni temelji globalnog pristupa obrazovanju, koji služi kao osnova svim zemljama svijeta, definirani su u Milenijskoj deklaraciji UN-a (MDGs). U ovom dokumentu je pristup obrazovanju doveden u direktnu koorelaciju sa siromaštvom i sveukupnim razvojem. Ujedinjeni narodi su sredinom 2005. godine prezentirali Akcioni plan za dostizanje MDGs, čime su definirane globalne strategije u ovoj oblasti, koje su važne i utkane u naše reformske procese u oblasti obrazovanja.

2. Politika EU u odnosu na obrazovni sektor

Evropska unija je odlučila postati «najkonkurentnija i najdinamičnija privredna grana u svijetu, zasnovana na znanju, koja je u stanju da održivo ekonomski raste sa boljim radnim mjestima i većom društvenom kohezijom». Kako bi se postigao ovaj ambiciozni cilj, šefovi država i vlada su tražili "ne samo radikalnu transformaciju evropske ekonomije nego i izazovne programe za modernizaciju sistema društvene zaštite i obrazovanja".

Obrazovanje predstavlja jedan od prioriteta za vlade svih članica Evropske unije. Karakteristično je da se strukture obrazovnog sistema razlikuju unutar samih zemalja, kao i među zemljama članicama Evropske unije. U ovoj oblasti, Evropska unija je kreirala politiku suradnje: razmjene ideja i praksi. Ne postoji „zajednička politika obrazovanja“. Svaka država članica je odgovorna za sadržaj i organizaciju svog sistema obrazovanja i obuke. Mehanizmi za provedbu politike suradnje u oblasti obrazovanja, kako za zemlje članice, tako i za one koje teže ka tome cilju, uključuju: programe za obrazovanje koje finansira Evropska unija, obuku, kao i za akcione planove i radne programe. BiH je potpisnica dokumenata EU u oblasti obrazovanja, i prijedlog mjera za reformu sektora obrazovanja u SRS BiH potpuno je u skladu sa tri glavna cilja u obrazovanju EU u ovoj oblasti:

1. Poboljšati kvalitet i efikasnost sistema obrazovanja i obuke EU;
2. Osigurati da su dostupni svima;
3. Osigurati prohodnost unutar zajedničkog evropskog prostora i omogućiti obrazovanje i obuku u većem broju zemalja u svijetu.

3. Ciljevi SRS BiH u oblasti obrazovanja

U SRS BiH je u obrazovanju definirano 6 ciljeva, 4 opća prioriteta i 73 mjere. Kako bi osigurali kvalitetniji monitoring, neke mjere razložene su na dvije identično definirane mjere, ali sa različitim tijelima nadležnim za njihovu realizaciju. Zbog toga je ukupan broj mjera koji se prati u sektoru obrazovanja, iako do sada nisu dodavane nove mjere, sada znatno veći od 73.

3.1. Monitoring implementacije – stepen realizacije mjera

U implementaciji mjera iz AP SRS BiH za obrazovanje napravljen je određen progres. Međutim, činjenica je da je zbog nepostojanja političkog konsenzusa i različitih problema koji su mnogo više u sferi međunacionalnih odnosa i etničkih podjela stepen implementacije nedovoljan i da je proces reforme obrazovanja prespor. Ovakav pristup sektoru obrazovanja je velika prijetnja značajnijem smanjenju siromaštva, uklapanju u evropske i svjetske obrazovne tokove, ali zbog intersektoralnog aspekta obrazovanja, i sveukupnom razvoju BiH i društva u cjelini.

U Izvještaju o implementaciji Akcionog plana SRS BiH za period august 2003.–oktobar 2005. godine praćene su 73 mjere iz oblasti obrazovanja, i od toga je:

- kompletiranih mjera – 5,
- nije u fazi realizacije - 11 mjera,
- kontinuirano se implementira - 20 mjera,
- u toku realizacije – 37 mjera.

Pored ovog kvantitativnog načina procjene stepena implementacije, analitičniji kvalitativni pregled ovog dijela dat je u dokumentacijskoj osnovi za reviziju sektora.

3.2 Trenutna situacija u oblasti obrazovanja

Svaki sistem obrazovanja ima dvije glavne komponente: komponentu koja pruža usluge obrazovanja i komponentu koja regulira, prati i upravlja pružanjem usluga obrazovanja. Realizacija zacrtanih politika u obje komponente obrazovnog sistema ne odvija se zadovoljavajućim tempom. Međutim, ono što posebno zabrinjava, a što je posljedica određenih političkih neusuglašenosti i spore realizacije zacrtanih mjera, jeste činjenica da se BiH u ovom periodu suočava sa neuspjehom ostvarivanja značajnog potencijala kojeg posjeduje u ovoj oblasti.

što se tiče općih problema u oblasti obrazovanja, koji su evidentirani na početku izrade SRS BiH, može se reći da i danas postoje naponi koji su napravljeni u oblasti reforme obrazovanja i koji su dali određene rezultate, u nekim dijelovima zemlje efekti su značajniji nego u nekim drugim, ali i danas, kao i u fazi izrade Strategije, svi spomenuti problemi su veoma prisutni. Obje komponente obrazovnog sistema trebaju i danas, kao i u toku pripreme SRS BiH, ozbiljnu reformu, kako bi osigurali efikasan i moderan obrazovni sistem koji daje maksimalne efekte iz raspoloživih stručnih potencijala. Iz svega navedenog, jasno je da ciljevi u sektoru obrazovanja, postavljeni u periodu priprema SRS BiH, nisu realizirani u dovoljnoj mjeri, a njima su se pridružili i drugi – proistekli iz nekoliko projekata reforme obrazovanja. Zbog toga u oblasti obrazovanja nužno predstoji radikalniji pristup reformskim aktivnostima i implementaciji završenih reformskih dokumenata.

4. Revizija Srednjoročne razvojne strategije BiH

4.1 Utvrđivanje prioriteta mjera

a) Utvrđivanje prioriteta mjera obrazovne komponente koja regulira, prati i upravlja pružanjem usluga u obrazovanju

U ovoj oblasti, prvi prioritet je ojačati javnu administraciju u obrazovanju na državnom nivou, u skladu sa procesom integriranja u EU. U tu svrhu potrebno je uspostaviti nove institucije, a kadrovsko popunjavanje ovih institucija izvršiti preraspodjelom kadrova između državnog i nižih nivoa vlasti.

- Obrazovni sektor pri Ministarstvu civilnih poslova BiH
- Agencija za obrazovanje
- Neovisni inspektorati na entitetskom nivou i u Brčko Distriktu
- Neovisni i kospicijalizirani pedagoški biro

b) Utvrđivanje prioriteta mjera obrazovne komponente koja pruža usluge obrazovanja

Prioritetne mjere koje treba implementirati u narednom periodu, kod komponente koja pruža usluge obrazovanja, za sve nivoe obrazovanja uključuju, kako nove mjere iz Akcionog plana za 2006. godinu, tako i mjere čija je implementacija trebala početi (a nije počela) u prethodnom periodu. Pored toga, tu su i mjere čija je implementacija u toku, ali je zastala ili je usporena iz različitih razloga, pa je potrebno odrediti novi rok za realizaciju mjera. Prioritetne mjere u ovoj oblasti su:

Predškolsko, osnovno i opće srednje obrazovanje

1. Reducirati neracionalnosti u sistemu obrazovanja
2. Osigurati pravo na osnovno obrazovanje za svu djecu
3. Unaprijediti izvršenje budžeta u oblasti obrazovanja, u skladu s cjelokupnim programom reformi javnih rashoda i uravnotežiti budžetske doznake i stvarnu potrošnju
4. Izraditi standarde i procedure za dobijanje licence i sertifikata odgajatelja i nastavnika u predškolskim ustanovama i osnovnim i srednjim školama, kao i u onom dijelu obrazovnog sektora koji regulira, prati i upravlja pružanjem usluga u obrazovanju
5. Na entitetskom ili državnom nivou uspostaviti održiv sistem finansiranja, na osnovu broja studenata/učenika. Postojeću zakonsku regulativu, kao i zakone u pripremi, usuglasiti s ovim potrebama

6. Osigurati da zajedničke jezgre nastavnog plana i programa budu implementirane, u skladu sa zakonima BiH o osnovnom i srednjem obrazovanju
7. Ukinuti praksu organiziranja „dvije škole pod jednim krovom“

Srednje stručno obrazovanje i obuka

1. Uskladiti zakonodavstvo iz oblasti obrazovanja odraslih, kao i odgovarajuće zakonodavstvo i instrumente za “učenje za cijeli život”
2. Unaprijediti i specijalizirati obuku završenih srednjoškolaca, orijentiranih ka potrebama tržišta rada, ali i odraslih; uključiti i nezaposlene i raseljene osobe

Visoko obrazovanje

1. Usvojiti Zakon o visokom obrazovanju BiH
2. Osnovati fondove za visoko obrazovanje na entitetskim nivoima
3. Ustanoviti javne i transparentne mehanizme za osiguranje kvaliteta, uključujući procedure periodične vanjske ocjene univerziteta

c) Mjere koje zahtijevaju posebnu pažnju

Ovoj kategoriji pripadaju mjere koje najčešće pripadaju i kategoriji prioriternih mjera, a čija implementacija je upitna zbog nekih posebnih interesa. U ovoj kategoriji su sljedeće mjere:

- Osigurati da zajedničke jezgre nastavnog plana i programa budu implementirane, u skladu sa zakonima BiH o osnovnom i srednjem obrazovanju
- Osigurati sve potrebne uvjete za potpunu i kvalitetnu primjenu devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja, počevši od 2006./07. školske godine
- Ukinuti praksu organiziranja „dvije škole pod jednim krovom“
- Usvojiti okvirni zakon o visokom obrazovanju na državnom nivou
- Osnovati fondove za osnovno, a polazeći od činjenice da je osnovno obrazovanje u svim državama svijeta obavezno i besplatno, formirati i fond solidarnosti
- Osnovati fondove za visoko obrazovanje na entitetskim nivoima

d) Nove mjere

- Jačanje odjela za obrazovanje u Ministarstvu civilnih poslova BiH prema preporukama Funkcionalnog pregleda sektora obrazovanja u BiH i transformacija entitetskih i kantonalnih ministarstava obrazovanja prema istom pregledu
- Usvajanje zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH
- Usvajanje zakona o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH
- Usvajanje zakona o visokom obrazovanju BiH
- Usvajanje zakona o Agenciji za obrazovanje BiH
- Izrada zakona o finansiranju visokog obrazovanja u BiH
- Uspostava ENIC centra za informiranje i priznavanje diploma
- Funkcionalni rad Agencije za obrazovanje BiH
- Funkcionalni rad Agencije za visoko obrazovanje u BiH
- Usvajanje strategije razvoja srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u BiH
- Izrada zakona o finansiranju osnovnog obrazovanja

5. Finansijske implikacije

SOR podrazumijeva da će izdvajanja u obrazovanju ostati konstantna i da će se dodatna izdvajanja u obrazovanju morati osigurati kroz uštede u sektoru.

Sveobuhvatna reforma obrazovanja ima svoju cijenu i nije moguće, bez dodatnih troškova, izvršiti potpune i planirane promjene u ovoj oblasti. S obzirom da je BiH suočena sa nedostatkom dovoljnog nivoa finansijskih sredstava, međunarodna zajednica je ne samo pomogla u definiranju reformskih procesa nego i finansijski podržala projekte obnove i dosadašnje transformacije sistema obrazovanja u BiH.

Međutim, da bi BiH mogla u potpunosti iskoristiti sredstva međunarodne zajednice, koja zajedno sa sredstvima iz budžeta na svim nivoima, trebaju „platiti cijenu reforme obrazovanja“ BiH treba učiniti napore za prevazilaženje tri ključna problema:

- Nedostatak adekvatno obučenog osoblja u administraciji u obrazovanju, koje može aplicirati za sredstva EU i drugih donatora,
- Spora i neadekvatna reakcija administracije u vladinim institucijama na mogućnosti apliciranja za osiguranje dodatnih finansijskih sredstava,
- Prisutna praksa, da poslije dobivanja finansijske podrške za određene reformske aktivnosti, država ne stvori preduvjete za samoodrživost započetih poslova.

BiH je ove godine prvi put pripremila SOR na državnom nivou. Iz tog dokumenta, vidljivo je da se mora iznaći balans u okviru ukupnih limita potrošnje, koje institucije vlasti u BiH mogu sebi priuštiti. Jasno je da neće biti moguće ispuniti sve zahtjeve svih institucija vlasti u BiH. Prema tome, morat će se prihvatiti činjenica da neki od budžetskih korisnika možda nikada neće ni ispuniti sve ciljeve. Zbog toga, pojašnjavanje i rješavanje takvih pitanja, uz jasnu usredsrijeđenost na prioritete, predstavlja jednu od prednosti planiranja budžeta u višegodišnjem okviru, i daje mogućnost sagledavanja perspektive u određenoj oblasti.

Pokazatelji finansija obrazovanja u odnosu na druge oblasti, kao i unutar obrazovnog sistema, date su u tabelama, koje slijede:

Ukupna izdvajanja za obrazovanje u BiH (u KM)

Godine	2002.	2003.	2004.
Nivo vlasti			
Državni nivo			
Ministarstvo civilnih poslova	66.539	59.125	76.833
Međuentitetski nivo			
Agencija za standarde i ocjenjivanje FBiH i RS	671.531	681.438	1.744.600
Entitetski nivo i Brčko Distrikt			
Brčko Distrikt	20.365.580	21.898.368	24.250.198
FBiH	13.299.100	8.030.400	6.288.750
RS	151.060.080	146.441.060	169.930.800
Kantonalni nivo			
Unsko-sanski kanton	44.751.900	49.053.905	57.954.081
Posavski kanton	7.392.200	7.721.100	8.593.540
Tuzlanski kanton	81.566.630	97.472.700	112.266.700
Zeničko-dobojski kanton	63.051.630	64.995.219	69.114.077
Bosansko-podrinjski kanton	4.944.942	5.408.435	5.381.280
Srednjobosanski kanton	39.761.440	37.044.046	45.178.333
Hercegovačko-neretvanski	37.277.523	46.357.846	51.269.820
Zapadnohercegovački kanton	17.384.800	18.840.600	19.415.800
Sarajevski kanton	120.469.000	128.070.000	147.520.978
Kanton 10	10.648.212	11.970.800	12.718.196
Općine	31.791.688	36.620.000	42.181.604
Ukupno za BiH:	644.502.795	680.665.042	773.885.590

Izvori: Ministarstva finansija i ministarstva obrazovanja FBiH, RS, kantona i DB, OSCE, Agencija za statistiku BiH

Domaća izdvajanja na obrazovanje u periodu 2006.-2008. godine u milionima KM

	2006.				2007.				2008.			
				Ukupno				Ukupno				Ukupno
Obrazovanje	184.3	29.8	0.0	214.1	186.5	31.5		218.0	190.1	34.6		224.7
	% of GDP											
	2006				2007				2008			
			Entiteti fondovi	Ukupno			Entiteti fondovi	Ukupno	Budžeti	Budžeti	Entiteti fondovi	Ukupno
Obrazovanje	4.1	0.7	0.0	4.7	3.9	0.7	0.0	4.5	3.7	0.7	0.0	4.3

Budžetske implikacije novih mjera iz revidirane SRS BiH

Ministarstvo civilnih poslova - Sektor obrazovanja	Preporučene promjene		Nakon implementacije promjena	
	Promjena broja osoblja	Promjena budžeta (KM) ¹	Ukupno osoblja	Ukupan budžet (KM)
Ukupno	+34	946,696	35	974,540

*Nije primjenjivo, ako Ministarstvo civilnih poslova ima centralnu jedinicu za legislativu

Agencija za obrazovanje	Preporučene promjene		Nakon implementacije promjena	
	Promjena broja osoblja	Promjena budžeta ² (KM)	Ukupno osoblja	Ukupan budžet (KM)
Ukupno	+29	1,182,330	44	1,793,880

Inspektorati	Preporučene promjene		Nakon implementacije promjena	
	Promjena broja osoblja	Promjena budžeta ³ (KM)	Ukupno osoblja	Ukupan budžet (KM)
RS	0	0	10	350,068
FbiH	0	0	20	621,690
Brčko Distrikt	0	0	2	76,800
Ukupno	0	0	32	1,048,558

Pedagoški zavodi	Broj učenika	Preporučene promjene		Nakon implementacije promjena	
		Promjena broja osoblja	Promjena budžeta ⁴ (KM)	Ukupno osoblja	Ukupan budžet (KM)
Ukupno	554,717	-72	-1,362,219	93	1,791,111

Napomena: Kalkulacija za preporuke bazirana je prema odnosu 6,000 učenika na jednog zaposlenika PZ-a, bez osoblja za podršku.

NAUKA I TEHNOLOGIJA

1. Opće stanje

Nauka i tehnologija moraju se posmatrati kao integralni dio sveukupnog razvoja društva, uključujući i ekonomski rast i razvoj. Nažalost, u okviru osnovnog dokumenta SRS BiH, navedene su neke mjere koje se odnose na nauku i tehnologiju, ali ova oblast, iako to nesumnjivo zaslužuje, nije razmatrana odvojeno, niti je osiguran kompleksan pristup ovoj tematici.

Prema **Report of a UNESCO-ROSTE Expert Mission** situacija u oblasti nauke i tehnologije je sljedeća: Sredstva izdvojena za istraživanje u 2004. godini su iznosila u:

- FbiH 1,9 milion KM
- RS 3,0 miliona KM
- Kanton Sarajevo 1,5 miliona KM

¹ Prosječni godišnji troškovi bez kapitalnih investicija (oprema, zgrade) i obuke

² Prosječni godišnji troškovi bez kapitalnih investicija (oprema, zgrade) i obuke

³ Prosječni godišnji troškovi bez kapitalnih investicija (oprema, zgrade) i obuke

⁴ Prosječni godišnji troškovi bez kapitalnih investicija (oprema, zgrade) i obuke

Izdavanja za istraživanje i razvoj u BiH predstavljaju: 0,05% BDP-a. Zbog velikog broja izvora iz kojih se moraju prikupiti podaci, teško je složiti se oko tačnog iznosa izdvajanja za ovo područje, ali ovi podaci su vjerovatno potcijenjeni. Čak i sa nekim ispravkama, čini se da je omjer izdvajanja za istraživanje i razvoj u BiH prema BDP-u (najviše 0,15%) daleko ispod međunarodnih standarda.

Rezultati ovakve politike zanemarivanja nauke - istraživanja i razvoja (R&D), najbolje su vidljivi iz broja naučnih publikacija na 100.000 stanovnika.

Tabela: Broj naučnih publikacija na 100.000 stanovnika.

	1990.	2000.
Crna Gora	1,79	3,41
BiH	1,95	0,61
Makedonija	2,36	5,24
Srbija	11,92	11,34
Hrvatska	18,40	26,00
Slovenija	29,63	76,84

2. Problemi

- Dosta infrastrukture za istraživanja i razvoj uništeno je tokom rata
- Samo malo infrastrukture ostalo je neuništeno u razaranjima, ali je to zastarjela infrastruktura
- Sistem finansiranje za istraživanje i razvoj još uvijek nije uspostavljen
- U posljednjih 10 godina oko 60% naučnika, istraživača i univerzitetskog osoblja napustilo je zemlju
- Ne postoji istraživačka politika na nivou BiH

Način za rješavanje problema je, prije svega, uspostava državne strateške politike u oblasti nauke i tehnologije, polazeći od neophodnosti razvoja nauke i istraživanja kao transveralnog prioriteta za razvoj BiH. Pored toga, potrebno je uraditi:

- Procijeniti situaciju i potrebe (u ljudima i infrastrukturi)
- Definirati prioritete – organizirati koordinaciju aktivnosti unutar zemlje
- Mobilizirati finansiranje za istraživačke aktivnosti
- Stimulirati međunarodnu suradnje

Ako stvarno želimo početi rješavati probleme, neophodno je to uraditi hitno. Nažalost, još uvijek nema «glas» za nauku i tehnologiju u BiH. U ovom kontekstu, vlasti su 2004. ispravno odlučile da izrade nacrt dva zakona:

- Zakona o visokom obrazovanju, i
- Zakona o nauci,

3. Posljedice

Univerziteti su ustvari koledži – obrazovanje bez nauke i istraživanja uzrokuje sljedeće:

- Kvalitet univerzitetskih diploma je upitan
- Diplomirani studenti nemaju konkurentan kvalitet (što se tiče Evrope) i ne može se očekivati da vode zemlju prema ekonomskom oporavku
- Najtalentiraniji studenti nisu zainteresirani za karijeru na univerzitetima ili u istraživačkom radu u BiH, i, umjesto toga, zainteresirani su za odlazak iz zemlje
- Veoma visok procent istraživačkih i razvojnih jedinica prestao je postojati ili je transformiran i preorijentiran na rutinske usluge
- Posljedice ovoga su:
 - Brain-drain - nema novih istraživača
 - Nedostatak istraživačkih napora
 - Mala mogućnost za međunarodnu suradnju (BiH još uvijek nije članica COST-a)

Zbog svega navedenog, *BiH je najizoliranija zemlja u tranziciji.*

4. Zaključak

Situacija naučnog i tehnološkog potencijala u BiH je u kritičnom stanju:

- Obuka nove generacije istraživača nije poduzeta
- Većina istraživačke infrastrukture je zastarjela ili nije u funkciji
- Industrijska istraživanja skoro da ne postoje
- „Alati“ za definiranje i implementaciju istraživačke politike ne postoje na državnom nivou

Ovakva situacija, ako se ubrzo ne promijeni, dovodi u rizik bilo kakve napore za rekonstrukciju naučne i tehnološke baze za razvoj zemlje.

SPORT

1. Definiranje statusa sporta kao oblasti od javnog interesa u BiH

Polazeći od Rezolucije 1384. Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope o „Jačanju demokratskih institucija u BiH“, kao i sve izraženijih zahtjeva domaće sportske javnosti za uspostavom bar temeljnih principa sistema sporta u našoj državi, na molbu resornog državnog ministarstva, Komitet za razvoj sporta Vijeća Evrope angažirao je eksperte za kritički uvid u stanje sporta u BiH. U izvještaju spomenutih eksperata Vijeća Evrope konstatirana je krajnje vanredna situacija u oblasti sporta u BiH, te su preporučene bitne aktivnosti u cilju njenog prevazilaženja.

Na osnovu spoznaja da sport značajno doprinosi:

- odgoju, obrazovanju i razvoju djece i mladih;
- očuvanju zdravlja kao osnove svake ljudske aktivnosti, produktivnosti, izražavanja stvaralaštva i humanog življenja; razvoju ukupnih materijalnih i duhovnih vrijednosti društva;
- poticanju osmišljene provedbe slobodnog vremena, te na taj način i borbi protiv devijantnih ponašanja i zloupotrebi droga, itd.
- Domaći i strani eksperti su ukazali na potrebu da se sportu sistemski osigura status oblasti od javnog interesa na svim nivoima administrativne vlasti u BiH. To podrazumijeva potrebu razvoja državne strategije razvoja sporta, kao i stvaranje institucionalnih pretpostavki za provedbu utvrđenih kratkoročnih i dugoročnih ciljeva, rezolucija o sportu, i sl., kako je to urađeno u zemljama članicama Evropske unije.

2. Legislativa u sportu

Uspostava temelja jednog modernog i evropski usporednog sistema sporta započinje zakonskom regulativom. U tom smislu je završena radna verzija državnog zakona o sportu, u kojem se sport u BiH utemeljuje na načelima bitnih evropskih i svjetskih konvencija. Predviđena je obaveza države i nižih nivoa administrativne vlasti da, u olimpijskim ciklusima-svake četiri godine, donose strategije razvoja sporta.

3. Dalji zadaci

- Usvajanje zakona o sportu Bosne i Hercegovine
- Uspostava predviđenih državnih agencija iz oblasti sporta
- Iznalaženje stabilnih i trajnih načina finansiranja sportskih aktivnosti u smislu izgradnje sistema finansiranja sporta, koji bi zahvatio regulativu iz oblasti poreza, carina, igara na sreću, itd.

KULTURA

1. Strategija kulturne politike BiH - izazov za stvarne promjene u društvu

Transverzalne studije o kulturnoj politici i kulturnoj raznolikosti Vijeća Evrope uključile su i Bosnu i Hercegovinu. U središtu istraživanja za ove studije nalaze se: specifični oblici raznolikosti u strukturi stanovništva, pravni i zakonodavni okviri i aktualno stanje i prioritete kulturne politike u evropskim zemljama. Posebno se naglašava interes za: opis i statističke podatke o stanovništvu, kako bi se došlo do demografskog profila zemalja, zatim informacija o promjenama populacije, ustavnom i zakonodavnom okviru upravljanja (dobrog ili lošeg), administrativne strukture i ključna pitanja Strategije kulturne politike zemlje.

Izvjesno je da konstitucionalno uređenje BiH, kao i pravno i finansijsko poslovanje države na svim nivoima ne mogu ostati neuređeni ni u oblasti kulture. Pretpostavka da će samo tržište dati odgovor može li kultura preživjeti, imajući u vidu realno ekonomsko i socijalno stanje u kome se nalazi država, je neutemeljena. Zbog toga je potrebno pripremiti Strategiju kulturne politike BiH, koja će uključiti sve osnovne elemente, kao što su:

- kulturna politika u sistemu (legislatura, finansiranje, projekti, organizacija i kadrovi)
- institucije kulture (zakonska osnova djelovanja)
- kulturno naslijeđe (zakonska osnova)
- umjetnost (literarna, scenska, muzička, mediji, estradna, primijenjena – položaj i uloga u društvu)
- kulturne industrije (izdavaštvo, film, diskografija, vizualna i komunikacije)
- kulturna suradnja u BiH
- kulturna suradnja BiH sa svijetom (regionalna, evropska i svjetska, bilateralna i multilateral-na, međunarodna, kulturna, naučna i tehnološka suradnja)
- tržište i kultura (kapitalne investicije, PDV i kulturne djelatnosti)
- kultura i tradicija naroda i nacionalnih manjina u BiH
- pravo na kulturu svih građana, obrazovanje i strategija talenata u kulturi

Ciljevi Strategije kulturne politike u BiH bit će predstavljeni kroz osnovne interese društva, sa pregledom i prijedlogom instrumenata kulturnog razvoja, uvidom u prednosti i slabosti kulturne politike i projektima za ostvarivanje srednjoročnih i dugoročnih ciljeva sa planom akcija.

2. Tretman kulture u SRS BiH

U originalnom dokumentu SRS BiH kultura nije posebno tretirana i u Akcionom planu nema mjera iz te oblasti.

3. Trenutno stanje

Današnji ustavni i zakonski okviri, kao i vladine strukture na svim nivoima vlasti, predstavljaju praktično prepreke za formuliranjem odgovarajuće kulturne politike u BiH. Zahvaljujući zakonskom i ustavnom okviru, imamo kolaps i razvojnu blokadu kulturnog, naučnog, istraživačkog rada, obrazovnih institucija i asocijacija. U suštini, radi se o tome da moramo pronaći izlaze iz problema koji su nastali tektonskim potresima u bosanskohercegovačkom kulturnom biću i cjelokupnoj strukturi naše države i društva. Institucije kulture, nauke i umjetnosti BiH nalaze se u izuzetno teškom materijalnom, kadrovskom i organizacijskom stanju zbog nedostatka odgovarajuće zakonske regulative i nepoštivanja postojeće zakonske osnove njihovog rada. Učešće nevladinog sektora u kreiranju kulturne politike je značajno, ali je nedovoljno podržano sistemskim mjerama i kulturnom politikom u BiH.

4. Akcioni program za ostvarivanje Strategije kulturne politike u BiH podrazumijeva:

- Analizu ustavnog i zakonskog okvira za ostvarivanje kulturne politike u BiH na državnom i svim drugim nivoima vlasti
- Usvajanje Strategije kulturne politike BiH
- Uključivanje osnovnih ciljeva Strategije kulturne politike u Srednjoročnu strategiju razvoja BiH
- Uključivanje Strategije kulturne politike u proces Evropskih integracija BiH
- Donošenje zakona o kulturnoj politici u BiH – Zakon o zaštiti kulturnog, prirodnog, historijskog i duhovnog naslijeđa BiH; Zakon o izdavačkoj djelatnosti, Zakon o bibliotečkoj djelatnosti; Zakon o knjižarskoj djelatnosti; Zakon o pozorišnoj djelatnosti; Zakon o muzičko-scenskoj djelatnosti; Zakon o filmskoj djelatnosti, i drugi zakoni iz oblasti kulture i umjetnosti, koji omogućavaju djelovanje i razvoj kulturnih institucija, kao i potpunu zaštitu autorskih prava i intelektualne svojine u BiH, u skladu sa međunarodnim standardima
- Formiranje fondacija za sve oblasti umjetnosti na nivou BiH, koje će omogućiti konkurenciju autora, asocijacija i institucija za najbolje projekte u oblasti kulture i umjetnosti na temelju kriterija kvaliteta i izvršene stručne valorizacije
- Uspostava Agencije za kulturni razvoj BiH i stvaranje preduvjeta za koordiniranje kulturne politike na domaćem i međunarodnom planu
- Interministarska suradnja u oblasti kulture i interkulturalnog dijaloga i suradnje
- Afirmacija kulturne politike i kulturnih raznolikosti u društvu u BiH, uz punu podršku na zakonskoj osnovi djelovanja nacionalnih, kulturnih i obrazovnih društava i njihovu javnu promociju na zaštiti kulturno-umjetničke baštine i posebno jezika
- Poticajne medija na promociju kulture i umjetnosti i vrednovanje vrhunskih umjetničkih rezultata
- Utvrđivanje prioriteta kulturne politike u obnovi kulturne infrastrukture u svim Općinama i gradovima BiH
- Ostvarivanje kulturne demokratije i prava građana na kulturu u svim dijelovima zemlje i podrška ekonomskom, socijalnom i kulturnom razvoju nerazvijenim ruralnim i urbanim područjima
- Praćenje ostvarivanja postojećih zakona iz svih oblasti kulture i umjetnosti, i posebno u vezi sa načinom osiguranja odgovarajućeg statusa umjetnika, njihovoga socijalnog i ekonomskog položaja
- Reorganizacija sistema organiziranja u oblasti kulturne politike i umjetnosti, kroz jačanje interdisciplinarnog postdiplomskog studija na univerzitetima u BiH, obrazovanje talenata u zemlji i svijetu, uz odgovarajuću sistemsku podršku zajednice
- Korištenje resursa kulturnog naslijeđa, kulturni identitet(i), kultura različitosti i sloboda umjetničkog izražavanja u kulturnoj politici BiH
- Podrška razvoju kulture kroz turističku valorizaciju kulturno-historijske, prirodne, građevinske i duhovne baštine BiH
- Ulaganje u ključne projekte obnove pozorišnih kuća, filmskih sala, muzeja i izgradnje novih kulturnih centara
- Formiranje kulturno-informativnih centara BiH u svijetu
- Ulaganje u novu kulturnu industriju i stvaranje pretpostavki za značajnije učešće kulture u društvenom razvoju
- Valorizacija međunarodnih kulturnih projekata i manifestacija u promociji novih kulturnih vrijednosti i novog imidža BiH
- Poticanje nevladinog sektora u razvoju evropskog civilnog društva i kulturne politike u BiH
- Izrada statističkog pregleda „Kultura i umjetnost u BiH“ i stvaranje baze podataka na osnovu koje će se autori, asocijacije i institucije uključivati u domaće, evropske i svjetske projekte i kulturnu suradnju

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

1. Opći dio

Zdravstveni sistem nalazi se u nadležnosti Ministarstva zdravstva FBiH, Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite RS i Odjela za zdravstvo Brčko Distrikta, a u dokumentu se koristi termin „zdravstvo“. Pojam „zdravlja“ značajno prevazilazi okvire zdravstvenog sektora, jer su njegove glavne determinante u korelaciji s uvjetima življenja, faktorima okoliša, stilovima života i biološkim faktorima, kao što su starost, spol i nasljeđivanje. Zdravlje je rezultat aktivnosti koje uključuju mnoge sektore društva, kao i populaciju u cjelini, kroz individualne i kolektivne odluke i akcije.

2. Ciljevi

U okviru sektorskih prioriteta u SRS BiH ističu se sljedeći ciljevi reforme oblasti zdravstva:

- osigurati dostupan zdravstveni sistem za sve građane, društveno prihvatljiv, utemeljen na načelima solidarnosti i pravičnosti, omogućavajući raznim socijalnim grupama (posebno siromašnima) pristup garantiranom osnovnom paketu zdravstvenih prava i usluga
- osigurati efikasan i transparentan zdravstveni sistem, usmjeren ka promoviranju zdravlja i prevenciji bolesti
- osigurati zdravstveni sistem orijentiran prema kvalitetu, sa kontinuiranim razvojem kvaliteta zdravstvene zaštite i nadzora
- osigurati sistem usmjeren ka potrebama za zdravstvenom zaštitom, koji aktivno uključuje interese i stavove, kako pacijenata, tako i zdravstvenih radnika

3. Monitoring implementacije – stepen realizacije mjera

U implementaciji mjera iz AP SRS BiH za zdravstvo napravljen je značajan progres. Međutim, činjenica je da zbog nepostojanja dovoljne političke volje nije moguće postići konsenzus o nekim pitanjima. I pored toga, zdravstvene vlasti su demonstrirale posjedovanje jasne vizije o tome šta se želi postići reformama u sektoru. Osnovna ideja koja se provlači kroz dokumente SRS BiH je utemeljiti decentraliziran zdravstveni sistem u BiH. Decentralizacija ima brojne prednosti, pod uvjetom da ih se zna iskoristiti. Donošenje odluka na lokalnom/regionalnom nivou mobilizira zajednicu koja je bolje informirana o lokalnim problemima. Međutim, decentralizacija ne smije značiti anarhiju. Sve odluke moraju se uklopiti u zdravstvenu politiku koja je dogovorena na entitetskom, odnosno državnom nivou, između glavnih aktera koji donose odluke.

U Izvještaju o implementaciji Akcionog plana SRS BiH za period august 2003.–oktobar 2005., praćene su 32 mjere iz oblasti zdravstva, od ukupno 43 mjere iz Akcionog plana SRS BiH iz 2004. godine. Stepenn realizacije mjera je sljedeći:

- kompletiranih mjera - 6
- nije u fazi realizacije - 10 mjera
- kontinuirano se implementira - 10 mjera
- u toku realizacije – 15 mjera
- djelomično realizirano – 2 mjere
- nove mjere – 1 mjera

Pored ovog kvantitativnog načina procjene stepena implementacije, analitičniji kvalitativni pregled ovog dijela dat je u dokumentacijskoj osnovi za reviziju sektora.

4. Trenutna situacija u oblasti zdravstva

Unatoč značajnom progresu reformi u sektoru, realizacija zacrtanih politika ne odvija se zadovoljavajućim tempom. Međutim, realizacija tekućih projekata, posebno onih finansiranih od strane Svjetske banke (SITAP i Jačanje zdravstvenog sistema) značajno će doprinijeti kako bi se kašnjenja u implementaciji smanjila i rezultirala konstruktivnim rješenjima. U pogledu općih problema u sektoru zdravstva, koji su evidentirani na početku izrade SRS BiH, može se reći da su naponi, koji su učinjeni u oblasti reforme zdravstva, dali određene rezultate, pogotovo u oblasti pokrivenosti stanovništva zdravstvenim osiguranjem. Iz svega navedenog, očigledno je *da ciljevi u oblasti zdravstva moraju ostati isti kao u periodu pripreme SRS BiH.*

5. Pregled procesa u zdravstvu

5.1. Globalni pristup zdravstvu

Odnos između ekonomskog razvoja i zdravlja može se okarakterizirati sa dva termina, a to su "ekonomija zdravlja" i "zdravlje ekonomije". Perspektiva „ekonomije zdravlja“ fokusirana je na efekte slabog zdravlja i rane smrti, u odnosu na ekonomski razvoj i gubitak produktivnosti. Mnoge zemlje su prvenstveno zabrinute za finansijske troškove zdravstvenih usluga i shema socijalnog osiguranja, umjesto za ukupne troškove bolesti i rane smrti za društvo i pojedince. „Zdravlje ekonomskih strategija“ fokusirano je na efekte zdravlja u odnosu na razne ekonomske politike. Glavni kriterij za prosuđivanje zdravstvenih efekata ekonomskih politika je kako one utječu na vulnerabilne grupe. Socijalna oskudica, s ekonomskim nejednakostima i uvjetima stanovanja, rezultira nižom očekivanom dužinom života, i većom smrtnošću dojenčadi u nižim socijalnim klasama.

Siromaštvo i zdravlje često predstavljaju začarani krug. Naime, nezaposlenost i narušene socioekonomske determinante zdravlja rezultiraju lošijim zdravljem stanovništva. Sa druge strane, narušeno zdravlje pojedinaca i populacije u cjelini rezultira padom produktivnosti na radu, što se značajno odražava na efikasnost privrede. Pored toga, značajnije narušeno zdravlje stanovništva rezultira porastom ukupnih troškova zdravstvenog sistema usljed povećanih zahtjeva za uslugama, kao i ostalim troškovima socijalnog sektora u okviru shema socijalne sigurnosti. Finansijska nedostupnost zdravstvenih usluga za siromašne čest je razlog odlaganja zahtjeva za zdravstvenim uslugama, sve do trenutka kada su simptomi bolesti već uznapredovali, i kada je tretman bolesti skuplji.

5.2. Politika EU u odnosu na zdravstveni sektor

1. **Funkcije potrebne za priključenje EU** - Iako zdravstveni sektor nije direktno dio zakonodavstva EU, on igra važnu ulogu u zajedničkom dokumentu (acquis communautaire). Od 31 poglavlja tog dokumenta, dva se direktno odnose na pitanja zdravstvene zaštite. Naime, 23. poglavlje bavi se „Korisnicima i zdravstvenom zaštitom“, a 13. se odnosi na „Socijalnu politiku“. Određeni broj ostalih poglavlja direktno je povezan sa zdravstvenim sektorom, naprimjer, odnose se na slobodno kretanje roba, osoba i usluga koje se unutar zdravstvenog sektora odnosi na slobodno kretanje medicinske opreme, lijekova i medicinskih materijala, medicinskih stručnjaka, pacijenata i beneficija (uključujući beneficije zdravstvenog osiguranja). Uz to, pitanja zdravstvene zaštite uključena su u jedan broj ostalih poglavlja, kao što su, naprimjer, statistika, poljoprivreda i ribarstvo, nauka i istraživanje, obrazovanje i obuka, okoliš, itd.
2. **Funkcije potrebne za savjesno upravljanje** - Kao rezultat procesa pregleda provedbene politike razvojne pomoći (RP) koji se desio u kasnim '90-im, koncept dobrog upravljanja zadobio je veliku važnost. Posebno je od velikog značaja za proces priključenja EU.

Savjesno upravljanje znači postojanje zdravih, transparentnih, demokratskih, poštenih metoda rada u javnim institucijama ili institucijama koje su finansirane iz javnih fondova. Savjesno upravljanje može se shvatiti kao globalni koncept koji podrazumijeva nekoliko komponenti:

- Vladavina zakona
- Transparentnost
- Pravičnost
- Efektivnost i efikasnost
- Odgovornost

6. Revizija Srednjoročne razvojne strategije BiH

6.1 Utvrđivanje prioriteta mjera

Utvrđivanje prioriteta mjera predstavlja prepoznavanje oblasti koje traže hitnu intervenciju kreatora politike i donosilaca odluka, a mogu dati brze rezultate u borbi protiv štetnih efekata siromaštva i čuvanja makroodrživosti sistema zdravstva. Spomenute mjere tiču se sljedećih prioriteta oblasti:

- Opća pokrivenost zdravstvenim osiguranjem;
- Kontrola naplaćenih doprinosa;
- Dizajn „mreže zdravstvenih ustanova“;
- Dizajn paketa zdravstvenih prava;
- Porast efikasnosti pružanja usluga putem reforme primarne zdravstvene zaštite;
- Porast alokativne efikasnosti fondova zdravstvenog osiguranja;
- Preorijentacija usluga javnog zdravstva ka prevenciji bolesti i unapređenju zdravlja;
- Poboljšanje vještina strateškog planiranja kod kreatora politike i donosilaca odluka.

6.2 Mjere koje zahtijevaju posebnu pažnju

Imajući uvid u listu revidiranih prioriteta na tabeli 4. u dokumentacijskoj osnovi, kao i prethodne kriterije, moguće je izdvojiti listu od 10 vodećih prioriteta SRS BiH u oblasti zdravstva, kao što slijedi:

- Implementirati model obiteljske medicine u svim domovima zdravlja;
- Izraditi i provoditi strategiju razvoja ljudskih potencijala, baziranu na potrebama i u suradnji sa sektorom obrazovanja;
- Osigurati finansijska sredstva za zdravstvenu zaštitu neobuhvaćenih kategorija stanovništva;
- Izraditi mehanizme kojima bi se omogućila uspješnija kontrola prikupljanja doprinosa za zdravstvenu zaštitu;
- Osigurati bolju, tj. efikasniju preraspodjelu sredstava unutar pojedinih segmenata zdravstvene zaštite;
- Razviti, testirati i primijeniti mehanizam ugovaranja i plaćanja primarne zdravstvene zaštite sistemom težinske kapitacije, kako bi svi građani imali jednak pristup zdravstvenoj zaštiti;
- Razviti, testirati i primijeniti mehanizam ugovaranja i plaćanja zdravstvenih usluga u bolničkom sektoru;
- Izraditi strategiju „novog javnog zdravstva“;
- Osigurati održivo finansiranje nabavke vakcina;
- Razviti i implementirati sistem monitoringa i evaluacije u zdravstvenom sektoru.

6.3 Nove mjere

Jedan broj mjera koje zahtijevaju posebnu pažnju treba se, prema planu, realizirati do 2010. godine. Zbog toga se te mjere, navedene kao mjere koje zahtijevaju posebnu pažnju, istovremeno mogu tretirati i kao nove mjere. Pored tih mjera, listi treba dodati i mjeru: Implementacija Akcionog plana za sestrinstvo u BiH.

7. Finansijske implikacije

Radi povećanja efikasnosti zdravstvenog sistema u cjelini, u BiH će se u narednom periodu raditi na razvijanju koncepta obiteljske medicine, koji će se najprije testirati lokalno, kroz pilot-projekte. Ova oblast reforme sektora zahtijeva određen vremenski period implementacije radi potrebe ulaganja u medicinsku opremu, građevinske radove ograničenog karaktera i edukaciju kadra, u iznosu od 43 miliona američkih dolara. Ove aktivnosti bit će usmjerene ka prioritetnim regijama u zemlji, u skladu s usvojenim kriterijima utjecaja na smanjenje nepravichnosti u zdravstvu i povećanje efikasnosti sistema.

Ostale mjere koje se tiču zakonodavstva, finansirane su kroz operative troškove rada ministarstava i ostalih ustanova javne administracije, te ih stoga nije potrebno posebno isticati.

8. Indikatori za praćenje napretka u implementaciji

U skladu s procjenama WHO, zdravstveni sektor doprinosi zdravlju stanovništva približno samo oko 10%, a ostatak je rezultat rada drugih sektora, kao što su obrazovanje, uvjeti stanovanja, snabdijevanje vodom i sanitacija, poljoprivreda, transport, itd. Iako je jedan od vodećih ciljeva mnogih reformi zdravstva u svijetu poboljšati zdravlje stanovništva, potrebno je imati na umu nužnost postojanja relativno dužeg perioda za poboljšanje tih indikatora (čak do 10 godina). Zbog toga se brojni indikatori zdravstvenog stanja stanovništva ne mogu koristiti kao indikatori za praćenje provedbe reformi u zdravstvenom sektoru, a pogotovo ne u kratkoročnom periodu. Pored toga, cilj nekih reformi je smanjiti finansijski teret za siromašne slojeve stanovništva tokom bolesti ili nesposobnosti za rad, a što nema direktnu vezu sa zdravstvenim ishodima. Dakle, u tranzicijskom periodu reforme, indikatori u vezi s procesom implementacije reforme zdravstva, kao i indikatori izvedbe sistema («performance indicators»), mnogo su validniji pokazatelji efikasnosti promjena od indikatora zdravstvenog stanja stanovništva. Stoga smo se opredijelili koristiti «check listu» provedenih aktivnosti iz Akcionog plana SRS BiH.

5. EKONOMSKI SEKTOR: INDUSTRIJA, TURIZAM

INDUSTRIJA

1. Opći dio

Sektor industrijske proizvodnje veoma je važan za opći i ekonomski razvoj BiH, jer doprinosi stvaranju nove materijalne vrijednosti, u koju su ugrađene raspoložive domaće sirovine, i za njenu proizvodnju angažirana je domaća radna snaga. Industrijski sektor ima značajan utjecaj na smanjenje siromaštva, što je industrijska proizvodnja razvijenija i na višem tehničko-tehnološkom nivou i po obimu veća, to će siromaštvo jedne zemlje biti manje.

Očigledna je potreba dodatnog razvoja industrijskog sektora i ponovnog pokretanja proizvodnje u cilju ekonomskog rasta i smanjenja siromaštva. Razvojne politike moraju slijediti optimalan način rasta proizvodnje i smanjenja siromaštva, u čijem procesu značajnu ulogu igra razvoj privatnog sektora. Na industrijsku proizvodnju utječu i druge sektorske politike i mjere, kao što je vanjska trgovina, makroekonomija, unapređenje poslovnog okruženja, privatizacija, okoliš, i dr.

2. Ciljevi SRS BiH u oblasti industrije

U SRS BiH aktivnosti koje su predlagane u oblasti industrije, imale su za cilj da se osigura:

- veće korištenje instaliranih kapaciteta,
- povećanje učešća domaćih roba na domaćem tržištu,
- povećanje izvoza,
- jačanje konkurentnosti naših firmi,
- otvaranje novih radnih mjesta,
- uklanjanje administrativnih prepreka za povećanje stranih investicija,
- ubrzanje privatizacije kroz iznalažanje strateških partnera,
- razvoj poduzetništva,
- zaštitu čovjekovog okoliša dići na viši nivo.

Ove aktivnosti nalaze se u raznim sektorima koje direktno ili indirektno utječu na postizanje ciljeva predloženih u gornjem dijelu teksta. Ukupan broj mjera za Sektor industrije u Akcionom planu SRS BiH za period august 2003.-oktobar 2005. godine bio je 24 mjere, koje se navode u separatu industrije.

3. Monitoring implementacije – stepen realizacije mjera

U implementaciji mjera iz AP SRS BiH za industriju napravljen je određen pomak, ali više u drugim sektorima, čije aktivnosti indirektno imaju utjecaj na industriju. Razlog za to su nedovoljno popunjene institucije koje trebaju realizirati navedene aktivnosti, ili nedostatak političke volje za pojedine aktivnosti, kao što je ukidanje carina na sirovine i opremu, rasterećenja privrede, što je nadležnost entiteta.

U Izvještaju o implementaciji Akcionog plana SRS BiH za period august 2003.-oktobar 2005. godine, praćene su 24 aktivnosti, od toga je :

- kompletiranih - 2 aktivnosti
- nije u fazi realizacije - 7 aktivnosti
- djelomično realizirano - 5 aktivnosti
- kontinuirano se implementira - 4 aktivnosti
- u toku realizacije - 6 aktivnosti

U Akcionom planu implementacije SRS BiH za 2006. godinu, prenosi se 9 aktivnosti.

4. Trenutna situacija u sektoru

Problemi koji su navedeni na početku izrade SRS BiH ostali su isti, jer aktivnosti, koje su trebale izmijeniti stanje, nisu urađene i realizirane. Aktivnosti koje su realizirane u drugim sektorima, nisu bitno utjecale da se u oblasti industrije ostvare zacrtani ciljevi, tako da imamo stanje da se nedovoljno koriste raspoloživi resursi u opremi, radnoj snazi i privrednim bogastvima koje imamo, ne povećava se zaposlenost, veliki uvoz gotovih proizvoda, i dr. Zbog svega navedenog, ciljevi u revidiranoj SRS BiH trebaju ostati isti, kao i u osnovnom dokumentu.

5. Politika EU u oblasti industrije

Evropska unija postavila je sebi za cilj da postane najkonkurentnija, dinamična ekonomija, ekonomija zasnovana na znanju, i ekonomija koja je u stanju da nosi održiv razvoj, kreaciju novih radnih mjesta i povećanje socijalne kohezije. Industrijska politika zauzima centralno mjesto u ovakvim težnjama. Karakteristike industrijskih politika su: globalizacija, tehnološki razvoj, jeftinija proizvodnja, što se postiže automatizacijom proizvodnje u mnogim granama, slobodan protok roba i radne snage, inovacije, i dr. Inovacija procesa proizvodnje, upravljanja i održivost u pogledu sigurnosti potrošača, zdravlja i utjecaja na okoliš također predstavljaju nužnost u budućnosti EU.

EU ima veoma obimnu legislativu o uvjetima koje pojedini proizvodi moraju da ispunjavaju kako bi mogli biti pušteni na tržište, a u cilju sigurnosti potrošača i utjecaja na zdravlje. Naročito je obimna i detaljna legislativa iz oblasti poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, u pogledu načina proizvodnje i kvaliteta proizvoda.

Veliki naglasak EU postavlja na održivoj proizvodnji, te da dobijeni proizvod nema štetnog utjecaja na zdravlje potrošača, kao i na sigurnost pri upotrebi. Proizvodnja ne smije imati negativan utjecaj na okoliš (zagađenje zemlje, zraka i vode), u tu svrhu primjenjuju se takve tehnologije koje sprečavaju prekomjerno zagađenje okoliša, ili sistemi za prečišćavanje otpada.

EU insistira na liberalizaciji trgovine, na ukidanju svih barijera i uspostavu bescarinskih zona. U takvim uvjetima, šansu za opstanak imaju samo oni proizvođači koji imaju proizvod sa prihvatljivom cijenom i kvalitetan proizvod.

6. Revizija Srednjoročne razvojne strategije BiH

6.1. Utvrđivanje prioriternih mjera

U grupu prioritenih mjera spadaju aktivnosti čija je implementacija trebala početi, a nije počela. Ovdje treba spomenuti i mjere čija implementacija teče sporo, zbog kadrovskih limita u pojedinim institucijama, ili zbog sporog konstituiranja pojedinih institucija (Institut za standarde, Agencija za hranu). Velika industrijska privredna društva koja još nisu privatizirana, u kojima država ima veliko učešće kapitala, opterećena su velikim dugovanjima prema državi ili fondovima po raznim vidovima, i prema radnicima. To je još jedan od razloga nedovoljne zainteresiranosti kupaca za takva društva.

U cilju prevazilaženja tih problema koji opterećuju takva društva, prioritarna mjera je:

- Zakon o restrukturiranju dugova preduzeća koja su u postupku privatizacije, u kojima je država većinski vlasnik.

Pored toga, prioritarna mjera je i:

- Ukinuti carine na repromaterijale i opremu.

Postoji također mišljenje da je osnivanje Ministarstva za industriju, energetiku i rudarstvo BiH od ključne važnosti za jačanje konkurentnosti. Naime, u ukupnom izvozu prerađivačka industrija, energetika i rudarstvo učestvuju sa 92%. Međutim, definisanje i realizacija ove mjere je stvar političkog dogovora ključnih donosioca odluka u državi.

6.2. Mjere koje zahtijevaju posebnu pažnju

Moglo bi se desiti da se ne dobije podrška za ukidanje ili smanjenje carina prilikom uvoza sirovina, repromaterijala i opreme za proizvodnju od strane Ministarstva finansija, zbog bojazni da će to dovesti do smanjenja punjenja budžeta. Realizacijom ove mjere, sigurno će se smanjiti prihodi u budžetu po osnovu carina, ali se očekuje intenziviranje proizvodnje, tako da bi se povećala zaposlenost i prihodi kroz naplatu poreza. Realizacijom ove mjere, smanjili bi se troškovi proizvodnje i povećala konkurentnost našeg proizvoda.

6.3. Nove mjere

Predložene nove mjere mogle bi imati značajne efekte na poboljšanje stanja u oblasti industrije:

- Donošenje nove tarife o električnoj energiji i plinu, da se u tom segmentu napravi diferenciran pristup, naročito za niskoakumulativne grane industrije
- Formiranje fonda za poticaj izvoza
- Sniženje stope doprinosa

Međutim, pored ovih mjera, potrebno je definirati i pravce djelovanja u oblasti građevinarstva, tekstilne i kožarsko-prerađivačke industrije, kao i hemije i nemetala. Neprihvatljivo je da hemijska industrija u svijetu bilježi uspjehe, a kod zapošljavanja novih radnika povećanje plaća i rast dobiti, dok je situacija u BiH potpuno različita. čak i preduzeća koja su očuvana i imaju tržište, zbog nedostatka obrtnih sredstava i volje države kao većinskog vlasnika, ne mogu pokrenuti proizvodnju.

Potrebno je također utvrditi i konkretno razraditi efikasne mjere zaštite domaće proizvodnje, jer nekontroliranim uvozom proizvoda sumnjivog kvaliteta i porijekla, firme iz oblasti tekstilne i kožarsko-prerađivačke industrije dovedene su u krajnje nepravedan položaj na domaćem tržištu. Mjere zaštite mogu se provoditi kroz poštivanje postojećih zakonskih propisa o dodatnim carinama na uvezene proizvode i potrebnu kontrolu granica, kao i uvođenje maksimalnih carinskih olakšica za ove grane, odnosno za proizvođače koji uglavnom rade „lohn“ poslove.

7. Finansijske implikacije

Za provedbu ovih mjera nije potrebno izdvajanje novih finansijskih sredstava. Ove mjere, ukoliko bi se realizirale, imale bi utjecaj na povećanje proizvodnje, zaposlenosti, a time i na povećano punjenje sredstava u budžetu, kroz naplatu poreza i doprinosa.

TURIZAM

1. Opći dio

Turizam, kao privredna aktivnost, zahtijeva mnogo znanja i dobre volje, i to ne samo učesnika turističke ponude, već i cjelokupnog okruženja u kojem se stvara i razvija. Samo ta kauzalna povezanost može dati za obje strane pozitivne efekte, koje treba stalno unapređivati. Teško je govoriti o turizmu kao samostalnoj privrednoj oblasti, jer je turizam satkan od velikog broja različitih činilaca, koji u svojoj osnovi ne moraju biti turistički, a turizam se, bez takvih činilaca, ne može ni formirati, niti opstati. Vrlo je teško izdvojiti neku ljudsku aktivnost koja se ne može, direktno ili indirektno, povezati s bilo kojom komponentom turističkih aktivnosti.

Bosna i Hercegovina posjeduje raznolik i očuvan prirodni i kulturni turistički potencijal, što je veliko bogatstvo koje se mora očuvati i zaštititi, kako bi u dugom periodu doprinosio razvoju turizma.

Uzimajući u obzir koristi koje turizam donosi na makroekonomskom nivou i u lokalnoj zajednici, turističke potencijale BiH, te globalne trendove razvoja turizma, neophodno je pozicionirati BiH, kako bi se mogla uspješno natjecati na međunarodnom tržištu. Zahvaljujući svojim prirodnim ljepotama, ekološkoj, klimatskoj raznovrsnosti, bogatom kulturno-historijskom naslijeđu i blizini najvećih međunarodnih tržišta, BiH ima značajne turističke potencijale koji, u kontekstu brzog rasta globalnog turizma (naročito u okviru tržišnih „niša“ u kojima može uspješno konkurirati), predstavljaju stvarni razvojni potencijal BiH. Cilj je stvoriti okvir za dalji razvoj kvalitetne turističke ponude koja će povećati konkurentnost bosanskohercegovačkog turizma na probirljivim tržištima turističke potražnje i kapitalnih investicija.

2. Turizam u svijetu

Turizam je najjača „industrija“ svijeta koja obuhvata široki splet pojava i odnosa koji nastaju za vrijeme turističkog putovanja i utječe na ekonomski, socijalni, kulturni i ekološki aspekt života. Turizam je jedna od najdinamičnijih pojava, značajna za svjetsku privredu i otporna na promjene u ekonomskom i društvenom okruženju, što pokazuje činjenica da nisu zabilježene negativne stope rasta, usprkos oscilacijama u svjetskoj ekonomiji i drugim događajima koji narušavaju globalnu stabilnost. Prema izvještajima i analizama WTO-a, predviđa se da će se trenutni broj dolazaka i prihodi od svjetskog turizma udvostručiti u 2010. godini.

3. Karakteristike međunarodnog turističkog tržišta

U posljednjih deset godina, nastala je potpuno nova situacija na međunarodnom turističkom tržištu. Sam razvoj tehnologija donosi promjene u strukturi turista, te omogućava proces koncentracije subjekata ponude. Pritisak je sve veće konkurencije i borba za mjesto na tržištu, ulazak ponuđača u vertikalne i horizontalne integracije, što im daje mogućnost da konkuriraju i cijenom i kvalitetom. Određeni manji subjekti prisiljeni su bježati u područja tržišnih „niša“. U različitim nivoama cijena i usluga, sve više je prisutna standardizacija u hotelijerstvu i, s aspekta kupca, ima velike prednosti: efikasnost, predvidivost, mogućnost izračunavanja troškova, usporedivost i kontrolu. Ulaskom EUR-a i interneta olakšava se porijeklo destinacija i cijena, te je znatno kraće vrijeme potrebno za prikupljanje informacija, a samim tim dobija se mogućnost direktnog bookinga. Saznanja govore kako bi se klasični i svenamjenski hoteli uskoro mogli pretvoriti u marginalnu pojavu, a time se otvara prostor za raznolike strategije specijalizacije hotela (za samce, za gurmane, umjetnički, all-inclusive, wellness, golf, jahanje, tenis, za bebe i djecu, itd.). Na globalnom tržištu kapitalnih investicija u turizam, sve je veća konkurencija, a kapital prelazi na globalno nivo, što zaoštava konkurentnost između turističkih destinacija. Određujući faktor ulaganja je povrat na uloženi kapital.

4. Turistički potencijal BiH – ponuda

Turističku ponudu određuju tri faktora: komunikativni, atraktivni i receptivni. BiH ima izuzetan geopolitički položaj, te uvjete za razvoj tranzitnog turizma. Nalazeći se na jednom od tri glavna putnička pravca u Evropi, BiH može računati na značajan broj tranzitnih turista iz istočne i centralne Evrope koji idu ka Jadranskoj obali, a kroz mogući budući razvoj prometne infrastrukture i obogaćivanje turističke ponude, trebala bi se fokusirati na produžavanje boravka tranzitnih turista. Uzimajući u obzir antropogene resurse koji uključuju gradove (religijsko naslijeđe, kulturno-historijske spomenike, lokalno stanovništvo i njegova gostoljubivost) i prirodne resurse, BiH ima uvjete za razvoj:

- primorsko-mediteranskog turizma,
- banjškog turizma,
- planinsko-zimskog turizma,
- lovno-ribolovnog turizma,

- kongresnog turizma,
- religijskog turizma,
- avanturističkog turizma,
- seoskog turizma,
- ekoturizma,
- tranzitnog,
- kulturnog.

5. Načelo održivog razvoja turizma

- očuvanje prirodnih bogatstava i okoliša (nacionalni parkovi, parkovi prirode, zaštićena područja)
- poštivanje kulturno-historijsko naslijeđa
- educiranje kadrove za rad u turizmu
- stalno praćenje i razumijevanje potrebe turista u ispunjenju njihovih očekivanja
- osiguranje aktivne uloge države kroz izmjenu zakonske regulative

6. Ciljevi turizma BiH

- Pozicioniranje i konkurentnost turizma BiH na međunarodnom tržištu
- Uređenje vlasničkih odnosa
- Ostvarenje pune suradnje privatnog i javnog sektora
- Razvijanje turističke destinacije
- Edukacija zaposlenih u turizmu
- Prostorni plan i zaštita okoliša
- Razvoj prometne infrastrukture

7. Revizija SRS BiH – Utvrđivanje prioriteta mjera

Akcioni plan sektora turizma nije izvršen u određenim stavkama, tako da one ostaju i dalje prioritet za naredni period, a to se odnosi na:

- Usuglašavanje zakona i podzakonskih akata prema standardima EU i osiguranje boljeg nadzora nad njihovom provedbom,
- Razvijanje partnerstva privatnog i javnog, te privatnog i nevladinog sektora, kao i formiranje klastera,
- Osiguranje kontinuiranih izvora finansiranja turističkog sektora,
- Osiguranje popisa i zaštita prirodnih i kulturno-historijskih bogatstava, koji predstavljaju turističke atrakcije, kao i razvijanje svijesti o njihovom značaju,
- Određivanje turističkih destinacija koje će biti nosioci razvoja turizma,
- Ubrzanje procesa privatizacije i unaprjeđenja mehanizama za dodjelu koncesija u turistički sektor,
- Podržati i osigurati razvoj MSP bitnih za turizam, i osigurati povoljne kredite sa dužim *grace* periodom,
- Osigurati povećanje udjela domaćih proizvoda u turističkoj potrošnji,,
- Uvođenje mjera subvencioniranja organiziranog stranog prometa,
- Iniciranje vidova povezivanja turističke privrede u klastere, sa ciljem dobijanja potpunijeg turističkog proizvoda,
- Educiranje kadrova za rad u turizmu,
- Izrada strategije razvoja turizma,
- Uvođenje poreskih olakšica,
- Intenzivne promotivne aktivnosti.

8. Mjere koje mogu rezultirati uspjehom u ovoj oblasti

Kako bi se ostvarili postavljeni ciljevi, trebaju se uključiti svi subjekti koji učestvuju u turističkom prometu, od građana do države, a to bi se odnosilo na:

- Subvencioniranje organiziranog stranog i domaćeg turističkog prometa,
- Osiguranje povoljnih kredita sa *grace* periodom,
- Uvođenje poreskih olakšica,
- Sprečavanje sive ekonomije,
- Zaštita prostora i uređenje okoliša,
- Intenzivne promotivne aktivnosti.

9. Zaključak

Razvoj turizma u razvojnoj strategiji, kao sektorski prioritet, dio je nastojanja da se kroz sinhronizirane i programski nove ideje i sadržaje, postigne razvoj i unapređenje turizma u BiH. S obzirom na svoj geografski položaj, BiH se mora usmjeriti na dvije regije, tj. na tržište zemalja bivše SFRJ, te zapadnu, istočnu i srednju Evropu. Treba istaknuti da su se navike turista izmijenile, pa je neophodno poznavati motive određenih grupa turista, ovisno o njihovom porijeklu, starosti, obrazovanju, stilu življenja, itd. Novi pristup strateškom razvoju turizma BiH zahtijeva novi koncept marketinga, koji ima zadatak da na osnovu analize postojećeg stanja i planiranih mogućih aktivnosti izgrađuje imidž BiH, te je pozicionira u skladu sa sadašnjim stanjem turističke ponude. Zato je ključna karika izrade i provedbe razvojne strategije, povezivanje i suradnja privatnog i javnog sektora, koji se isprepliću i prate u svim segmentima ponude, od kreiranja zabave rekreacijskih zona, do posebnog definiranja prostornih planova.

6. KOMUNIKACIJE: TRANSPORT, INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE (IKT)

TRANSPORT

1. Opći dio

Transportna infrastruktura podrazumijeva skup stabilnih postrojenja i uređaja koji služe za organiziranje i obavljanje transportne djelatnosti. Transportna infrastruktura dijeli se na: cestovnu, željezničku, vodnu (plovni putevi, luke i pristaništva), i zračnu infrastrukturu. Transportna infrastruktura, kao neophodan element proizvodnje transportne usluge, važan je faktor brzog i trajnog ekonomskog rasta. Razvoj transportne infrastrukture generira sljedeće ekonomske koristi:

- kroz nižu cijenu prijevoza, reducira troškove za proizvođače,
- proširenje domaće i vanjske trgovine,
- povećanje prihoda kroz pružanje tranzitnih usluga,
- privlačenje stranih investicija,
- stvaranje mogućnosti za kreiranje poslova u drugim djelatnostima (naprimjer, građevinarstvu i uslužnim djelatnostima).

2. Ciljevi SRS BiH u oblasti transportne infrastrukture

- Stvaranje zakonske i institucionalne osnove kompatibilne sa regulativom EU;
- Osiguranje troškovno-efektivnog cestovnog transporta, smanjenje saobraćajnih nezgoda, te smanjenje negativnog utjecaja na okoliš, uz poštivanje domaćih i evropskih normi iz tog domena;
- Restrukturiranje željezničkog sektora u BiH, u skladu sa direktivama EU: 2001/12, 2001/13 i 2001/14 (proizišlih iz ranijih direktiva 91/440, 95/18 i 95/19);
- Završetak rekonstrukcije i započinjanje modernizacije željezničke infrastrukture i revitalizacija mobilnih i radioničkih kapaciteta;
- Pобољшanje sigurnosti aerodroma do nivoa ICAO standarda;
- Osiguranje ravnomjernog razvoja aerodroma u BiH, uz osiguranje uvjeta za normalan putnički i teretni zračni transport;
- Razvojem riječnog transporta u narednom periodu, osigurati bolje valoriziranje raspoloživih prirodno-geografskih pogodnosti.

3. Tretman sektora u SRS BiH

Akcionim planom SRS BiH predviđeno je 12 mjera iz oblasti transportne infrastrukture, koje treba realizirati u zadatom srednjoročnom periodu.

Stepen implementacije mjera iz Akcionog plana SRS BiH je sljedeći:

- Kompletirano – 3 mjere
- Kontinuirano se implementira – 4 mjere
- U toku realizacije – 3 mjere
- Nije u fazi realizacije – 2 mjere

4. Trenutno stanje i problemi u sektoru

Brojni su nedostaci na cestama, koji se uglavnom ogledaju u sljedećem: ne postoji adekvatna prometna signalizacija, velika su oštećenja na kolovozima, izražena kroz udarne rupe i mrežaste pukotine; odvodnja nije riješena, što utječe na stabilnost trupa ceste i sigurnost prometa; brojna su klizišta i odroni; nema rasvjete u tunelima; neriješeni su prolazi kroz gradove. U Federaciji BiH realizira se projekt izgradnje autoceste Sarajevo-Zenica, (dionica Podlugovi-Visoko u dužini od 8,5 km) na Koridoru 5C, te zaobilaznice Sarajevo *by pass*. Također, u toku su aktivnosti na izradi studijskotehničke dokumentacije za kompletnu dionicu autoceste na Koridoru 5C kroz BiH. U RS započela je izgradnja autoceste na dionici Banja Luka-Gradiška, koji je od izuzetnog značaja za BiH i RS, kao i za grad Banju Luku, koju spaja sa Koridorom X, odnosno autocestom Beograd-Zagreb. Sredstva za izgradnju osigurana su iz kredita EIB (65 miliona EUR-a). Osigurana su i sredstva za izradu projektne dokumentacije za autoput Banja Luka-Doboj. Do sada je urađen generalni projekat, prateće studije i *predfiziabiliti* studija, a raspisan je tender za izradu idejnog projekta i *fizibiliti* studije. Sredstva su osigurana od strane EIB i JP putevi RS.

U toku je realizacija Projekta obnove željeznica, koji se finansira iz kredita EBRD i EIB. Također, i u ŽRS i ŽFBH, u toku je realizacija projekata koji se odnose na modernizaciju radioničkih kapaciteta, te obnovu mobilnih kapaciteta za teretni i putnički saobraćaj. Nabavka dijela voznih sredstava ostvarila bi se do 2007. godine, te dijelom i nakon tog perioda, do 2011. godine. Treća faza rekonstrukcije željezničke infrastrukture ima za cilj dovodenje željezničke infrastrukture na nivo koji je zahtijevan međunarodnim sporazumima. Završena je prva faza razdvajanja infrastrukture od operacija prometa (računovodstveno razdvajanje), što je u skladu sa Direktivom EU/EC 2000/12.

Na osnovu sporazuma u Daytonu, u septembru 1997. godine, izvršena je reorganizacija civilne zrakoplovne vlasti u BiH i formirana je Direkcija civilne avijacije (BH DCA⁴⁶). BH DCA ustanovljena je u okviru Ministarstva komunikacija i transporta BiH, a njena organizacija i upravljanje, nadležnosti i odgovornosti regulirani su Zakonom o zrakoplovstvu BiH. Pored BiH DCA, formirane su i dvije entitetske zrakoplovne institucije FED CAD i RS CAD. Usvojen je Zakon o civilnom zrakoplovstvu BiH. Osnovni problemi ovog podsektora su: relativno nizak nivo prometa u odnosu na izgrađene kapacitete, nezavršena izgradnja i opremanje odgovarajućom opremom, te postojanje problema kontrole zračnog prostora.

Plovni put rijeke Save, kao i svi drugi vidovi transportne mreže u poslijeratnom periodu u zemlji su u lošem stanju. U posljednjih 10 godina, rijeka nije korištena za komercijalni promet, a plovni put nije kvalitetno održavan. Rijeku Savu treba dovesti na nivo plovidbe iz 1990. godine, a također urediti i ušća rijeka Une, Vrbasa, Bosne i Drine. Trenutne aktivnosti po pitanju uspostave riječnog transporta i uređenja plovnog puta su u okviru implementacije Okvirnog sporazuma o rijeci Savi. Osnovni problemi u rješavanju pitanja riječnog transporta su: nedostatak finansijskih sredstava za sanaciju i održavanje plovnog puta, postavljanje navigacijskih oznaka, opreme i nabavka plovnih objekata.

5. Politika Evropske unije u sektoru transportne infrastrukture

Opći cilj evropske transportne politike i niz direktiva Evropske komisije je da se promoviraju održiv i efikasan transportni sistem koji se sučeljava s ekonomskim, društvenim, sigurnosnim, te potrebama zaštite okoliša za stanovnike Evrope, pomoć u smanjenju regionalnih dispariteta i omogućavanje evropskom biznisu da se efikasnije takmiči na svjetskom tržištu.

Nova zakonskoppravna regulativa BiH u oblasti transporta, korespondira sa ciljevima i mjerama evropske transportne politike. Rješavanje pitanja koherentnosti infrastrukture i osiguranja uvjeta za njenu modernizaciju i uključenje u evropske integracijske tokove, moguće je kroz:

- Usuglašavanje zakona i podzakonskih akata s evropskom legislativom i standardima;
- Jačanje institucija u oblasti transportne infrastrukture koje osiguravaju efikasnu realizaciju projekat
- Poduzimanje aktivnosti na adekvatnim pripremama za korištenje pristupnih fondova (ISPA⁴⁷) EU za sektor transportne infrastrukture;

⁴⁶ BH DCA- B&H Department of Civil Aviation - Direkcija civilne avijacije

EPPU - Ured za monitoring i implementaciju Srednjoročne razvojne strategije BiH

- Intenziviranje aktivnosti prema međunarodnim finansijskim i drugim institucijama i organizacijama, u cilju realizacije prioriternih projekata;
- Omogućavanje jednostavnije procedure na graničnim prijelazima.

6. Utvrđivanje prioriternih mjera iz Akcionog plana SRS BiH

- Donošenje Zakona o cestama BiH,
- Osnivanje Direkcije za autoceste u Federaciji BiH (rok: 2006. godina);
- Izrada strategije razvoja cestovnog sektora u BiH u skladu s Evropskom transportnom politikom i BHTMP (B&H Transport Master Plan);
- Nastavak izgradnje autoceste na Koridoru 5C i Banja Luka-Gradiška;
- Uspostava institucionalnog okvira za dodjelu koncesija na svim nivoima, radi omogućavanja koncesijskih ulaganja u cestovnu infrastrukturu;
- Osnivanje Regulatornog odbora za željeznice pri Ministarstvu komunikacija i transporta BiH;
- U potpunosti primjena Direktive EU (2000/12) o odvajanju željezničke infrastrukture od operatora;
- Realizacija II i III faze obnove željeznica BiH kroz bilateralne kreditne aranžmane s EIB (86 miliona EUR-a) i EBRD (70 miliona EUR-a);
- Usklađivanje zakonskih akata sa JAR (*Joint Aviation Regulation*) EU;
- U što skorijem roku, donijeti Zakon o unutarnjoj i pomorskoj plovidbi BiH;
- Internacionalizacija rijeke Save, te u tom smislu, sklapanje odgovarajućih međunarodnih sporazuma sa zainteresiranim zemljama;
- Razvijanje sistema menadžmenta, monitoringa i zaštite cesta.

7. Finansijske implikacije na budžete

Subvencije željeznicama RS u periodu 2006.-2008. godine projektirane su na nivou 2005. godine, odnosno u iznosu od 28,3 miliona KM, što u ukupnom budžetskom okviru predstavlja 2,2%. Za održavanje cesta u RS u 2005. godini, izdvojeno je 7,1 miliona KM, što je u ukupnom budžetskom okviru 0,5%.

Ministarstvo transporta i komunikacija FBiH planira u srednjoročnom periodu 2006.-2008. godine kapitalne rashode u iznosu od 386 miliona KM, što će biti uloženo, prvenstveno, u završetak izgradnje autoceste Sarajevo - Zenica.

Planirani rashodi Ministarstva komunikacija i transporta BiH za izradu projektne dokumentacije Koridora 5C za period 2006.-2008. iznose 55,5 miliona KM. Projekcija ukupnih rashoda ovog Ministarstva za period 2005.-2007. godine iznosi 131 miliona KM, što u ukupnom budžetskom okviru iznosi 52%.

Projekcija potreba DCA BiH za izgradnju sistema za upravljanje zračnim saobraćajem za 2006. i 2007. godinu iznose 15,418.108 KM i 10,618.108 KM, respektivno.

INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE (IKT)

1 Opći dio

Čovjek je prvi puta u svojoj historiji u mogućnosti predvidjeti svoj razvoj, i, što je najznačajnije, neminovne evolutivne promjene društva prilagoditi nečemu što predstavlja projicirano stanje i iskazane potrebe u tom novom stanju. Sve ovo je postalo ostvarljivo zahvaljujući novim tehnologijama, koje nazivamo zajedničkim imenom; informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT). Ove tehnologije predstavljaju najprodorniju generičku tehnologiju današnjice i predstavljaju generator promjena u

svim sferama društva. Nalazeći velike primjene u svim granama ekonomije, nauke, kao i svim društvenim i državnim strukturama, IKT predstavljaju infrastrukturu cjelokupnog razvoja uopće. Društvo bazirano na ovim tehnologijama naziva se informacijsko društvo, te se u posljednje vrijeme naziv IKT zamjenjuje nazivom «tehnologije informacijskog društva» koju čine informacijsko-komunikacijske tehnologije i mediji. Stoga, već na početku ove revizije sugeriramo, u revidiranom dokumentu SRS BiH, objedinjavanje komunikacijske infrastrukture i IKT u jedan sektor pod novim nazivom: **Tehnologije informacijskog društva (Information Society Technologies)**

Cilj razvoja informacijskog društva po definiciji je visoko dinamična tržišna ekonomija bazirana na znanju, što jasno pokazuje važnost ovoga sektora za ekonomski i opći razvoj. Primjenom ovih tehnologija, razvojem znanja i informacijskog društva, ostvarit će se ekonomski napredak BiH; ekonomija će bolje, brže i sigurnije napredovati, a komunikacija i razmjena informacija među ljudima će poticati njen razvoj. Razvoj informacijskog društva u BiH bit će podrška industriji, proizvodnji i uslugama za brzi i stabilan ekonomski rast, kao i integraciju BiH u globalne ekonomske procese u EU.

2. Ciljevi SRS BiH u oblasti sektora

SRS BiH u ovom sektoru želi da se kroz široku primjenu IKT-a postignu i opći ciljevi Politike razvoja informacijskog društva u BiH, i to:

- Povećanje znanja i sposobnosti građana za život u informacijskom društvu;
- Stvaranje novog tržišnog ambijenta, novih poslovnih procesa;
- Povećanje rentabilnosti, konkurentnosti, kvaliteta, kvaliteta usluga i proizvoda;
- Povećanje investicija i zaposlenosti;
- Povećanje primjene inovacija u ekonomiji, upravi, zdravstvu i drugim oblastima;
- Uspostava pravne infrastrukture za razvoj informacijskog društva i implementaciju njegovih tehnologija;
- Razvoj IKT infrastrukture kao baze razvoja i uspostave informacijskog društva;
- Razvoj IKT industrije (software, hardware, inženjering, konsalting);
- Razvoj malih i srednjih preduzeća;
- Dostizanje održivog ekonomskog razvoja uz zaštitu okoliša;
- Povećanje standarda građana;
- Smanjenje tehnološkog raskoraka («digital divide»);
- Povećanje GDP-a;
- Dostizanje uvjeta za evropske i regionalne integracije.

3. Tretman sektora u SRS BiH

U sektoru **komunikacijske infrastrukture** predviđena je implementacija 12 mjera, a u sektoru **Informacijske i komunikacijske tehnologije** predviđena je implementacija 15 mjera.

U implementaciji mjera općeg Akcionog plana SRS BiH, učinjen je značajan progres, ali je sve to još uvijek nedovoljno i sporo za realizaciju osnovnih ciljeva SRS BiH. Najveći progres je postignut u implementaciji mjera iz zakona i propisa ovih sektora, iako sa prekoračanjem predviđenih rokova, a najmanji progres je postignut u osnivanju potrebnih institucija za razvoj sektora i dalji napredak u implementaciji IKT-a. Implementacija nekih mjera još je u toku. Ovakav usporeni i nedovoljni progres u sektorima telekomunikacijske infrastrukture i IKT-a, prijetnja je osnovnom cilju SRS BiH; smanjenju siromaštva, kao i priključivanju suvremenim trendovima razvoja informacijskog društva Evrope i svijeta.

4. Stepen implementacije mjera iz AP SRS BiH u sektoru

U prvom godišnjem izvještaju AP SRS BiH (PRSP), za period august 2003. - oktobar 2005. godine praćeno je 12 mjera u sektoru telekomunikacijske infrastrukture, od toga 2 mjere nisu u fazi implementacije, a ostale su implementirane ili su u toku realizacije.

U istom izvještaju, ali za sektor IKT, praćeno je 18 mjera, od kojih su:

- 4 mjere kompletirane;
- 6 mjera u toku implementacije;
- 1 se mjera kontinuirano implementira;
- 1 mjera je djelomično implementirana;
- 6 mjera nije u fazi implementacije.

5. Trenutno stanje i problemi u sektoru

U oblast sektora komunikacijske infrastrukture, trenutno stanje u smislu progressa u najvažnijim segmentima sektora, je sljedeće:

- BiH ima važeći Zakon o komunikacijama;
- Donesen Zakon o poštama BiH;
- Donesen Zakon o Javnom RTV sistemu;
- Donesen Zakon o Javnom RTV servisu;
- Uspostavljeno je posebno Ministarstvo na državnom nivou (Ministarstvo komunikacija i transporta BiH), koje pokriva oblast komunikacija i razvoj informacijskog društva na cijelom području BiH;
- Od strane Vijeća ministara BiH donesena Politika sektora telekomunikacija;
- Uspostavljena je neovisna Regulatorna agencija za komunikacije na državnom nivou, čime je tržište komunikacija dobilo svoj regulatorni okvir;
- Izvršeno je licenciranje telekomunikacijskih operatora fiksne i mobilne telefonije, ISP-ova i mrežnih operatora;
- Potpuno je liberalizirano tržište mobilne telefonije, usluga interneta i njegovih servisa i CATV;
- Raspodjela frekventnog spektra je u potpunosti u nadležnosti Regulatorne agencije;
- Emitiranje programa i mediji u potpunosti je regulirano i u nadležnosti je Sektora za emitiranje Regulatorne agencije za komunikacije;
- Skoro potpuna digitalizacija telekomunikacijskih mreža i sistema sa daljim trendom razvoja;
- Modernizacija transportnih mreža sve je više u upotrebi optičkih kablova kao prijenosnih medija. Pristupne mreže se već grade kao širokopojasne sa sve tri osnovne tehnologije: bakar, optika i radio;
- Uveden sistem 2,5G u visokosofisticirane digitalizirane mobilne mreže sa svim servisima koje one pružaju i koje su preduvjet za izgradnju mobilnih sistema treće generacije (3G) sa mogućnošću prijenosa podataka brzine i do 2Mbps;

Problemi ovoga sektora i dalje su:

- Nedovoljna povezanost sistema prijenosa;
- Nedovoljna koordinacija na svim nivoima u planiranju i programiranju;
- Nedovoljna usklađenost razvoja TK sa razvojem društvene zajednice;
- Neizgrađena IKT magistrala na nivou BiH;
- Još neliberalizirano tržište fiksne telefonije;
- Još nedefinirana univerzalna usluga;
- Još neregulirana usluga IP telefonije;
- Još neregulirana UMTS usluga;
- Ne postoji strateški plan privatizacije telekomunikacijskog sektora u BiH;
- Nedovoljna suradnja RAK-a i resornih ministarstava (države i entiteta);
- Nepostojanje prave konkurencije na tržištu;
- Nepostojanje dinamike razvoja tržišta koju bi trebale podržavati vlade, RAK i sl.;
- Postoji tendencija da se tržišno orijentirani razvoj pretvori u dirigirani razvoj.

U sektoru IKT-a, trenutno stanje u smislu progresa je sljedeće:

- Usvojena Politika, Strategija i Akcioni plan razvoja informacijskog društva u BiH, kao zvanični krovni dokument razvoja informacijskog društva u BiH. Ovaj dokument je odredio pravce razvoja informacijskog društva u BiH u pet prioriternih domena i to: e-legislatura, e-Obrazovanje, e-Uprava, IKT infrastruktura i IKT industrija;
- Implementirani važni strateški informacijski sistemi, kao što su: CIPS-zaštićeni sistem informacija o građanima, DGS-Državni granični kontrolni sistem, ASYCUDA-Porezni sistem, BAR-Javni računovodstveni reformski projekt, itd.

U proceduri su trenutno Zakon o Agenciji za informacijsko društvo i Zakon o e-Potpisu.

Problemi ovoga sektora su sljedeći:

- Nepostojanje politika razvoja u domenu informacijskog društva, izrađenih na osnovu osnovnog dokumenta Politike i Strategije, koje bi dale odgovore na sljedeća pitanja:
 - Prepoznavanje zainteresiranih strana i svih učesnika u razvoju;
 - Prepoznavanje uloge svake zainteresirane strane i pojedinog učesnika u razvoju informacijskog društva;
 - Prepoznavanje glavnih procesa unutar domena;
 - Uključivanje širokih dijelova društva u procese po domenima, odnosno, uključivanje Vijeća ministara BiH, agencija, NGO, međunarodnih organizacija, akademije, instituta, privatnog sektora;
- Nepostojanje adekvatnih pokazatelja pravog stanja u ovome sektoru, niti su ikada razvijeni mehanizmi praćenja uspješnosti razvoja informacijskog društva i primjene njegovih tehnologija (Benchmarking Information Society);
- Nije još uspostavljena Agencija za informacijsko društvo, čiji je prioritetni zadatak implementacija projekata iz Strategije i Akcionog plana razvoja informacijskog društva;
- Nisu provedene potrebne reforme u mnogim društvenim segmentima kao osnova za primjenu tehnologija informacijskog društva;
- Postojeća legislativa nije prilagođena primjeni tehnologija informacijskog društva;
- Ne stimulira se razvoj IKT industrije;
- Razvoj IKT infrastrukture vezan je samo za telekomunikacijske operatore;
- Nedovoljna primjena relevantnih standarda u sektoru;
- Nedovoljna primjena računarskih kapaciteta i tehnologija informacijskog društva u Upravi, obrazovanju i zdravstvu, kao najvažnijim segmentima društva koje danas najviše zahtijevaju primjenu tehnologija informacijskog društva;
- Nefunkcioniranje akademske istraživačke mreže na nivou države (BiHARnet);
- Nepostojanje obrazovne informacijske mreže za osnovne i srednje škole (EDUnet);
- Neravnomjeran pristup stanovništva tehnologijama informacijskog društva (digital divide);
- Veliki raskorak u pristupu tehnologijama informacijskog društva (digital divide) u odnosu na razvijene zemlje Evrope;
- Velika informatička nepismenost stanovništva;
- Nedovoljna suradnja institucija BiH sa nevladinim sektorom, akademijama i asocijacijama iz oblasti IKT-a (BAIT, BiHtel);
- Pogrešan koncept da se raspravlja samo o najnovijim politkama EU, a zanemaruje se stanje u BiH

6. Politika EU u posmatranom sektoru

Osnovne karakteristike i ciljevi politike EU u sektoru - 2000. godine EU je u Lisabonu objavila zajedničku strategiju («Lisabonska strategija»), kako bi pripremila ekonomiju EU za izazove novog stoljeća. Ključni element ove strategije bio je prepoznavanje informacijsko-komunikacijskih tehnologija, a posebno internet, kao glavne faktore povećanja produktivnosti i ekonomskog rasta. U tom kontekstu, politika informacijskog društva EU predstavljena je u tri stuba:

- «The e-Evropa initiative» (Inicijativa elektronske Evrope)
- «Legislation» (Zakonodavstvo)
- «Research» (Istraživanje)

Ciljevi EU kroz aktualni Akcioni plan e-Evropa 2005. godine - Iz Lisabonske strategije odnose se na sljedeća ključna područja razvoja:

- «Broadband» (širokopojasnost)
- «Secure information infrastrukture» (sigurnost informacione infrastrukture)
- «e-Government» (e-Uprava)
- «e-Health» (e-Zdravstvo)
- «e-Learning» (e-Učenje)
- «e-Business» (e-Poslovanje)
- «e-Inclusion» (e-Uključivost)

Za dostizanje ciljeva iz politike EU u sektoru potrebno je, pored realizacije **Novih mjera**, relizirati i sljedeće:

- Definirati prioritetne politike, oblasti i procese, koji predstavljaju osnovu razvoja informacijskog društva u BiH;
- Prepoznati, po dokumentu DEI (Direkcija za integracije EU) i IKT Forumu, koji su to domeni bitni za BiH i na njima pozicionirati razvoj informacijskog društva;
- Napraviti analizu potrebnih promjena u zakonskim okvirima u BiH, radi uspostave pravne strukture, koja može odgovoriti razvoju informacijskog društva;
- Uspostaviti težište na razvoj malih i srednjih poduzeća (SME) sektora i njihovu ulogu u razvoju informacijskog društva;
- Kreirati Politiku podrške razvoju SME, koji su najvećim dijelom u IKT industriji BiH, i to kroz koncept «Digital Business EcoSystem», pri čemu treba podržati nastojanja suradnje SME i akademije u istraživačkim procesima za informacijsko društvo;
- Prepoznati aktere razvoja informacijskog društva i njihove uloge (VM, MKT, AID, akademije, NVO-i, privreda);
- Dalje liberalizirati tržište komunikacija;
- Jačati regulatorski okvir i neovisnost RAK-a;
- Izraditi politiku sektora komunikacija;
- Razvijati «broadband» infrastrukturu;
- Uspostaviti IKT magistralu;
- Uvesti standarde EU u sektor;
- Uspostaviti Agenciju za informacijsko društvo;
- Donijeti potrebne zakonske akte i usuglasiti ih s istima u EU;
- Stvoriti potrebne uvjete za postepenu relizaciju 109 projekata iz dokumenta Strategija za informacijsko društvo BiH.

7. Utvrđivanje prioritetnih mjera iz AP SRS BiH

Za sektor telekomunikacijske infrastrukture:

Od mjera koje su u fazi implementacije, prioriteti su:

- Usvajanje Zakona o Agenciji za informacijsko društvo, što je prioritet nad prioritetima
- Odluka o univerzalnoj usluzi i načinu njenog finansiranja
- Odluka o licenci za UMTS sistem
- Uspostaviti Agenciju za poštanski promet BiH

Od mjera čija implementacija nije ni počela: Nema prioriteta

Za sektor: IKT

Od mjera koje su u fazi implementacije, prioriteti su:

- Zakon o e-Potpisu
- Odluka o formiranju (rekonstrukciji postojeće) akademske istraživačke mreže (BiHARnet)
- Uspostaviti integralni sistem e-Government-a (e-Uprave)

Od mjera čija implementacija nije ni počela, prioriteti su:

- Poreske olakšice za stimulaciju IKT industrije
- Donijeti odluku o finansiranju BiHARnet-a (postojeći naziv mjere zamijeniti sa novim: Definirati model finansiranja BiHARnet mreže)
- Donijeti odluku o formiranju EDUnet mreže
- Donijeti odluku o finansiranju EDUnet-a (postojeći naziv zamijeniti novim: Definirati model finansiranja EDUnet mreže).

8. Nove mjere

- Objediniti sektore telekomunikacijskih infrastruktura i IKT u jedan sektor: Tehnologije informacijskog društva
- Konsolidirati postojeće dokumente informacijskog društva i prepoznavati glavne aktere i zainteresirane strane u procesu razvoja ID u BiH
- Izraditi presjek razvoja informacijskog društva u EU
- Izvršiti reviziju Politike razvoja informacijskog društva BiH
- Promijeniti postojeći proces izrade Zakona o e-Poslovanju sa politkom e-Poslovanja i

Nakon toga raditi na izradi zakona koje je potrebno kreirati

- Uraditi posebne, domenske, studije potreba i na njima izgraditi domenske politike razvoja informacijskog društva u BiH
- Izraditi zakone koji su vezani za pravnu infrastrukturu informacijskog društva u BiH
- Kreirati tijelo, savjetodavnog tipa pri kabinetu predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH za razvoj informacijskog društva BiH
- Uspostaviti statističke indikatore razvoja u BiH
- Uspostaviti "benchmarking" indikatore za razvoj informacijskog društva
- Kreirati neovisni ekspertni tim za izradu izvještaja (kvartalno, polugodišnje i godišnje) o uspješnosti razvoja informacijskog društva u BiH
- Uspostaviti tijelo (konzorcij) vladinog i nevladinog sektora, akademije, privrede međunarodnih tijela, koje će biti savjetodavnog karaktera i davati preporuke u procesu razvoja informacijskog društva
- Kreirati timove savjetnika pri ključnim ministarstvima za razvoj informacijskog društva
- Ažurirati postojeće politike i strateigije iz drugih oblasti razvoja BiH, koje se odnose na ovu oblast

9. Finansijske aplikacije na budžet

U razvoju informacijskog društva, BiH se treba oslanjati na pomoć međunarodne zajednice, koja je spremna pomoći u realizaciji pojedinih projekata. Međutim, u kvalitetnim razvojnim projektima, međunarodna zajednica očekuje da i Vlada BiH participira, i to u omjeru 10-20% iz vlastitih budžetskih sredstava, kako bi se na osnovu toga procenta mogle osigurati i donacije, prije svega EU, a u ostalom dijelu 80-90% cijene projekta.

Ministarstvo finansija i trezora BiH pozvalo je sve budžetske korisnike da definiraju svoje prioritete iz SRS BiH u okviru budžetskog planiranja, koje se zasniva na izradi Srednjoročnog okvira rashoda (SOR). Namjera SOR-a je da potakne osnovu za budžetsko planiranje i pripremu godišnjeg budžeta, koja je više strateške prirode, uključujući bolje povezivanje izdvajanja sredstava sa prioritarnim politikama utvrđenim SRS BiH za period od 2006. do 2008. godine.

Budžetski korisnici su definirali svoje prioritete i dodatne zahtjeve preko tabela za prijedloge visokoprioritetne potrošnje, koje su prikazane u dokumentacijskoj osnovi revidirane SRS BiH.

10. Zaključak

Uloga razvoja informacijskog društva i njegovih tehnologija u smanjenju siromaštva i, općenito, cjelokupnog razvoja ključna je i nema alternative. Pri tome, razvoj informacijskog društva se ni u kom slučaju ne može posmatrati kao izolirana sektorska aktivnost, nego je to prioritetni zadatak široke društvene zajednice. Suvremeno informacijsko društvo, i sve tehnologije na kojima se ono bazira, predstavlja način života današnjeg i budućeg čovjeka; način njegovog obrazovanja, poslovanja, upravljanja, i svih drugih aktivnosti u njegovom okruženju.

Zbog toga i ova revidirana SRS BiH kroz predložene nove mjere, predviđa uključivanje širokog kruga zainteresiranih strana; ključnih segmenata državnih institucija BiH, nevladinih institucija, poslovnih segmenata, akademija, ekspertnih timova, međunarodnih konsultantskih firmi, kako bi razvoj informacijskog društva u BiH postao dinamičan interaktivan proces, oslonjen na model i iskustvo, prije svega EU, a i drugih zemelja koji nam u razvoju informacijskog društva mogu poslužiti kao primjer.

7. KORIŠTENJE I ZAŠTITA PRIRODNIH RESURSA: POLJOPRIVREDA, ŠUMARSTVO, VODOPRIVREDA, OKOLIŠ, ENERGIJA

POLJOPRIVREDA

1. Opći dio

Bosna i Hercegovina raspolaže prirodnim resursima, uglavnom poljoprivrednim zemljištem, koje se ne može svrsishodno iskoristiti za neku drugu aktivnost, osim proizvodnje poljoprivrednih proizvoda. Iskorištenju ovog zemljišnog resursa pogoduju i relativno povoljni klimatski uvjeti i dovoljno prirodno raspoložive vode. U kombinaciji sa činjenicom da oko 1/2 stanovništva ove države živi u selima i malim naseljima, tj. u seoskim područjima, poljoprivreda predstavlja značajan izvor njihovog zapošljavanja. Značaj poljoprivrede za ekonomski razvoj BiH potvrđuje i podatak da poljoprivreda, prema raspoloživim podacima, učestvuje u strukturi stvaranja DBP BiH sa 10%. Sa 1/10 učešća u DBP-u i pouzdano više od 1/10 stanovništva radno angažiranog u ovom sektoru⁴⁸, poljoprivreda je važna za ekonomski i opći razvoj BiH, uključujući trajno ili privremeno zapošljavanje, amortiziranje socijalnih problema i iskorištavanje i očuvanje prirodnih resursa. Istovremeno, nisu u dovoljnoj mjeri iskorištene sve mogućnosti ovog sektora za ekonomski i opći razvoj BiH. Razvoj poljoprivrede opterećuju: spori oporavak od ratnih šteta, visok procenat poljoprivrednog stanovništva, nedovoljan nivo novih investicija, niska produktivnost proizvodnje, zastarjela proizvodna struktura i tehnologija proizvodnje, i visoka uvozna ovisnost.

Većina siromašnog stanovništva u BiH živi u seoskim (46%) i mješovitim naseljima (37%), i većina njih ima pristup određenoj površini poljoprivrednog zemljišta. Poljoprivreda im je, naročito u poslijeratnom periodu, u kojem su jedan ili više članova takvih domaćinstava ostali bez ranijeg zaposlenja u industriji i drugim nepoljoprivrednim sektorima, ostala jedini izvor ostvarivanja novčanih prihoda i izlaska iz siromaštva. Druga mogućnost da seosko siromašno stanovništvo poboljša svoj ekonomski položaj je zapošljavanje u sektorima izvan poljoprivrede, ili izvan mjesta sadašnjeg življenja, za što su za sada mogućnosti dosta ograničene.

2. Ciljevi SRS BiH u oblasti poljoprivrede

Ciljevi utvrđeni u SRS BiH za oblast poljoprivrede su:

- Aktiviranje prirodnih i ljudskih potencijala i povećanje zaposlenosti,
- Unapređenje konkurentnosti domaće poljoprivredne proizvodnje,
- Smanjenje uvoza poljoprivrednih proizvoda i trgovinskog deficita,
- Izbalansirana demografska pokrivenost svih područja države,
- Razvoj ruralnih područja, i
- Unapređenje očuvanja čovjekovog okoliša, kroz razvoj održive poljoprivrede.

U pogledu ostvarivanja ovih primarnih ciljeva, u međuvremenu nisu postignuti neki značajniji rezultati. Prirodni potencijali za poljoprivrednu proizvodnju i dalje se ne koriste u dovoljnoj, odnosno mogućoj mjeri. Uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u BiH je velik, a izvoz hrane je simbolično mali. Demografska pokrivenosti zemlje se poboljšava kroz realizaciju programa održivog povratka izbjeglica i raseljenih osoba, ali su i dalje evidentni seoski prostori u koje se nikako, ili veoma malo vraća prijeratno stanovništvo. Razvoj ruralnih područja odvija se *ad hock* i nema osmišljene strategije, niti materijalne podloge za njenu realizaciju. Ni jedan entitet u svom budžetu nije do sada izdvojio značajnija sredstva za kapitalna ulaganja u seoska područja. Očuvanje čovjekovog okoliša također nije ozbiljno shvaćen cilj, i česti su slučajevi degradacije i zagađenja prirodne sredine. Primjeri organske poljoprivredne proizvodnje su rijetki i uglavnom su još uvijek više eksperimentalnog karaktera.

⁴⁸ U općem dijelu navedeno je da je 1/10 stanovništva radno angažirano u oblasti poljoprivrede, međutim, prema nekim izvorima, procjena je da je trenutno angažirano čak oko 1/2, što BiH svrstava u izrazito agrarne zemlje.

3. Tretman sektora u SRS BiH

Akcionni plan SRS BiH - sektor poljoprivrede ima 55 mjera.

Kašnjenje u njihovoj implementaciji, kao i činjenica da uopće nije počela realizacija oko jedne trećine planiranih mjera, indikativni su znakovi upozoravanja da BiH u oblasti poljoprivrede nema potrebne kapacitete i politički i drugi konsenzus da se brzo i efikasno implementiraju potrebne reforme. Ova konstatacija naročito je važna za razumijevanje situacije u kojoj se BiH našla nakon dobijanja suglasnosti za početak pregovora o stabilizaciji i pridruživanju EU. Reforma i usuglašavanje stanja u oblasti poljoprivrede bit će jedno od glavnih područja pregovora i dosadašnja dinamika promjena ne ulijeva optimizam da bi BiH mogla brzo preći put od zemlje kandidata do zemlje članice EU.

U periodu od donošenja SRS BiH do oktobra 2005. godine, iz Akcionog plana za oblast poljoprivrede u potpunosti je implementirano 9 mjera, kontinuirano se odvija implementacija 6 mjera, započeta je, ali nije u potpunosti završena, implementacija 24 mjere, a implementacija 15 mjera još nije otpočela.

4. Ključni problemi u oblasti poljoprivrede

U periodu od 2001. do 2004. godine siromaštvo se smanjilo u urbanim sredinama za 3%, u mješovitim za 1% i u ruralnim za 2%. Ovaj podatak ukazuje na to da se siromaštvo sporije smanjuje u seoskim i mješovitim naseljima, nego u gradovima. Prema podacima ankete iz 2004. godine, čak 46% siromašnog stanovništva u BiH živjelo je na selu.

Stope rasta **BDP poljoprivrede u BiH** posljednje 4 godine vidljive su iz tabele koja slijedi:

	% rasta BDP 2001.-2004.	% rasta BDP 2004.	% rasta BDP 2003.	% rasta BDP 2002.
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	14,4	19,7	-6,8	2,6

Relativno učešće poljoprivrede u BDP-u u posljednjih pet godina opada. Dok se ukupni BDP u posljednjih pet godina povećao za 35%, poljoprivreda ostaje na nivou iz 2000., sa rastom od samo 4% godišnje.

Što se više odmiče od perioda neposredne poslijeratne obnove, **nivo investicija u poljoprivredu** se smanjuje, mjereno kao smanjenje ukupnog investiranja u poljoprivredu, ili kao smanjenje učešća poljoprivrede u ukupnim investicijama u BiH. Jedan od glavnih razloga za ovo je smanjenje međunarodnih kredita i donatorske pomoći u ovoj oblasti, što je sigurno bilo izdašnije u godinama odmah poslije rata, i slabog interesa stranih donatora za ovaj sektor.

U deficitu vanjskotrgovinske razmjene BiH oblast poljoprivrede, odnosno grupa poljoprivredno-prehrambenih proizvoda zauzima značajno mjesto. Domaća poljoprivreda i prehrambena industrija, nakon liberalizacije vanjskotrgovinskog režima, nisu bile pripremljene da konkurišu uvoznim, značajno subvencioniranim proizvodima. Pokrivenost ukupnog izvoza uvozom u BiH je u 2004. godini bila 1/3, a kod hrane svega 1/10. Da bi se pravazišlo ovakvo stanje koje je posljedica liberalizacije vanjskotrgovinskog režima, koji je doveo domaću industriju u nekonkurentan položaj, potrebno je osigurati adekvatne subvencije. Istovremeno je potrebno povećati odgovornost za donošenje ovakvih mjera koje ugrožavaju vanjskotrgovinsku razmjenu BiH.

Sredstva za poticanje razvoja poljoprivrede koja se u BiH izdvajaju posljednjih godina su u stalnom porastu. Ta sredstva su u posljednjih pet godina utrostručena. Međutim, i dalje je učešće ovih sredstva u DBP-u trideset puta manje od učešća tog sektora u stvaranju DBP. U EU je ovaj trend obrnut, a naročito intenzivno povećanje subvencija za razvoj poljoprivrede imale su zemlje koje su se pripremale za ulazak u ovu integraciju. U posljednjih pet godina poticajna sredstva za razvoj poljoprivrede, koja su isplaćivale entitetske vlade (RS i FBiH) i vlada Brčko Distrikta, kretala su se od 16 do 47 miliona KM, čemu treba dodati još najmanje 1/3 po osnovu sredstava koja se za iste namjene isplaćuju iz kantonalnih i općinskih budžeta. BiH želi u oblasti poljoprivrede primijeniti sva pozitivna iskustva zemalja EU.

Produktivnost poljoprivrede je općenitno niska. Neki od pokazatelja za praćenje produktivnosti poljoprivrede jesu ostvareni prosječni prinosi. Prateći reprezentativne proizvode iz grupe žitarica, industrijskog bilja, povrća i voća, može se zaključiti da se prosječni prinosi u posljednjih pet godina nisu značajnije povećali.

BiH je u posljednjih 10 godina privukla **skromne strane investicije**, koje su minimalne u agrokomplesu. Iako se ova ulaganja ne prate sektorski, tj. odvojeno za poljoprivredu i prehrambenu industriju, pojedinačnim pregledom liste najvećih stranih ulaganja može se uočiti je da je do kraja 2004. godine od 59,4% vrijednosti FDI uloženi u proizvodnju u sektor hrane uloženo manje od 1%.

5. Politika Evropske unije u oblasti poljoprivrede

Poljoprivreda je bila i ostat će značajan sektor za Evropsku uniju, ekonomsku i političku integraciju trenutno 25 evropskih država, koja je 50% svog zakonodavstva posvetila poljoprivredi i koja oko polovine svog budžeta troši na podršku poljoprivredi. Činjenica da je Evropska komisija 21. oktobra 2005. godine dala preporuku Vijeću EU da otpočne pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa Bosnom i Hercegovinom, daje novo svjetlo na osmišljavanje i kanalsanje razvoja njene poljoprivrede u skladu sa ciljevima i principima EU.

Trenutno stanje u poljoprivredi BiH je takvo da ona ne bi mogla izdržati slobodnu konkurenciju sa proizvođačima iz EU, a u isto vrijeme ne bi mogla zadovoljiti ni visoke standarde EU. Potvrda ovog je situacija nastala nakon stupanja na snagu Sporazuma o slobodnoj trgovini sa susjednim zemljama, nakon čega BiH uvozi mnogo više poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda nego što izvozi.

Realizirane aktivnosti u okviru studije izvodljivosti Evropske komisije o mogućem početku pregovora za Ugovor o stabilizaciji i pridruživanju, predstavljaju samo mali korak BiH prema približavanju njene poljoprivrede uvjetima i standardima Evropske unije. U periodu pregovaranja i prije pristupanja EU, Bosna i Hercegovina treba uložiti još mnogo napora kako bi se ostvarile potrebne reforme u ovom sektoru, koje će omogućiti njegovo integriranje u Zajedničku poljoprivrednu politiku EU.

Podrška poljoprivredi je iznosila preko 50% rashoda EU. Nedavne reforme pokazuju da nivo podrške opada i da se vrsta podrške mijenja. Reforma dogovorena 2005. godine znači da sva podrška EU poljoprivredi mora biti u potpunosti odvojena od proizvodnje. Svaka zemlja članica EU razvila je svoje sheme, kako bi odgovorila na ovaj izazov. Mnoge su usvojile "historijski" model u kojima su isplate povezane sa prošlom podrškom. Neke su odabrale da usvoje model baziran na područjima, u kojima su isplate povezane sa korištenim poljoprivrednim površinama. U oba modela, isplate nisu vezane za proizvodnju bilo kog proizvoda. Isplate su vezane za održavanje zemlje „u dobrom poljoprivrednom i ekološkom stanju“, ali tumačenje ovoga trenutno ne postavlja teške uvjete pred zemljoradnike.

Isplate zemljoradnicima se smatraju 'Pillar 1' isplatama. Drugi set shema, poznat kao 'Pillar 2', osigurava podršku za ekološku aktivnost, poslovnu podršku i ruralni razvoj. Trend je da se sredstva prebace sa 'Pillar 1' na 'Pillar 2', iako svaka zemlja članica EU može sama odrediti kako brzo će se desiti ove promjene.

6. Utvrđivanje prioriteta mjera iz AP SRS BiH

Potrebno je da se iz originalnog Akcionog plana implementiraju mjere čija implementacija je bila planirana, a još uvijek nije započeta, kao i mjere sa čijom implementacijom se kasni. Potrebno je također da se eventualno odustane od nekih mjera, čija implementacija se pokazala kao realno neizvodljiva i da se Akcioni plan proširi sa novim, predloženim mjerama.

Pouzdanost se može reći da je u potpunosti implementirano 9 mjera, uglavnom iz oblasti usvajanja zakonske regulative, a još 6 mjera implementira se kontinuirano. U toku je (započeta, ali ne i u potpunosti završena) implementacija još 24 mjere, a implementacija 15 predviđenih mjera još nije počela. Pored potrebe da se ubrza implementacija mjera sa kojima se kasni, u okviru revizije SRS BiH predlaže se donošenje 5 novih, dodatnih mjera u Akcionom planu i odustajanje od 2 ranije planirane.

7. Finansijske implikacije

Najskuplja mjera iz AP mjera je subvencioniranje poljoprivredne proizvodnje u zacrtanom, minimalnom iznosu (4% od ukupnog budžeta u RS, i 3% u FBiH), što bi na nivou oba entiteta bilo najmanje 100 miliona KM godišnje. Međutim, čak i ovakvo povećanje budžetskih sredstava za poticaj poljoprivredne proizvodnje iz dijela koji govori o finansijskim implikacijama najvjerojatnije neće domaću proizvodnju staviti u konkurentan položaj sa uvozom, zbog visine poticaja u zemljama EU i daljih zahtjeva za liberalizacijom trgovine od strane međunarodnih faktora,

Vlada RS usvojila je Srednjoročni okvir rashoda za period od 2006. do 2008. godine. U tom budžetu planira se porast izdvajanja za subvencioniranje poljoprivrede sa 43 miliona KM u 2006. na 49 miliona KM u 2008. godini. U Srednjoročnom okviru rashoda Federacije BiH za period od 2006. do 2008. godine ne predviđa se značajnije povećanje izdvajanja za subvencioniranje poljoprivrede iz budžetskih izvora, koja bi trebala ostati na nivou 22-24 miliona KM u naredne tri godine. Na nivou zajedničkih organa BiH ne planiraju se nikakva izdvajanja za podršku poljoprivredi, osim finansiranja dijela troškova Agencije za veterinarstvo i Agencije za identifikaciju životinja.

Mjera koja će tražiti značajnija i redovna finansijska sredstva je formiranje državnog Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja sa procijenjenim prosječnim godišnjim troškom do 3,5 miliona KM godišnje. Svakako da i opremanje i rad raznih državnih agencija i licenciranje nacionalnih laboratorija također sa sobom "nosi" milionske iznose troškova.

Za jedan dio neophodnih reformi u oblasti poljoprivrede očekuje se materijalna pomoć i podrška iz predpristupnih fondova EU. Međutim, u predpristupnoj fazi sve države kandidati prvo trebaju investirati značajne sume iz svojih nacionalnih budžeta, kako bi postale institucionalno spremne za fazu pristupanja EU i pristupa fondovima namijenjenim za te svrhe.

8. Zaključak

S obzirom na multisektorski karakter Srednjoročne razvojne strategije, prostor koji je u njoj posvećen svakom sektoru je ograničen i daje samo opće pravce njegovog razvoja. Tokom analize situacije i problema, sektor poljoprivrede izdvojen je kao poseban sektor u SRS BiH, a može se reći da se i sada tokom njene revizije značaj ovog sektora nije smanjio, nego naprotiv, povećao. Razlog tome je početak pregovora o stabilizaciji i pridruživanju BiH EU. U te pregovore BiH ulazi sa nesređenom situacijom u oblasti poljoprivrede, a na osnovu iskustva drugih zemalja se zna da je upravo taj sektor jedan od ključnih za usuglašavanje zakonske regulative i usklađivanje stvarnog stanja s evropskim standardima.

Situacija u sektoru poljoprivrede na kraju 2005. godine i dalje je dosta loša. Već nekoliko godina BDP poljoprivrede oscilira, uvoz hrane je višestruko veći od izvoza, produktivnost proizvodnje je dosta niska, nove investicije su na niskom nivou, strana ulaganja su rijetka u ovom sektoru, a sredstva za poticanje razvoja poljoprivrede, iako u stalnom porastu, još uvijek nedovoljna da kompenziraju negativne efekte otvaranja domaćeg tržišta konkurenciji iz inozemstva.

Proces reformi u oblasti poljoprivrede je u zaostatku u odnosu na mjere predviđene Akcionim planom SRS BiH. Pouzdano se može reći da je u potpunosti implementirano 9 mjera, uglavnom iz oblasti usvajanja zakonske regulative, a još 6 mjera se implementira kontinuirano. U toku je (započeta, ali ne i u potpunosti završena) implementacija još 24 mjere, a implementacija 15 predviđenih mjera još nije počela. Pored potrebe da se ubrza implementacija mjera sa kojima se kasni, u okviru revizije SRS BiH predlaže se donošenje 5 novih, dodatnih mjera u Akcionom planu i odustajanje od 2 ranije planirane. Svakako da ovo ne mora biti i konačan prijedlog revidiranog Akcionog plana za oblast poljoprivrede, jer će on biti rezultat stručne i javne rasprave, koja će se provesti u okviru radnih grupa i drugih oblika usuglašavanja.

Također je potrebno naglasiti da generalno, kada se govori o mjerama koje mogu dati pozitivne efekte u poljoprivredi, pored već navedenih, neizostavno je i pitanje trgovinskih režima poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda koje je trenutno izvan nadležnosti institucija u poljoprivredi.

ŠUMARSTVO

1. Opći dio

Šume i šumska zemljišta, kao dobro od općeg interesa, uživaju posebnu brigu i zaštitu. Pod šumom, prema važećim zakonima, podrazumijeva se zemljište prekriveno šumskim drvećem ili šumskim grmljem, čija površina prelazi 500 m² i čija je širina najmanje 10 metara. Šume se smatraju ekosistemima. Šume i šumska zemljišta uživaju posebnu brigu i zaštitu i koriste se na način i pod uvjetima koji su propisani entitetskim zakonima o šumama i šumskom zemljištu, one su u osnovni prirodni resurs, čije vrijednosti se manifestiraju kroz ekološke, socijalne i proizvodne i druge funkcije šuma.

1.1. Važnost sektora za ekonomski i opći razvoj BiH i za smanjenje siromaštva

Sektor šumarstva s aspekta ekonomskog razvoja BiH i smanjenja siromaštva ne može se promatrati odvojeno od industrije za preradu drveta. Uzevši u obzir činjenicu da je u sektoru šumarstva u 1990. godini bila zaposlena 21.900 zaposlenika, a društveni bruto proizvod iznosio 1,25%, dok je u drvnoj industriji bilo 74.100 zaposlenika, a društveni bruto proizvod iznosio 6,89 %. Ukupan izvoz šumarstva i drvne industrije devedesetih godina iznosio je cca 250 miliona američkih dolara. Gledajući današnju situaciju, nesumnjivo je da ovaj sektor treba imati važnu ulogu u ekonomskom razvoju i smanjenju siromaštva.

Uzevši u obzir polivalentne funkcije šume, njenu ulogu za očuvanje životne sredine, zraka, vode, tla, itd., praktično da nema sektora sa kojim šumarstvo nije u nekom obliku povezano. Najinteraktivniji odnos je ipak sa sektorima vodoprivrede i okoliša, potom sa drvnom industrijom, poljoprivredom, zdravstvom, kulturom i sportom, komunikacijama, transportom, itd., kao i sa svim sektorima koji su obrađeni u SRS BiH.

2. Ciljevi SRS BiH u oblasti šumarstva

Osnovni cilj sektora je uspostava sistema upravljanja prirodnim resursima koji će osigurati racionalno gospodarenje šumama i zaštititi biodiverzitet. Pored ovoga, mogu se definirati i sljedeći ciljevi:

- Primijeniti savremena naučna dostignuća u oblasti šumarstva.
- Smanjiti troškove poslovanja.
- Provesti održivu privatizaciju u sektoru šumarstva.
- Povećati učešće šumarskog sektora u BDP.

Ovaj jako važan prirodni resurs u procesu izrade i provedbe zacrtanih mjera u SRS BiH nije dobio značajno mjesto, odnosno ono koje mu pripada po njegovoj važnosti, ako se uzme u obzir činjenica da šume i šumska zemljišta zauzimaju cca 60 % životnog prostora BiH. U sektoru šumarstva potrebne su ozbiljne reforme koje bi osigurale efikasno i racionalno upravljanje ovim prirodnim resursom. Isto bi se mogle postići kroz realizaciju definiranih prioriteta u SRS BiH-u.

3. Tretman sektora šumarstva u SRS BiH

U Akcionom planu SRS BiH za period od 2004 do 2007. godine planirano je 14 mjera, od kojih neke nisu realno mogle biti provedene u predviđenom vremenskom roku (razgraničiti poljuprivredno i šumsko zemljište, izvršiti inventuru šuma...), dok su neke bile trajne i teško procjenjive, kao što su uvođenje modela savremenog šumarstva, razvijanje sistema monitoringa, osiguranje povoljnih kredita, obrazovanje kadrova...

U implementaciji mjera iz AP u oblasti šumarstva uočen je određen napredak, međutim, zbog nepostojanja političkog dogovora i činjenice da je trenutnim ustavnim određenjem definirano da se politika u dijelu upravljanja i korištenja prirodnih resursa vodi na nivou entiteta, i nije bilo realno očekivati veću implementaciju, pošto na državnom nivou ne postoji tijelo koje bi koordiniralo određene mjere od interesa za BiH. Ovakav pristup oblasti šumarstva predstavlja prijetnju za smanjenje siromaštva u BiH, pošto bez provedbe zacrtanih mjera i ozbiljnijeg pristupa države ovim problemima, nema razvoja i napretka ovoga sektora.

4. Status implementacije

Implementirano je 6 mjera, a u planiranom roku nije počela implementacija sljedećih mjera:

- Nije uspostavljen monitoring u šumarstvu na nivou BiH
- Šumski putevi se rade u sklopu predviđenih obaveza po ŠPO
- Nema organiziranog korištenja nedrvnih proizvoda šumarstva
- Nisu osigurani povoljni krediti za preduzeća u šumarstvu
- Nema planskog deminiranja šuma i šumskog zemljišta
- Nema jačanja inspekcijskih organa
- Nema integralnog projekta na nivou države o pošumljavanju goleti
- Nema integralnog projekta na nivou države o rekonstrukciji niskoproduktivnih šuma

5. Trenutno stanje i problemi u šumarstvu

Sektor šumarstva u ovome trenutku još uvijek je opterećen problemima koji su proizašli iz neposrednih ratnih šteta. U oba entiteta je u toku implementacija zakona i uspostava novih institucija (u FBiH kantonalnih uprava za šumarstvo, a u RS restrukturiranje preduzeća Srpske šume na manji broj gazdinstava). Zdravstveno stanje šuma u BiH je u jako lošem stanju, što je posljedica, jednim dijelom proteklih ratnih zbivanja, kao i propusta u sistemu privrede, u prošlosti i sada. Postepeno se uspostavljaju kontrolni mehanizmi u sektoru, i zaštita šuma od nezakonitih aktivnosti postala je efikasnija. Slabosti pravnih struktura, nestabilnost ekonomije i nizak životni standard uvjetovali su pojavu korupcije i u ovome sektoru, što se prevashodno ogleda u nezakonitim aktivnostima kod prodaje drvnih sortimenata. Specifičnost uređenja BiH diktira razliku u administrativnim strukturama u FBiH i RS, što za određene integralne projekte, koji se moraju voditi sa nivoa države, nije dobro, a okvirne strategije na nivou BiH ne postoje iz spomenutog razloga.

6. Politika EU u odnosu na oblast šumarstva

Formalnom politikom oblasti šumarstva u EU, rezolucijom Vijeća EU (15.12.1998.) prihvaćena je strategija šumarstva EU. Glavni razlozi za pokretanje ove inicijative bili su prepoznavanje potrebe za usklađivanjem nacionalnih politika u oblasti šumarstva zemalja članica i šumarskih aktivnosti na nivou EU, rastući značaj šumarstva u međunarodnim političkim diskusijama i razvoj inicijativa koje za osnovu imaju ideju održivog razvoja.

Strategija šumarstva osigurava zajednički okvir za aktivnosti zemalja članica EU, uz uvažavanje zakonskih okvira i međunarodnih procesa prihvaćenih od strane EU i njenih članica (UNCED 1992., MCPFE, itd.).⁴⁹⁽¹⁾ Iako pregovori o priključenju ne podrazumijevaju kao uvjet postojanje zajedničke politike šumarstva na nivou EU, pitanja kao što su upravljanje, zaštita i održivo gospodarenje šumskim resursima naglašena su u postojećim dokumentima i politikama EU: CAP, razvoj ruralnih područja, trgovina, istraživanje, industrija, razvojna suradnja i energetska politika. Strategija šumarstva EU naglašava važnost polivalentnih funkcija šume i održivog gospodarenja šumskim resursima.

Ministarska konferencija o zaštiti šuma (MCPFE) ima za cilj zajednički i koordiniran pristup u zaštiti i održivom korištenju šumskih resursa u Evropi. Na prethodnim ministarskim konferencijama (Strazbur 1990., Helsinki 1993., Lisabon 1998., Beč 2003.) doneseno je niz rezolucija. Evropska zajednica je potpisala sve rezolucije MCPFE-a i u potpunosti ih uključila u strategiju šumarstva EU. U ovaj proces uključeno je 40 evropskih zemalja i svih 25 članica EU. Rezolucije donesene na prethodne četiri ministarske konferencije predstavljaju osnovu za kreiranje evropske politike u oblasti šumarstva, koja za cilj ima uspostavu održive ravnoteže između ekonomskih, ekoloških i socioloških funkcija šume.

Bosna i Hercegovina *nije potpisala ni jednu* konvenciju u oblasti šumarstva, a koje se prevashodno odnose na zaštitu šuma, očuvanje biodiverziteta, i uspostavu održivog upravljanja i gospodarenja šumskim resursima (Sustainable Forest Management).

EU nema negativno mišljenje o politici sektora u oblasti šumarstva, uz osnovnu primjedbu da na državnom nivou nema uspostavljene institucije koja može preuzeti i garantirati obaveze koje proizilaze i konvencija EU.

Potrebno je naglasiti da bi provedba zacrtanih mjera u AP SRS BiH za sektor šumarstva značila značajno približavanje osnovnoj politici EU u šumarstvu.

7. Utvrđivanje prioriteta mjera iz Akcionog plana

Strategija integriranja BiH u EU izrađena je poslije usvajanja SRS BiH. U procesu donošenja i pripreme tog dokumenta uvaženi su ciljevi i mjere definirane SRS BiH u oblasti šumarstva, s tim da su pojedine mjere i ciljevi iz SRS BiH spojeni u neophodne mjere strategije integriranja BiH u EU. Prioritetne mjere u narednom periodu realizacije SRS BiH bile bi:

Donijeti program dugoročnog razvoja sektora šumarstva, kojim bi se definirala strategija i politika gospodarenja šumskim resursima u BiH, u skladu s inicijativama MCPFE-a.

- Izgraditi odgovarajuće kapacitete na entitetskim nivoima, koji će se baviti šumarstvom. Uspostaviti efikasnu i racionalnu organizaciju šumarstva sa jasno definiranim i diferenciranim funkcijama vlasništva, upravljanja, gospodarenja i monitoringa.
- Permanentnom provedbom nacionalnih inventura šuma uz primjenu suvremenih naučnih dostignuća (GIS) osigurati neophodne podloge za odlučivanje i kreirati bazu podataka neophodnu za planiranje gospodarenja šumskim resursima.
- Unaprijediti sistem upravljanja i gospodarenja šumskim resursima i uspostaviti institucionalno održive organizacije sektora šumarstva na svim nivoima.
- Efikasno provesti procese privatizacije, restitucije i denacionalizacije.
- Osigurati efikasan, transparentan i održiv model finansiranja u šumarstvu, kroz koji bi se revitalizirali narušeni šumski ekosistemi i unaprijedilo pošumljavanje, uzgoj i zaštita šuma.
- Unaprijediti konkurentnost preduzeća u sektoru šumarstva implementacijom programa certificiranja gospodarenja šumskim resursima.
- Promovirati multifunkcionalno korištenje šumskih resursa, uključujući lov, specijalne šumske proizvode i turizam.
- Izraditi i realizirati dugoročne programe deminiranja, pošumljavanja, uzgoja, zaštite i rekonstrukcije niskoproduktivnih šuma.

- Izdvojiti i zaštititi šumske ekosisteme koji imaju izražene biodiverzitetne vrijednosti.
- Specijalistički i kontinuirano educirati šumarske stručnjake, te jačati svijest javnosti o značaju šume.

Zbog stanja koje trenutno vlada u oblasti šumarstva i činjenice da su osnovni nosioci aktivnosti na entitetskim nivoima vlasti, dok se ne uspostavi značajna institucija za ovaj sektor na državnom nivou, nije realno postavljati nove rokove predviđenih mjera. Prioritetne mjere već su navedene i u AP SRS BiH, kao i u BiH za integriranje u EU, i potrebno ih je što prije realizirati.

7.1 Mjere koje zahtijevaju posebnu pažnju

U ove kategoriju spadaju mjere koje su upitne u implementaciji, i uglavnom su prioritetne mjere, a zbog nepostojanja političke volje ili trenutnog ustavnog uređenja, postoji opasnost da se one ne realiziraju. U oblasti šumarstva karakteristične su sljedeće:

- Donijeti program dugoročnog razvoja sektora šumarstva po entitetima, kojim bi se definirala strategija i politika gospodarenja šumskim resursima u BiH.
- Izgraditi odgovarajuće kapacitete na entitetskim nivoima, koji će se baviti šumarstvom.

7.2 Nove mjere

I pored činjenice da su definirani ciljevi i mjere u sektoru šumarstva sveobuhvatni, ukazala se potreba za definiranjem novih mjera koje, prije svega, imaju za cilj transparentnije i racionalnije upravljanje resursima od općeg interesa, kao što su šume i šumska zemljišta, te stvaranja jasne slike o stanju u sektoru šumarstva po pitanju obima bespravnih sječa:

- Usvajanje Akcionog plana koji ima za cilj suzbijanje nezakonitih aktivnosti u sektoru šumarstva, uključujući krađu i korupciju

8. Finansiranje sektora šumarstva

Upravljanje i gospodarenje šumama temelji se isključivo ili pretežno na samofinansiranju iz tekućih prihoda od prodaje šumskih proizvoda, te na činjenici da gospodarenje izoliranim (izdvojenim) šumskim površinama ili kompleksima sa lošijom šumom ili bez šume ne može funkcionirati zbog nedostatka tekućeg prihoda. Uzimajući ovu činjenicu u obzir, i trenutnu situaciju u BiH u kojoj nedostaje dovoljno finansijskih sredstava, potrebno je naglasiti da ovaj sektor, bez finansijske pomoći međunarodne zajednice, neće moći podnijeti sve predviđene reforme i ostvariti zacrtane mjere.

Ovom prilikom mora se istaći da je međunarodna zajednica u velikoj mjeri podržavala projekte jačanja sektora šumarstva i da to i danas radi. Međutim, postojeći kadar u administraciji na svim nivoima vlasti nije u mogućnosti iskoristiti sve izvore prihoda koji mogu doći od međunarodne zajednice. Nedovoljno obučenog kadra ima za posljedicu nepoznavanje procedura i neapliciranje projekata u dijelu zaštite prirode, koji su dostupni u EU i drugim donatorima, a imaju za cilj zaštitu i očuvanje biodiverziteta, po čemu BiH prednjači u ovome dijelu svijeta.

VODOPRIVREDA

1. Opći dio

Bosna i Hercegovina raspolaže značajnim vodnim bogatstvom, tako da voda u narednom periodu može postati jedan od temelja za opći privredni razvoj mnogih područja i sigurno je da se time može dati značajan doprinos u borbi protiv siromaštva. Eksploatacija vodnih resursa mora se planirati integralno i intersektorski, jer voda ima značajnu ulogu u drugim sektorima, kao što je, naprimjer, poljoprivreda, energetika, okoliš, turizam, i sl.

2. Ciljevi SRS BiH u oblasti vodoprivrede

Glavni ciljevi SRS BiH u oblasti vodoprivrede u skladu su sa ciljevima politike Evropske unije:

Unaprijediti pravni i institucionalni okvir

- Usvojiti legislative u skladu s Okvirnom direktivom o vodama Evropske unije (2000. godine) i drugim relevantnim međunarodnim konvencijama, što podrazumijeva i usuglašavanje Zakona o vodama, Zakona o zaštiti voda i podzakonske regulative.
- Uspostaviti adekvatnu institucionalnu organizaciju sektora voda, u skladu s Okvirnom direktivom o vodama.
- Uspostaviti održiv sistem finansiranja u sektoru voda.

Unaprijediti postojeću infrastrukturu

- Unaprijediti postojeći sistem zaštite od poplava
- Osigurati dovoljne količine pitke vode za vodosnabdijevanje
- Unaprijediti zaštitu kvaliteta voda
- Unaprijediti integralno i intersektorsko planiranje eksploatacije vodnih resursa

3. Sektor vodoprivrede u SRS BiH i stepen implementacije mjera iz AP

Implementacija mjera u sektoru vodoprivrede ide dosta sproro, jer je osnova za implementaciju nekih od mjera usvajanje Zakona o vodama, koji je u skladu s evropskim propisima i standardima, i koji bi osigurao institucionalnu i finansijsku osnovu za reformu ovog sektora. Progres je već učinjen u skladu sa planiranom dinamikom implementacije mjera, jer je već izrađen Prijedlog nacrta zakona o vodama. U oba entiteta zakoni su u formi nacrta prošli parlamentarnu proceduru. Očekuje se da bi zakon o vodama u oba entiteta mogao biti usvojen u prvoj polovini 2006. godine. Ispunjavanjem te mjere, ispunit će se i sljedeće dvije, koje se odnose na uspostavu odgovarajuće institucionalne organizacije sektora vodoprivrede i održivog načina finansiranja. Mnogobrojne aktivnosti također su započete u okviru tri CARDS projekta Evropske komisije, koji se trenutno implementiraju u Bosni i Hercegovini, kao i putem novouspostavljene Savske komisije i aktivnosti za ICPDR.

4. Ključni problemi u sektoru vodoprivrede

Ključni problemi sektora vodoprivrede, koji ostaju kao srednjoročni i dugoročni, jesu izgradnja i rekonstrukcija infrastrukturnih objekata, što se prvenstveno odnosi na vodovode, postrojenja za tretman otpadnih voda i objekte za zaštitu od poplava. Pojedini dijelovi vodovodnih sistema su u većoj ili manjoj mjeri oštećeni ili dotrajali, što se posebno odnosi na distributivne mreže u urbanim područjima, tako da su gubici vode veoma veliki.

Zahvaljujući inozemnoj pomoći, po prestanku rata, procjenjuje se da je u sektoru vodosnabdijevanja sanirano oko 90 procenata nastalih šteta. Prijeratni podaci govore da je do 1992. godine u BiH oko 56% stanovnika bilo obuhvaćeno javnim vodosnabdijevanjem, od čega je 94% pripadalo urbanim, a svega 6% ruralnim područjima. S obzirom na vrijeme proteklo od izgradnje vodovoda do danas, većina njih ne zadovoljava potrebe korisnika, kako po količinama, tako i po kvalitetu vode, posebno u sušnim periodima.

Stanje zaštitnih vodoprivrednih objekata veoma je loše, zbog ratnih oštećenja, dugogodišnjeg neodržavanja i miniranosti pojedinih objekata. To se posebno odnosi na naselja uz rijeku Savu. Posljedice od poplava, izazvanih velikim vodama, što je rjeđa pojava u ovom području, ako se dogode, bile bi nesagledive. Poduzete su određene mjere na unapređenju stanja ovih objekata, ali još uvijek se ne može smatrati zadovoljavajućim. Stanje ni u ostalim dijelovima zemlje nije mnogo bolje, o čemu govore poplave na području Tuzlanskog kantona, koje su se dogodile u junu 2001. godine. Tada su pričinjene velike materijalne štete, na poljoprivrednim usjevima, stambenim i infrastrukturnim objektima. Tim poplavnim valom uzrokovano je i erodiranje obradivog zemljišta, kao i pojava većih klizišta. Poplave ugrožavaju i gradove u RS: Banju Luku, Čelinac, Prnjavor, Derventu, Modriču, Janju, Zvornik i druge, u kojima stvaraju velike poteškoće, dovodeći u opasnost stanovništvo i pričinjavajući velike materijalne štete.

Većina od 20 posto siromašnih domaćinstava nije uključena u sistem javnog vodosnabdijevanja, što se odnosi čak i na siromašne u urbanim sredinama. Stanje zaštitnih vodoprivrednih objekata veoma je loše, zbog ratnih oštećenja, dugogodišnjeg neodržavanja i miniranosti pojedinih objekata. Najveći broj naselja nema postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, s izuzetkom postrojenja u Gradačcu, Srebreniku, Trebinju, Ljubuškom, Grudama i Neumu. Više od dvije trećine vodenih tokova u BiH je zagađeno, u najvećoj mjeri zbog toga što se otpadne vode iz naselja i industrije ne prečišćavaju, nego se direktno ispuštaju u otvorene vodne tokove.

Kvalitet usluga u oblasti vodosnabdijevanja i odvodnje otpadnih voda, nakon interventne poslijeratne rekonstrukcije, nije na zadovoljavajućem nivou, tako da ne mogu biti zadovoljene postojeće potrebe (što je uzrok, naprimjer, redukcijama u vodosnabdijevanju u Tuzli). Osnovni razlozi za teškoće u funkcioniranju vodovodnih preduzeća su visoki gubici u sistemu (i do 80%), nizak stepen naplate (ispod 50%) i niske tarife, kao i njihova organizacijska rascjepkanost na općinskom nivou, što rezultira lošim finansijskim pokazateljima. Nema sistematskog praćenja kvaliteta vode i provedbe standarda, osim u pojedinim većim općinskim vodovodima.

5. Politika EU u sektoru vodoprivrede

Voda je element bez kojeg život ne bi bio moguć, te je njeno očuvanje jedan od prioriteta u politici Evropske unije. Najvažniji dokument koji definira ciljeve i karakteristike politike EU u sektoru vodoprivrede jeste «Okvirna direktiva o vodama». Konačni cilj koji se treba postići jeste «dobar status» svih voda do 2015. godine, te njihovo održivo korištenje u cijeloj Evropi". Ovo se odnosi na sve vrste voda – rijeke, jezera, podzemne vode, prelazne i obalne morske vode. Politika Evropske unije u sektoru vodoprivrede zahtijeva transparentan, učinkovit i usklađen zakonski okvir. Okvirna direktiva o vodama će osigurati takav okvir, koordinirati i objedinjavati, te dugoročno razvijati opća načela i sktrukture za zaštitu i održivo korištenje voda. Također, politika EU teži ka daljnjoj integraciji zaštite i odživog upravljanja vodama u druge sektore kao što su energetika, sport, poljoprivreda, ribarstvo i turizam, te se putem ove Direktive osigurava temelj za kontinuirani razvoj strategije prema daljnjoj integraciji različitih sektora.

6. Utvrđivanje prioritetnih mjera iz AP SRS BiH

Imajući u vidu integraciju BiH u EU, prioritetne mjere iz AP SRS BiH koje je potrebno uraditi u narednom periodu odnose se na:

- usvajanje zakonskog okvira u skladu s Okvirnom direktivom o vodama EU i drugim relevantnim međunarodnim konvencijama
- uspostavu odgovarajućeg insitucionalnog ustroja sektora vodoprivrede
- uspostavu održivog načina finansiranja

Osim toga, u okviru novih mjera, potrebno je definirati ključno ministarstvo koje će biti odgovorno za koordinaciju aktivnosti na implementaciji ODV-a, te uspostaviti koordinacijske grupe i izraditi njihove projektne zadatke, kao i vremenski raspored aktivnosti.

7. Razvoj upravljanja vodama

Kada je u pitanju dalji razvoj upravljanja vodama kao jednim od najznačajnijih resursa u BiH, prvi korak je pristupanje izradi Jedinствене strategije upravljanja vodama za BiH, kojom bi se definirala politika daljeg razvoja. Kao instrument provedbe Strategije, neophodno je izraditi planove upravljanja vodama za vodna područja Save i Jadranskog mora. Entitetska ministarstva nadležna za vode treba da uspostave i osiguraju koordinaciju svih aktivnosti, čime bi se osigurala izrada jedinstvene Strategije upravljanja vodama BiH.

Određeni poslovi iz oblasti voda, koji se tiču međunarodne saradnje, preneseni su sa entitetskih ministarstava na Ministarstvo ekonomskih odnosa i spoljne trgovine Vijeća ministara BiH. U pripremi je Zakon koji treba da reguliše uspostavljanje Agencije za zaštitu okoliša na nivou BiH, koja bi bila operativni nivo za BiH. Razmatra se da u okviru ove agencije bude obuhvaćen i sektor voda, odnosno vodoprivreda.

Postoji također mišljenje da bi bilo korisno u budućnosti uspostaviti državno Ministarstvo vodoprivrede u čijoj bi nadležnosti bila priprema jedinstvene Strategije upravljanja vodama za BiH.

Razvoj infrastrukture (sistemi za odbranu od poplava, vodosnabdijevanje, odvodnja i prečišćavanje otpadnih voda, navodnjavanje) zahtijeva velike investicije. Izvori finansiranja sektora voda (opća i posebne vodne naknade) novim prijedlogom zakona o vodama nisu predviđeni za ove namjene. Za razvoj infrastrukturnih objekata neophodno je koristiti druge izvore finansiranja (budžeti, donacije, krediti).

Strategija, odnosno planovi upravljanja, definirat će prioritete i programe mjera kada je u pitanju zaštita od voda, korištenje voda i zaštita voda, kao preduvjet za implementaciju aktivnosti iz AP SRS BiH.

8. Finansijske implikacije

S obzirom da se prema predloženoj reformi sektora vodoprivrede znatno mijenjaju nadležnosti vlasti odgovornih za upravljanje vodama, u skladu s tim se mijenja i način raspodjele sredstava prkupljenih u ovom sektoru. U Federaciji BiH, jedan dio nadležnosti koje se odnose na investicije u infrastrukturu, preći će na kantonalna ministarstva odgovorna za pitanja voda, tako da će kantoni sada, umjesto ranijih 20% sredstava prikupljenih u ovom sektoru, dobivati 40%. Federalni budžet će dobivati 5%, nove agencije za vodna područja 40%, koje će sada, umjesto Ministarstva za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo na federalnom nivou, izdavati vodne akte, a 15% od prihoda sektora ići će u Fond za zaštitu okoliša. U Republici Srpskoj 60% sredstava će ići u budžet budućih agencija za vodna područja, 30% u općinske budžete, dok će 10% ići u Fond za zaštitu okoliša. Ovakav raspored nadležnosti i distribucija sredstava, trebala bi unaprijediti efikasnost sektora vodoprivrede.

OKOLIŠ

1. Opći dio

Do 2002. godine, najveći problem sektora okoliša u BiH bio je nedostatak suvremene legislative zaštite okoliša i provedbenih propisa, te strategije i politike u ovoj oblasti.

Prema ustavnim nadležnostima, zaštita okoliša nije na nivou države BiH, nego je u nadležnosti entiteta (a u Federaciji BiH je zajednička sa kantonima). To znači da nema «krovnog» zakona o zaštiti okoliša, niti ministarstva okoliša na nivou BiH.

Od 2003. godine, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa postalo je «nadležno i za obavljanje poslova i zadataka iz nadležnosti BiH koji se odnose na definiranje politike, osnovnih principa, koordiniranje djelatnosti i usklađivanje planova entitetskih tijela vlasti i institucija na međunarodnom planu u području:...zaštite okoliša, razvoja i korištenja prirodnih resursa,...».

Bosna i Hercegovina nije još donijela prostorni plan BiH. Još 2001. godine je istekla važnost postojećem prostornom planu. RS je uradila prostorni plan 2005. godine, dok prostorni plan države i FBiH još uvijek nije urađen, a nije čak ni predviđen rok za njegovo donošenje. To je problem i za sve ostale navedene prioritetne mjere. Nepostojanje prostornog plana otvara mogućnosti za nesagledivu štetu po okoliš BiH kroz uzurpaciju prostora, iskorištavanja prirodnih resursa, davanja koncesija i slično.

2. Važnost sektora za ekonomski i opći razvoj BiH

Sektor okoliša je stupanjem na snagu seta entitetskih zakona za zaštitu okoliša 2002./2003. godine, prvi put u historiji Bosne i Hercegovine izašao iz okvira prostornog planiranja i postao partner sa prostornim uređenjem i na taj način, svojom sveobuhvatnošću, zakonski regulirao zaštitu i unapređenje segmenata okoliša: zrak, vodu, zemljište, te upravljanje otpadom.

Dosljedna provedba zaštite okoliša uz primjenu načela zaštite okoliša i racionalnog korištenja prirodnih resursa, uz ekonomično korištenje energije i minimiziranje otpada, omogućava održivi razvoj ekonomije i doprinosi općem razvoju društva, te utječe na zapošljavanje i smanjenje siromaštva u BiH.

3. Ciljevi SRS BiH u oblasti okoliša

Ciljevi SRS BiH u oblasti okoliša uglavnom su definirani u programskom dokumentu NEAP-u BiH, koji je utvrdio 8 prioritetnih ciljeva zaštite okoliša: vodni resursi i otpadne vode, održivi razvoj ruralnih područja, upravljanje okolišem-okolinski informacijski sistem, integralno planiranje i edukacija u oblasti okoliša, zaštita biološke i pejzažne raznolikosti, upravljanje otpadom, privreda, odnosno održivi razvoj privrede, zdravlje ljudi općenito i deminiranje.

Također, SRS BiH u svojim ciljevima za oblast okoliša slijedi i preporuke utvrđene u dokumentu Pregled stanja okoliša/EPR koji je izradila UN-ova Ekonomska komisija za Evropu/UN ECE.

Neki od navedenih ciljeva provođeni su djelomično u okviru drugih sektora, kao naprimjer u sektoru vodoprivrede, šumarstva i poljoprivrede, industrije i energetike, zdravstva, te obrazovanja, jer su prepoznati, ne kao intersektorski, nego kao isključivo i primarno prioriteti tih sektora.

4. Stepen implementacije mjera iz AP SRS BiH u oblasti okoliša

Kako bi se ostvarili navedeni ciljevi SRS BiH u oblasti okoliša, realizirane su sljedeće mjere:

- Jedna od najvažnijih planiranih aktivnosti bila je izrada «krovnog» Okvirnog zakona o zaštiti okoliša BiH i Studije izvodljivosti za uspostavu Agencije za okoliš BiH/ EPA BiH, koje su se provodile u okviru EU/EC Programa obnove okoliša u jugoistočnoj Evropi - REReP i bilateralna pomoć Italijanskog povjereničkog fonda - ITF. Rezultat ovoga rada je elaborirani radni materijal nacrti Okvirnog zakona o zaštiti okoliša i Studija izvodljivosti za uspostavu EPA BiH u martu 2005. godine. Pitanje daljih aktivnosti vezano za spomenute pripremljene materijale, u velikoj mjeri ovisi o političkoj volji za nastavak ovih aktivnosti.
- Realizacija sekundarne legislative, izrada i objava cca 50% provedbenih propisa šteta okolin-
skih zakona. Ove aktivnosti su u toku.

- Izrada provedbenih propisa u okviru Zakona o zaštiti zraka (90%), Zakona o zaštiti okoliša (70%), Zakona o upravljanju otpadom (60%), dok je nešto manji i Zakona o zaštiti prirode (25%). Najmanji napredak ostvaren je na razvoju provedbenih propisa u okviru Zakona o ekološkom fondu i Zakona o zaštiti voda (nacrt Zakona izrađen i, nakon usvajanja entitetskih Vlada, upućen u parlamentarnu proceduru donošenja prijedloga novog integralnog Zakona o vodama).
- Izrađen je radni materijal Zakona o zaštiti okoliša BiH, koji bi treba doživjeti značajne izmjene i dopune, ali formirana Komisija se sastala samo jednom, prilikom konstituiranja, u februaru 2005. godine.
- Djelomično je relizirana aktivnost na uspostavi metodologije prikupljanja, selekcije i uspostave baze podataka za potrebe Nacionalnog/državnog okolinskog informacijskog sistema za BiH, uz pomoć LIFE projekta i CARDS projekta RANSMO-Uspostava monitoringa okoliša u BiH. Ovaj sistem bi trebao povezati BiH u sistem monitoringa i izvještavanja Evropske okolinske mreže za informiranje i posmatranje - EIONET za potrebe Evropske okolinske agencije/EEA.
- Napredak je evidentiran i u implementaciji Strategije upravljanja krutim otpadom, uspostavom općinskih upravnih odbora i otpočinjanjem izgradnje regionalnih sanitarnih deponija u području Zenice, Tuzle i Banje Luke. Sarajevska deponija je, u okviru CARDS projekta Unapređenja sistema reciklaže, u fazi opremanja opremom za pogon sortiranja otpada na deponiji i njegovog ponovnog korištenja kao sekundarne sirovine.

5. Trenutno stanje i problemi u sektoru

Ključni problem je nedostak vlastitih finansijskih sredstava u predračunima vlada za potrebe zaštite i unapređenja životne sredine u okvirima zakonskih nadležnosti, ali i nedostatak personalnih kapaciteta, što je potvrdio i EU/EC CARDS-ov projekt Funkcionalni pregled stanja u sektoru okoliša.

Jedan od problema je i nedostatak intersektorskog djelovanja na zaštiti okoliša, odnosno nedostatak sistematskog koordiniranog rada u horizontalnoj ravni odgovornosti, kao i nedostatak sistemske povezanosti različitih nivoa odgovornosti u istom sektoru.

Mjere koje nisu realizirane, a odnose se na uspostavu novih institucija i tijela, ili na postojeća tijela, ili čije aktivnosti su neadekvatne, prekinute ili su u zastoju sa radom:

1. Još uvijek nije uspostavljena Agencija za zaštitu okoliša na nivou BiH, fondovi za okoliš su uspostavljeni na nivou oba entiteta, u skladu sa donesenim entitetskim zakonima o fondovima za zaštitu okoliša
2. Upravni komitet za okoliš i održivi razvoj BiH prestao je sa radom
3. Koordinacijski odbor za okoliš ne radi i očekuje se njegova zakonska transformacija u Međuentitetsko tijelo za okoliš, na temelju odluka entitetskih Vlada
4. Ozonska jedinica BiH radi i izvještava Sekretarijat Montrealskog protokola o svojim aktivnostima, ali je njen rad neadekvatan i treba ga unaprijediti

Problem se može ublažiti racionalnijim korištenjem vlastitih i donatorskih sredstava međunarodne zajednice, podizanjem nivoa svijesti građana i onih koji ne odlučuju o strategiji i politici u oblasti okoliša, institucionalno jačanje i zapošljavanje mladih educiranih kadrova, odnosno povećanje kadrovskog potencijala u sektoru, hitna uspostava okolinske agencije—EPA, okolinskog inspektorata, te eko-fonda i sistema okolinskih naknada po principu „korisnik i zagađivač plaća“. Uspostava efikasne i kadrovski ojačane okolinske inspekcije i njeno institucionalno jačanje na načelu integralne prevencije i kontrole zagađivanja.

6. Politika Evropske unije u oblasti okoliša

Jedan od prioriteta obnove i zaštite okoliša i uspostva okolinski održivog razvoja zemalja u tranziciji, gdje pripada i BiH, nalazi se u Bijeloj knjizi/White paper, pod nazivom: Okoliš. Evropska zajednica u svom programskom dokumentu Novi pristup/New approach, također pod jednim od poglavlja naglašava: Okoliš (tč. 8). Koliki je značaj za Evropsku zajednicu okoliš, govori na desetine okolinskih direktiva Vijeća Evrope i dosadašnjih šest strateških dokumenata okolinskih akcionih planova/EPA 1-6

Kako u odnosu na zemlje u tranziciji, tako i u odnosu na BiH, EZ nastoji izdvojiti značajna sredstva iz svojih okolinskih fondova za programe namijenjene za okoliš. Do sada je ta milionska sredstva BiH dobijala kroz razne programe, naprimjer, kroz programe: PHARE; LIFE, CARDS, te projekte obnove okoliša u jugoistočnoj Evropi-REReP SEE koji EU/EC provodi putem Task Force-a u Regionalnom centru za okoliš/REC HO u Budimpešti. BiH je do sada dobila nekoliko desetina miliona EUR-a za projekte institucionalnog jačanja sektora okoliša i voda kroz PHARE projekte izrade nove okolinske legistative, strateških dokumenata u oblasti upravljanja otpadom, te CARDS projekte unapređenja okoliša u okviru procesa stabilizacije i pridruživanja - SAP, od 2003. do 2005. godine.

Također u Izvještaju komisije Evropske zajednice Vijeću Evrope o spremnosti BiH za pregovore o sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom, iz novembra 2003. godine, pod tačkom 3.7.9 Okoliš, daje se ne baš pozitivna ocjena o okolišu BiH, što u ovom trenutku nije slučaj, jer je ostvaren značajan napredak.

7. Revizija SRS BH

7.1. Utvrđivanje prioriteta mjera iz AP SRS BiH

Pored ubrzanja izvršenja svih već započetih aktivnosti u sektoru okoliša, treba istaći sljedeće mjere:

1. Ubrzati završavanje izrade i usvajanja preostalih provedbenih propisa-podzakonske regulative.
2. Potaknuti aktivnosti i izvršiti zakonsku obavezu na izradi entitetskih integralnih strategija zaštite okoliša za zaštitu prirode, zraka, voda i upravljanje otpadom. Također je potrebno definirati prioritete na nivou države i na nivou entiteta (specifično za Strategiju upravljanja čvrstim otpadom)
3. Usvojiti legistativu o usuglašenoj zaštiti okoliša u BiH
4. Započeti aktivnosti na uspostavi Agencije za okoliš BiH, u skladu sa Studijom prihvatljivosti
5. Izvršiti reorganizaciju Koordinacijskog odbora za okoliš u Međuentitetsko tijelo za okoliš
6. Uspostaviti upravno tijelo za implementaciju NEAP-a i tako ojačati intersektorsku koordinaciju na pitanjima okolinske problematike.
7. Ubrzati aktivnosti na realizaciji preporuka proisteklih iz dokumenta o Pregledu stanja okoliša u BiH EPR B&H/ koji je izradila Ekonomska komisija UN-a za Evropu/EN ECE .

8. Finansiranje sektora

Tek ove godine, 2005., izdvojena su minimalna budžetska sredstva Vlade Federacije BiH za potrebe finansiranja problematike okoliša (sekundarna legistativa i uspostava, eko-fonda). Slično je sa nedostatkom finansiranja, ili je ono simbolično i u RS. Dakle, finansiranje sektora okoliša uglavnom je iz inozemnih izvora i odvija se putem zajedničkih institucija BiH, naročito u koordinaciji sa Ministarstvom vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH. Najznačajnija sredstva dolaze iz Evropske zajednice, Svjetske banke, Japana-JICA, švicarske agencije za razvoj i suradnju - SDC, UNEP/UNDP, GEF-a, itd.

Na nivou BiH, u Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH uspostavljen je Sektor za prirodne resurse, energiju i zaštitu okoliša, koji također nema vlastitih sredstava, ili su ona simbolična za potrebe razvoja okolinske problematike i izvršavanje međunarodnih okolinskih sporazuma (konvencija i protokola).

Značajna sredstva za aktivnosti koje se odnose na ovu oblast dobile su NVO organizacije u obliku grantova, i to od: Evropske komisije, REC-a, Švedske agencije SIDA.

9. Zaključak

Bez izgradnje kapaciteta i institucionalnog jačanja sektora okoliša na svim nivoima odgovornosti, od zajedničkih institucija na nivou BiH, entiteta, kantona i općina, zatim izdvajanja puno većih, a ne simboličnih finansijskih sredstava, okolinska problematika će stagnirati, i BiH neće ispuniti okolinske standarde za pristup Evropskoj zajednici.

Također, bilo bi značajno uspostaviti odgovarajući institucionalni okvir u skladu sa zakonima i međunarodnim obavezama preuzetim od strane BiH ratifikacijom međunarodnih sporazuma-konvencija i protokola.

ENERGIJA

1. Ciljevi SRS BiH u sektoru energetike

1. Potaknuti privatna domaća i strana ulaganja
2. Osigurati pouzdanije snabdijevanje kupaca energentima, po definiranim standardima kvaliteta i cijenama
3. Uključiti se u međunarodno tržište, putem uspostave jedinstvenog tržišta električne energije i gasa BiH
4. Ekonomično i racionalno koristiti energente i unapređivati energetske efikasnost
5. Provesti liberalizaciju, uvesti konkurenciju i transparentnost
6. Uspostaviti zaštitu okoliša prema domaćim i međunarodnim standardima
7. Uspostaviti zaštitu interesa korisnika sistema
8. Povećati korištenje obnovljivih izvora električne energije
9. Ispuniti uvjete Ugovora o energetske zajednici jugoistočne Evrope, kao i drugih međunarodnih ugovora i sporazuma

2. Problemi u sektoru

- Nepostojanje energetske strategije,
- Neizgrađen zakonodavni i institucionalni okvir na nivou BiH u sektoru gasa,
- Tehnološka zaostalost,
- Kašnjenje u reformama oko restrukturiranja rudnika,
- Neracionalnost u trošenju energije,
- Visoki transportni troškovi,
- Nepostojanje pouzdanih statističkih podataka.

3. Opći prioriteti za dalji razvoj sektora

- Uspostaviti, razvijati i primijeniti jasnu, dobro projektiranu energetska politiku i odgovarajuće planove aktivnosti
- Poticati na štednju energije u domaćinstvima i industriji
- Reformirati sistem utvrđivanja cijena energije
- Poticati primjenu obnovljivih i alternativnih izvora energije, istraživanje i primjenu novih energetska tehnologija i drugih tehnologija koje povećavaju energetska efikasnost
- Usuglasiti regulatorni okvir i planove razvoja s EU

4. Elektroenergetika

4.1. Stanje

Oblast električne energije jedna je od svijetlih tačaka u razvoju BiH, imajući u vidu da se radi o sektoru koji je izvozno orijentiran, da zemlje jugoistočne Evrope imaju značajne probleme sa nedostatkom električne energije, te da postoje neiskorišteni značajni prirodni resursi u zemlji.

Električna energija se proizvodi u BiH u hidro i termoelektranama. U ovom trenutku proizvodni kapaciteti prevazilaze domaće potrebe, tako da se ona izvozi u Hrvatsku, Sloveniju i Srbiju i Crnu Goru. Kada su u pitanju prirodni resursi, BiH ima značajne rezerve mrkog uglja i lignita, koje se koriste kao gorivo za termoelektrane, te velik i neiskorišten hidropotencijal.

Trenutno postoje tri vertikalno integrirana elektroenergetska monopola u BiH, u čijoj nadležnosti su proizvodnja i distribucija (u završnoj fazi su aktivnosti vezane za formiranje jedinstvene prijenosne kompanije):

- Elektroprivreda Bosne i Hercegovine (EPBiH);
- Elektroprivreda Hrvatske zajednice Herceg-Bosna (EPHZHB);
- Elektroprivreda Republike Srpske (EPRS).

Proizvodni kapaciteti EP BiH iznose 1,839 MW, od čega na termoelektrane otpada 77%, a na hidroelektrane 23%. Proizvodni kapaciteti EP HZHB iznose 762 MW i odnose se samo na hidroelektrane. Proizvodni kapaciteti EP RS iznose 1,375 MW, od čega na termoelektrane otpada 54%, a na hidroelektrane 46%.

Ukupno ostvarena proizvodnja u BiH u 2004. godini iznosila je 12,7 TWh . Pedeset odsto proizvodnje daju termoelektrane, a 50% hidroelektrane. Gubici u prijenosu bili su 2,5 procenata proizvedene električne energije. U 2004. godini nivo naplate elektroprivreda bio je od 93-100%. Podaci dati na web stranici DERK-a (Državne regulatorne komisije za električnu energiju): www.derk.ba.

U procesu reforme elektroenergetskog sektora, od jula 2004. godine, u radu je DERK u Tuzli, te Regulatorna komisija za električnu energiju Federacije Bosne i Hercegovine u Mostaru i Regulatorna komisija za električnu energiju Republike Srpske u Trebinju.

Od jula 2005. godine otpočeo je sa radom Neovisni operator sistema u Bosni i Hercegovini, Sarajevo (NOS BiH), a od februara 2006. godine, jedinstvena kompanija za prijenos električne energije «Elektroprijenos Bosne i Hercegovine» a.d. Banja Luka.

4.2. Problemi

Osnovni problemi u sektoru elektroenergetike su: složena struktura organizacije zemlje, a time i kompliciran sistem donošenja odluka, nespornost pojedinih učesnika u procesu da reforma realizira nedostatak kadrova u ministarstvima (državnom i entitetskim), nezadovoljavajuća komercijalna disciplina, visoki gubici u sistemu, slaba koordinacija investicija zbog podijeljenosti sistema, kašnjenje u realizaciji projekta SCADA, te pretijesna uvezanost sa proizvodnjom uglja.

4.3. Prioriteti

- Provesti entitetske akcione planove za reformu elektroenergetskog sektora
- Izvršiti preraspodjelu sredstava i imovine (Faza I)
 - Izvršiti korporatizaciju (Faza II)
 - Izvršiti komercijalizaciju (Faza III)
- Dovršiti realizaciju projekta rekonstrukcije «Power III» i pokrenuti projekt «Power IV»

Osnovni cilj projekta «Power III» bio je nastavak Programa poslijeratne obnove energetskeg sektora BiH. Projekt se realizira uz pomoć međunarodnih finansijskih institucija i bilateralnih kreditora i donatora, a obuhvata sljedeće potprojekte:

- Rekonstrukcija visokonaponskih dalekovoda;
- Rekonstrukcija visokonaponskih trafostanica;
- Projekt SCADA/EMS telekomunikacije;
- Ekološki projekti za termoelektrane;
- Rekonstrukcija hidroelektrana;
- Rekonstrukcija distributivne mreže.

5. Sektor uglja

5.1. Stanje

Na osnovu utvrđenih energetskeg rezervi u BiH, ugalj predstavlja 93% ukupnog energetskeg potencijala BiH. Za sada su u eksploataciji samo lignit i mrki ugalj. U Tuzlanskom bazenu (Kreka, Banovići i đurđevik), Srednjobosanskom bazenu (Kakanj, Zenica i Breza), te Ugljevičkom i Gatačkom bazenu, proizvodi se više od 80 procenata uglja u BiH, na osnovu čega su izgrađeni snažni termoeenergetski sistemi. Analize potvrđuju da za naredni petnaestogodišnji period (a sigurno i duže), ugalj ima sigurnu energetskeg i tržišnu perspektivu u BiH.

Dostignuti nivo od oko 40 odsto prijeratne proizvodnje uglja zadovoljava tekuće potrebe svih potrošača. Za sada ne postoji tražnja za znatnijim povećanjem proizvodnje uglja, već njenog održanja na postojećem nivou, uz implementaciju programa modernizacije i racionalizacije rudnika. Pri tome, posebnu pažnju treba posvetiti socijalnim posljedicama ovoga procesa, budući da se procjenjuje da je polovina postojećeg broja zaposlenih tehnološki višak.

Različiti autori studija daju različite prognoze mogućih potreba za ugljem u BiH do 2015. godine. Te prognoze kreću se od 5 do 8,6 miliona tona za FBiH i 3,2 do 4,0 miliona tona za RS, odnosno od 8,2 do 12,6 miliona tona za BiH. U strukturi proizvodnje, 70 procenata čine potrebe za proizvodnju električne energije, a ostalo za industriju i domaćinstva.

5.2. Problemi

Sadašnje stanje u rudnicima uglja BiH karakterizira opći pad u proizvodnji i zaostajanje u razvoju, te retrogradni put tehničko-tehnoloških faza u procesu eksploatacije i prerade, nedostatak investicijskih ulaganja, neadekvatna kvalifikacijska struktura zaposlenih.

5.3. Prioriteti

- Preispitati i inovirati strateške programske ciljeve u oblasti proizvodnje uglja
- Sniziti troškove proizvodnje uglja, povećati produktivnost, smanjiti broj zaposlenih, unaprijediti uvjete rada, povećati standard zaposlenih i osigurati zaštitu okoliša
- Restrukturirati rudnike uglja, pri čemu treba izvršiti diferencijaciju profitabilnih i neprofitabilnih rudnika, u okviru priprema za privatizaciju
- Uvoditi nove tehnologije u proizvodnju, kojima će biti unaprijeđena rentabilnost i osiguran veći stepen zaštite okoliša

6. Sektor prirodnog gasa

6.1. Stanje

Za sada sve količine prirodnog gasa za BiH uvoze se iz Ruske Federacije i transportiraju se preko transportnih gasnih sistema Ukrajine, Mađarske i Srbije i Crne Gore. Međutim, zbog poslijeratne disolucije energetskog sistema BiH, imamo apsurdnu situaciju da u cjelokupnoj transmisiji gasa (više od 5,000 km), od gasnih izvorišta u Sibiru, do granice BiH, učestvuje manje posrednika nego unutar BiH.

Glavne karakteristike transportnog dijela gasnog sistema u BiH su njegova dužina – 191 km, i projektirani godišnji kapacitet od 1 milijarde kubnih metara. Zakupljen transportni kapacitet do Bosne i Hercegovine trenutno iznosi 750 miliona m³/godišnje. Nakon rata, potrošnja se kretala od 150 miliona m³ do sadašnjih 320 miliona m³, što je najvećim dijelom posljedica nemogućnosti pokretanja ratom razorene industrije. Prijeratna potrošnja u BiH iznosila je oko 610 miliona m³, i imala je trend rasta.

6.2 Problemi

Najveći problemi u gasnom sektoru su:

- neusuglašene entitetske energetske politike - nepostojanje gasne legislative i regulative,
- organizacijska fragmentacija između entiteta otežava koordinaciju u razvoju gasne mreže, povisuje cijenu gasa za potrošače i predstavlja jedan od faktora koji odvraća potencijalne investitore,
- jedan izvor snabdijevanja - jedan transportni pravac - nesigurno snabdijevanje,
- previsoke veleprodajne cijene gasa (USD 200 po m³),
- neuravnotežena tarifna struktura koja ide na štetu centralnog grijanja,
- nizak faktor opterećenja gasnog transportnog sistema u BiH - visoki troškovi transporta,
- visoka uvozna ovisnost prouzrokuje otežano poduzimanje protumjera pri skoku cijena i otežan ekonomski razvoj,
- nepovoljna struktura potrošnje, odnosno pad potrošnje u industrijskom, a porast u rezidencijalnom sektoru, doveli su do pojave izrazitog sezonskog dispariteta u potrošnji i nedostatka prirodnog gasa u zimskom periodu. To iziskuje potrebu poravnanja sezonskih oscilacija, kroz obavezu pokrivanja troškova za neiskorišteni kapacitet u ljetnom, ili kroz kupovinu dodatnih količina, u zimskom periodu.

6.3. Prioriteti

Gasni sektor treba organizirati u skladu sa domaćim energetske resursima, što bi omogućilo minimiziranje troškova prijenosa i distribucije, tj. postizanje najpovoljnije cijene gasa za krajnjeg potrošača.

Po bilo kojem scenariju da se razvija, gasni sektor mora biti reformiran i restrukturiran. Reforma sektora gasa bit će provedena u skladu sa Studijom i Strategijom razvoja energetike BiH. Početak rada na ovim dokumentima predviđen je za mart 2006. godine.

Ključni reformski koraci u sektoru gasa trebaju biti u skladu sa međunarodnim ugovorima i direktivama EU za gas i liberalizaciju tržišta, što je i preduvjet za integraciju u regionalno i evropsko tržište. U kontekstu toga potrebno je:

- Izvršiti transformaciju pravnog i institucionalnog okvira
- Jačati kapacitete i unaprijediti efikasnost u gasnom sektoru
- Aktivno zastupati interese BiH na međunarodnoj sceni

7. Sektor naftne privrede

7.1. Stanje

U postojećoj privrednoj strukturi BiH, sektor naftne privrede obuhvata uvoz, proizvodnju i distribuciju sirove nafte i naftnih derivata. Proizvodi uključuju motorna goriva, motorna ulja i industrijska maziva. U ovom sektoru su u funkciji značajni proizvodni kapaciteti, koji se za sada nedovoljno koriste, zbog posljednjih godina izražene orijentacije u BiH za uvozom, posebno motornih goriva, motornih ulja i maziva, što je posljedica nedostatka jedinstvenog tržišta u BiH.

Proizvodna sfera obuhvata proizvodnju organiziranu u dvije rafinerije, strateški vrlo važne za Bosnu i Hercegovinu, čiji kapaciteti gotovo u cijelosti mogu zadovoljiti potrebe BiH za naftnim derivatima. Prvi, bazični kapacitet je Rafinerija nafte u Bosanskom Brodu, koja prerađuje uvoznu sirovu naftu u derivate - motorno gorivo, tečni naftni gas i brojne druge proizvode, posebno za potrebe građevinarstva i za gradnju puteva i pertohemijsku industriju. Iskorištenje proizvodnih kapaciteta Rafinerije nafte na vrlo niskom je nivou i u posljednjih nekoliko godina ima negativan trend. Drugi kapacitet je Rafinerija motornih ulja i maziva u Modriči, koja je tehnološki nastavak prerade i dorade proizvoda iz Rafinerije nafte Bosanski Brod. U ovoj Rafineriji proizvode se visoko kvalitetna motorna ulja, razna tehnička ulja za specijalne namjene u industriji i drugim privrednim djelatnostima, zatim parafini, razna motorna i druga maziva za potrebe privrede, posebno saobraćaja, ali i za domaćinstva. Potrebno je što prije staviti u funkciju domaće rafinerije, čime bi se potakao brži ukupan razvoj zemlje. S obzirom da će taj proces trajati, i da su za to potrebna značajna finansijka sredstva, u zemlju će se i dalje uvoziti oko 1 milion naftnih derivata godišnje. Uvoz nafte je liberaliziran do te mjere da to graniči sa haosom, i zato je potrebno: promijeniti pravilnik o uvjetima i načinu uvoza derivata u BiH i njene entitete.

Potrebno je donijeti odluku o načinu prijevoza nafte i derivata kojom bi se osiguralo tačno evidentiranje uvezenih količina i kvalitet robe, pravilno obračunavanje takse i time omogućiti doticanje novih sredstava u budet države. Na taj način efikasno presjeći neosnovano enormno bogaćenje pojedinaca i spriječiti uvoz "naftnog smeća".

Potrebno je također efikasno ekološki zaštititi vodotoke i druge površine koje se zagađuju silnim prijevozom autocisterni vrlo loše tehničke ispravnosti. Prihvatanjem ovog pristupa znatno bi se smanjila krajnja cijena derivata, što je važno, a stvorile bi se pretpostavke i za osiguravanje neophodnih rezervi, što je jedan od uvjeta za ulazak u EU.

Prometna sfera u BiH obuhvata kapacitete, putem kojih se realizira uvoz i plasman naftnih derivata, posebno motornih goriva, ulja i maziva. U oba entiteta imamo po dva veća distributera u državnom vlasništvu, no veći dio tržišta pokriven je privatnim distributerima.

Trenutne potrebe domaćeg tržišta za naftnim derivatima iznose oko 1,5 miliona tona godišnje. Domaće rafinerije imaju kapacitete da zadovolje potrebe, ali trenutno iznose samo 30%, većinom zbog činjenice da se ne smatraju pouzdanim izvorima. Također, tu je problem neusklađenosti poreskog sistema između entiteta i Brčko Distrikta i nedostatka obrtnog kapitala. Sve ovo utjecalo je na nagli razvoj infrastrukture u prometnoj sferi. Danas u BiH postoji oko 770 savremenih i moderno opremljenih benzinskih stanica, što prevazilazi realne potrebe.

Sadašnje stanje na tržištu naftnih derivata u BiH ukazuje na probleme čestih pojava uvoza jeftinih derivata, a neodgovarajućeg kvaliteta tih roba, posebno motornih goriva. Ovaj problem zahtijeva da se i nadalje aktivno radi na poboljšanju postojećih propisa koji reguliraju ovu oblast, kako bi se količina nekvalitetnih motornih goriva, koja se pojavljuju na tržištu BiH, svela na minimum.

7.2. Problemi

Trenutno stanje u energetici karakterizira neusklađenost (ili nepostojanje) pravno - zakonodavnog okvira, odsustvo međuentitetske suradnje i koordinacije, te prenamaglašena liberalizacija tržišta naftnih derivata - koja graniči sa haosom. Ovakvo stanje je nepovoljno utjecalo na zapošljavanje i rad rafinerijskih kapaciteta, zbog čega je njihovo korištenje dosta nisko, a rezultati poslovanja veoma nepovoljni. Problem finansiranja u sektoru nafte, kako tekuće proizvodnje, tako i razvoja i modernizacije kapaciteta, dosta je izražen i složen, s obzirom da je period sanacije protekao bez većih investicijskih intervencija. Danas je u naftnom sektoru BiH zaoštreno pitanje likvidnosti, odnosno, finansiranje tekuće reprodukcije i neophodnih investicijskih ulaganja. Rješenje ove situacije realno se može tražiti samo u privlačenju stranih ulaganja.

7.3. Prioriteti

- Uspostaviti jedinstveni zakonski i regulatorni okvir
- Revitalizirati i modernizirati kapacitete naftne industrije

8. Centralno grijanje

8.1 Stanje

Među više od dvadeset sistema centralnog grijanja u BiH, samo je sistem centralnog grijanja u Sarajevu u izvjesnoj mjeri obnovljen. Na sistemima centralnog grijanja u drugim većim gradovima u najboljem slučaju su izvršeni zahvati privremenog karaktera. Izuzev sarajevskog, svi ostali sistemi centralnog grijanja imaju velike energetske gubitke – često iznad 60%. Ovakav nivo gubitaka znatno snižava kvalitet usluge i onemogućava održivost sistema. Značajno je korištenje drveta za grijanje, što je vrlo skupa varijanta, koja dugoročno ugrožava kvalitet zraka u naseljima.

8.2 Problemi

Sistemi za centralno grijanje uglavnom su dotrajali, zbog vrlo malih ulaganja u održavanje, zbog čega su njihovi troškovi, kao i gubici energije u sistemu, visoki. Iako je centralno grijanje važna funkcija općina u većim gradovima, ni općine, ni ministarstva energetike entiteta ne posvećuju potrebnu pažnju sektoru centralnog grijanja. Nema regulacionog nadzora u sektoru, a nadležnost općina nad javnim preduzećima za centralno grijanje utječe na održavanje nerealno niskih cijena grijanja, iz kratkoročnih političkih kalkulacija. Visina tarife i stepen naplate nedovoljni su za održavanje sistema, što ovaj sektor čini ekonomski neodrživim. Ne postoji baza podataka o sektoru centralnog grijanja (izuzev u Sarajevu i Banjoj Luci).

8.3. Prioriteti

- Uspostaviti zakonski i regulatorni okvir u sferi centralnog grijanja
- Poboljšati efikasnost i dostupnost centralnog grijanja

Iz razmatranja navedenih u gornjem dijelu teksta jasno slijedi da je izrada strategije razvoja energetike BiH preduvjet za aktivnosti u ovoj oblasti, bez čega nema ni redukcije siromaštva, ni značajnijeg ekonomskog razvoja. Treba nam napokon postati jasno da strategija mora obuhvatiti cijeli prostor, jer bez jedinstvene energetske politike ne može se pretendovati ni na približavanje EU.

8. ANTIKORUPCIJA, RAVNOPRAVNOST SPOLOVA, PROTUMINSKE AKCIJE

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

1. Trenutno stanje po pitanju ravnopravnosti spolova i provedbe SRS BiH

Postoji vrlo malo informacija o relativnom blagostanju žena u BiH. Podaci iz istraživanja procjene životnog standarda (LSMS) sugeriraju na to da su domaćinstva, u kojima je žena glava porodice, manje siromašna od domaćinstava u kojima je muškarac glava porodice. Ipak, ovo istraživanje nije osiguralo podatke o poziciji žena unutar domaćinstva, ili o njihovom pristupu zaposlenju i uslugama ili stanju u oblasti zaposlenosti.

Općenito, možemo reći da u dokument SRS BiH još uvijek nije u potpunosti integriran gender koncept. Kako BiH, u toku sljedeće godine, predstoji priprema novih razvojnih dokumenata, potrebno je da cijeli tekst budućih dokumenata bude uređen u skladu sa principima ravnopravnosti spolova.

2. Implementacija Srednjoročne razvojne strategije BiH

- SRS BiH nije gender senzitivna i ne poklanja pažnju pitanjima gender integriranja u sve sfere i oblasti društva, osim u Akcionom planu u kojem se direktno govori o gender integriranju od strane institucionalnih gender *mainstreaming* mehanizama.
- Dosadašnja provedba SRS BiH nije mogla imati pozitivan utjecaj na status žena, jer ona nije gender senzitivna.

2.1. Glavna dostignuća u postizanju ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini

Stvaranje pravnog i političkog okvira - od planirane "shadow" strategije do održivih promjena

- Potpisana Regionalna deklaracija o integraciji gender koncepta (gender mainstreaming) u jugoistočnoj Evropi (2005.);
- Petogodišnji Gender plan akcije (GAP) pripremljen i spreman za usvajanje u aprilu 2006. godine;
- Zakon o ravnopravnosti spolova usvojen na državnom nivou, i na snazi je od 2003. godine;
- Uspostavljene procedure za usuglašavanje pravnog okvira sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, što je rezultiralo značajnim povećanjem broja procedura koje doprinose društvenim uvjetima koji garantiraju jednaka prava i mogućnosti za muškarce i žene;
- Završene pripreme za prvi bosanskohercegovački CEDAW izvještaj (obaveza prema Ujedinjenim narodima) koji pruža osnov za nadgledanje promjena u položaju žena, izvještaj proslijeđen Komitetu CEDAW (mišljenje Komiteta očekuje se u maju 2006. godine);
- Okvir za CEDAW izvještaj postao je obavezna i redovna aktivnost u domenu nadgledanja i izvještavanja u svim institucijama, ne samo u Agenciji za ravnopravnost spolova i gender centrima;
- Priprema i provedba SRS BiH/PRSP sve je više u skladu sa principima ravnopravnosti spolova (engendered): u sklopu implementacijskog procesa SRS BiH/PRSP, uspostavljena je Radna grupa za ravnopravnost spolova radi osmišljavanja strategija, razvoja kapaciteta unutar drugih radnih grupa, te nadzora nad provedbom SRS BiH/PRSP;
- Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici usvojeni u oba entiteta;

- Procjena gender utjecaja (Gender Impact Assessment) i usuglašavanje 101 prijedloga zakona i zakonskih izmjena sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou, u 18 oblasti: civilna služba, socijalna zaštita, rudarstvo, obrazovanje, zdravstvo, krivično pravo, porodično pravo, trgovina i zapošljavanje, osobe s invaliditetom, finansije, transport, međunarodni odnosi, rad, mediji, sigurnost, državljanstvo, ljudska prava;
- Provedena Inicijalna gender analiza Srednjoročne razvojne strategije BiH;
- 22 visokopozicionirana zvaničnika prošla su obuku za integraciju gender koncepta (engendering) u oblasti razvoja i suzbijanja siromaštva.

Institucionalni razvoj - od nedostatka bilo kakvih struktura, do operativnih struktura za gender mainstreaming u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti

- Uspostavljeni gender centri u Federaciji BiH i Republici Srpskoj (2000. - 2001.) kao vladina ekspertna tijela;
- Uspostavljena Agencija za ravnopravnost spolova na državnom nivou u sklopu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (2004.) (uz pomoć Razvojnog programa Ujedinjenih naroda i GEEP projekta);
- Uspostavljene parlamentarne komisije za ravnopravnost spolova u sva tri parlamenta, koje rade na daljoj procjeni zakona iz gender perspektive, te koriste svoj utjecaj kako bi se osiguralo dalje finansiranje procesa iz državnog budžeta;
- Uspostavljeni kantonalni odbori za ravnopravnost spolova u osam kantona, s ukupno devet kontakt osoba za gender pitanja (focal points), čiji je zadatak da vrše procjenu zakona i zakonskih odredbi koje dolaze na usvajanje pred kantonalne skupštine;
- Od ukupno 140 općina, u 105 su uspostavljeni općinski odbori za ravnopravnost spolova, među kojima je 25 prošlo inicijalnu obuku;
- Uspostavljena Radna grupa za ravnopravnost spolova, njen rad se nastavlja među organizacijama nadležnim za statistiku.

Statistika - veća potražnja i dostupnost informacija raspoređenih prema genderu

- Veća dostupnost zvaničnih statističkih podataka raspoređenih po genderu i njihova promocija u medijima (brošure "Žene i muškarci", "Gender barometar") - institucije nadležne za prikupljanje statističkih podataka predane su pripremi redovnih statističkih izvještaja u skladu sa gender principima, prema odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova;
- Uspostavljeni osnovni gender statistički indikatori
- Analizirati razlike u zastupljenosti spolova u oblastima poljoprivrede i šumarstva, njihove uloge, tehničke kapacitete, sheme zemljoposjedništva te pristup tehnologijama i zajmovima, obrazovanju i doprinosima.
- Analizirati utjecaj strategije raspodjele i privatizacije električne energije i telekomunikacija na siromašne muškarce i žene.
- Istražiti diskriminaciju nad muškarcima i ženama u zdravstvu, posebice u ruralnim predjelima.
- Istražiti kako etničko ili političko nepovjerenje pri pružanju medicinskih usluga utječe na muškarce i žene.
- Istražiti gender strukturu među osobama koje nemaju zdravstveno osiguranje.

3. Prioriteti u istraživanju o ravnopravnosti spolova

Ravnopravnost spolova je kros-sektorsko pitanje, koje utječe na mnoge aktivnosti u raznim sektorima. Zbog nedostatka analiza pitanja ravnopravnosti spolova, prioriteti za promoviranje gender-senzitivnosti moraju početi sa poboljšanjem dostupnosti podacima i istraživanjima:

- Analizirati razlike u zastupljenosti spolova u oblastima poljoprivrede i šumarstva, njihove uloge, tehničke kapacitete, sheme zemljoposjedništva te pristup tehnologijama i zajmovima, obrazovanju i doprinosima.
- Analizirati utjecaj strategije raspodjele i privatizacije električne energije i telekomunikacija na siromašne muškarce i žene.
- Istražiti diskriminaciju nad muškarcima i ženama u zdravstvu, posebice u ruralnim predjelima.
- Istražiti kako etničko ili političko nepovjerenje pri pružanju medicinskih usluga utječe na muškarce i žene.
- Istražiti gender strukturu među osobama koje nemaju zdravstveno osiguranje.
- Analizirati razlike u zastupljenosti spolova u obrazovanju na svim razinama, uključujući učenike osnovnih i srednjih škola, studente na fakultetima te osoblje.
- Provesti gender-senzibiliziranu analizu svih nastavnih programa i udžbenika u obrazovnom sustavu te njihovu harmonizaciju sa Zakonom o ravnopravnosti spolova.
- Nastavni kadar i menadžment u svim obrazovnim institucijama rasporediti u skladu s gender principima.
- Provesti gender-senzibilizirano istraživanje o pristupu pitkoj vodi.
- Istražiti utjecaj predložene tarife za distribuciju vode na smanjenje pristupa za pojedine kategorije stanovništva.

Pored navedenih prioritetnih aktivnosti u ovoj oblasti, potrebno je također u dokumentima koji se bave problemom siromaštva, siromaštvo predstaviti kao gender-specifičan fenomen, čime bi se istaknule razlike u doživljavanju siromaštva kod muškaraca i žena, što bi, između ostaloga, pomoglo razumijevanju koju ulogu gender igra u siromaštvu. Također je potrebno istražiti odnose gender koncepta, siromaštva i razvoja, te usvojiti gender-senzibilizirane indikatore za cijeli proces.

U odnosu na sektorske prioritete, Radna grupa za ravnopravnost spolova i druge grupe trebale bi planirati detaljnu diskusiju o gender pitanjima tokom provedbe SRS BiH, te razviti posebni gender plan akcije.

4. Prioriteti za hitnu akciju trebaju uključiti:

- Uvesti regulative kojima se od relevantnih tijela traži da pružaju gender-senzibilizirane podatke u oblasti zapošljavanja, poljoprivrede, šumarstva, neformalnog sektora, industrije, turizma, komunalnih usluga, transporta i zdravstva.
- Usuglasiti regulacije sa Zakonom o ravnopravnosti spolova - omogućiti gender analizu, sa posebnim fokusom na provedbene regulacije - podzakonske akte.
- Omogućiti ravnopravnost spolova u svim novim institucijama i tijelima (naglasak na upravljačkim pozicijama).
- U sinergiji sa nevladinim organizacijama, neophodno je raditi na poboljšanju obuke za korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija.
- Uključiti posebna pitanja iz "Gender plana akcije" koja se tiču reproduktivnog zdravlja žena.
- Pružiti posebne olakšice porodicama gdje je to neophodno (djevojčice ne idu u školu zbog niskog nivoa svijesti o važnosti obrazovanja, pravdanje objektivnim razlozima: škola je previše udaljena, nema prijevoza, nastavni kadar je teško pronaći).
- Ohrabrivati sve veći broj prosvjetnih radnica iz ruralnih područja, kako bi se promijenila sadašnja dominacija muškaraca.
- S ciljem postojanja sistematskog uključivanja gender koncepta u proces provedbe, nadgledanja i evaluacije Strategije, potrebno je uključiti Agenciju za ravnopravnost spolova i entitetske gender centre u nadgledanje i provedbu Strategije.
- Omogućiti nastavak obuke o integraciji gender koncepta u razvojne procese.
- Obavezati osobe zadužene za gender pitanja u institucijama (obrazovanje, zdravstvena zaštita, lokalne zajednice) da održavaju redovne sastanke i razmjenjuju znanja kroz treninge.

ANTIKORUPCIJA

1. Opći dio

Percepcija korupcije, do koje su u svojoj studiji u više navrata došli Transparency International, može se višestruko posmatrati. Naime, istraživanja koja su oni proveli u 2002. godini, te u svom najnovijem radu iz 2004. godine, govore da je korupcija, kao društveni problem, svrstana od strane anketiranog stanovništva u BiH na drugo mjesto, odmah nakon nezaposlenosti. Uzroci korupcije i razlozi njene raširenosti u tako velikom broju slučajeva je opće siromaštvo, te napostojanje pravne države. Kako god upoređivali njihove nalaze sa bezbrojnim skolastičkim pristupima kojima je tretirana korupcija kao fenomen, dolazimo do vrlo sličnih zaključaka, kako kod stanovništva i njihove percepcije same korupcije, tako i prilikom čitanja zvaničnih dokumenata kojima mnogobrojne svjetske i evropske institucije tretiraju ovaj fenomen, jednako zastupljen, kako u razvijenim zemljama modernog svijeta, tako i u nerazvijenim zemljama u tranziciji.

1.1. Ciljevi

Ciljevima SRS BiH utvrđeni su: jačanje vladavine prava, uspostava transparentnosti i profesionalnosti u javnom sektoru, jačanje povjerenja u institucije među građanstvom, osiguranje jednakog pristupa građanstva servisima koje pruža javna uprava, unapređenje poslovne klime i eliminacija organiziranog kriminala. Svi navedeni ciljevi u ovoj oblasti, i pored pozitivnih pomaka koji su napravljeni, i dalje su veoma aktuelni.

1.2. Monitoring implementacije - stepen realizacije mjera

SRS BiH je u dosadašnjem periodu planirala implementaciju 40 mjera u oblasti borbe protiv korupcije. Do sada je u potpunosti realizirano 17 mjera, dok se dodatnih 15 mjera kontinuirano implementira. Pet mjera je u procesu implementacije, a jedna mjera je djelomično realizirana. Implementacija dvije mjere nije započela.

2. Politika EU u odnosu na sektor i trenutna situacija u sektoru

Zbog spore i nepravovremene realizacije navedenih aktivnosti i mjera u sektoru, ne može se govoriti o zadovoljavajućem rezultatu u realizaciji ciljeva zacrtanih originalnim tekstom SRS BiH. Istraživanja i prikupljeni podaci od strane lokalnih i međunarodnih institucija, nevladinih organizacija, te istraživačkih centara, potvrdili su da je problem korupcije i nadalje jedan od najvećih i najrasprostranjenijih problema u BiH, koja razornom moći pogađa sve aspekte i ulazi u sve pore društva u našoj zemlji. Iste opservacije navedene su i u zvaničnim dokumentima Evropske komisije, kao što je izvještaj o progresu u BiH u kontekstu evropskih integracija. U toku pregovara i perioda *skrininga* BiH će morati dokazati svoje kapacitete u institucionalizaciji i implementaciji svih obaveza koje sa sobom nosi proces priključenja Evropskoj uniji. Među osnovnim uvjetima prilikom ocjenjivanja uspješnosti ovog procesa, bit će uspostava pravne države, vladavina prava, suzbijanje svih oblika organiziranog kriminala, terorizma, uključujući korupciju kao fenomen iz kojeg se, po jedinstvenim mišljenjima, i skolastika, i onih koji se bave ovom problematikom, ukoliko se proširi, razvijaju mnogo složeniji oblici kriminalnih aktivnosti.

Što se tiče ratifikacije međunarodnih konvencija u oblasti antikorupcije, Bosna i Hercegovina je ratificirala UN Konvenciju protiv transnacionalnog kriminala, konvencije Vijeća Evrope, kao što su: Građanskopravna i Krivičnopravna konvencija za pospješivanje borbe protiv korupcije. UN Konvencija o korupciji, tzv. *Merida* konvencija, potpisana je tek u septembru 2005. godine i predstoji njena ratifikacija, a važno je napomenuti da predstoji potpisivanje dodatnog protokola na Krivičnopravnu

konvenciju za borbu protiv korupcije Vijeća Evrope, kao i potpisivanje OECD konvencije za borbu protiv mita u međunarodnim poslovnim transakcijama, koja regulira pitanja uključenosti stranih javnih službenika i zvaničnika. Ukoliko ovome svemu dodamo niz direktiva i regulativa EU u ovom domenu, te drugih propisa koji reguliraju materiju u zemljama Evrope, možemo zaključiti da predstoji još ogroman dio posla, kako bismo mogli govoriti o zadovoljavajućem stanju u ovom sektoru.

3. Revizija SRS BiH

Glavni zahtjevi koji su postavljeni pred BiH u ovoj oblasti su :

- Uspostava agencija ili adekvatnih tijela za borbu protiv korupcije,
- Pripremanje detaljnog Akcionog plana za borbu protiv korupcije u okviru SRS BiH i uspostava boljih mehanizama borbe protiv kriminala i korupcije,
- Usuglašavanje zakonodavstva unutar BiH u ovoj oblasti,
- Osiguravanje efikasne primjene zakona o sukobu interesa,
- Osiguravanje primjene Zakona o javnim nabavkama,
- Uspostava mehanizma interne kontrole, posebno prilikom korištenja javnih sredstava,
- Osiguranje svih potrebnih finansijskih pretpostavki, kako bi se specijalističke agencije poput SIPA-e, OSA-e, mogle upustiti u najsofisticiranije operacije finansijskih istraga, zaštite svjedoka, specijalnih istražnih radnji, te uspjele uspješno se boriti protiv novih oblika kriminalnih aktivnosti, potpomognutih informacijskim tehnologijama.

Također je neophodno pokrenuti aktivnosti na pitanjima:

- Statističkih podataka
- Formiranja vlastite baze statističkih podataka o korupciji u svim njenim oblicima, počevši od broja prijavljenih slučajeva, sve do preciznih podataka o procesuiranim i presuđenim slučajevima
- Analize kako će ovi podaci utjecati na kreiranje budućih politika i aktivnosti koje se tiču antikorupcije

3.1. Mjere koje zahtijevaju posebnu pažnju

- Uspostava agencija ili adekvatnih tijela za borbu protiv korupcije
- Pripremanje detaljnog Akcionog plana za borbu protiv korupcije

4. Finansijske implikacije

Kako prijedlog mjera ili prioriteta pretpostavljaju uspostavu specijaliziranog tijela za borbu protiv korupcije, postojat će potreba za osiguravanje stalnog finansiranja ovih institucija kroz budžet. Ove institucije će kroz projekte, najvjerovatnije u prvoj fazi, biti finansirane iz međunarodnih sredstava, tako da unutar budžeta nema uvrštenih sredstava za ovu namjenu. Ovo može biti još jedna od skupih reformskih akcija, ali zasigurno isplativa i nesporno afirmativna za BiH na njenom putu u EU.

PROTUMINSKE AKCIJE

1. Opći dio

Organizacija deminiranja u BiH predstavlja specifičan, vremenski determiniran i propisima uređen stav društvene zajednice i države prema ovom problemu, zasnovan na obavezama koje je BiH preuzela potpisivanjem „Otawske konvencije“. Protuminska akcija ima šire značenje od samog značenja te sintagme, jer uključuje gotovo sve aspekte utjecaja na život zajednice i ima direktne implikacije na ukupni razvitak društva. Ove aktivnosti uključuju više sektora društva kroz donošenje odluka, kao i poduzimanje kolektivnih i individualnih akcija.

1.1. Značaj sektora za ekonomski razvoj i smanjenje siromaštva

BiH je jedna od 7 zemalja u svijetu i prva u Evropi po broju „posijanih“ mina, kao posljedica ratnih događanja na njenom teritoriju. Rješavanje problema mina uvjetovano je aktivnostima nekoliko sektora i potrebama koje trebaju biti realizirane kroz mehanizme za utvrđivanje povezivanja sektorskih prioriteta.

Siromaštvo i minirane površine u direktnoj su korelaciji. Stanovništvo na miniranim površinama zasniva zadovoljavanje svojih individualnih i zajedničkih potreba. Ilustracije radi, poljoprivredna zemljišta koja se deminiraju u funkciji održivosti povratka izbjeglica i raseljenih osoba, osiguravaju povratnicima osnovnu egzistenciju, pogotovo u ruralnim sredinama, gdje je to isključivi oblik zapošljavanja. Također, nemogućnost korištenja javnih komunikacija (struja, voda, i sl.), te pristup javnim medijima, onemogućavaju stanovništvo da uspostavi normalan život na miniranim područjima.

1.2. Odnos protuminske akcije prema drugim sektorima

Očigledna je veza deminiranja i poljoprivrede, vodoprivrede, okoliša, infrastrukture, energetike i industrije, posmatrajući aspekt interaktivnosti razvoja ovih oblasti i, u tom kontekstu, sinergetske efekte povezanosti rješavanja problema tih sektora zajednički koordiniranim i planiranim aktivnostima.

Finansiranje razvoja u nabrojanim sektorima uvijek implicira i uključivanje deminiranja u razvojne i druge projekte, prije svega kao dijela finansijske konstrukcije projekata i, naravno, kao mehanizma društvene kontrole i osiguranja kvaliteta na deminiranju predviđenih površina ili objekata. Naprimjer, izrada projekta izgradnje Koridora 5C mora predvidjeti sredstva i prisustvo inspektora BHMCA-a prilikom planiranja trase, izviđanja površina potrebnih za deminiranje i angažnima ovlaštenih deminerskih organizacija pri samom deminiranju. Iste paralele važe za ostale sektore, sve dok se ne okonča proces deminiranja, ili ispune obaveze iz Otawske konvencije.

2. Ciljevi SRS BiH u protuminskim aktivnostima

U ovoj oblasti ističu se sljedeći ciljevi reforme:

- Dogradnja postojećeg sistema organizacije u protuminskom djelovanju.
- Revizija Zakona i podzakonskih akata, kako bi se osigurala potpuna primjena rješenja i nadgradila neka od postojećih rješenja.
- Osiguranje napretka u kvalitetu izvođenja deminiranja.
- Osiguranje pomoći žrtvama od mina.
- Stalna kampanja upozoravanja na opasnost od mina.
- Razvijanje PR aktivnosti u ovoj oblasti, kako za izvođenje aktivnosti, tako i za trjno privlačenje donatora do kraja realizacije Strategije.

- Unapređenje sistema zaštite deminera i poticanje njihovog organiziranja u stručne organizacije, ili u okviru sindikata.
- Osiguranje trajnog obrazovanja za razumijevanje rizika od mina, posebno populacije mladih.

2.1. Tretman sektora u SRS BiH

Deminiranje je posebno obrađeno u Strategiji kao sektor. Izostale su korelacije između deminiranja i ostalih povezanih sektora.

2.2. Stepen implementacije mjera iz AP SRS BiH

Sve mjere predviđene SRS BiH u potpunosti su provedene. Revizijom mjera koje su označene kao „kontinuirane“ potrebno je osigurati redefiniciju na osnovu revidirane Strategije deminiranja (2005.-2009.), utvrditi prioritete i uspostaviti međusektorske veze.

Mjere koje se provode kontinuirano nisu prikazane u ovom pregledu, jer su sadržane u SRS BiH i u Izvještaju o progresu (august 2003.-oktobar 2005.).

3. Trenutna situacija i problemi u sektoru

3.1 Trenutna situacija u protuminskim aktivnostima

Dostignuti nivo organizacije u oblasti deminiranja bio je predmet analiza i aktivnosti da se poboljša efikasnost organa i organizacija u deminiranju. Uz pomoć međunarodnih stručnih organizacija koje prate ovu oblast u svijetu (GHICD, ICBL, UNDP, ITF, i druge) i aktivnosti Ministarstva civilnih poslova, Komisije za deminiranje u BiH i BHMACH-a, došlo se do rješenja koja bi trebala osigurati bolju funkcionalnost. Predloženo je jačanje tzv. *upper level structure* kroz stručno praćenje i opsluživanje Ministarstva i Komisije za deminiranje koje će se realizirati uspostavom specifične vrste sekretarijata, čije stručne i iskustvene performanse trebaju osigurati PR aktivnosti i koordinaciju rada Odbora donatora – specifične trajne donatorske zajednice u BiH radi osiguravanja fondova i očuvanja interesa donatora na prostoru BiH.

U međuvremenu, BiH je preuzela predsjedavanje ovim Odborom, što je ocijenjeno kao znak zrelosti vlasti u BiH da kontroliraju ukupne protuminske aktivnosti u BiH. Također će se zadržati mehanizam finansiranja putem ITF-a kao najprihvatljiviji i najtransparentniji način rada, prihvatljiv svim donatorima. Uspostavom Agencije za javne nabavke otvoren je prostor i za realizaciju domaćih sredstava na transparentan način, čime će se izbjeći, u najvećoj mjeri, moguće malverzacije tim sredstvima. Revidiranom Strategijom protivminskog djelovanja izvršit će se utvrđivanje prioriteta područja sa ugroženim zajednicama, umjesto maksimiziranja deminiranih kvadratnih metara. TAP (Task assessment projects) će utjecati i na izmjene u oblasti planiranja, utvrđivanje prioriteta i međusektorskog povezivanja u ovoj oblasti. Posebna analiza posvećena je ostalim aspektima protuminskog djelovanja: Upozoravanju na opasnost od mina (MRE), Pomoć žrtvama od mina (MVA) i uništavanje zaliha mina (SD). Posebno je razmatran problem zaštite žrtava od mina zbog nepostojanja nadležnosti na nivou države za ovu oblast. Za sada je uspostavljen Sekretarijat (koordinacijsko tijelo) koji će koordinacijom aktivnosti nadležnih općinskih, kantonalnih i entitetskih tijela izvještavati za potrebe BiH i ispunjavanje zahtjeva Otawске konvencije.

Nastavit će se sa radom na izmjenama i dopunama Zakona o deminiranju u pogledu poboljšavanja standarda, tehničkih uvjeta koje trebaju ispunjavati akteri u deminiranju, akreditiranje i uvjeti za angažman na poslovima deminiranja, kao i mehanizmi provjere i inspeksijskog rada.

Trajan zadatak obilježavanja sumnjive površine bit će reorganiziran tako da se precizno utvrde nadležnosti i odgovornosti za taj posao. Sredstva za ove namjene trebala bi biti sastvni dio budžeta općina i entiteta. Na ovom planu nastaviti će se aktivnosti sa CK i UNHCR-om.

Osnovni problem u ovom sektoru ostaju nedovoljna sredstva za rješenje problema. Tokom 2005. godine ostvaren je napredak u oblasti finansiranja iz domaćih izvora, tako što su pojedine općine postale finansijeri i tako sebi osiguravale prioritet i dodatna sredstva putem „mečiranja“ sredstava kroz Trust fond (ITF).

Istraživanjem utjecaja mina u Bosni i Hercegovini utvrđeno je postojanje 1366 zajednica pod utjecajem mina i/ili NUS-a u 128 općina. Procijenjeno je da lokacije zagađene minama/NUS-om direktno utječu na sigurnost od oko 1.375.807 osoba, od čega 100.187 ljudi u zajednicama sa visokom ugroženošću, 594.143 ljudi u zajednicama sa srednjom ugroženošću i 681.477 ljudi u zajednicama sa niskom ugroženošću.

Od ukupnog broja zajednica pod utjecajem od mina 154 ili 11%, kategorizirano je kao visoko pogođene zajednice, 696, ili 51% kao srednje pogođene zajednice, a 516 ili 38% kao nisko pogođene zajednice. Svjetski prosjek za visoki utjecaj od mina u zajednicama je 10%, a 30 posto za srednji utjecaj od mina. S obzirom na broj pogođenih zajednica i nivo utjecaja od mina, Bosna i Hercegovina spada među najugroženije zemlje u svijetu.

Rezultati pokazuju da su 85% zajednica ruralne. Procijenjeno je da „stanovnici glavnih gradskih kompleksa, u vezi sa minama, imaju relativno siguran ekonomski i društveni život u poređenju sa ruralnom populacijom, koja ekonomski ovisi o pristupu minama kontaminiranom zemljištu.“ Dvije trećine pogođenih zajednica izvijestile su o povratnicima, većinom u seoske zajednice.

Gotovo 50% pogođenih zajednica vezano je težišno za poljoprivredu i iskorištavanje prirodnih resursa, a u oko 40% zajednica blokirani su infrastrukturni objekti i resursi neophodni za održiv život. Obnova kuća, pristup vodi za piće i minirani putevi bili su najčešći razlozi stradanja u prethodnom periodu.

3.2 Način prevazilaženja problema u sektoru

Poboljšanjem organizacijske strukture i izmjenama važećih zakonskih i podzakonskih akata, pravila, standarda i uputstava stvorit će se pretpostavke za veći angažman sudionika u protuminskim aktivnostima. U tom kontekstu potrebno je:

- Izvršiti dopune zakonske i podzakonske regulative,
- Prevazići nepostojanje nadležnosti države uspostavom mehanizama za koordinaciju,
- Uspostaviti povezan model utvrđivanje prioriteta s ostalim ključnim sektorima,
- Zadržati i postojeći nivo donatorskih sredstava,
- Osigurati dodatna budžetska ili kreditna sredstva,
- Realizirati obaveze iz Otawске konvencije.

4. Revidirana SRS BiH

U periodu od 2005. do 2009. godine, vlasti Bosne i Hercegovine će raditi, u suradnji sa državnim i međunarodnim subjektima, na provedbi neophodnih protuminskih akcija (operacije humanitarnog deminiranja, upozoravanje na mine i pomoć žrtvama mina), sa ciljem da se osigura ponovna uspostava sigurnog okruženja za građane Bosne i Hercegovine, koje dozvoljava siguran povratak u uvjetima normalnog života i razvoja.

Prioritetne aktivnosti:

1. Omogućiti kontinuiranu i efikasnu provedbu operacija humanitarne protuminske akcije, u skladu sa potrebama zemlje, raspoloživim materijalnim, finansijskim i ljudskim resursima, i uz visok nivo osiguranja kvaliteta.
2. Poduzimanjem opsežnih mjera upozoravanja na mine, integriranih s operacijama humanitarnog deminiranja, trajnog obilježavanja i drugih mjera, bitno smanjiti nivo rizika od mina po stanovništvo.
3. Uspostaviti trajne i održive obrazovne kapacitete za implementaciju upozoravanja na mine u obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine.
4. Izgraditi kapacitete sposobne za podržavanje planiranog obima protuminskih akcija.
5. Omogućiti potpuno uključivanje stradalih od mina u društvo kroz razvoj sveobuhvatnog programa pomoći, koji podrazumijeva pružanje integriranih socijalnih, medicinskih i ostalih stručnih usluga.
6. Ostvarivanjem bliske suradnje s istraživačkim i razvojnim centrima stvoriti uvjete za razvoj novih tehnologija i za efikasnije protuminske akcije.
7. Kontinuirano razvijati suradnju na međunarodnom, regionalnom i bilateralnom nivou u cilju razvoja kapaciteta za protuminske akcije i njihove podrške.
8. Uspostaviti, održavati i unapređivati komunikacijske kanale sa relevantnim institucijama i javnošću i unaprijediti zastupanje u protuminskim akcijama i domaću zakonsku regulativu.

5. Mjere koje zahtijevaju posebnu pažnju

- Do 2009. godine potpuno eliminirati sumnjivu površinu prve kategorije prioriteta u visokougroženim zajednicama, kroz njenu redukciju tokom općeg i tehničkog izviđanja i čišćenjem rizične površine.
- Svake godine pripremiti najmanje 25 integralnih planova protuminskih akcija za najugroženije zajednice.
- Poduzeti neophodne interventne protuminske akcije na rizičnoj površini, bez obzira na kategoriju prioriteta, kako bi se bitno umanjila prijetnja od identificiranih minskih polja.
- Do kraja 2006. godine bitno povećati udio tehničkog izviđanja u ukupnim operacijama.
- Izvršiti trajno obilježavanje sumnjivih lokacija, koje neće biti predmet redukcije ili čišćenja u narednom srednjoročnom periodu, a u skladu sa državnim politikom prioriteta.
- Kroz sistematsko izviđanje uspostaviti mjerljiv sistem za opću procjenu minske situacije u BiH.

6. Finansijske implikacije

Strateški plan i koncept protuminskih akcija razradio je korištenje novih tehnika za procjenu sumnjive površine, nivoa rizičnosti i društveno-ekonomskog utjecaja mina. Ovaj plan promovira tehničko izviđanje kao najbolji odgovor na prirodu minskih polja u Bosni i Hercegovini. Veličina sumnjive površine nameće potrebu za značajnim mjerama obilježavanja i upozoravanja na mine. Očekivani rezultati prate ranije postavljene ciljeve o nivou redukcije rizika od mina, ali sada sa težištem na ugroženoj zajednici kao cjelini. Zajednica u kojoj će se integrirati različite protuminske akcije u centru je aktivnosti. Ovaj pristup će omogućiti umnožavanje efekata protuminskih akcija i njihovo značajno pojeftinjenje.

Ukupna potrebna finansijska sredstva za realizaciju ovog strateškog plana u periodu od 2005. do kraja 2009. godine su 245.254 miliona KM. Potrebna sredstva su za 127.102 miliona KM manja nego u prethodnoj Strategiji deminiranja, za isti period, s time što se dostižu bolji rezultati u provedbi zacrtane misije i dostizanju postavljene vizije.

AKCIONI PLAN

OPŠTI RAZVOJNI PRIORITETI BiH					
1. ODRŽATI MAKROEKONOMSKU STABILNOST					
Osigurati nizak nivo inflacije					
Broj	Aktivnost	Nosilac	Rok iz originalne SRS BiH	Novi rok	Veza sa originalnom SRS BiH-mjera iz originalne SRS BiH
1.	Obezbjediti nastavak aktivnosti valutnog odbora	CBBiH	Kontinuirano	Kontinuirano	Zadržati aranžman valutnog odbora u funkcioniranju Centralne banke BiH
Podška tržištima kapitala					
2.	Omogućiti CBBiH da ima ograničenu ulogu "banke posljednjeg utočišta" u okviru Valutnog odbora	Parlamentarna skupština BiH	Druga polovina 2006.	Druga polovina 2006.	Omogućiti Centralnoj banci BiH da, u okviru pravila valutnog odbora dobije, ograničeni mandat «banke posljednjeg utočišta»
3.	Definirati i usvojiti legislative sa ciljem rješavanja problema unutrašnjeg duga	Ministarstvo finansija i trezora BiH Ministarstvo finansija FBiH. Ministarstvo finansija RS	2004.	2006.	Usvojiti zakonski okvir za smanjenje unutrašnjeg javnog duga Postići sporazum sa Slovenijom i Srbijom i Crnom Gorom oko povrata stare devizne štednje građana BiH deponovanih kod Ljubljanske i Investicione banke
Jačanje kvaliteta i konkurentnosti domaće proizvodnje					
4.	Usvojiti BiH Zakon o kontroli proizvoda za hranu za ljudsku i životinjsku upotrebu	Vijeće ministara BiH Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH	Druga polovina 2004.	2006.	Usvojiti Zakon o kontroli prehrambenih proizvoda za ljudsku i životinjsku upotrebu BiH
5.	Jačanje ekonomske statistike, uključujući nacionalne račune i monitoring kretanja kapitala u i iz zemlje	Agencija za statistiku BiH Federalni zavod za statistiku Zavod za statistiku RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Jačati statistiku nacionalnih računa

6.	Odabrati strateške proizvode u okviru zakona o poticajima	Vlada FBiH Vlada RS Ministarstvo poljoprivrede i vodoprivrede i šumarstva FBiH Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva RS	Druga polovina 2004. (revidirati svake godine)	2006. (revidirati svake godine)	Određiti strateške proizvodnje (proizvode) u okviru primjene Zakona o poticajima
7.	Ukinuti carine na polugotove proizvode i opremu za strateške grane	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH	Prva polovina 2004.	2006.	Ukinuti carine na repromaterijale i opremu za strateške industrijske grane ¹ .
8.	Razmotriti izvodivost uvođenja tzv sezonskih carina	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH	Prva polovina 2004.	2006.	Razmotriti mogućnost uvođenja tzv. sezonskih carinskih stopa
9.	Završiti bilateralne razgovore sa Srbijom i Crnom Gorom i Hrvatskom o produženju asimetričnog pristupa primjeni ugovora o slobodnoj trgovini u oblasti poljoprivrede	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH	Početak 2004.	2006.	Okončati bilateralne pregovore sa Srbijom i Crnom Gorom i Hrvatskom radi produženja važenja asimetričnosti u primjeni sporazuma o slobodnoj trgovini za naredne dvije godine i izmjeni dijelova sporazuma koji se odnose na tehničke standarde

¹ Strateške industrijske grane definirane u SRS BiH (PRSP) su: drvna, prehrambena, tekstilna, industrija kože i obuće, metalna, turizam, energetika, informatičko-komunikacijske tehnologije (IKT).

10.	Izgraditi kapacitete u oblasti standarda, certifikacije i kvaliteta u skladu sa EU pravilima, uključujući: infrastrukturu, institucije za kontrolu kvaliteta proizvoda, korištenje ISO9000, CE oznake, i VDA 6.1 norme, i primjenu tehničkih propisa i usklađenosti procedure ocjene	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH Vanjskotrgovinska komora BiH privredne komore FBiH i RS Institut za standarde BiH	Kontinuirano		Podsticati razvoj infrastrukture u oblasti standarda, certificiranja i kvaliteta, u skladu sa pravilima EU Podržati pripreme preduzeća za uvođenje standarda ISO 9000, certificiranja i ocjenjivanja usklađenosti CE-znaka i normi VDA 6.1, te osposobljavanje domaćih konsultantskih kuća (specijaliziranih agencija) za pružanje usluga pri uvođenju standarda i certificiranja
11.	Ojačati Odjel za promociju izvoza u BiH Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH	Kontinuirano		Osigurati pomoć kompanijama u dobijanju standarda kvaliteta iz serije ISO 9000 i provođenju procedura za ocjenjivanje usklađenosti za dobijanje CE znaka (Novi pristup i Modularni pristup)
12.	Financijski ojačati IGA kao BiH Izvorno kreditnu agenciju	Vijeće ministara BiH	Prva polovina 2004.	2006.	Transformisati Agenciju IGA u zvaničnu eksportno-kreditnu agenciju BiH
13.	Postići priključenje BiH u punopravno članstvo u WTO	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH	U toku 2005.	2007.	Osigurati prijem Bosne i Hercegovine u punopravno članstvo WTO
14.	Zaključiti veterinarske ugovore sa zemljama potpisnicama ugovora o slobodnoj trgovini	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH Ured za veterinarstvo BiH	Prva polovina 2004.	2006.	Sklopiti veterinarske sporazume sa zemljama potpisnicama sporazuma o slobodnoj trgovini

Harmoniziranje zaštite domaće proizvodnje sa EU normama					
15.	Uvesti i sprovesti mjere netarifne zaštite poljoprivredne proizvodnje kao reciprocitet za mjere implementirane od strane drugih zemalja	Vijeće ministara BiH Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva RS stručne institucije	Druga polovina 2004. Trajno	2006.- trajno	Uvesti i primijeniti necarinske mjere zaštite poljoprivredne proizvodnje
16.	Definisati strateške grane poljoprivrede kako bi istražili mogućnosti zadržavanja trenutnog nivoa, ili povećati njihovu zaštitu u pregovorima sa WTO i EU, kao i bilateralnim partnerima sa kojima su potpisani ugovori o slobodnoj trgovini	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH Vlada FBiH Vlada RS	Prva polovina 2004.		Definirati strateške grane proizvodnje u poljoprivredi kako bi se u pregovorima sa WTO i EU kao i bilateralnim partnerima sa kojima su potpisani sporazumi o slobodnoj trgovini, otvorila mogućnost za zadržavanje postojećeg nivoa, ili veće zaštite
Poboljšana fiskalna konsolidacija					
17.	Nastaviti trend smanjenja učešća vladinog sektora u BDP		Kontinuirano	Kontinuirano	Smanjiti učešće vladinog sektora u BDP
18.	Poduzimati redovne revizije entitetskih SOR-ova	Ministarstvo finansija FBiH Ministarstvo finansija RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Vršiti redovno revidiranje entitetskih srednjoročnih okvira javnih rashoda (SOR) - Radi jačanja sistema planiranja i upravljanja budžetima
19.	Provesti monitoring kantonalnih i opštinskih budžeta			2007.	Nova mjera
Smanjenje javnih rashoda					
20.	Smanjiti sektorske izdatke na obrazovanje, zdravstvo, i socijalna davanja do planiranog nivoa	Vlada FBiH, Vlada RS	Kontinuirano do 2006.	2007.	Svesti sektorsku potrošnju (obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita) na održiv nivo

21.	Poboljšati izvršenje budžeta u sektoru obrazovanja koje je konzistentno sa cijelim programom reforme javnih rashoda te izvršiti usklađivanje budžetskih stavki i stvarnih rashoda			2007.	Nova mjera
22.	Ograničiti nivoce plata u javnom sektoru	Vlade na svim nivoima	Kontinuirano, do kraja 2006.	Kontinuirano, do kraja 2007	Ograničiti izdvajanja za platu u javnom sektoru
23.	Nastaviti smanjenja izdataka za odbranu	Vlada FBiH Vlada RS	Kontinuirano do 2006.	Kontinuirano	Nastaviti sa smanjivanjem izdvajanja za odbranu
Poboljšanje prikupljanja javnih prihoda					
24.	Uvesti jedinstvene metodologije ocjene carina u svim carinskim ispostavama	Uprava za indirektno oporezivanje BiH	Prva polovina 2004.	2006.	Sprovesti jedinstvene metodologije za evaluaciju na svim carinskim postajama
25.	Nastaviti sa pregovorima za povrat potraživanja koja proizlaze iz poslova koje su BiH kompanije uradile prije rata (Irak i Libija)	Ministarstvo trezora i finansija BiH Ministarstvo vanjskih poslova BiH Ministarstvo finansija FBiH Ministarstvo finansija RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Nastaviti sa pregovorima oko realizacije predratnih potraživanja po osnovu radova kompanija iz BiH od prije rata (Irak, Libija)
26.	Početi realizaciju SWAP aranžmana	Ministarstvo trezora i finansija BiH	Kontinuirano	Kontinuirano	Pristupiti realizaciji tzv. SWAP aranžmana
Jačanje transparentnosti i kontrole javnih rashoda					
27.	Uključiti izvorne prihode entitetskih direkcija za ceste/puteve u entitetske budžete i osigurati punu transparentnost utroška sredstava od strane FBiH Direkcije za ceste, uključujući kantonalne direkcije	Ministarstvo finansija FBiH Ministarstvo finansija RS	2004	2006.	Uključiti Direkciju za puteve RS u budžet, a u FBiH osigurati punu transparentnost u pogledu korištenja sredstava Federalne direkcije za puteve, uključujući i kantonalne direkcije
28.	Uključiti vanbudžetske fondove u budžete	Ministarstvo finansija FBiH Ministarstvo finansija RS	Druga polovina 2004.	2007.	Uključiti vanbudžetske izvore finansiranja u budžete

29.	Uspostaviti integralni sistem e-governmenta – mrežnu infrastrukturu na svim nivoima	Vijeće ministara BiH buduća Agencija za IKT Ministarstvo prometa i komunikacija FBiH Ministarstvo saobraćaja i veza RS	Početak 2005. Kraj 2005.	2007.	Uspostaviti integralni sistem e-Government-a: • uspostava povezane mrežne infrastrukture • informacionih sistema uprave na svim nivoima
2. POVEĆATI PRIVATNE INVESTICIJE					
Poboljšati poslovnu klimu, uključujući smanjenje korupcije					
30.	Implementirati entitetske zakone o registraciji firmi	Vlada FBiH Vlada RS	Prva polovina 2004.	2006.	Usvojiti entitetske zakone o registraciji preduzeća
31.	Ojačati pristup, institucije i pravni okvir za razvoj poduzetništva i MSP	Ministarstvo za vanjsku trgovinu i ekonomske odnose BiH Ministarstvo za razvoj, poduzetništvo i obrt FBiH Ministarstvo za privredu, energetiku i razvoj RS Vlada Distrikta Brčko Vlada FBiH Vlada RS	Druge polovine 2004. Prva polovina 2005. Prva polovina 2005. Druge polovine 2004. Prva polovina 2004.	2006-2007	Usvojiti harmonizirani zakonski okvir za razvoj malih i srednjih preduzeća (MSP) Osnovati centre za razvoj MSP u lokalnim zajednicama Uspostaviti Fond za garancije za podršku MSP Usvojiti Strategiju razvoja MSP u BiH Uspostaviti redovnu koordinaciju mjerodavnih entitetskih ministarstava, Ureda državnog koordinatora za promociju poduzetništva i drugih ministarstava i institucija u realiziranju razvojnih projekata za MSP.

32.	Podržati razvoj specijaliziranih konsultantskih institucija koje su u stanju da pomognu MSP u izgradnji novih vještina i dobavljanju novih tehnologija, posebice u oblasti međunarodnih standarda i certifikata	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH Ministarstvo za razvoj, poduzetništvo i obrt FBiH Ministarstvo privrede, energetike i razvoja RS Vlada Brčko Distrikta	Kontinuirano	Kontinuirano	Podržati razvoj specijaliziranih konsultantskih institucija osposobljenih da pomognu MSP u usvajanju novih vještina i tehnologija, a posebno u sferi međunarodnih standarda i certifikata
33.	Kreirati strategiju razvoja transportnog sektora u BiH u skladu sa Evropskom transportnom politikom i BiH Transportnim master planom	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS		2006 -prva polovina 2007.	Nova mjera
34.	Nastaviti sa aktivnostima na izgradnji autoputa na koridoru Vc i Banja Luka-Gradiška i drugim pravcima koji su od značaja za BiH (Orašje-Tuzla, B-Luka-Doboj i Lašva-Donji Vakuf).	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS		Kontinuirano	Nova mjera
35.	Uspostaviti institucionalni okvir za dodjelu koncesija na svim nivoima sa ciljem obezbjeđivanja koncesionih ulaganja u cestovnu infrastrukturu	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS	Prva polovina 2004.	2006	Unaprijediti institucionalni okvir za dodjelu koncesija na svim nivoima Oformiti Državnu komisiju za koncesije i adekvatne komisije na nižim nivoima
36.	Usvojiti Zakon o elektronskom poslovanju (eBusiness) i elektronskom potpisu (esignature)	Vijeće ministara BiH Ministarstvo prometa i komunikacija FBiH Ministarstvo saobraćaja i veza RS	Druga polovina 2004.	2006.	Izvršiti potrebne izmjene postojeće regulative iz domena komercijalnih dokumenata: elektronskog potpisa i zaštite potrošača u elektronskom poslovanju

Kreiranje jedinstvenog ekonomskog prostora						
37.	Aktiviranje Agencije za nadzor tržišta, koja će biti odgovorna za osiguravanje slobodne i poštene konkurencije unutar cijele BiH	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS		2006.	Nova mjera	
38.	Aktiviranje Agencije za sigurnost hrane	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS		2006.	Nova mjera	
39.	Uspostavljanje odgovornosti za definiranje tehničkih zakona i propisa koji određuju standarde za određene proizvode i obuku inspektora i službenika zaduženih za sprovođenje	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS		2006.	Nova mjera	
Promocija stranih investicija						
40.	Ojačati kapacitet FIPA-e i njenih ureda u entitetima	Vijeće ministara BiH	Kontinuirano	Kontinuirano	Jačati kapacitet FIPA-e	
41.	Kontinuirano raditi na povećanju broja zemalja sa kojima je BiH potpisala ugovore o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja i promociji i zaštiti investicija	Ministarstvo financija i trezora BiH Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH	Kontinuirano	Kontinuirano	Kontinuirano raditi na povećanju broja zemalja sa kojima su potpisani sporazumi o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja i promociji i zaštiti investicija -	
42.	Pojednostaviti proceduru registracije direktnih stranih investicija u FBiH i harmonizirati procedure na državnom nivou	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH Vlada FBiH Vlada RS	Prva polovina 2004.	2006.	Pojednostaviti proceduru registracije direktnih stranih ulaganja u FBiH, te harmonizirati procedure na nivou BiH	
43.	Jačati korporativno upravljanje	Vlada FBiH Vlada RS Vijeće za tržište kapitala pri Centralnoj banci BiH	Kontinuirano	Kontinuirano	Jačati korporativno upravljanje	

44.	Usvojiti Zakon o Agenciji za informaciono društvo	Vijeće ministara BiH Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH Ministarstvo nauke i tehnologije RS	Druga polovina 2004. godine	2006.	Formirati Agenciju za IKT na državnom nivou i agencije za IKT na nivou entiteta
Poboljšati zaštitu potrošača					
45.	Jačati statistiku cijena	Agencija za statistiku BiH Zavod za statistiku FBiH Zavod za statistiku RS	U toku 2004. 2005. i dalje	2006.- 2007.	Izvršiti usklađivanje indeksa cijena proizvođača sa metodologijom EU Zamijeniti indeks cijena na malo indeksom potrošačkih cijena. Pripremati godišnje indekse cijena investicionih dobara, uvoznih i izvoznih cijena
46.	Kreirati politiku aktivne zaštite potrošača u skladu sa EU pravilima	Vijeće ministara BiH Ministarstvo trgovine FBiH Ministarstvo trgovine i turizma RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Kreirati politiku aktivne zaštite potrošača u skladu sa zakonima EU
47.	Uspostaviti nezavisnu i efikasnu administrativnu strukturu koja će obezbijediti ispunjavanje osnovnih kriterija koji se tiču zdravlja i sigurnosti	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Formirati nezavisne i efikasne administrativne strukture koje će osigurati ispunjavanje osnovnih zahtjeva u pogledu zdravlja i sigurnosti
3. RESTRUKTURIRATI EKONOMIJU					
Ubrzati privatizaciju					
48.	Ohrabriti razvoj berzanskih operacija	Vlada FBiH Vlada RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Poticati razvoj tržišta kapitala i berzanskog poslovanja

49.	Dizajnirati i izvršiti kontinuiranu kampanju za promociju mogućnosti za privatizacije investicije	FIPA Međunarodna savjetodavna grupa za privatizaciju Agencija za privatizaciju FBiH Direkcija za privatizaciju RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Osmisliti i sprovesti permanentnu kampanju za promociju investicionih mogućnosti u procesu privatizacije
50.	Uspostaviti pravila za objavljivanje državnog kapitala na berzi u FBiH	Vlada FBiH	Prva polovina 2004.	2006.	Urediti pravila za iznošenje državnog kapitala na berzu u FBiH
51.	Ojačati entitetske privatizacione institucije (FBiH Agenciju za privatizaciju, RS Direkciju za privatizaciju) kako bi imale više fleksibilnosti i više ovlasti u radu sa strateškim preduzećima i superviziji pod-entitetskih agencija	Vlada FBiH Vlada RS		2006.	Nova mjera
52.	Jačati kompetencije FBiH Agencije za privatizaciju u pogledu tzv. Strateških preduzeća i uspostaviti institucije za koordinaciju aktivnosti kantonalnih agencija	Vlada FBiH	Prva polovina 2004.	2006.-2007.	Ojačati kompetencije Agencije za privatizaciju u Federaciji BiH u odnosu na tzv. «strateška preduzeća», te utvrditi jasna pravila za koordinaciju aktivnosti sa kantonalnim agencijama
53.	Ponuditi na prodaju tzv. strateška preduzeća, poduzimajući restrukturiranje gdje je to potrebno, uključujući: usvajanje operacionalizacionih planova i usvajanje relevantnih podzakona; i uspostaviti jedinice za upravljanje dugovima tzv. strateških preduzeća u entitetskim ministarstvima finansija	Vlada FBiH Vlada RS Agencija za privatizaciju FBiH Direkcija za privatizaciju RS	Prva polovina 2004.	2006.	Uspostaviti jedinice za upravljanje dugovima tzv. "strateških" preduzeća u Federaciji i RS-u pri ministarstvima finansija Ponuditi na prodaju sva tzv. "strateška" preduzeća koja ne traže dodatne aktivnosti pripreme - Ubrzanje procesa privatizacije Izvršiti preprivatizacijsko restrukturiranje preduzeća tj. pristupiti selektivnom raščlanjivanju postojećih preduzeća, kako bi se likvidirali neprofitabilni dijelovi, a konkurentni, ponudili na tržištu

Rješavanje problema restrukturiranja dugova					
54.	Uspostaviti stečajne fondove	Vlada FBiH Vlada RS	Druga polovina 2004.	2006.	Formirati stečajne fondove
55.	U skladu sa relevantnim zakonima, inicirati i ubrzati stečajne procedure za sve postignute stečajne odluke	Vlada FBiH Vlada RS resorna ministarstva FBiH i RS nadležni sudovi	Druga polovina 2004.	2006.	Izvršiti planove za stečaj i u skladu sa zakonima pokrenuti i ubrzati postupak stečaja za sva preduzeća koja za to ispunjavaju uvjete
Ojačati poljoprivrednu proizvodnju					
56.	čuvajući ovlasti entitetskih ministarstava poljoprivrede, uspostaviti Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva na državnom nivou kako bi se ispunili zahtjevi EU i ojačale pregovaračke pozicije	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS		2006.	Nova mjera
57.	Usvojiti nove entitetske zakone o poljoprivredi (uključujući zakone o genetski modificiranim organizmima i organskoj poljoprivredi) i uspostaviti entitetska Poljoprivredna vijeća	Vijeće ministara BiH Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva RS Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva RS	Prva polovina 2004. (FBiH) Druga polovina 2004. (RS) Druga polovina 2004.	2006.	Usvojiti nove entitetske zakone o poljoprivredi Usvojiti Zakon o genetički modificiranim organizmima BiH

58.	Uspostaviti i licencirati laboratorije za kontrolu kvaliteta, dijagnostiku i reference (uključujući aktivnosti na uvozu i izvozu sirove kože)	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva RS stručne institucije Zavod za standardizaciju, mjeriteljstvo i intelektualno vlasništvo BiH	Prva polovina 2005.	2006-prva polovina 2007.	Osposobiti i licencirati laboratorije za kontrolu kvaliteta, dijagnostičke i referentne laboratorije
59.	Usvajati nacionalni program za kontrolu zaraznih bolesti i obezbijediti finansiranje za implementaciju	Ured za veterinarstvo BiH Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva RS	Druga polovina 2004.	2006.	Usvajati Nacionalni program kontrole zaraznih bolesti i osigurati finansiranje za njegovo provođenje
60.	Uspostaviti informacijski sistem u poljoprivredi	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva RS stručne institucije	Druga polovina 2004.	2006.	Uspostaviti informacijski sistem u poljoprivredi

61.	Uspostaviti FBiH Institut za veterinarstvo	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS		2006.	Nova mjera
62.	Koordinirati aktivnosti kako bi se podržale investicije u prehrambenu industriju i trgovinu sa mjerama podrške poljoprivredi (organizovana proizvodnja, ugovorena sadnja)	Ministarstvo energije, rudarstva i industrije FBiH Ministarstvo privrede, energetike i razvoja RS Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Koordinirati podršku investicijama u prehrambenoj industriji i trgovini sa mjerama za podršku poljoprivredi (organizovana proizvodnja, ugovorena sadnja) - Radi efikasnije podrške sektoru
63.	Ojačati i stimulirati suradnju sa univerzitetskim institucijama koje vrše obuku stručnjaka u drvnjoj industriji	Ministarstvo prosvjete i kulture RS Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH	Kontinuirano	Kontinuirano	Ojačati suradnju i podršku fakultetima koji obrazuju stručnjake iz oblasti drvne industrije
Razviti i privatizirati telekome, struju i vodu					
64.	Definirati strategiju i usvojiti akcione planove za privatizaciju elektroenergetskog sektora, telekomunikacionih kompanija i vodoprivrednog sektora	Vlada FBiH Vlada RS Ministarstvo prometa i komunikacija FBiH Vlada FBiH Vlada FBiH Vlada RS	Prva polovina 2004. Druga polovina 2004. Prva polovina 2005.	2006.	Definirati strategiju privatizacije dijela elektroenergetskog sektora Definirati strategiju privatizacije sektora telekomunikacija u FBiH i usvojiti Akcioni plan privatizacije telekom kompanija Definisati strategiju restrukturiranja i privatizacije vodoprivrednog sektora i usvojiti Akcioni plan privatizacije kompanija u BiH

4. POVEĆATI ZAPOSLENOST I POBOLJŠATI VEZE IZMEĐU LJUDSKIH RESURSA I TRŽIŠTA RADA						
Smanjiti nivo „sive ekonomije“ i „crnog“ tržišta rada						
65.	Izvršiti izmjene u zakonima o radu i zakonima o socijalnoj zaštiti, kako bi oni bili u funkciji povećanja zaposlenosti	Parlamentarna skupština BiH Vijeće ministara BiH Sindikati Udruženja poslodavaca		2006.	Nova mjera	
66.	Usvojiti politiku zapošljavanja sa dijelom koji se odnosi na politiku zapošljavanja mladih	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS Sindikati Udruženja poslodavaca		2006.	Nova mjera	
67.	Uspostaviti BiH Ekonomsko i socijalno vijeće	Vijeće ministara BiH Sindikati Udruženja poslodavaca	Prva polovina 2005.	2006.	Uspostaviti Ekonomsko-socijalno vijeće BiH	
68.	Revidirati sistem plata u formalnom sektoru, i povećati učešće poslodavaca u procesu pregovora	Parlamentarna skupština BiH Vijeće ministara BiH Sindikati Udruženja poslodavaca		Kontinuirano počev od 2006.	Nova mjera	
69.	Ohrabriti poslodavce da pređu iz neformalnog u formalni sektor, kroz izuzeća ili smanjivanja doprinosa na plate	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS Sindikati Udruženja poslodavaca		2006.	Nova mjera	

70.	Unaprijediti volonterski rad i staziranje kroz izmjene zakona o radu i proces kolektivnog pregovaranja	Parlamentarna skupština BiH Vijeće ministara BiH Sindikati Udruženja poslodavaca		2006.	Nova mjera
71.	Promovisati specifične programe zapošljavanja za neke kategorije nezaposlenih, a posebno za mlade, uključujući najnižu platu za mlade	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS Zavod za zapošljavanje FBiH Zavod za zapošljavanje RS		2006.-2007	Nova mjera
72.	Uspostaviti IT veze između lokalnih agencija/biroa za zapošljavanje širom BiH i uspostaviti jedinstven i kompatibilan sistem; podržati ulogu agencija/biroa za zapošljavanje u identifikiranju potreba na lokalnim tržištima rada i posredovanju u zapošljavanju	Zavod za zapošljavanje FBiH Zavod za zapošljavanje RS	U toku 2004.	2006.	Informatički povezati lokalne zavode za zapošljavanje na nivou cijele BiH, uspostavljajući jedinstvenost i kompatibilnost sistema; Ojačati funkciju zavoda za zapošljavanje u oblasti identifikiranja potreba na lokalnim tržištima rada i posredovanje kod nalaženja zaposlenja
73.	Izvršiti potrebne izmjene i usklađivanje Zakona o radu i Zakona o socijalnoj zaštiti u entitetima, distriktu i kantonima, kako bi oni bili u funkciji povećanja zaposlenosti.	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS Zavod za zapošljavanje FBiH Zavod za zapošljavanje RS		2006.	Nova mjera

74.	Jačati statistiku zaposlenosti i plata	Agencija za statistiku BiH Zavod za statistiku FBiH Zavod za statistiku RS	Do 2006.	2006.-2007.	Uvesti novi indeks zaposlenih i novi indikator radne snage, za nivo BiH i entiteta
Reforma obrazovanja na osnovu potreba domaćeg i međunarodnog tržišta rada					
75.	Kroz tekuću reformu obrazovanja, izvršiti detaljnu analizu potražnje na tržištu rada	Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH Ministarstvo prosvjete i kulture RS kantonalna ministarstva obrazovanja Zavod za zapošljavanje FBiH Zavod za zapošljavanje RS		Prva polovina 2007.,	Nova mjera
76.	Harmonizirati legislativu o obrazovanju odraslih, kao i odgovarajuću legislativu i instrumente za „doživotno učenje“	Vlada FBiH Vlada RS Parlament FBiH Narodna skupština RS Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH Ministarstvo prosvjete i kulture RS kantonalna ministarstva obrazovanja	Druga polovina 2004.	Prva polovina 2007.	Uskladiti zakonodavstvo iz oblasti obrazovanja odraslih kao i odgovarajuće zakonodavstvo i instrumente za „učenje za cijeli život“

77.	Poboljšati i specijalizirati obuku svršenih srednjoškolaca, orijentisanu na potrebe tržišta rada, uključiti odrasle, posebice nezaposlene i raseljene osobe	Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH Ministarstvo prosvjete i kulture RS kantonalna ministarstva obrazovanja	Prva polovina 2005.	2006.-2007.	Unaprijediti i specijalizirati obuku završenih srednjoškolaca, orijentiranih ka potrebama tržišta rada, ali i odraslih; uključiti i nezaposlene i raseljene osobe
78.	Usvojiti BiH Zakon o visokom obrazovanju	Parlamentarna skupština BiH Vijeće ministara BiH Ministarstvo civilnih poslova BiH	Prva polovina 2004.	2006.	Usvojiti okvirne zakone za osnovno, srednje i visoko obrazovanje na državnom nivou
79.	Uspostaviti i ojačati Odjel za obrazovanje pri Ministarstvu civilnih poslova, u skladu sa Funkcionalnim pregledom obrazovanja	Vijeće ministara BiH Ministarstvo civilnih poslova BiH	2005.	2006.	Uspostaviti Odjel za obrazovanje pri Ministarstvu civilnih poslova, u skladu sa Funkcionalnim pregledom obrazovanja
80.	Transformisati entitetska i kantonalna ministarstva i pedagoške institute u skladu sa Funkcionalnim pregledom obrazovanja	Ministarstvo civilnih poslova BiH Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH Ministarstvo prosvjete i kulture RS kantonalna ministarstva obrazovanja		Prva polovina 2007.	Nova mjera

81.	Uspostaviti javne i transparentne mehanizme za osiguranja kvaliteta, uključujući procedure za periodične vanjske procjene univerziteta	Ministarstvo civilnih poslova BiH Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH Ministarstvo prosvjete i kulture RS kantonalna ministarstva obrazovanja univerziteta	Druga polovina 2005.	Prva polovina 2007.	Ustanoviti javne i transparentne mehanizme za osiguranje kvaliteta, uključujući procedure periodične vanjske ocjene univerziteta
Unaprijediti tržište rada					
82.	Uvesti specifične programe za zapošljavanje (za ljude koji čekaju na posao više od tri godine ili ljude koji su stariji od 45 godina)	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS Zavod za zapošljavanje FBiH Zavod za zapošljavanje RS		2006.-2007.	Nova mjera
83.	Reformirati finansiranje i regulisanje zdravstvene zaštite za nezaposlene	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS	Prva polovina 2004.	2006.	Izmijeniti zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba u FBiH i Zakon o zapošljavanju u RS
84.	Povećati saradnju socijalnih partnera i povećati odgovornost biroa za zapošljavanje i lokalnih donosioca odluka prema korisnicima njihovih usluga			kontinu irano	Nova mjera
85.	Povećati ulogu biroa za zapošljavanje u području identifikacije potreba tržišta rada i posredovanja u zapošljavanju	Zavod za zapošljavanje FBiH Zavod za zapošljavanje RS	U toku 2004.		Informatički povezati lokalne zavode za zapošljavanje na nivou cijele BiH, uspostavljajući jedinstvenost i kompatibilnost sistema; Ojačati funkciju zavoda za zapošljavanje u oblasti identifikiranja potreba na lokalnim tržištima rada i posredovanje kod nalaženja zaposlenja
86.	Uspostaviti vremenske okvire za uplate doprinosa na plate za osobe koje se zapošljavaju po prvi put			2006.	Nova mjera

87.	Poboljšati balans i povezati glavne tipove usluga biroa za zapošljavanje – informacije o tržištu rada, posredovanju u zapošljavanju, upravljanje programima koji se tiču aktivne politike zapošljavanja i upravljanje finansijskim resursima za nezaposlene			2006.- 2007.	Nova mjera
88.	Promijeniti FBiH Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj zaštiti nezaposlenih i RS zakon o zapošljavanju	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS	Prva polovina 2004.	2006.	Izmijeniti zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba u FBiH i Zakon o zapošljavanju u RS
Smanjivanje diskriminacije na tržištu rada					
89.	Usvojiti pravni okvir koji će osigurati zaposlenost za 3-5% invalida u državnoj službi	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS	Prva polovina 2004.		Usvojiti zakonski okvir koji će osigurati zapošljavanje od 3 - 5 procenata invalidnih osoba u javnim službama
Povećati mobilnost radne snage					
90.	Uvesti programe prekvalifikacije kako bi se ljudima pomoglo da pređu na modernija zanimanja			2006.- 2007.	Nova mjera
91.	Promovisati umrežavanje biroa za zapošljavanje kako bi dijelili informacije	Zavod za zapošljavanje FBiH Zavod za zapošljavanje RS	U toku 2004.	2006.	Informatički povezati lokalne zavode za zapošljavanje na nivou cijele BiH, uspostavljajući jedinstvenost i kompatibilnost sistema; Ojačati funkciju zavoda za zpošljavanje u oblasti identifikiranja potreba na lokalnim tržištima rada i posredovanje kod nalaženja zaposlenja
92.	Usvojiti nacionalnu strategiju zapošljavanja do 2010 koja će uključiti stvaranje entitetskih strategija zapošljavanja	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS Zavod za zapošljavanje FBiH Zavod za zapošljavanje RS		Prva polovin a2007.	Nova mjera
93.	Jačati poslovno okruženje, restrukturiranje kompanija, privatizaciju i rast privatnog poduzetništva	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS		Kontinu irano	Nova mjera

94.	Smanjiti diskriminaciju na tržištu rada	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH Ministarstvo rada i boračko invalidske zaštite RS ekonomsko-socijalna vijeća na svim nivoima	Intenzivno 2004/05. a dalje kontinuirano	Kontinuirano	Kreirati i provoditi mjere za sprečavanje diskriminacije po osnovu gendera u oblasti rada, zapošljavanja i učešća žena u javnom životu i dr.
95.	Promovirati specifične programe zapošljavanja za određene kategorije nezaposlenih osoba, poduzeti reformu tržišta rada uvođenjem prakse u kolektivne ugovore	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS Zavod za zapošljavanje FBiH Zavod za zapošljavanje RS		Kontinuirano	Nova mjera
96.	Harmonizirati izračun i smanjiti poreze i doprinose na plate	Vlada FBiH Vlada RS	Kontinuirano 2004.	Kontinuirano	Stimulirati poslodavce da pređu iz nezvaničnog u zvanični sektor, kroz oslobađanje ili smanjenje doprinosa na plate
5. POBOLJŠATI SISTEM SOCIJALNE ZAŠTITE					
Jačati fondove penzionog i invalidskog osiguranja					
97.	Insistirati na redovnom uplaćivanju doprinosa na plate u punom iznosu	Vlada FBiH Vlada RS PIO/MIO FBiH Penzioni fond RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Osigurati redovnu i potpunu uplatu doprinosa na plate
98.	Insistirati na redovnom plaćanju doprinosa zasnovanih na stvarnim prihodima BiH građana koji su zaposleni u stranim i međunarodnim organizacijama i institucijama, kao i diplomatskim i konzularnim misijama	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS PIO/MIO FBiH Penzioni fond RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Osigurati redovnu uplatu doprinosa na ostvarena primanja za državljane BiH koji su zaposleni kod stranih ili međunarodnih organizacija i ustanova, kao i u diplomatskim i konzularnim predstavništvima

99.	Prikupiti zaostale doprinose iz prethodnih godina	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS PIO/MIO FBiH Penzioni fond RS		2006.	Nova mjera
-----	---	--	--	-------	------------

Uspostaviti efikasniji i racionalniji sistem socijalne zaštite

100.	Kontinuirano preduzimati revizije trenutnih korisnika socijalne pomoći	Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Kontinuirano vršiti reviziju postojećih korisnika socijalne zaštite
101.	Definisati minimum socijalnih prava u BiH	Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS	Druga polovina 2004.	Prva polovina a 2007.	Definirati minimum socijalnih prava u BiH
102.	Investirati u razvoj lokalnih servisa socijalne zaštite i obrazovanje osoblja i uprave	Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH Ministarstvo zdravlja i socijalne politike RS lokalne institucije za socijalnu zaštitu	Kontinuirano	Kontinuirano	Ulagati u razvoj lokalnih službi socijalne zaštite, u edukaciju kadra i menadžmenta
103.	Aktivno promovisati uključivanje privatnog sektora kroz: definiranje tržišnih pravila koja dozvoljavaju konkurenciju između privatnog sektora i Centara za socijalni rad; i uvođenje inicijativa pomoć upućenu socijalno ugroženim kategorijama stanovništva	Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH Ministarstvo zdravlja i socijalne politike RS Ministarstvo finansija FBiH Ministarstvo finansija RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Aktivnije uključiti privatni sektor, uvođenjem stimulativnih mjera za donacije i oslobađanje od poreza za pomoć koja bi se usmjeravala socijalno ugroženim grupama

104.	Razviti nove, alternativne modele brige za korisnike kroz promovisanje brige unutar lokalnih zajednica	Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH Ministarstvo zdravlja i socijalne politike RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Razvijati nove alternativne modele zbrinjavanja korisnika, promoviranjem zbrinjavanja i u okviru lokalne zajednice
105.	Razvijati pristup socijalnog investiranja u okviru socijalne zaštite u cilju uključivanja osoba sa posebnim potrebama u radne aktivnosti i tržište rada	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS	2007.		Nova mjera
106.	Uspostaviti bližu intersektorsku saradnju sa zdravstvom, obrazovanjem, pravnim sistemom, lokalnim policijskim snagama, biroima za zapošljavanje, i statističkim sistemom	Vlada FBiH Vlada RS	Kontinuirano	Kontinuirano	Uspostaviti mnogo tješnju uvezanost socijalne zaštite sa: zdravstvenom zaštitom, obrazovanjem, pravosuđem, lokalnom policijom i finansijskim sektorom
107.	Jačanje statističkih institucija, na svim nivoima, u cilju monitoringa socijalne situacije i uticaja socijalne zaštite	Statističke institucije BiH		Kontinuirano	Nova mjera
108.	Kroz redovna istraživanja budžeta domaćinstava i mjerenja životnog standarda, prikupiti pouzdane podatke za kreiranje i planiranje socijalnih politika u FBiH i RS te harmoniziranjem sa socijalnom politikom na državnom nivou	Statističke institucije BiH	Kontinuirano	Kontinuirano	Kroz stalno anketiranje domaćinstava i mjerenje životnog standarda prikupljati podatke za kreiranje i planiranje socijalne zaštite u FBiH i RS i usaglašavanje socijalne politike na nivou BiH
109.	Osigurati bolje ciljanje siromašnih kroz socijalne programe	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS Centri za socijalni rad	2007.		Nova mjera
110.	Osigurati kvalitetnu i pravovremenu pripremu popisa stanovništva u BiH, sa ciljem bolje realokacije finansijskih resursa iz socijalnih fondova i bolje ciljanje najsiromašnijih kategorija stanovništva	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS Statističke institucije BiH	Kontinuirano		Nova mjera

<i>Jačati institucionalni okvir za povratnike</i>					
111.	Rekonstruirati 20000 stambenih jedinica u periodu 2005-2007	Vlada FBiH Vlada RS Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH Ministarstvo zdravlja i socijalne politike RS međunarodni donatori	2004-2007	2006-2007	Obnoviti 30.000 objekata do kraja 2004., te 20.000 objekata u periodu 2005-2007
112.	Održavati i konstantno obnavljati bazu podataka o korisnicima donacija kao pomoći za obnovu i povratak	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH	Kontinuirano	Kontinuirano	Sprečavanje zloupotreba i veća efikasnost sistema
113.	Ojačati ulogu Komisije za izbjeglice i raseljena lica	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH Vlada FBiH Vlada RS		Kontinuirano	Nova mjera
<i>Osigurati bolju socijalnu i zdravstvenu zaštitu mladih</i>					
114.	Usvojiti Politiku zdravlja i socijalne zaštite mladih	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH Ministarstvo zdravlja i socijalne politike RS		Prva polovina 2007.	Nova mjera

6. POVEĆATI TRANSPARENTNOST I MOGUĆNOSTI BIH DRUŠTVA						
Smanjiti korupciju						
115.	Uspostaviti agenciju ili adekvatno tijelo za borbu protiv korupcije	Ministarstvo pravde BiH Ministarstvo pravde FBiH Ministarstvo pravde RS Ministarstva unutarnjih poslova FBiH i RS	Druga polovina 2004.	2006.	Uspostaviti odgovarajuća tijela pri državnom i entitetskim ministarstvima pravde radi koordiniranja aktivnosti na borbi protiv korupcije	
116.	Pripremiti detaljni akcioni plan za borbu protiv korupcije i uspostaviti bolje mehanizme za borbu protiv kriminala i korupcije	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS		Prva polovina 2007.	Nova mjera	
117.	Harmonizirati legislativu o ovom pitanju unutar BiH	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS		Prva polovina 2007.	Nova mjera	
118.	Uspostaviti mehanizme interne kontrole posebice u slučajevima korištenja javnih sredstava	Vlade na svim nivoima	Kontinuirano	Kontinuirano	U svim organima javne uprave, uključujući ministarstava, treba uspostaviti sistem internih kontrola u prikupljanju i trošenju javnih prihoda	
119.	Smanjiti korupciju			Kontinuirano		
Osigurati zaštitu ljudskih prava, posebice za manjine						
120.	Jačati analitički kapacitet vladinih institucija za analiziranje utjecaja vlastitih politika na siromašne ljude kako bi se kreirale politike koje vode ka smanjenju siromaštva	Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS EPPU		Kontinuirano	Nova mjera	
121.	Usvojiti Zakon o radu maloljetnika koji će sadržavati različite modalitete, poput usmjerenog savjetovanja, stažiranja, itd.	Parlamentarna skupština BiH Vijeće ministara BiH Vlada FBiH, Vlada RS		2007.	Nova mjera	

122.	Pripremiti precizne/adekvatne pravne akte za obezbjeđivanje zdravstvenog osiguranja za manjine	Parlamentarna skupština BiH Vijeće ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS		2007.	Nova mjera
123.	Obezbiđediti jednak pristup zdravstvenim uslugama za sve građane u cijeloj zemlji	Ministarstvo zdravstva FBiH Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS kantonalna ministarstva zdravstva fondovi zdravstvenog osiguranja domovi zdravlja ambulance porodične medicine	Postepen o do 2015.	Postepen o do 2015.	Razviti, testirati i primijeniti mehanizam ugovaranja i plaćanja u PZZ sistemom težinske kapitacije, kako bi svi građani imali jednak pristup zdravstvenoj zaštiti
124.	Smanjiti udio troškova pacijenata kroz implementaciju paketa prava na zdravstvenu brigu	Ministarstvo zdravstva FBiH Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS kantonalna ministarstva zdravstva fondovi zdravstvenog osiguranja	Prva polovina 2005.	Kontinuir ano	Izraditi i u entitetskim parlamentima usvojiti zakone o paketima zdravstvenih prava Implementacijom paketa zdravstvenih prava smanjiti udio «plaćanja iz džepa»
125.	Pratiti zdravstvene indikatore kao indikatore funkcioniranja sistema, stavljati ih u kontekst siromaštva i koristiti za kreiranje politika i prioriteta	Zavodi za javno zdravstvo FBiH i RS	Kontinuir ano	Kontinuir ano	Pratiti zdravstvene indikatore kao pokazatelje izvedbe sistema, prema preporuci WHO, te ih koristiti da bi se kreirala politika i odredivali prioriteti

Implementirati BiH Zakon o jednakosti spolova						
126.	Pripremiti program koji će poboljšati situaciju žena u ruralnim područjima	Vlada FBiH Vlada RS vlade kantona gender centri	Druga polovina 2005.	Prva polovina 2007	Pripremiti program za unapređenje položaja žena u ruralnim područjima	
127.	Obezbjediti izvore podataka za gender indikatore na osnovu zakona o jednakosti spolova	Gender agencije Statističke institucije BiH		Kontinuirano	Nova mjera	
128.	Osigurati da se u budućnosti gender pitanja reflektuju u operativnim metodama, strategijama implementacije, monitoringu i evaluaciji SRS BiH	Vlada FBiH Vlada RS vlade kantona gender centri		Kontinuirano	Nova mjera	
129.	Obavezati osobe nominirane za gender pitanja u uslužnim institucijama (obrazovanje, zdravstveni sistem, lokalne zajednice) da imaju redovne sastanke i obavljaju transfer znanja kroz treninge	Vlada FBiH Vlada RS vlade kantona gender centri		Kontinuirano	Nova mjera	
Implementirati obrazovne reforme						
130.	Eliminirati praksu organizovanja „dvije škole pod jednim krovom“	Vlada FBiH Vlada RS vlade kantona	2005.	2007.	Eliminirati praksu organizovanja „dvije škole pod jednim krovom“	
131.	Implementirati zajednički nastavni plan, u skladu sa BiH zakonima o osnovnom i srednjem obrazovanju	Ministarstvo civilnih poslova BiH Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH Ministarstvo prosvjete i kulture RS kantonalna ministarstva obrazovanja	Druga polovina 2005.	2006-2007	Uz konsultacije sa obrazovnim institucijama i uz adekvatnu ekspertizu u oblasti savremenih principa nastavnog plana i programa izraditi nastavni plan i program za svaki predmet i pedagoške standarde (norme, broj učenika, broj sati)	

<i>Podržati socio-ekonomski razvoj lokalnih zajednica</i>					
132.	Podizati svijest o važnosti lokalnog razvoja i razvoja ljudskih kapaciteta u lokalnim zajednicama	EPPU Vlada FBiH Vlada RS vlade kantona lokalne zajednice		Kontinuirano	Nova mjera
133.	EPPU Vlada FBiH Vlada RS vlade kantona lokalne zajednice		Kontinuirano	Nova mjera	
AKCIONI PLAN SEKTORSKIH PRIORITETA					
Mjere i aktivnosti za realizaciju akcionog plana sektorskih prioriteta revidirane SRS BiH definisane su u dijelu koji se odnosi na svaki sektor pojedinačno. Rok za realizaciju i nosioci odgovornosti sektorskih mjera i aktivnosti definisan je sa Generalnim akcionim planom originalne SRS BiH. Termin plan realizacije novih mjera, koje su definisane za pojedinačne sektore, je druga polovina 2006.-2007. godina.					